

KÜLTÜR

JOURNAL OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE STUDIES

КУЛТУРК

كولتورك

RECAİZADE EKREM'İN ŞİİRLERİNDE KONUYA GÖRE SEÇİLEN NAZİM ŞEKLİ VE VEZİN

The Verse Form and Meter Selected According to the Subject in Recaizade Ekrem's Poems

Dr. Öğr. Üyesi Gizem AKYOL

TÜRKÇE-ARAPÇA KALIP SÖZ KOPYALARI ÜZERİNE

On Turkish-Arabic Formulaic Expression Copies

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ

İÜ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN VE III. SELİM'İN VİLÂDET TARİHLERİNİ İÇEREN 05464 NUMARALI ŞİİR MECMUASININ MESTAP'A GÖRE TASNİFİ

Classification According to the Project for the Systematic Classification of Journals (MESTAP) for the Number 05464 Poetry Journal Including the Birth Dates of Selim III Located in the IU Rare Works of Art Library

Ceyda ÇELEBİ

XX. YÜZYILIN SONLARINDA KALEME ALINAN DERLEME BİR MEVLİD ÖRNEĞİ: ŞEYH SEYYİD HATTAT AHMED TAKİ'NİN MEVLÛDU'N-NEBEVÎ'Sİ

A Collective Mawlid Example Written at the end of the 20th Century: Sheikh Sayyid Calligrapher Ahmed Takî's Mevlûdu'n-Nebevî

Dr. Öğr. Üyesi Duygu KAYALIK ŞAHİN

ÂŞIK DERTLİ'NİN ŞİİRLERİNDE "GURBET" TEMASI

The Theme of "Foreign Land" in Âşık Dertli's Poems

Ahmet TÜZEL

HALİT ZİYA UŞAKLIGİL'İN ROMANLARINDA 'ATEŞ'İN TÜRLÜ HÂLLERİ

The Various States of 'Fire' in the Novels of Halit Ziya Uşaklıgil

Prof. Dr. Süheyla YÜKSEL

KÜLTÜR

E-ISSN: 2757-5667

كولتورك

SAYI / ISSUE: 6 - KIŞ (ARALIK) / WINTER (DECEMBER) 2022

İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

KÜLTÜR

JOURNAL OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE STUDIES

E-ISSN: 2757-5667

Yılda iki sayı yayımlanır. / Published Biannually

Yaz (Haziran) - Kış (Aralık) / Summer (June) - Winter (December)

Hakemli Dergi / Peer Reviewed Journal

Sayı 6 / Issue 6

İstanbul

Kış (Aralık) 2022 / Winter (December) 2022

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

KÜLTÜR

JOURNAL OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE STUDIES

Y
I
L
3
YEAR

S
A
Y
I
6
ISSUE

- **Baş Editör / Editor-in-Chief**
Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
m.koksal@iku.edu.tr

- **Editörler / Editors**
Dr. Emre Berkan YENİ
e.yeni@iku.edu.tr
Harun COŞKUN
h.coskun@iku.edu.tr

Bu Sayının Dil Editörleri

- **İngilizce Dil Editörü / English Language Editor**
Dr. Işıl BAŞ
i.bas@iku.edu.tr
- **Arapça Dil Editörü / Arabic Language Editor**
 - **Dr. Mehmet TÜRKMEN**
m.turkmen@iku.edu.tr

İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Ataköy 7-8-9-10, E5 Karayolu Üzeri Ataköy Yerleşkesi, 34158 Bakırköy/İstanbul

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kulturk>

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

KÜLTÜR

JOURNAL OF TURKISH LANGUAGE AND LITERATURE STUDIES

● Sayı 6 / Issue 6

Kış 2022 / Winter 2022

Sahibi / Owner

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanlığı Adına

On Behalf of the Department of Turkish Language and Literature

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ahmet BURAN

Fırat Üniversitesi, Türkiye
Fırat University, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet KARTAL

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Türkiye
Eskişehir Osmangazi University, Türkiye

Prof. Dr. Alfiya YUSUPOVA

Kazan Devlet Üniversitesi, Tataristan
Kazan State University, Tatarstan

Prof. Dr. Benedek PÉRI

Eötvös Lorand Üniversitesi, Macaristan
Eötvös Lorand University, Hungary

Prof. Dr. Fatih KİRİŞÇİOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Türkiye
Ankara Hacı Bayram Veli Uni., Türkiye

Prof. Dr. Hayati DEVELİ

İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Istanbul University, Türkiye

Prof. Dr. Kadırali KONKOBAYEV

Kırgızistan-Türkiye Manas Üni., Kırgızistan
Kyrgyzstan-Türkiye Manas Uni., Kyrgyzstan

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

İstanbul Kültür Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Kültür University, Türkiye

Prof. Dr. Muharrem KAYA

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni., Türkiye
Mimar Sinan Fine Arts Uni., Türkiye

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Ankara Üniversitesi, Türkiye
Ankara University, Türkiye

Prof. Dr. Ömür CEYLAN

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türkiye
Izmir Katip Çelebi University, Türkiye

Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Hacettepe University, Türkiye

Prof. Dr. Şuayip KARAKAŞ

İstanbul Aydın Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Aydın University, Türkiye

Prof. Dr. Vahit TÜRK

İstanbul Kültür Üniversitesi, Türkiye
Istanbul Kültür University, Türkiye

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahat ÜSTÜNER

Fırat Üniversitesi, Türkiye
Fırat University, Türkiye

Prof. Dr. Ali İhsan ÖBEK

Trakya Üniversitesi, Türkiye
Trakya University, Türkiye

Prof. Dr. Aynur KOÇAK

Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Yıldız Technical University, Türkiye

Prof. Dr. Beyhan KESİK

Giresun Üniversitesi, Türkiye
Giresun University, Türkiye

Prof. Dr. Edith Gülçin AMBROS

Viyana Üniversitesi, Avusturya
University of Vienna, Austria

Prof. Dr. Funda KARA

Atatürk Üniversitesi, Türkiye
Atatürk University, Türkiye

Prof. Dr. Hanife KONCU

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üni., Türkiye
Mimar Sinan Fine Arts Uni., Türkiye

Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH

Erciyes Üniversitesi, Türkiye
Erciyes University, Türkiye

Prof. Dr. Hülya ARSLAN EROL

Gaziantep Üniversitesi, Türkiye
Gaziantep University, Türkiye

Prof. Dr. Mariya ÇERTİKOVA

Katanov Hakas Devlet Üniversitesi, Hakasya
Katanov Hakas State University, Khakassia

Prof. Dr. Marufjan YOLDOSHEV

Ali Şir Nevayi Üniversitesi, Özbekistan
Ali Şir Nevayi University, Uzbekistan

Prof. Dr. Mehmet AÇA

Marmara Üniversitesi, Türkiye
Marmara University, Türkiye

Prof. Dr. Melek ÖZYETGİN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Yıldız Technical University, Türkiye

Prof. Dr. Mesut ŞEN

Marmara Üniversitesi, Türkiye
Marmara University, Türkiye

Prof. Dr. Murat CERİTOĞLU

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türkiye
İzmir Katip Çelebi University, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa KURT

Gazi Üniversitesi, Türkiye
Gazi University, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa ÖNER

Ege Üniversitesi, Türkiye
Ege University, Türkiye

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Erciyes Üniversitesi, Türkiye
Erciyes University, Türkiye

Prof. Dr. Mücahit KAÇAR

İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Istanbul University, Türkiye

Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT

Kıbrıs İlim Üniversitesi
Cyprus Science University

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Erciyes Üniversitesi, Türkiye
Erciyes University, Türkiye

Prof. Dr. Nihayet ARSLAN

Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye
Yıldız Technical University, Türkiye

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üni., Türkiye
Ankara Hacı Bayram Veli Uni., Türkiye

Prof. Dr. Osman HORATA

Hacettepe Üniversitesi, Türkiye
Hacettepe University, Türkiye

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Türkiye
Kırşehir Ahi Evran University, Türkiye

Prof. Dr. Seysenbay KUDASOV

Ahmet Yesevi Üniversitesi, Kazakistan
Ahmet Yesevi University, Kazakhstan

Prof. Dr. Şaban DOĞAN

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türkiye
İzmir Katip Çelebi University, Türkiye

Prof. Dr. Ülkü ELİUZ

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Türkiye
Karadeniz Technical University, Türkiye

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ

Maltepe Üniversitesi, Türkiye
Maltepe University, Türkiye

KÜLTÜRK Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi'nin tarandığı dizinler:

MLA International Bibliography

İslam Araştırmaları Merkezi

Asos İndeks

Google Scholar

Index Copernicus

Eurasian Scientific Journal Index

Bielefeld Academic Search Engine

Türk Eğitim İndeksi

*Directory of Research Journals
Indexing*

Bu Sayının Hakemleri / Referees Of This Issue

Prof. Dr. Ali AKAR
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Muğla Sıtkı Koçman University

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Kırşehir Ahi Evran University

Prof. Dr. Ahmet BOZDOĞAN
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Sivas Cumhuriyet University

Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Nevşehir Hacı Bektaş Veli University

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN
Ankara Üniversitesi
Ankara University

Prof. Dr. Yunus KAPLAN
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi
Osmaniye Korkut Ata University

Prof. Dr. Rıfat KÜTÜK
Atatürk Üniversitesi
Atatürk University

Prof. Dr. Nazım Hikmet POLAT
Kıbrıs İlim Üniversitesi
Cyprus Science University

Prof. Dr. Mehmet SARI
Uşak Üniversitesi
Uşak University

Prof. Dr. Yüksel TOPALOĞLU
Trakya Üniversitesi
Trakya University

Prof. Dr. Semra TUNÇ
Selçuk Üniversitesi
Selçuk University

Prof. Dr. Sadık YAZAR
İstanbul Medeniyet Üniversitesi
İstanbul Medeniyet University

Makalelerde ifade edilen fikir ve görüşlerle ilgili her türlü sorumluluk yazarlara aittir. Yayın hakları **KÜLTÜR**'e aittir. Yayımlanan yazılar **KÜLTÜR**'ün yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayımlayıp yayımlamamakta serbesttir.

All kinds of responsibilities regarding the ideas and opinions expressed in the articles belong to their authors. Publishing rights belong to **KÜLTÜR**. No part of this publication shall be produced in any form without the written consent of the **KÜLTÜR**. The Editorial Board the final decision to publish articles.

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

***Recaizade Ekrem'in Şiirlerinde Konuya Göre Seçilen Nazım Şekli ve Vezin* 1-16**

The Verse Form and Meter Selected According to the Subject in Recaizade Ekrem's Poems

Dr. Öğr. Üyesi Gizem AKYOL

***Türkçe-Arapça Kalıp Söz Kopyaları Üzerine* 17-31**

On Turkish-Arabic Formulaic Expression Copies

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ

***İÜ Nadir Eserler Kütüphanesinde Bulunan ve III. Selim'in Vilâdet Tarihlerini İçeren
05464 Numaralı Şiir Mecmuasının MESTAP'a Göre Tasnifi* 33-114**

*Classification According to the Project for the Systematic Classification of Journals
(MESTAP) for the Number 05464 Poetry Journal Including the Birth Dates of Selim III
Located in the IU Rare Works of Art Library*

Ceyda ÇELEBİ

***XX. Yüzyılın Sonlarında Kaleme Alınan Derleme Bir Mevlid Örneği: Şeyh Seyyid
Hattat Ahmed Takî'nin Mevlûdu'n-Nebevî'si* 115-139**

*A Collective Mawlid Example Written at the end of the 20th Century: Sheikh Sayyid
Calligrapher Ahmed Takî's Mevlûdu'n-Nebevî*

Dr. Öğr. Üyesi Duygu KAYALIK ŞAHİN

***Âşık Dertli'nin Şiirlerinde "Gurbet" Teması* 141-150**

The Theme of "Foreign Land" in Âşık Dertli's Poems

Ahmet TÜZEL

***Halit Ziya Uşaklıgil'in Romanlarında 'Ateş'in Türü Hâlleri* 151-167**

The Various States of 'Fire' in the Novels of Halit Ziya Uşaklıgil

Prof. Dr. Süheyla YÜKSEL

**RECAİZADE EKREM'İN
ŞİİRLERİNDE KONUYA GÖRE
SEÇİLEN NAZIM ŞEKLİ VE VEZİN**

**THE VERSE FORM AND METER
SELECTED ACCORDING TO THE
SUBJECT IN RECAİZADE EKREM'S
POEMS**

Dr. Öğr. Üyesi Gizem AKYOL

İstanbul Kültür Üniversitesi

Türk Dili Bölümü

E-posta: g.akyol@iku.edu.tr

Orcid: 0000-0003-3011-2444

Öz

Bu makalede Recaizade Mahmut Ekrem'in altı mısralık bendlerden oluşan ve en sık kullandığı iki vezinle yazılan şiirlerinin özellikleri üzerinde durulmaktadır. Altışar mısralık bendlerden oluşan bu şiirler klasik müseddeslerden kafiye yapısı ile ayrılır. Ekrem'in şiirlerinde klasik müseddeslerde ilk bendin kendi içinde kafiyeli olması kuralına uyulmamış; bunun yerine ilk bend, şiirin diğer bendleriyle aynı şekilde kafiyelendirilmiştir. Recaizade bu nazım şeklini hikâye etmeye uygun veya yeni bir mazmun ve ifade içeren şiirlerinde kullanmıştır. En sık kullanılan iki vezin de muhteva olarak yeni bir ruh taşıyan şiirlerde tercih edilmiştir. Klasik yaklaşıma dayanan şiirlerini "mefâ'ilün" gibi aruzun daha düz kalıplarıyla yazan Recaizade, yeni insanı ve yeni duyguları anlatırken söyleyiş kolaylığı sağlaması ve akıcılığı dolayısıyla "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" ve "mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün" vezinleriyle yazmıştır. Recaizade Ekrem gerek eserlerinin tertibinde gerekse şiirlerinde, kaideleri kendisi tarafından belirlenmiş olan ferdi bir yaratma üslûbuna bağlıdır. Konuya göre, bağlama göre seçildiği izlenimi uyandıran nazım şekli ve vezin konusu da söz konusu üslûpta ısrarcı yaklaşımının bir parçasıdır.

Anahtar kelimeler: Recaizade Ekrem, nazım şekli, vezin, konu-vezin ilişkisi.

Abstract

This article will focus on Recaizade Mahmut Ekrem's poems composed of six verses and two of his most frequently used meters. These poems, which are composed of six verse bends, are distinguished from classical müseddes by their rhyme structure. In Ekrem's poems, the rule that the first verse should rhyme within itself is not followed, instead the first verse is rhymed with the other verses of the poem. Recaizade used this verse form in his poems that are suitable for storytelling or that contain a new proposition (mazmun) and expression. The two most frequently used meters were chosen for poems with a new spirit as content. Recaizade wrote his poems based on the classical approach in flatter forms of aruz prosody such as "mefâ'ilün". While describing the new person and new emotions, he wrote with the meter "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" and "mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün" due to its ease of expression and fluency. Recaizade Ekrem adheres to an individual creative style, the bases of which are determined by him, both in the composition of his works and in his poems. The form of verse and the subject of meter, which gives the impression of being chosen according to the subject and the context, are also part of his insistent approach to the style in question.

Keywords: Recaizade Ekrem, verse form, meter, the relationship between subject and meter.

GİRİŞ

İlk şiirlerini on beş yaşında yazmaya başlayan Recaizade Ekrem, o yıllarda klasik şiir zevkinin etkisindedir. On sekiz yaşında iken yazdığı¹ *Yâr her sûdan hüveydâdır şeb-i mehtâbda / Cân ü dil mest-i temâşâdır şeb-i mehtâbda*² gibi yaşının oldukça ilerisinde olan şiirleriyle edebiyat dünyasında dikkatleri üzerinde toplamıştır.³ 1880'lerde basılan *Zemzeme*'ler ise Recaizade'nin şiir sanatı açısından yeni bir döneme işaret eder. Şiire ve edebiyata meraklı genç nesle yürüyeceği yeni sanat yolunu da müjdeleyen bu eserlerle Türk şiirinde yenilik rüzgârı her taraftan esmeye başlar.

Ekrem'in şiirlerindeki yenilik, şiiri yeni bir içerikle icra etmekten fazlasını ifade eder. Mürettep bir dîvan özelliği taşıyan *Nağme-i Seher*'den *Nijad Ekrem*'e kadarki yedi eserin tertibi, vezin ve nazım şekli kullanımı konusunda fark edilen özel dikkat Recaizade'yi klasik şairin dünyasından ayırır.

Recaizade, eserlerinin tertibinde tamamen kişisel bir tercihe bağlı kalmış ve şiirlerin yazıldığı tarihi gözardı ederek onları kendi belirlediği esere yerleştirmiştir. Örneğin yazılış tarihine göre *Nağme-i Seher*'de bulunabilecek olan bir şiir, eserin kompozisyonu ile şiirin uyumu gözetilerek uygun görülen bir esere yerleştirilmiştir. Her eserde muhakkak bir bahar şiiri olmasına özen gösterilmiş veya esere bir bülbül şiiri ilâve edilmiştir. Ekrem'in *Talim-i Edebiyat* başta olmak üzere *Takdîr-i Elhân*'daki ve *Zemzeme*'nin üçüncü cildinin ön sözündeki edebî görüşlerinin ayırt edici özelliklerinden biri olan bağlama uygun bir eser ortaya koyma yaklaşımı bu yöntemle icra edilmiş gibidir.

Altışar Mısralı Bendlerden Oluşan Musammat Şiirler

Gazel başta olmak üzere klasik nazım şekillerinin her çeşidini kullanan Recaizade, bazı konuları belli bir nazım şekli ile yazmıştır. Klasik şiirin hiçbir nazım şekline uymayan altışar mısralı bir musammat türü Ekrem'in şiirlerinde en sık kullanılan nazım şeklidir. Bu nazım şekliyle yazılan şiirlerin ortak özelliği ya bir hikâye kurgusuna sahip olması ya da yenilikçi bir mazmunu veya ifadeyi içermesidir. Bu şiirlerin kafiyesinde de bir ortaklık söz konusudur. Şiirler ya "abbacc deedff"

¹ Bu bilgiyi *Zemzeme*'nin ikinci cildinde "İfâde-i Mahsûsa" kısmında kendisi vermiştir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 6).

² "şeb-i mehtâbda" redifli bu gazel, Encümen'i Şuarâ şairlerinden Leskofçalı Gâlib'in *Bâğ-ı işret Tûr-ı Sinâdır şeb-i mehtâbda / Câm-ı mey berk-ı tecellâdır şeb-i mehtâbda* redifli gazeline naziredir. Recaizade'nin şair muhayyilesini zenginleştiren kaynaklardan biri olan Encümen şairlerinin etkisi özellikle *Nağme-i Seher*'de belirgindir.

³ Hamid, bu beyit ve "şeb-i mehtâbda" redifi için şu değerlendirmeyi yapar: "Nağme-i Seher'de gördüğümüz 'Yâr her sûdan hüveydâdır şeb-i mehtâbda / Cân u dil mest-i temâşâdır şeb-i mehtâbda' matlaı, matla-ı aftâb kadar parlak olmakla beraber Rafael'in 'levha-i gurûbu' kadar musanna. Nağme-i Seher gibi musanna bulunmakla beraber ziyâ-ı kamer gibi tabii." (Enginün, 1995: 127). Ayrıca Hamid, bu beyitle şairliğe ve şiire âşık olduğunu belirterek bir bakıma bu şiirin edebî hayatı üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamıştır (Enginün, 1995: 334).

şeklinde kafiyelidir ya da aynı kafiyenin çapraz kullanıldığı “ababcc dedeff” biçimindedir. Genellikle ilk bend nasıl kafiyelendirildiyse diğer bendler de ilk bende göre düzenlenmektedir.

Bunun ilk örneği *Nağme-i Seher*'deki bir şiirde görülür. “Arz-ı Sitem” (tarihsiz) adlı şiir *Bu kadar böyle tegâfîl mü olur* veya *Gittiğim yolda bile gitmezsin* şeklindeki mısralarıyla eserdeki klasik yolda yazılan diğer şiirlerden ayrılır (Mahmut Ekrem, 1288: 59-60). Şiirin kafiyesi, yine bu üslûptaki şiirlerin birçoğunda görüleceği gibi “ababcc dedeff” şeklindedir. Tanpınar, “Arz Sitem” adlı şiiri bütün bu özelliklerinden dolayı Türk şiirindeki yenilik halkasının üçüncü tecrübesi olarak değerlendirmiştir (1997: 265).

Zemzeme'nin birinci cildindeki şiirlerden biri olan “Beyân-ı Aşk” (15 Mayıs 1296/27 Temmuz 1880) da 6'şar mısralı 12 bendden oluşur. Şiirin kafiyesi “abbacc deedff” şeklindedir. Şiirde, âşığın sevgiliyi tanımadan evvel ona dair yüceltilmiş düşünceleri ile sevgiliyi tanıdıktan sonra yaşadığı hayal kırıklığı yeni ifade biçimleri ve mazmunlarla ifade edilmektedir: *Aşkın beni bağladı müebbed / Bî-kaydım onunla hem mukayyed; Sevdim seni ihtiyâr ile ben; Gittikçe füzûn olup muhabbet / Hercâyiliğin görüp nihayet / Dil sözlerine inanmaz oldu; Yok yok o kadar güzel değilsin / Her vechle bî-bedelsin ammâ; Şimdi şuna münhasır niyâzım: / Tenhâ kira azm edip beraber / Söylense gönül de dinlesen sen; Sevdâzedeler lisânıdır bu* (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 35-39).

Aynı eserdeki şiirlerden “Tehâlûf-i Hissiyat”⁴ (21 Mayıs 1296/2 Haziran 1880) ise birbirine zıt hisleri nedeniyle kafası karışık bir âşığın ruh hâlini anlatan ve bu bağlamda, şiirin adındaki mânâyı yansıtan bir şiirdir. Aynı zamanda şiirdeki bazı mısralar bugünün şiir dilini tedâi ettirir: *Neden icâb eder aceb bilsem / Yüreğim oynamak görünce seni?; Yazamam cevr ü nâzını zirâ / Okuyan âşkın olur sanırım / Anla artık ne rütbe kiskanırım*. 6'şar mısralı 5 bendden oluşan şiirin kafiyesi “abbacc deedff”dir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 44-46).

Zemzeme'nin ikinci kitabındaki “Nağme” (13 Kânûnusânî 1299/25 Ocak 1884), Tanrı'yı kavrayışın yeni diliyle yenilikçi bir ruhun eseridir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 12-16). “Nağme”de, Şinasi'nin akılla uzlaştırdığı naklî bilgiyi temsil eden basiret basarının yerine “ses” vardır. Hilmi Ziya Ülken'in de ifade ettiği gibi Şinasi akli öne çıkarırken, onu İslamiyet'in ana ilkeleriyle uzlaştırma metodunu izlemiştir (1966: 80). Başka bir deyişle akıl, dinin gözetimi altında ve ona referans verilerek meşrulaştırılmak istenmektedir (Altuğ, 2007: 292-295). “Kutsiyet nuruyla aydınlanmış kalbin maddî ve mânevî âlemdeki hakikatleri görme yeteneği” olan basiret; Tanrı'nın sezgiyle, gönülle idrak edildiği geleneksel bakışa dayanır (Uludağ, 1992: 103). “Nağme”deki ses de bu bağlamda değerlendirilmelidir: Ses, akla vasıta kılınmış;

⁴ Bu şiir *Hazîne-i Evrak*'ta (nr.19, 1297-1879/1880: 303) ve *Mecmûa-i Âsâr*'da (y.2, c.1, nr.12, 1300-1882/1883: 372) yayımlanmıştır.

Tanrı'yı akılla kavrayışa geçişi yumuşatmıştır. Şiir 12 benddir ve "ababcc dedeff" şeklinde kafiyelendirilmiştir.

"Âriyet Kitap Arasında Bulunmuş Bir Çiçek" (30 Kânûnusânî 1299/11 Şubat 1884)'te çiçeğin mezarı olan bir kitap⁵ söz konusudur. Baharından koparılan çiçeği mezara hapsedense insandır. 7 bendden oluşan bu şiirin kafiyesi "ababcc dedeff" dir:

Size lâyıık hemân tarâvet iken
Ey çiçek sen niçin kadîd oldun?
Mevkiin sîne-gâh-ı rağbet iken
Şimdi gözden de mi baîd oldun?
Kim atan kûşe-i kitâba seni?
Düşüren kim bu pîç u tâba seni?

Kim kopardı seni fidanından?
Kim ayırdı çemenistanından? (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 50-51).

İngiliz şair ve oyun yazarı Robert Browning (1812-1889)'in "Pippa Passes" (Pippa Geçiyor) adlı şiirinde "iki sayfa arasında / solgun sarı çiçekler" dizesiyle "canlı çiçek yapraklarını kitap sayfaları arasında kurutma alışkanlığına gönderme yapar" (Ong, 2018: 100). Metnin sabit ve görsel boyutu, çiçeğin/tabiatın kendini yenileyen ve sürekliliği olan var oluşu karşısında adeta tazelenir: "Bir zamanlar canlı olan ölü çiçek (...) metnin "ömrünün uzamasını ve sonsuz sayıda canlı okurun, sınırsız yaşam bağlamları içinde tekrar canlanmasını" sağlar (Ong, 2018: 100). Ekrem'in şiirinde de kitap sayfaları arasında çiçekle ansızın karşılaşma (târi olma), yaşamsal bir müjdedir:

Yine şükret garîb olan bahtın,
Kefen etmiş sana sâhifeleri
Hoş beğenmiş edîb olan bahtın,
Arasında gömüldüğün eseri.
Tâ olunca size adem târi
Haşr ol efkâr-ı aşk ile bâri! (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 52).

Zemzeme'nin ikinci cildindeki şiirlerin genel özelliği tahkiye unsurunun ağır basmasıdır. Eserde, bu şiirler için bir dipnot ilave edilmiş ve bunların bir hikâye taslağı olarak tasarlandığı belirtilmiştir.⁶ Bu şiirlerden biri olan "Muvâfakat-ı Rü'yet ü His"

⁵ Ekrem'in şiirlerinde genellikle düşünme ve bir teselli vesilesi olarak kitap, sevgilinin eline yakıştırılan da bir unsurdur. Kitabın bu bağlamda kullanıldığı şiirler şunlardır: Teevvüh, Niçün? Neden?, Bilmem Kiminçün Ağlarım?

Recaizade'nin Hazîne-i Evrak'ta yayımlanan Mukaddime adlı şiirinde ise can sıkıntısı kitap ile giderilir:

"Bir gün oturuyordum evde tenhâ
Tab'imda kelâl idi hüveydâ

Eğlenceli bir kitab ararken

Geçti elime hemen Lafonten" (Hazîne-i Evrak, nu. 1, 1297-1879/1880: 9-13)

⁶ Teevvüh adlı şiirin dipnotunda, "aşağı doğru sırasıyla giden yedi sekiz parça manzûme ikmâlini ileriye bıraktığım bir hikâye için tasavvur ve tanzim olunmuştur" bilgisi vardır (Recaizade Mahmut

(24 Eylül 1299/6 Ekim 1883), Rezaizade'nin birkaç şiirinde daha görülen ve ideal sevgilinin, ondaki marifetle ilişkilendirildiği bir yaklaşımla yazılmıştır. “abbacc deedff” şeklinde kafiye olan bu şiir 5 benddir:⁷

Söz söyleyişin o rütbe nâzik!
İrfân u zarâfetin, cemâlin,
Fevkünde bütün bütün hayâlin! (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 64-65).

Kitaptaki hikâyeye-şiirlerden diğeri olan “Teevvüh” (14 Teşrînisânî 1299/26 Kasım 1883), kurgusu ve imajlarıyla Rezaizade'nin en orijinal şiirlerinden biridir. 6'şar mısralı 12 bendden oluşan şiirin kafiye yapısı “abbacc deedff” şeklindedir. Şiirde âşık, sevgiliyi yatağında uykusu kaçmış ve elinde kitabıyla düşünmektedir. Böyle bir hayali daha da orijinal kılan unsur; âşığın, sevgilinin elindeki kitap olmayı istemesidir:

Fikrini kimdir eyleyen meşgûl,
Ne yapar şimdi sevdiğim acaba?
Şöyle meşhûd olur hayâli bana,
Ki edip câme-hâb-ı nâza duhûl,
Yatmış ammâ ki uykusu kaçmış;
Da'vet-i nevm için kitab açmış.

Ben olaydım elinde âh o kitab!
Bana ma'tuf olaydı enzârı,
Seyredîp bir zaman o dîdarı,
Gâlib olduk da sonra çeşmine hâb;
Düşerek yastığa elinden ben;
Bûs edeydim cebîn-i pâkinden! (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 53-57).

“Göz Görmediği Zaman Gönül Hissermiş” (tarihsiz) adlı şiir de yine “ababcc dedeff” şeklinde kafiyeleştirilmiş olan 6'şar mısralı 2 bendden oluşur:

Etmemişken bir iltifat bana,
Nasıl oldum bu rütbe mecbûrun?
Görmemişken yüzün bile hâlâ,
Kapladı cânımı bütün nûrun!
Bu perestîş ne gâibâne sana?
Sen misin... Benim hâşâ!

Eyledim hüsn ü ânına îmân,
Görmeden âşikâre dîdârın.
Meclisinde (Venüz) perestârın

Ekrem, 1300: 53). Bu şiirler, kitaptaki sıraya göre; Teevvüh, Bir Manzara-i Şebâne, Şikâyet, Göz Görmediği Zaman Gönül Hissedermiş, Muvâfakat-ı Rü'yet ü His, Yine Ne Hoştu, İftirak, Nâz u Niyaz adlı şiirlerdir.

⁷ 29 Temmuz 1297/10 Ağustos 1881 tarihinde yazılan Teessüf adlı şiirde de âşığı hayal kırıklığına uğratan, sevgilinin cehaletidir.

Olsa lâyıktır ey hülâsa-i ân!
İ'tikâdım budur sana ey mâh!
İ'tikâdımda yok riyâ billâh! (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 63).

Zemzeme'nin üçüncü cildindeki bir şiir olan "Yaprak" (20 Teşrînievvel 1300/1 Kasım 1884) "ababcc dedeff" şeklinde kafiyelidir ve 7 benddir. Bu şiir, Recaizade'nin tabiatla kurduğu kişisel ilişkiyi Batılı şairlerin düşünce ufkuyla buluşturan şiirlerdendir. Şiirde tabiat, kişinin kendi hayatının simgesini keşfettiği "çok anlamlılık"la idrak edilmektedir. Wordsworth'un *Prelüd*'ünde de tabiatla "kendi hayatının simgesini görmek"ten bahsedilir (2020: 76). Benzer bir bakış açısı bu şiirde "Buldum seni kendi fitratımda" mısraıyla ifade edilmiştir:

Mağmûm-ı leyâl-ı vahdetimde
Sensin olacak benimle hemdem.
Buldum seni kendi fitratımda
Müstağrak u pür-sükût u mahrem
Tâli'lerimiz de düştü uygun:
Kim hicr ile sen de ben de mahzun!

İzzetle çekildi gitti canân
Eyvah ki biz garîb kaldık!
Meyûs u melûl - lâl u hayrân
Bîçâre vü bî-nasîb kaldık!
Fikrin nedir ey garîb söyle
Hicran demi çok sürer mi böyle? (Recaizade Mahmut Ekrem, 1301/a: 62-63).

Pejmurde'deki "Buhrân-ı Sevdâ" adlı şiir (7 Teşrînisânî 1300/19 Kasım 1884), *Zemzeme*'nin ikinci cildindeki hikâye-şiirlerle aynı dönemde yazılmasına rağmen, *Pejmurde*'ye alınmıştır. 10 bendden oluşan şiirin kafiyesi "ababcc dedeff" dir. Şiir kişisi ayrılık eleminde şiirden medet umar. Burada sanatın -daha özelde- yazma eyleminin bir tutamak olarak algılandığı "modern" bir yaklaşım sezilir:

Şi'rim bana sen meded-resân ol..
İzhar kıl âh-ı can-güdâzım!
Âhım gibi âteşin beyân ol..
Fâş etme fakat cihâna râzım.
Bî-lafz-ı nevâ-yı ney misâli
Tehyîc ile ağlat ehl-i hâli!

Ol kâğıda katre katre rizân
Mânend-i sirişk-i âteşinim..
Uy hâlîme sen de düş perîşân
Göster bana hey'et-i hazînîm!
Fikrim bana yâr olur mu heyhât!..
Sen merhamet eyle ey sünûhat! (Recaizade Mahmut Ekrem, 1311: 107)

Şiirde sevgiliye hitap edilirken kullanılan ifadeler de dikkat çekicidir:

Şeytan! Seni istemem çekil git!..
Makbûl değil bana garâmın.
Nâz eyleyecek zaman değil git!..
Göster bakayım nasıl hırâmın.
Dûr ol şuradan... Hemân çekil git!..
Kovdum seni benden ahz-ı sâr et. (Recaizade Mahmut Ekrem, 1311: 109)

Tefekkür'de bulunan ve 6'şar mısralık 8 bendden oluşan bir musammat, şiirin diyalogla birleştirildiği orijinal bir örnektir. Şiirin son bendi 4 mısradır ve vezin (mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün) şiire dahil olan konuşmada devam ettirilmiştir. Bu şiirde, Recaizade'nin 6'lı musammatlarından farklı olarak hem çapraz hem düz kafiye kullanılmıştır:

Mâzî için tesellî-i evcâ-ı bîdâd,
Hâlimde hoş tutan beni her şâm u bâmdâd;
Âtîme belki fer verecek şem-i şu'le-zâd;
Vidân-ı nedîmi mûnis-i can hemdem-i fuâd..
Geldim baba.. açın kapıyı!
Vay gözüm Nijad!
Gel sohbetiyle hâtırî şâdân eden çocuk!⁸ (Recaizade M. Ekrem, 1303: 49-50)

6'lık bendlerden oluşan şiirlerin dikkat çekici örneklerinden biri de *Nijad Ekrem*'de bulunur. Fuat Köprülü'nün, "yalnız Osmanlı edebiyatında değil, bütün edebiyatlarda emsaline güç tesadüf edilecek bir lâhn-ı mâtem dinlemek isterseniz Nijad Ekrem'deki Son Söz'ü okuyunuz. Bence Lamartine'in Son Teessüf'ü, Alber Same'nin⁹ 'mersiye'leri ancak bu eserle hem-ayar olabilir" (Köprülü, 1914: 296) sözleriyle tarif ettiği "Son Söz: Hep ve Hiç!" adlı şiir 23 benddir ve kafiyesi "aabacc ddedff" şeklindedir (Recaizade Mahmut Ekrem, tarihsiz, sayfa sayısı yok).

Vezin Kullanımı Konusundaki Özel Dikkat

Recaizade'nin şiirde aradığı temel özelliklerden biri vezin, diğeri kafiye. Ona göre, şiirin güzel addedilebilmesi için "işlenmiş" olması gerekir ve vezin ve kafiye bu hususta şiirin şartıdır: "Gönül öyle eşkâl ve elvânı mütenasip olan bir levha-i tasvîri ince işlenmiş görmek ister. (...) "Müfredatça muvâfakatsiz.. terkîbatça pür-kusur.. kafiyesi sakat.. vezni bozuk.. imalat ve zihafat ile dolu -akvâl-i mağşûşeye- velev fikren ne derece güzel farz olunursa olunsun hiçbir vakitte şiir ıtlak olunamaz." (Recaizade Mahmut Ekrem, 1301/b: 54-55). Şiirde vezin ve kafiye konusundaki ısrarını ömrünün sonuna kadar sürdüren Recaizade, vezinsiz ve kafiyesiz şiirlerin "nesr-i muhayyel" ya

⁸ Tefik Fikret, aruzun şiirdeki ahenk tahakkümünü kırmak istemiş Recaizade'nin bu şiirindeki vezin kullanımını gördükten sonra düşündüğü gibi bir şiir yazabilmiştir. Konunun detayları için bkz: Gökçek, 2019: 37.

⁹ Fransız şair Albert Samain (1858-1900).

da “mensur şiir” söz konusu olduğunda kabul edilebilir olacağını *Takdîr-i Elhân*’da söylemiştir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1301/b: 70).

Zemzeme’nin üçüncü cildinin ön sözünde konuya göre vezin seçiminden bahsedilir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1301/a: 15). Recaizade, konuya uygun vezin seçebilmeyi ise hüsn-i tabiata yani; doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırt etme yeteneğine, bir tür muhakeme kuvvetinin varlığına bağlar. Kendi şiirlerinde konuya veya şiirin özelliğine göre seçilmiş intibai taşıyan birkaç vezin söz konusudur. *Zemzeme*’lerde “fe’îlâtün mefâ’ilün fe’îlün” ve “mef’ûlü mefâ’ilün fe’ûlün” kalıplarıyla yazılmış olan şiirlerin sayısı fazladır.

Arap aruzunun 11. bahrine (Hafif Bahri) dayanan “fe’îlâtün mefâ’ilün fe’îlün” vezninin aslı “fâ’îlâtün müstef’îlün fâ’îlâtün” olan müseddes kalıbıdır. Arap şiirinde bundan üretilen dokuz kalıp vardır (İpekten, 2018: 280). Bu bahrin Türk şiirindeki tek biçimi “fe’îlâtün mefâ’ilün fe’îlün”’dür. İlk ve son cüzlerin değişebilirliği (fe’îlâtün fâ’îlâtün olabilir, fe’îlün ise fa’lün olarak kısalabilir) bu kalıba bir esneklik ve kolaylık kazandırmaktadır. Bu nedenle uzun mesneviler genellikle bu kalıpla yazılır. Tahkiye kurgusuna uygun olan bu vezin, Recaizade’nin hikâyeye yaklaşan şiirleri için elverişli koşullara sahiptir.

“Mef’ûlü mefâ’ilün fe’ûlün” vezni de kısa ve kıvrak olması nedeniyle klasik şiirde daha ziyade uzun mesnevilerde kullanılmıştır (İpekten, 2018: 200). Veznin bu özelliği, Recaizade’nin hikâye etmeye müsait olan şiirlerine uygun bir zemin sunmaktadır.

Recaizade’nin bu vezinleri kullanarak yazdığı şiirlerin diğer ortak özelliği, altışar mısralı bendlerle yazılan şiirlerde olduğu gibi şekil veya muhteva olarak bazı yeniliklere sahip olmalarıdır. Recaizade; insanı anlatmanın yeni dilini, akıcı ve kolay söyleyişe imkân vermesi açısından bu iki veznin yol arkadaşlığına emanet etmiş görünür. Yanı sıra, bu kalıptaki şiirlerin bir bölümü konu bütünlüğü olarak birbirini tamamlamaktadır. Bu, Recaizade’nin sık kullandığı bir yazma yöntemidir. Genellikle aynı veya yakın tarihlerde yazılan bazı şiirler birbirine çağrışımsal olarak uzanan bir bağlam tesis eder: *Zemzeme*’nin birinci cildindeki şiirlerden peş peşe yazılmış olan

“Bahar”¹⁰ (3 Nisan 1295/15 Nisan 1879) ve “Çoban”¹¹ (5 Nisan 1295/17 Nisan 1879) ile baskıda tarihsiz olmasına rağmen, bu iki şiiri konu bakımından tamamlayan “Çiçek”¹² adlı şiirler Recaizade'nin sanatında önemli bir yerde durur. Bu şiirlerde Ekrem'in duygusal ve düşünsel anlamda kat ettiği mesafe dikkat çekicidir. Edebî yeniliğin belirgin olduğu şiirler, bir tür “konu bütünlüğü” ya da “kompozisyon bütünlüğü”ne dayanmaktadır. Şiirlerin vezni fe'ilâtün (fâ'ilâtün) mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)'dür.

Bu şiirlerin -konu bütünlüğü olarak- anlamı, Ekrem'in tabiatla kurduğu ilişki içinde kavranabilir:¹³ Recaizade Ekrem, kızı Pîrâye'nin doğar doğmaz ölümüyle başlayan ve bu ilk yıkıklığın üzerine bina ettiği bir hayatın insanıdır. O; tabiata Pîrâye'nin ölümü, Emced'in yirmi yıl boyunca yatağa mahkûm kalışı ve Nijad'ın vefatıyla son bulan bu trajedinin içinden bakar ve tabiattaki “kusursuz”luğa imrenir. Kitapta bu üç şiire ölüm temalı şiirlerden hemen sonra yer verilmiştir. Kelebeğin “cünbüşü”, arının bahtiyarlığı, çobanın, insana “çobanlığı arzu ettir”en tasasızlığı Recaizade'nin yaşamındaki bütün bu trajik hakikatin uzağına düşer. Tabiat, onu çocukluk yıllarına taşır, orada geçen mutlu günlerle bağ kurmasını sağlar. Bu bağlamda tabiat, bir nostaljidir.¹⁴

¹⁰ Bahar, Şark mecmuasında yayımlanmıştır (c.1, nr.6, 1289-1872/1873: 129-130). Aynı vezinde 11 mısıralı bendlerden oluşan bu musammat şiir, toplam 8 benddir. Her bendin başında “Lâhn” adı yer alır ve her lâhn numaralandırılmıştır. Şiirin her lâhını abbacddeec şeklinde kafiyelidir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 22-27). Namık Kemal, Recaizade Ekrem'e bu şiire dair görüşlerini açıklayan bir mektup yazmıştır. Namık Kemal'in Ekrem'e nasihatı, Bahar kaç lâhn olursa olsun “neticesinde maksadın vatan olduğunu tarif eder yollu bir şey” yazmasıdır Çünkü ona göre, “vatanın bu hâlinde gevezelik için mahsus şiir yolu açma”nın zamanı değildir (Tansel, 2013: 415). Hamid de Ekrem'e yazdığı bir mektupta, Zemzeme'nin bu cildi için “şu bulunduğumuz zamana muvâfık bir lisan, yani hissiyat-ı vataniyemize tercüman olamayacağı dahi nâ-muhtac-ı beyândır” dedikten sonra şöyle devam eder: “Bu fıkrayı sana izah etmek lazım gelmediği gibi ona dair ne söylesem kendime de ait olur.” Hamid, kendisini de katarak, bu şekilde şiir söylemeyi mahpusların şarkı söylemesine benzetir: “Zaten âvâze-i hürriyetin nâ-mesmû ve maktû olduğu bir memlekette başka türlü ses çıkarmaya imkân yok. Bizim bu yolda şiir söyleyişimiz mahbusların şiir söylemesi gibidir. Onun için biz kendi kendimize arada takazâ-yı nefis etsek bile sairin muâhezâtına müstahak değiliz” (Enginün, 1995: 334).

¹¹ Çoban, Şark mecmuasında neşredilmiştir (Şark, c. 1, Nr. 5, 1289-1872/1873: 114-115). Şiir, 5'erli bendlerden oluşan bir musammattır. Toplam 11 benddir. Kafiye düzeni abbac deedf şeklindedir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 29-32).

¹² Hazîne-i Evrak'ta (Nr: 5, 1297: 68-69) ve Mecmûa-i Âsâr'da (y.2, c.1, Nr: 8, 1300-1882/1883: 227-228) yayımlanan bu şiir bir mesnevidir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 27-29).

¹³ Sevinçlerin ve üzüntülerin emanet edildiği, çocukluğun güvenli geçen günlerinin mahfazası olarak tabiata meyletme Recaizade'nin şiirlerinde başattır. Benliğiyle bağlantı kuran şairin bunu tabiatla yüzleşerek yapması, doğada kendisine ait eski bir şeylerin izini süren yaklaşım Lamartine'in doğa deneyimine benzemektedir. Tabiat, bu yönüyle bir teselli vazifesi de görür. Yanı sıra, Ekrem'in şiirlerinde tabiata bakışın başka bir özelliği de insanın faniliği karşısında tabiatın kendini yenileyen özelliği veya sürekliliğine imrenilen niteliğidir.

¹⁴ Revnak Mecmuası'nın 11. sayısında M. E. imzalı ve Recaizade'ye ait olduğunu düşündüren “Bir Şeb-i Endûh” adlı bir yazı vardır (Revnak, Sayı: 11, 1292-1875/1876: 164-167). Bu yazının Recaizade'ye ait olduğunu düşündüren sebep, yazının hemen arkasındaki gazelin “Şurâ-yı Devlet baş muavinlerinden izzetli Ekrem Beyefendi'nin gazel-i bî-nazîrleri” ifadesiyle sunulması ve bu gazele derginin baş sayfasında M.E. imzasına “den den” konularak yer verilmesidir. “Bir Şeb-i Endûh”ta, tabiatla ilgili

Hamid'in "Bir Şairin Hezeyânı"na¹⁵ nazire olarak yazılan "Pek Severim"¹⁶ (8 Kanûnusânî 1298/20 Ocak 1883) adlı şiir de fe'ilâtün (fâ'ilâtün) mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün) vezniyle yazılmıştır. "Pek Severim"i Recaizade'nin poetik şiirlerinden¹⁷ biri olarak değerlendirmek mümkündür. Recaizade'nin poetik nitelik taşıyan şiirlerinde temas edilen konular birçok şiirinde dağınık olarak bulunur. Poetik addedilen şiirleri diğerlerinden ayıran özellik ise söz konusu şiirlerde Ekrem'in, içinde yaşadığı ve kendi içinde barındırdığı ahvâle dair bir iç muhasebe hâlinde olmasıdır. Bu şiirlerde o, kendi benliğine dair bilgisi, algısı, inançları ve düşünceleriyle "O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler" mısraındaki durumun tersi bir idrak içindedir.

Şiirin bütününe tabiat "manzara"ları hâkimdir. Tabiatın manzara olarak değerlendirilişi modern bir yaklaşımdır. Manzara, içinde bir hikâyenin geçtiği çevre değil; hikâyenin kendisi olarak değerlendirilmiştir. *Sû-be-sû manzaram bedâyidir, Dururum seyrine onun medhûş* mısralarında ifadesini bulan bu bakış açısı Recaizade'nin şiirlerinin çekirdeğini oluşturur (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 26, 27).

Diğer yandan, Recaizade'nin birçok şiirinde farklı şekillerde ifade edilmiş olan geceyi sevmek, gecenin nuruyla aydınlanmak; bu şiirde "pek sevilen"ler arasında gösterilmiştir: *Gösterir bin cihâmı bir Yıldız / Şeb-i zulmet-nisârı pek severim* (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 28).

Hüznün coşkusu yaşamsal bir güç olarak duyumsayan Recaizade, birçok şiirinde bu psikolojiyi yansıtan beyitlere, mısralara yer vermiştir. Şiirin son bendi bununla ilgilidir.

Yaşatan gönlümü muhabbettir,
Hüzn-i sevdâ safâ-yı işrettir;
Aşkla girye başka lezzettir;
Ki sebep giryeme bir âfettir.
Ağlarım âh u zârı pek severim. (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 28)

Yalnızlık kavramı Ekrem'in şiirlerinde önemli bir yerde durur. Bu anlarda tefekküre dalarak hüznlenir, hüznün coşkusu ile mutlu olur. Yaşamında zorunlu bir

çocukluk çağına dayanan hatıraların, yetişkinlik döneminde seyredilen tabiat manzaralarıyla birleştiği vurgusu söz konusudur. Revnak, 11. sayıdan sonra yayımlanmadığı için yazı yarım kalmıştır.

¹⁵ Şiir, Tercüman-ı Hakikat'ın 1369. sayısında yayımlanmıştır (5 Kanûnusânî 1883).

¹⁶ Şiir 8 bendden oluşur. İlk bend 6 mısra, diğerleri 5'er mısradır. Kafiye düzeni aabaab ccccb ddddb eeeb şeklindedir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 26-28).

¹⁷ Bazı eserleriyle şiire dair genel bir görüş ortaya koyan Recaizade, poetik nitelikli şiirleriyle kendi şiir dünyasını ifşa eder. Bu şiirler şunlardır: "Yakacıkta Akşamdan Sonra Bir Mezarlık Âlemi", (1301/a: 38-43). Şiir, 5 bendden oluşan bir tercî-i benddir. Bendler, gazel kafiyesinde aa ba ca şeklinde devam eder. Vezni ise mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün'dür; "Bu Da Bir Şi'r-i Muhzîn-i Diğer", (1301/a: 55-60). Şiir, 7'şer mısralık 12 bendden oluşur. Şiirde hem çapraz hem düz kafiye kullanılmıştır. Şiirin vezni fe'ilâtün (fâ'ilâtün) mefâ'ilün fe'ilün (fa'lün)'dür; "Bilmem Kiminçün Ağlarım", (1301/a: 51-53). Şiir 5 bendden oluşan bir mütekerrir muhammestir. Vezni ise fe'ilâtün (fâ'ilâtün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün (fa'lün)'dür.

ziyaretgâh olan mezarlıklar, onu böyle bir duygu ile buluşturduğu için de sık sık gittiği yerlerdir:

Ruhuma sengler verir sıklet,
Çekemez bâr-ı dûşu mahviyet;
Yeter üstündeki çemen-i zînet;
Hey'etinden gönül bulur rikkat;
Hâk-ber-ser-i mezârı pek severim. (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 28)

Bu şiirlerin dışında, 6'lık bendlerle yazılan ve önceki bölümde değerlendirilen şiirlerden "Tehâlûf-i Hissiyat"ta, "Âriyet Kitap Arasında Bulunmuş Bir Çiçek"te ve "Göz Görmeği Zaman Gönül Hissedermiş"te de bu kalıp kullanılmıştır.

Recaizade'nin şiirlerinde sık kullanılan vezinlerden biri de "mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün"dür. *Zemzeme*'nin üçüncü cildinin ön sözünde *Zemzeme*'leri tarif eden ve üç beyitten oluşan manzûmenin vezni bu şekildedir:

Bir zemzemedir bu - bî-hünerdir
Âzâde-i sanat-ı âha benzer
Perverde-i girye-i seherdir
Hayran-ı semâ nigâha benzer
Bir nakş-ı hevâi-yi kederdir
Kim nûru bile siyâha benzer! (Recaizade Mahmut Ekrem, 1301/a: 17)

Bu kalıp kısa ve kolay olması nedeniyle hikâye etmeye elverişli şiirler için uygundur. Önceki bölümde ele alınan şiirlerden "Beyân-ı Aşk", "Nağme", "Muvâfakat-ı Rü'yet ü His", "Buhrân-ı Sevda" ve "Yaprak" da bu kalıpla yazılmıştır. Bunların dışında, *Zemzeme*'nin birinci cildindeki şiirlerden "Tasvîr"de¹⁸ (21 Haziran 1298/2 Eylül 1882) de bu vezin kullanılmıştır.

"Tasvîr", Mir'ât-ı Âlem'in dokuzuncu sayısında "Manzûme" başlığıyla neşredilmiş olan bir şiirdir¹⁹ ve aynı sayının 137. sayfasında kucağında kuzu olan bir kız resmi için yazılmıştır. Şiir, Gibb tarafından The Glasgow Herald Gazetesi'nin 1884 tarihli sayısında tercüme edilir.²⁰

"Tasvîr" adlı şiiri yenilikle buluşturan unsurlardan biri, Türk şiirinde resim için yazılan şiirlerin ilk örneklerinden oluşudur. Şiir, on iki bendden oluşur. Altıncı bendden itibaren bir kuzuyu kucağında tutan kız tablosunun kelimelerle tasviri başlar. Bu tasvirlerde tabloya sadık kalınır. Tabloda dikkat çeken unsurlardan biri koyun figürüdür. Şiiri Recaizade'nin diğer şiirleri arasında özel kılan unsur ise resimdeki bu üç figürün, bir sonraki şiir olan ve Ekrem'in doğar doğmaz ölen kızı

¹⁸ Şiir, 12 bendden oluşan 8'er mısralık bir musammattır. Kafiyesi abababcc dededeff şeklindedir (Recaizade Mahmut Ekrem,1306: 10-16).

¹⁹ Mir'at-ı Âlem, nr. 9, 28 Şaban 1299/8 Temmuz 1882: 129.

²⁰ Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz: Gür, 2019: 153.

Pîrâye için yazılan “Tahassür” şiiriyle düşünsel olarak buluşmasıdır (Şiirlerin yazılış tarihleri arasında bir gün vardır). Şiir, bu yönüyle bir dramdır. Bu drama; Recaizade’nin “kayıp” deneyimiyle ortaya çıkan ve tablodaki görüntüyle özdeşleştirilen yoğun sıkıntı ile görünüşte sakin bir sahnenin yan yana gelmesine dayanır.

Tabloda görülen koyun, “Tasvîr” şiirinde kuzunun annesi olarak değerlendirilir. Kız, kuzuyu kucağına alıp severken istemeden de olsa anne ile evlâdı birbirinden ayırmıştır:

Ey mâder-i mihrîbân ne dersin,
Hiç kaldı mı firkate tâkât?
Feryâda niçin kıyâm edersin?
Hâlinde aman nedir o haşyet?
Sabret kuzunu alır gidersin,
Havf u halecan bulur nihâyet.
Hep ayş u safâda adet üzre
Geçsin gününüz saadet üzre

Kandır şu garîbi şîr-i nâba,
Gezdir derelerde şadkâm et.
Firkatle düşürme ıztırâba,
Âsâyiş-i bâlin iltizâm et.
Emniyyetin olmasın kilâba,
Hıfzında bunun sen ihtimâm et.
Lâkin bu demin sonu hazândır,
Encâmı düşünme ki yamândır! (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 15-16)

Bu şiirin ana unsuru, annesine gitmek için can atan evlât ve evlâdını almak için sabırsızlanan anne motifidir. Anne ve evlât, doya doya birbirine sarılsa da sonunda ayrılık vardır; çünkü son, yamandır. “Tasvîr” şiiri ile “Tahassür”²¹ (22 Haziran 1298/3 Eylül 1882) şiiri arasında yer alan kısa parçada, Recaizade-lirik anlatıcı, bu sonun yaman oluşunu kendi yaşamından biliyor gibidir: “Kızım Pîrâye -ki dünyaya geldiği saat dünyadan gitmiş idi- Küçüksü civarındaki kabristanın bir köşesinde hâk ber-ser-i sükûndur” (1306: 16).

Bu açıklamadan sonra “Tahassür” şiirine geçilir ve burada, *Tasvîr*’de kuzusundan ayrı kalan anneye kurulan empatik ilişkinin nedenini anlamamızı sağlayan mısralar bulunur. Bu özellikleriyle bu iki şiir konu bakımından birbirini tamamlamakta, birbirine çağrışımsal olarak uzanmaktadır. “Bahar”, “Çoban” ve

²¹ Şiir, 6 bendden oluşan 8’er mısralık bir tercî-i benddir. Kafiyesi aaaaaaBB ccccccBB ... şeklindedir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 18-20).

“Çiçek” şiirlerinde görüldüğü gibi bağlam içinde daha anlamlı olan bu şiirlerin de vezni aynıdır.

“Aşk”ta da “mef’ûlü mefâ’ilün fe’ûlün” vezni kullanılmıştır. Aşk’a yazılan bir şiir olan “Aşk”, bu yönüyle yenilikçi bir ruhun izlerini taşır.²² Diğer yandan ölümün ve acının ardından aşkın, “tutamak” (aşkın, kişinin revânı olması) gibi modern bir duyuşla değerlendirilişi dikkat çekicidir:

Ey aşk ne hoş revânım oldun!
Kim cânım içinde cânım oldun!
Ettinse ne beis ömrümü telh
Bir lezzet-i câvidânım oldun.

Öldürmeğe kasedip yaşattın
Bir kâtil-i mihrîbânım oldun.

Çektin beni lâ-mekâna doğru
Yoklukta da hem-mekânım oldun.

Bir lücce-i bî-kerânım oldun.

Bir mihri çok âsmânım oldun!

Ben bir kuş idim garîb ü mehcûr

Sen bâni-i âşiyânım oldun. (Recaizade Mahmut Ekrem, 1306: 32-34)

“Mağrûka”²³ (12 Teşrînievvel 1299/24 Ekim 1883) kendi içinde bölümlere ayrılan teatral bir şiiridir. Şiir, Recaizade’nin ağabeyi Mehmet Celâl’in eşinin intiharı üzerine yazılmıştır. Gerçek bir olaya dayanan şiirin kurgusu manzum tiyatro çerçevesinde geçer. Şiirin bölümleri şöyledir: Gece Yarısı, Etrafa Nazar-kühân, Ba’de’t-teemmül, Heyecan ile, Başından Bir İğne Alarak, Hitâb, Denize Mukâbil Pencere Önünde, Denize Nazarla, Biraz Teemmülü Müteâkip, Giryân, Daha Ziyade Giryân, İtina ile, Heyecan ile. *Bî-derd olan uykuda gerektir / Uykuyla hayat müşterektir* mısraları söyleyiş ve düşünce itibarıyla dikkate değer. Şiirde buna benzer mısralardaki felsefi derinlik, mağrûkayı karakter yapar. Oldukça uzun olan bu şiirin vezni “mef’ûlü mefâ’ilün fe’ûlün”dür.

²² Şiir, 11 bendden oluşan, 4’lükler halinde yazılmış bir musammattır. İlk iki bendin kafiyesi aaba aaca şeklindedir. Kafiye, üçüncü bendden itibaren xaxa şeklinde devam eder. 10. bend 6 mısradır. Bu bendin kafiyesi de xaxaxa şeklindedir.

²³ Şiir; son bölümü hariç, bir mesnevidir. “Heyecan ile” başlığı altındaki son bölüm müzdevic murabba nazım şekli ile yazılmıştır. Vezin her bendde aynıdır (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 29-39).

Şiirde “mağrûka”nın yaşadığı “iç sıkıntısı” (zucret) kavramı, varoluşsal bir sorun olarak dönemi için oldukça dikkat çekicidir. İntihar etmek üzere olan bir insanın yaşayabileceği kararsızlık tabii bir söyleyiş ile nakledilir:

Ey kalp neden gelir bu güm güm?
Merdâne-i sebâtn oldu mu güm?

Dur! Çarpınacak zaman değil bu;
Bir mes’ele-i gümân değil bu;

Yok mânia gayrı müsterîh ol,
Geldi dem-i terk-i can ferîh ol;

Ettikçe beni sen öyle lertzân
Olmaz mı cesâretim girîzân?

Aldındı göze bu iğtirâbı
Terk eyle telâş u ıztırâbı. (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 34-35)

Yine kompozisyon bütünlüğü taşıyan şiirlerden “Makber” (6 Kânûnusânî 1298/18 Ocak 1883) ve “Refik” (22 Şubat 1299/5 Mart 1884) de “mef’ûlü mefâ’ilün fe’ûlün” vezniyle yazılmıştır. “Makber” şiirinde kabre, tabiat unsuru olarak seyredilmeye değer bir özellik atfedilmiştir. Bu “latîf” manzara kabirdeki “zavallı”nın güzelliğiyle gölgede kalmaktadır. Şiirin son iki mısraından (Hepsinden onun güzeldi eyvâh / Altında yatan zavallı duhter) sonra “Refik” şiiriyle bağlantı kuran kısa bir metin bulunur.

Bu metinde “Refik” şiirine ilham veren bir günün tarifi vardır: “Bu kânûnusânî içinde bir pazar günü idi ki gökyüzü kâmil bulutla kaplı olduğu cihetle güneş arz-ı dîdâr edemiyorsa da soğuk az, rüzgâr hafif, hususuyla yerler tamamıyla kuru velhâsıl bir kış günü için hava her suretle müsait olduğundan kendi kendime bir kır gezintisi yapmak isteyerek sahilhâne-i hakîrânem civarında dağdan İstinye üzerlerine doğru gitmeye başladım. (...) İşte o günkü tenezzühümün neticesi şu teessürat ve şu teessüratın neticesi dahi şu manzume oldu” (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 42-46).

Bir kış gününde tabiat, bahar mevsiminde olduğu gibi yeşilliği zâil olmayan ağaçlarla bir kat daha “müzeyyen”, “âsâr u tezyînat-ı tabiattan hemen her şey mevcut” iken tek bir şeyin eksikliği hissedilmektedir (Recaizade Mahmut Ekrem, 1300: 42-43). O da tabiattaki ihtişamın en büyük alkışçısı olan bülbüldür. O gün bülbülden bir ses işitilmemesi, Yeni Osmanlı Cemiyeti’nin önde gelen üyelerinden biri olan ve genç yaşta kolera salgınında ölen Refik Bey’in bir bülbül şiirini akla getirmiş ve onun yokluğunun derinden hissedilmesine sebep olmuştur. “Refik” şiiri bu duyguların sevgiyle doğmuştur. Şiirin özelliği, ölen kişinin kendi ölümüne dair duygularını içermesidir ki şiir, bu özelliğiyle “Mağrûka”yı da anımsatır. Orada da Mehmet Celâl’in

intihar eden eşinin diliyle kendi ölümü hikâyeleştirilmiştir. Bütün bu şiirlerin aynı vezinle yazılması bir tesadüf değildir.

SONUÇ

Sistemli bir yazma yöntemini benimseyen Rezaizade Ekrem'in şiirlerinde benzer konuların aynı vezinle yazılması veya şiirde yeni konular için sabit bir form belirlenmesi öncelikle onun kişilik özelliklerinin sanatına yansımalarıdır. Düzen ve özenin kontrolündeki bir hayatın insanı olan Ekrem'in davranışlarına bir ritüel özelliği kazandırma alışkanlığı eserlerinin tertibine, şiirlerin nizamına açıkça yansımaktadır. Yanı sıra bütün bunlar, klasik şiirin biçimci tedrisinden geçen eski bir zihniyeti yeniden icat etmek gibidir: Şekil/biçim muhafaza edilmeye devam etmiştir. Rezaizade klasik şiiri ip ip, parça parça geriye doğru sökmeden; başka bir deyişle geleneği "tüketmeden", onun biriken bir "dil" (üslûp/sistem) olarak işlemesini sağlamıştır. Modern bir bakışla söylenecek olursa sanatın, daha özelde şiirin özgürleşmesi yolunda atılan bu adımlarda neyin nasıl anlatıldığına yönelik bir yaklaşım da saklıdır.

KAYNAKÇA

Altuğ, Fatih (2007). *Namık Kemal'in Edebiyat Eleştirisinde Modernlik ve Öznellik*. Doktora Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Enginün, İnci (1995). *Abdülhak Hamid'in Mektupları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Gökçek, Fazıl (2019). "Serbest Müstezat/Serbest Şiir". *Yeni Türk Edebiyatı*. S. 19. s. 33-41.

Gür, Nagihan (2019). "İngiliz Gazete Arşivinde Osmanlı Şiirinin İzlerini Sürmek (1835-1900)". *Erdem*. Sayı: 76. s. 139-162.

İpekten, Haluk (2018). *Eski Türk Edebiyatı'nda Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Köprülüzade, Mehmed Fuad (1914). "Nijad Ekrem". *Servet-i Fünun*. Sayı: 1183. s. 295-296.

(Rezaizade) Mahmut Ekrem (1288/R. 1872-1873). *Nağme-i Seher -Mensur Bazı Hayâlat ve Âsâr-ı Sâire İle Müzeyyel Dîvançe-i Eş'âr*.

(Rezaizade) Mahmut Ekrem (1300/R. 1884-1885). *Zemzeme (İkinci Kısım)*. Birinci Tab'ı. İstanbul: Matbaa-i Ebuziya.

(Rezaizade) Mahmut Ekrem (1301a/R. 1885-1886). *Zemzeme (Üçüncü Kısım)*. Birinci Tab'. İstanbul: Matbaa-i A. K. Tozluyan.

(Rezaizade) Mahmut Ekrem (1301b/R. 1885-1886). *Takdîr-i Elhân*. Birinci Tab'. Dersaadet: Mahmut Bey Matbaası.

(Recaizade) Mahmut Ekrem (1303/R. 1887-1888). *Tefekkür*. Dersaadet: Mahmut Bey Matbaası.

(Recaizade) Mahmut Ekrem (1306/R. 1890-1891). *Zemzeme [Birinci Kısım]*. İkinci Tab'ı. İstanbul: Karâbet Matbaası.

(Recaizade) Mahmut Ekrem (1311/R. 1895-1896). *Pejmürde*. Konstantiniye: Âlem Matbaası.

(Recaizade) Mahmut Ekrem (tarihsiz). *Nijad Ekrem*. Selânîk Matbaası.

Ong, Walter J. (2018). *Sözlü ve Yazılı Kültür-Sözüün Teknolojileşmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.

Özgül, M. Kayahan (2008). *Seke Seke Ben Geldim Sekmeler II*. Ankara: Hece Yayınları.

Parlatır, İsmail (1995). *Recaizade Mahmut Ekrem, Hayatı, Eserleri, Sanatı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1997). *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Tansel, Fevziye Abdullah (2013). *Namık Kemal'in Husûsî Mektupları*. C. II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uludağ, Süleyman (1992). "Basiret". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5. Cilt. s. 103.

Ülken, Hilmi Ziya (1966). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. Konya: Selçuk Yayınları.

Wordsworth, William (2020). *Prelüd (Bir Şairin Zihinsel Gelişimi)*. Çev. Nazmi Ağıl. İstanbul: YKY.

TÜRKÇE-ARAPÇA KALIP SÖZ KOPYALARI ÜZERİNE

ON TURKISH-ARABIC
FORMULAIC EXPRESSION
COPIES

Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ

İstanbul Üniversitesi

İlahiyat Fakültesi Türk İslam
Edebiyatı Ana Bilim Dalı

E-posta: bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr

Orcid: 0000-0002-6576-0786

Öz

Dillerin nasıl doğduğu, yayıldığı ve farklılaştığıyla ilgili birçok teori bulunmakta; dilbilimciler, felsefeciler, hatta genetik bilimi uzmanları bu problemi çözmeye çalışmaktadır. Bununla beraber bir dilin kelimelerini, anlamları ve gösterdikleri anlam gelişmeleri ve değişimleri bakımından inceleyen anlambilimi (semantik) uzmanları da dillerarası ilişkiyi ve bunun anlama yansımalarını incelemektedir. Özellikle birbiriyle ilişki içinde olan milletlerin dilleri yönüyle de etkileşim içinde bulunduğu bir gerçektir. Türkler ve Araplar da mensup oldukları dinin ve yaşadıkları coğrafyanın da etkisiyle yüzyıllardır birbirleriyle etkileşim içinde olmuşlardır. Bu etkileşimin neticesi olarak Türkçe, Arapçayla kelime alışverişi içinde olmuş hatta alıntıladığı kelimeyi, kaynak dildeki anlamından çok farklı anlamlar yükleyerek kullanmıştır.

Türkçe-Arapça deyimler/kalıp sözlerle ilgili literatüre bakıldığında, özellikle Kur'an'dan alıntılanan söz kalıplarının ele alındığı görülmektedir. Ayrıca tek bir kalıp sözden hareketle, ele alınan ifadenin Türkçede ve Arapçada nasıl kullanıldığının araştırıldığı fark edilmektedir. Yaptığımız incelemeler neticesinde iki dil arasında kelimesi kelimesine ortak kullanılan söz kalıplarına yönelik bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple makalemizde öncelikle deyim, atasözü gibi kalıp sözlerle ilgili kısaca bilgi verilmiş, Türkçeye Arapça arasındaki ilişki incelenmeye çalışılmıştır. Ardından Türkçe-Arapça söz kopyalarından bahsedilmiştir. Son olarak tespit edilebilen Türkçe-Arapça kalıp söz kopyaları abece sırasıyla verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Deyim, tabir, mesel, kalıp söz kopyaları, Arapça-Türkçe ilişkisi.

Abstract

Several theories are discussed regarding how languages were born, spread, and varied and linguists, philosophers, and even geneticists constantly aim at sorting out this matter. Moreover, semantics experts who study the words in a language in terms of their meanings and the semantic progress and changes they underwent also study the interlingual relations and their reflection on the meaning. It is a fact that particularly the nations that are in relation with each other are also in interaction with each other in terms of their languages. Turks and Arabs have also interacted with each other for centuries through the religion they adopted and the geography they live in. As a result of this interaction, the Turkish language has been in a word exchange with the Arabic language and even used the word it borrowed by attributing quite different meanings to its meaning in the source language.

Considering the literature on Turkish-Arabic idioms/formulaic expressions, it is observed that the formulaic expressions particularly borrowed from the Qur'an are discussed. It is also observed that it is investigated how the expression subjected to the discussion is used in the Turkish and Arabic languages with reference to a single formulaic

expression. As a result of the investigations we conducted, it was determined that no study was carried out on the formulaic expressions shared word for word between the two languages. In this regard, first, brief information on the formulaic expressions such as idioms and proverbs was given, and the relationship between the Turkish and Arabic languages was tried to be analyzed in our article. Then, Turkish-Arabic word copies were addressed. Finally, the determined Turkish-Arabic formulaic expression copies were listed in alphabetical order.

Keywords: Idiom, expression, proverb, formulaic expression copies, Arabic-Turkish relationship.

GİRİŞ

Deyimler; en az iki kelimenin sıklıkla gerçek anlamından uzaklaşarak kullanılmasıyla oluşan ve kavramları, olayları çekici bir şekilde, öz bir biçimde anlatan kalıplaşmış sözlerdir (Aksoy, 1984: I/52). Deyimlerin anlatıma akıcılık kattığı, çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlam taşıdığı (Püsküllüoğlu, 2006: 7) ifade edilmektedir. Deyimler oluşturulurken teşbih, istiâre, mecaz, kinâye sanatları da kullanılabilir (Edirneli Ahmed Bâdî, 2004: 11).

Atasözleri de kalıplaşmış ifadelerdir. Ancak atasözlerinin topluma, insan hayatıyla ilgili ders verdiği ifade edilmekte, deyimlerden ise bir hüküm içermesi yönüyle ayrıldığı belirtilmektedir. Ancak deyimlerde de kimi zaman eğitici, öğretici yönlerin bulunduğu, bu sebeple deyimlerin ve atasözlerinin bazen birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Eyüboğlu, 1975: II/5; Edirneli Ahmed Bâdî, 2004: 11).

Konumuz Türkçe ve Arapçadaki atasözü ve deyim kavramlarının detaylı anlatımı olmadığı için bu hususu kaynaklara bırakarak¹ konuya kısaca temas edeceğiz. Türkçe ve Arapçada atasözünün tanımı birbirine oldukça benzemektedir. Türkçede sav ve atasözü olarak karşılanan “mesel”, “ataların hayatları boyunca tecrübe ve müşahadelerine dayanmış olan fikirlerini kalıplaşmış kısa ve özlü sözlerle yansıtan, kuşaktan kuşağa aktarılan, genellikle aslî durumunu andıran halleri izah etmek ve örneklemek maksadıyla kullanılan anonim nitelikteki özdeyiştir.” şeklinde tanımlanmıştır (Durmuş, 2004: XXIX/293). Ayrıca Arapçada mesellerle ilgili yapılan çalışmalarda, çoğu zaman mesellerin ne zaman ve hangi olay üzerine söylendiği, kimlerin başından geçtiği de aktarılmaktadır.²

Arapçada çoğu zaman deyim karşılığı olarak “ta‘bîr/et-ta‘bîrâtü’l-ıstîlâhiyyetü” ifadesi kullanılmaktadır.³ Arapçada kimi zaman “mesel (atasözü)” ile “tabir (deyim)” ifadesi birbirlerinin yerine de kullanılabilir. Türkçede deyim olarak kabul edilen bir ifade Arapçada *mesel* olarak yer alabilir. Bu sebeple biz çalışmamızda *kalıp söz* ifadesini kullanmayı tercih ettik. Böylece, Türkçe ve Arapçada yer alan ve bire bir kullanılan *kalıp sözleri* ortaya koymak ve sebeplerine dair bazı tespitlerde bulunmak amacıyla bu çalışmayı meydana getirmeye çalıştık. Tespit edebildiğimiz bire bir

¹ Detaylı bilgi için bk. (el-Meydânî, 2011: 7-12; Rababa, 2013: 8-10; Rababa, 2019: 10-14).

² Detaylı bilgi için bk. (el-Askerî, 1988: I-II; el-Meydânî, 2011; Diyarbakırlı Said Paşa, 2017).

³ İfade için bk. (Kızılıçık, 2018: 9; Mahmud İsmail Sînî, vd., 1996: 1-5; Muhammed Davud, 2003: 9-16). Arapçada kinâye ve istiâre sanatları hakkında detaylı bilgi ve bunların deyimlerle ilişkisi için bk. (es-Sa‘âlebî, 1998; Abdülmuhsin et-Türk, 2011; Bulut, 2020: 173-180).

kullanılan Türkçe-Arapça söz kopyalarının yapısını inceledik. İncelediğimiz eserlerden hareketle Türkçede ve Arapçada kelimesi kelimesine aynı şekilde kullanılan kalıp sözleri sıraladık.

Türkçe-Arapça Kalıp Söz Kopyaları

Dinî, coğrafi, ticarî vb. ilişkiler dolayısıyla ilişki içinde olan milletlerin birbirleriyle dil irtibatı içinde bulunması doğaldır. Ama bu irtibatı, sadece bir dilden diğer dile kopyalama olarak değerlendirmek hatalı olacaktır. Genellikle söz konusu dil Türkçe olduğunda, “kalıp sözün Arapça ya da Farsçadan alıntılandığı” ön yargısı hâkim olmaktadır. Bu durumun ilmî olmadığı, gerek dil felsefesi çalışmalarından gerekse Türkçenin irtibatta olduğu diğer dillerle ilişkisi üzerine yapılan çalışmalardan hareketle görülmektedir. Köksal’ın da değindiği gibi kalıp sözler/deyimler, “ana dil”i bir başka dilden ayıran en temel farklılıklardandır. Bununla birlikte komşuluk, ticaret, seyahat, savaş vb. münasebetlerle birbirleriyle kültür alışverişinde bulunan milletlerde aynı manayı ifade eden atasözlerine ve deyimlere rastlamak da mümkündür.” (Köksal, 2001: 128).

Eyüboğlu da dünya dillerindeki ortak deyimlere temas ederek uluslararası ortak nitelik gösteren örneklerin çok olduğunu⁴, bu durumun ortak insanlık verilerine bağlanabileceğini ifade etmektedir: “Deyimlerde uluslararası bir ortaklık niteliği gösteren örnekler çoktur. Fransızcada Gaulois’ların ana dilinden kalma üç bin deyim toplayan (Dictionnaire de Gallicisme) adlı sözlüğün yanı sıra bugünkü batı dillerinden toplanmış yeni deyim sözlüklerinde de Türkçeden çevrilmiş sanılacak kadar bizimkilere benzeyenler vardır. Bu da deyimlerin uluslararası ilişkilerden, örneğin; alışveriş, komşuluk, büyük göçler ve özellikle kültür üstünlüğünden esinlenme gibi nedenlerle doğan kaynaşma ve benzeşmenin doğal bir sonucu olsa gerektir. Bu gibi ilişkilerle yakınlaşan ulusların dillerinde atasözlerinin benzerliği de ayrıca göze batar. Görünürde hiçbir nedeni yokken, uzaktan uzağa birbirini andıran kültür ürünlerini de ortak insanlık verilerine bağlamaktan başka yorum bulunamaz.” (Eyüboğlu, 1975: 5-6). Böylece sözkonusu deyim ve atasözü olduğunda, bir söz öbeğinin karşılığını Arapça ya da Farsçada bulan araştırmacı, rahatça bu kalıp sözün diğer dilden Türkçeye aktarıldığı yargısında bulunmasının doğru olmayacağı söylenebilir.

Bin dört yüz yıllık bir geçmişi bulunan Türk-Arap ilişkilerinin önemli bir boyutunun dil sahasında olduğuna temas eden Akar, Arapçanın 10. Yüzyıldan itibaren Türkçeye birçok kelime verdiğini, Türkçeden de Arap lehçe ve ağızlarına pek çok Türkçe kelime aktarıldığını ifade etmektedir.⁵ Türkler özellikle müslüman olduktan sonra; Kur’an’ı, hadisleri ve İslam’ın kurallarını anlamak için Arapça öğrenmişlerdir. Türkçeye Arapça arasında öncelikle Kur’an’ı anlamak için başlayan bu irtibat, ilk dönem Kur’an tercümelemindeki Türkçe ifadelerde kendini bulmaktadır.

Kur’an’da geçen kalıp sözlerin, deyimlerin, söz öbeklerinin tercümeleminde hareketle, Türkçe-Arapça söz öbeği aktarım ilişkisini takip etmek mümkündür. Genellikle Türkçe-Arapça söz öbeği irtibatını ortaya koyan çalışmaların da erken dönemde yapılan Türkçe Kur’an tercüme ve tefsirlerinden hareketle hazırlandığı görülmektedir. Kalıp ifadenin ilk geçtiği kaynaktan hareketle Türkçeye uzanan serencamını takip etmek mümkün olduğunda Arapçadan alıntılandığını iddia etmek

⁴ Bu konuda bir çalışma için bk. (Beyzadeoğlu, 2005).

⁵ Türkçe ve Arapça arasındaki sözcük ilişkisini inceleyen ilgili çalışma için bk. (Akar, 2010).

makul olsa da⁶ her kalıp sözün Arapça ya da Farsça karşılığından tercüme yoluyla alıntılandığı ön kabulü ilmî görünmemektedir. Ayrıca, kalıp sözde geçen kelimenin kökeninden hareketle kalıp sözün, kelimenin ait olduğu dilden doğduğunu iddia etmek de mümkün değildir. Çünkü birçok kelime, alıntıl原因 dilde, kaynak dilden farklı anlamda kullanılabilir. Özellikle Arapçadan Türkçeye geçmiş kelimeler, köken dilden farklı pekçok anlam kazanmıştır.⁷

Farklı bir dilde de karşılığı olan Türkçe bir kalıp sözün tercüme yoluyla dilimize alıntılandığını peşinen kabul etmek yerine, deliller sunarak bu iddiayı ispat etmeye çalışmak yerinde olacaktır. Kur'an tercümelerindeki aktarımlarda, kaynak ve tercümesi ortada olduğu için, bu iddia ifade edilebilir. Mesela Enfâl Suresi 8/46. âyette geçen *وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ* (ve tezhebe rihüküm) ifadesi kelimesi kelimesine "rüzgarınız gider" demekte ve "etkiniz kaybolur, gücünüz elden gider" anlamına gelmektedir. İlk dönem Kur'an tercümelerinde bu kalıp söz bire bir tercüme edilerek "yeli kit- /yeli bar" şeklinde verilmiştir (Şimşek, 2020: 109). Böylece "yeli gitmek" söz öbeği bir deyim olmamasına rağmen -bağlam anlamıyla sınırlı olarak- Türkçeye tercüme edilmiştir. Ayrıca ilk dönem Kur'an tercümelerinde Arapça bir kalıp sözün Türkçe başka bir kalıp sözle tercüme edildiği de görülmektedir. Mesela Hucûrât Suresi 49/12. âyette geçen *وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَّ* ifadesi "(birbirinizin) kusurlarını araştırmayın, gıybet etmeyin" demektir. Bu ifadeyi ilk dönem Kur'an tercümelemleri, birini arkasından çekiştirmek; dedikodu yapmak anlamına gelen "söz tüpkermek (söz tükürmek)" öbeğiyle karşılamışlardır (Şimşek, 2020: 105).

Türkçe ile Arapça arasında bire bir aktarımdan farklı olarak, aynı anlamın başka kelimelerle, kalıplarla ifade edildiği birçok örnek bulunmaktadır. Bu durum da Türk ve Arap milletinin önem verdikleri kimi durumların ortaklığını göstermektedir. Ancak her millet, kendi kültürlerindeki önemli nesnelere, hadiseleri zikrederek olayı anlatmaya, tasvir etmeye çalışmıştır. Bu durumu ortaya koyan bazı örnekleri sıralamak faydalı olacaktır⁸:

1. Türkçede, "herkesin bildiği gerçek inkâr edilemez", anlamına gelen "güneş balçıkla sıvanmaz" sözüne karşılık Araplar aynı anlamı, *وَهَلْ يَخْفَى الْقَمَرُ* (Ay saklanır mı?) cümlesiyle anlatmaktadır. Anlatılmak istenen durum her iki dilde de ortak olmasına rağmen Türkler bunu "güneşin çamurla kapatılmasının imkansızlığı" ile ifade etmiş, Araplar ise -uzun kış gecelerini çölde geçirmeleri ve gökte dolunayın açıkça müşahede

⁶ Mesela kısasa kısas, herkese yaptığının karşılığıyla muamele etmeli, anlamına gelen "göze göz, dişe diş" deyiminin kökeni, kelimesi kelimesine geçtiği haliyle *(وَالْعَيْنُ بِالْعَيْنِ ... وَالسِّنُّ بِالسِّنِّ)* Maide Suresi 5/45. âyetten alınmıştır.

⁷ Mesela Arapça "müsaade" kelimesi köken dilde "yardım, destek" anlamına gelmesine rağmen Türkçede "izin; elverişli olma" anlamlarıyla kullanılmaktadır. Ayrıca "cinsiyet (gender, sex)" kelimesi Türkçede erkek ve dişi ayrımını belirlemek için kullanılırken köken dil olan Arapçada, bir insanın hangi milletten olduğunu ifade etmek (nationality) için kullanılır. Farklı örnekleri için bk. (Korkmaz, 2008; Yavi, 2020).

⁸ Makalenin bütününde, Türkçe ve Arapça kalıp sözler ve anlamları için şu çalışmalara ve kaynakçada verilen elektronik sözlüklere müracaat edilmiştir: (Aksoy, 1984; Altaylı, 2005; el-Askeri 1988; Beyzadeoğlu, 2005; Edirneli Ahmed Bâdî Efendi, 2004; Eyüboğlu, 1973-1975; el-Halef, 2020; Işık, 2018; İpek 2014; Kaya, 2011; Mahmud İsmail Sînî, vd., 1996; el-Meydânî, 2011; Muhammed Davud, 2003; Püsküllüoğlu, 2006; Rababa, 2013; Rababa, 2019; Samir ve Fuad, 2011; Saraçbaşı, 2010; Sefercioğlu, 2010; Şakar, 2021; Şimşek ve Uzun, 1991; Tanyeri, 1999).

edilmesinden olsa gerek- dolunayın saklanamayacağı gerçeğinden hareketle anlatmıştır.

2. Türkler, boş yere çaba sarf etmeyi “havanda su dövmek” deyimiyile ifade ederken Araplar boşa gayret etmeyi anlatmak için ضَرْبَ فِي حَدِيدٍ بَارِدٍ (soğuk demiri dövmek) söz öbeğini kullanmaktadır.

3. Çekilen sıkıntının artık dayanılamayacak bir duruma gelmesini “bardak taşı, bıçak kemiğe dayandı⁹” deyimleriyle karşılıyan Türklere karşılık Araplar, aynı psikolojik durumu بَلَغَ السَّيْلُ الرَّبِيَّ (sel tümseği aştı) metaforuyla ifade etmektedir.

4. Dış görünüşe aldanmamak gerektiğini ifade etmek için Türkçede “her gördüğü sakallıyı babası sanmamak” deyimini kullanılırken Arapçada bu anlamı karşılamak için مَا كُلُّ بَيْضَاءٍ شَحْمَةٌ، وَلَا كُلُّ سَوْدَاءٍ تَمْرَةٌ (her beyaz yağ, her siyah da hurma değildir) ifadesi söylenmektedir.

5. Türkçede, işini başkasına güvenmeyerek kendisi yapan kişi sonradan üzülmez, rahat eder, anlamına gelen söz şöyledir: “Kurda ‘neden boynun (ensen) kalın?’ demişler, ‘işimi kendim görürüm de ondan’ demiş.” Aynı mana Arapçada مَا حَكَ ظَهْرِي مِثْلُ يَدِي (sırtımı elim gibisi kaşımadı) cümlesiyle karşılanmaktadır.

6. Güç bir durumdan kurtulayım derken daha kötüsüyle karşılaşmak anlamına gelen “yağmurdan kaçarken doluya tutulmak” deyimini ifade etmek için Arapçada, كَالْمُسْتَجِيرِ مِنَ الرَّمْضَاءِ بِالنَّارِ (sıcak topraktan/taştan ateşe sığınmak) söz öbeği kullanılmaktadır. Aynı durumu su zengini topraklarda yaşayan Türklerin yağmur ve dolu ile ifade etmesi; sıcakla iç içe yaşayan Arapların da ateşe dair hususlarla anlatması doğaldır.

7. Sıkıntı çektikten sonra daha önce beğenmediği bir durumu kabul etmek, gururundan vazgeçmek, anlamını ifade etmek için Türkçede “burnunu sürtmek (burnu sürtülmek)” deyimini kullanılmaktadır. Aynı durumu ifade etmek için Araplar جَدَعَ/قَطَعَ أُرْنَبَتَهُ (burnu kesilmek) söz öbeğini kullanmaktadır.

8. Bakıp besleyerek büyüttüğün kişi gün gelip sana nankörlük edebilir, anlamına gelen “besle kargayı, oysun gözünü” ifadesine karşılık Araplar سَمِنَ كَلْبَكَ يَاكُلُكَ (köpeğini besle de yesin seni!) ifadesini kullanır. Arapların kalıp sözlerinde karganın olumsuz sıfatlarla kullanılmadığını; genellikle aklı, zekası, kavrayışı, kabiliyetli oluşunun vurgulandığını belirtmek isteriz¹⁰.

9. Türkçede, herkesin kendine ait olan şey çirkin de olsa gözüne güzel görünür, anlamına gelen iki kalıp söz bulunmaktadır: “Kuzguna yavrusu şahin görünür.” ve “karga yavrusuna bakmış, ah benim akça pakça yavrum, demiş.” Araplar ise aynı anlamı, “maymun, annesinin gözünde ceylandır. [الْقَرْدُ فِي عَيْنِ أُمِّهِ غَزَالٌ]” sözüyle ifade etmektedir. Türkler, sosyal ve doğal hayatı içinde yer alan kuzgun, karga, şahin vb. kuşları kullanarak bir olayı tasvir ederken Arapların ise kendi çevrelerinde bulunan

⁹ “Bıçak kemiğe dayanmak” deyimini kelimesine Farsçada da kullanılmaktadır. Bk.

<https://www.vajehyab.com/dekhoda/%DA%A9%D8%A7%D8%B1%D8%AF+%D8%A8%D9%87+%D8%A7%D8%B3%D8%AA%D8%AE%D9%88%D8%A7%D9%86+%D8%B1%D8%B3%DB%8C%D8%AF%D9%86> (22.08.2022).

¹⁰ Türk edebiyatında karganın kullanımıyla ilgili bk. (Demirkazık, 2011).

maymun, ceylan gibi hayvanları kullanmaları doğaldır. Anlatılmak istenen olay aynı, bu olayı ifade ederken her iki milletin çevresinden seçtiği malzeme tabii olarak farklı olacaktır.

10. Bir olayı tahkiye ederken Türkçenin tasvir gücü, kalıp sözlerine de yansımıştır. Mesela, “daha söze başlar başlamaz ne anlatılmak istendiğini çabucak kavrayabilme” kabiliyeti Türkçede, “leb demeden leblebiyi anlamak” deyimiyle; Arapçada ise “ârif olana bir işaret yeter.” [العَارِفُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ] cümlesiyle ifade edilmektedir.

Bu örneklerde de görüldüğü gibi insanın üzüldüğü, sevindiği, dertlendiği vb. insana ait duygular, özellikle yakın kültürlerle mensup milletlerde, benzer olmaktadır. Ancak her millet benzer duygularını, yaşadıkları şartların, çevrenin etkisiyle dile getirmektedir.

İlginç bir kalıp söz örneğini, farklı kültürler arasındaki etkileşimi göstermesi bakımından burada ifade etmek isteriz: Türkçede sahte, yalancı gözyaşları için “timsah gözyaşları” ifadesi kullanılmaktadır. Bu sözün kelimesi kelimesine Arapçada دُمُوعُ التَّمَّاسِيحِ (çoğul olarak=timsahların gözyaşları), Farsçada اشك تمساح hatta İngilizcede “crocodile tears” şeklinde bire bir aynı kelimelerle ifade edilmesi de insanoğlunun duygularını aynı gözlemlere dayanarak ifade etmesini göstermesi bakımından önemlidir. Timsah kelimesinin Kipticeden Arapçaya oradan da Türkçeye geçtiği kaynaklarda ifade edilmektedir.¹¹ Lakin bu kelimeyle türetilmiş “timsah gözyaşları” kalıp ifadesinin Arapçadan ya da aynen kullanılması sebebiyle Farsçadan ya da İngilizceden bir başka dile geçtiğini söylemek mümkün değildir. Hakeza Ayşe Yıldız’ın “Klasik Türk Edebiyatında ‘Neheng’ Kelimesi Üzerine” adlı makalesinde, Türk şiirinde neheng (timsah) kelimesinin âşığın gözyaşı benzetileni olarak kullanılması hususuna temas edilmektedir (2010). Sadece Türk şairlerinin neheng ile âşığın gözyaşları arasındaki ilgiyi şekil, uzunluk vb. sebeplerle zikretmediği, bunların dışında “timsah gözyaşları” deyimini de arka planda çağrıştırmak istedikleri akla uzak değildir. Böylece insanoğlunun benzer tecrübelerine sahip olduğu ve bu tecrübelerini aynı kelime öbekleriyle de dile getirebildikleri, bu durumun mutlaka dillerin birbirinden kopyalaması olarak düşünülemeyeceği, bir kalıbın A dilinden B diline kopyalandığı yargısında bulunurken ihtiyatı elden bırakmamak gerektiği söylenebilir.

Bir başka dikkat çekici örnek de “Kızım sana söylüyorum (dedim), gelinim sen anla (dinle, işit).” kalıp ifadesi için geçerlidir. “Düşüncelerimi doğrudan doğruya ona söyleyemediğim için sana söylüyorum, oysa bu sözlerim sana değil onadır.” anlamındaki dolaylı uyarıyı belirten bu kalıp söz, bütün Türk lehçelerinde aynı şekilde kullanılmaktadır. Mesela Kırım Türkçesinde, “Kızım sana aytaman, kelinim sen dinle.” Kumuk Türkçesinde, “Gelinim saga aytaman, kızım sen tınla.”, Kırgız Türkçesinde, “Keregim saga aytam, kelinim sen uk.” şeklinde ifade edilmektedir (Aydemir, 2010: 181). Sadece Türkiye Türkçesinde değil bütün Türk lehçelerinde aynı şekilde kullanılan bu söz, darb-ı mesel olarak Arapçada, sadece fâiller değişerek aynı

¹¹ <https://www.etimolojiturkce.com/arama/timsah> (E.T.: 08.03.2022);
<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/timsah> (E.T.: 08.03.2022).

anlamı ifade edecek şekilde *إِيَّاكَ أَغْنِي وَاسْمِعِي يَا جَارَةَ* [Seni kasediyorum ama (komşuma dönerek) ey komşum, sen dinle! (diyorum)] şeklinde söylenmektedir.

Düşüncelerini doğrudan doğruya ifade edemeyip ima yoluyla anlatmaya çalışan insanlar, yaşadıkları toplumda hangi nesnelere, durumlara, ilişkilere önem veriliyorsa o yolu kullanarak anlatımlarına güç kazandıracak mecazlı kalıp ifadeler kullanmaktadır. Bu kalıp sözün oluşmasında Türklerin aile hayatına verdikleri önemin, iç içe geçmiş ilişkilerin, bütün aile fertlerinin bir arada yaşamasının etkisi olduğu söylenebilir. Benzer yaşanan durumu Araplar veciz bir şekilde ifade etmek istediklerinde ise kişiyle komşusu arasındaki ilişkinin öne çıktığı görülmektedir.¹² Ayrıca “Seni kasediyorum ama ey komşum sen dinle!” sözünün Araplarda “darb-ı mesel (atasözü)” Türklerde ise deyim olarak kabul edildiği, sözü Arapçada ilk olarak Sehl b. Mâlik el-Fizârî’nin söylediği de kaynaklarda ifade edilmektedir (Diyarbakırlı Said Paşa, 2017: 171-173).

Türkçe-Arapça Söz Kopyaları Dizini

Türkçeyile Arapçanın söz öbekleri ve deyimler yoluyla kurduğu etkileşimi incelerken bizim dikkatimizi çeken husus, iki dilde de bazı öbeklerin neredeyse bire bir aynı kelimelerle ya da çok az farklılıklarla ifade edilmesi oldu. İncelediğimiz kaynaklardan hareketle 100’e yakın söz öbeğinin Türkçede ve Arapçada aynı kelimelerle ifade edildiğini tespit ettik. Mesela çekilen sıkıntının artık katlanılamayacak duruma gelmesini anlatmak için hem Türkler hem de Araplar “Bıçak kemiğe (السَّيْكِيْنُ) dayandı/ulaştı (بَلَغَ)” örneğindeki gibi kelimesi kelimesine aynı karşılıkları kullanmaktadır. Aşağıda özellikle bu duruma örnek olacak kalıp sözler seçilmiştir. Ancak bazı sözlerde -ifade aynı olmasına rağmen- bir kelime ya da ek fazlalığı/eksikliği bulunabilmektedir. Mesela istenmediği hâlde birinin peşini bırakmamak, yakasını bırakmamak, anlamına gelen “kene gibi yapışmak” deyimini, aynı şekilde Arapçada da yer almakta, ancak “kene (الْحَنْ)”, devenin ayaklarına (بَارْفَاغِ) yapıştı (تَعَلَّقَ)” şeklinde, yine coğrafi bağa uygun olan bir kullanım görülmektedir. Ayrıca Türkçede deyimlerin çoğu mastar eki (-mek,-mak) ile bitmektedir. Türkçedeki deyimlerin/kalıp sözlerin Arapça karşılığı ise çoğu zaman geçmiş zaman ya da geniş zaman olarak ifade edilmektedir. Mesela “bıçak kemiğe dayanmak” şeklindeki deyim Arapçada “bıçak kemiğe dayandı.” cümlesiyle ifade edilir. Biz kalıp söz eğer deyimse Türkçedeki kullanımına uygun olarak mastar eki almış şekliyle yazdık. Arapçadaki karşılığı ise olduğu gibi geçmiş zaman ya da geniş zamanlı olarak verdik. Aşağıda öncelikle ifadenin Türkçesi abece sırasıyla verilmiş, her ifadenin karşısına Arapçası yazılmıştır. Tespit edilebilen söz öbekleri şunlardır:

Ağzını mühürlemek [خَتَمَ عَلَى فَمِهِ]

Arkasından iş çevirmek [عَمَلَ مِنْ وَرَاءَ ظَهْرِهِ]

Aslan payını almak [اسْتَأْتَرَ بِجِصَّةِ الْأَسَدِ]

Âşığın gözü kördür. [الْحُبُّ أَعْمَى]

¹² Atasözü ve deyimlerin Türk toplum hayatını yansıtmaya şeklini inceleyen bir çalışma için bk. (Uğuzman, 2014).

Ateş olmayan yerden duman çıkmaz. [لَا دُخَانَ بِلَا نَارٍ]

Ateşle oynamak [يَلْعَبُ بِالنَّارِ]

Ayağını (yorganına) kilimine göre uzat. [عَلَى قَدْرِ بَسَاطِكَ مَدَّ رَجْلَيْكَ]

Balık baştan kokar. (Balık, başından bozulur.) [السَّمَكَةُ تُفْسِدُ مِنْ رَأْسِهَا]

Başını dik tutmak [هَذَا أَمْرٌ يَرْفَعُ الرَّأْسَ]

Beş parmağın beşi bir değil. (Beş parmak aynı uzunlukta değildir.) [لَيْسَتْ أَصَابِعُ الْيَدِ مُتَسَاوِيَةً] [الطُّولِ]

Bıçak kemiğe dayandı. [بَلَغَ السِّكِّينُ الْعَظْمَ]

Bindiği dalı kesmek [لَا تَقْطَعِ الْغُصْنَ الَّذِي تَسْتَنْدُ إِلَيْهِ]

Bir elin nesi var, iki elin sesi var. (Bir elden ses çıkmaz.) [الْيَدُ وَحَدَّهَا لَا تَجِبُ التَّنْفِيقَ]

Bir taşla iki kuş vurmamak [أَصَابَ (ضَرْبَ) عُصْفُورَيْنِ بِحَجَرٍ]

(Birine) taş atmak [رَجَمَ الشَّخْصَ]

Boğazına (kulaklarına) kadar borca batmak [عَرَقَ فِي الدَّيْنِ حَتَّى أذُنَيْهِ]¹³

Borusunu çalmak [هُوَ بُوقٌ لِلْحُكْمِ]

Boyu uzun, aklı kısa (Boyu uzar, aklı azalır.) [قَامَةً تَنْمِي وَ عَقْلٌ يَحْرِي]

Bugünkü yumurta, yarının tavuğundan iyidir. [بِیضَةِ الْيَوْمِ خَيْرٌ مِنْ دَجَاجَةِ الْغَدِ]

Bugünün işini, yarına bırakma! [لَا تُؤَجِّلْ عَمَلَ الْيَوْمِ إِلَى الْغَدِ]

Bugünün yarını da var. [إِنَّ مَعَ الْيَوْمِ غَدًا، يَا مَسْعَدَةَ]

Bulanık suda balık avlamak [يَصْطَادُ فِي الْمَاءِ الْعَكْرِ]

Burnu büyümek [طَمَحَ مِرْتَمُهُ]

Burnunun ötesini görememek [لَا يَرَى أَيْدَى مِنْ أَنْفِهِ]

Büyük balık, küçük balığı yer. [السَّمَكُ الْكَبِيرُ يَأْكُلُ السَّمَكَ الصَّغِيرَ]

Cebi delik [مُنْحَرَقُ الْجَيْبِ]

Çamur at, izi kalsın. (Bir sürü pislik at, mutlaka birkısmı bulaşır.) [إِذْفَ أَوْسَاحًا كَثِيرَةً فَلَا بُدَّ] [أَنْ يُعَلِّقَ بَعْضُهَا]

Çocuktan al haberi. (Gerçek, çocukların ağzından çıkar.) [الْحَقِيقَةُ تَخْرُجُ مِنْ فَمِ الْأَطْفَالِ]

Dil, kılıçtan keskindir. (Bazı sözler, kılıçtan keskindir.) [بَعْضُ الْكَلَامِ أَقْطَعُ مِنَ الْجِسَامِ]

Dil uzatmak [أَطَالَ لِسَانَهُ]

Dili bağlamak [رَبَطَ لِسَانَكَ]

¹³ Türkçede olduğu gibi Arapçada da "bir durumdan, halden neredeyse kurtulamayacak/çıkamayacak halde bulunmak" durumu, "batmak-dalmak (عَطَّ-عَرَقَ)" fiiliyle kurulmuş kalıp sözlerle ifade edilmektedir. "Derin uykuya dalmak-batmak" (عَرَقَ فِي نَوْمٍ عَمِيقٍ), "dertlere dalmak, batmak" (عَرَقَ فِي هُمُومِهِ), "uykuya dalmak" (عَطَّ فِي النَّوْمِ) sözleri buna örnektir.

Dili dolaşmak [عَقَدَ لِسَانَهُ]

Dili tutulmak [انْعَقَدَ لِسَانَهُ]

Dilini tutmak [مَسَكَ لِسَانَهُ]

Duvarın (yerin) kulağı var. [لِلْحَيْطَانِ أَدَانٌ]

Eğri otur, doğru konuş. [إِجْلِسْ (أَفْعُدْ) مُعَوِّجًا وَ كَلِّمْ مُسْتَقِيمًا]

(El) ayak kesildi. [انْقَطَعَتِ الرَّجْلُ]

El uzatmak [بَسَطَ يَدَ]

Eldeki tavuk yarınki kazdan iyidir. (Eldeki kuş, havadaki turnadan iyidir.) [طَيْرٌ طَيْرٌ] [عَصْفُورٌ] فِي الْيَدِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ طَيْرٍ (كُرْكِي) فِي الْهَوَاءِ

Eli uzun. [طَوِيلُ الْأَيْدِ]¹⁴

Eli (elleri, kolu) bağlı olmak [مَكْتُوفٌ الْأَيْدِينَ]

Elleri kurusun! [تَرَبَّتْ يَدَاهُ]

Eşiğine yüz sürmek [تَمَسَّحَ بِأَعْتَابِهِ]

Ev alma komşu al. (Evimi değil komşumu sattım./Evden önce komşu [الْجَارُ قَبْلَ الدَّارِ] / بَعَثَ جَارِي وَلَمْ أَيْعِ دَارِي]

Gölgesinden korkmak [يَخَافُ مِنْ ظِلِّهِ]

Göz açıp kapayıncaya kadar [فِي طَرْفَةِ عَيْنٍ]

Gözden düşmek [اسْقَاطُ فِي عَيْنِ الْجَمَاهِرِ]

Gözden irak olan gönülden de irak olur. [الْبَعِيدُ عَنِ الْعَيْنِ بَعِيدٌ عَنِ الْقَلْبِ]

Göze göz, dişe diş [الْعَيْنُ بِالْعَيْنِ وَالسِّنُّ بِالسِّنِّ]

Gözlerinde şimşekler çakmak [فَدَحَتْ عَيْنُهُ شَرَرًا]

Gözünden düşmek [سَقَطَ مِنْ عَيْنِهِ]

Gözyaşına boğulmak [اسْتَعْرَقَ فِي الْبُكَاءِ]

Gül, dikensiz olmaz. [لَا وَرْدَ بَدُونِ شَوْكٍ / لِكَلِّ وَرْدَةٍ شَوْكُهَا]

Güneş giren eve doktor girmez. [الْبَيْتُ الَّذِي تَدْخُلُهُ الشَّمْسُ لَا يَدْخُلُهُ الطَّبِيبُ]

Güneş girmeyen eve doktor girer. [الْبَيْتُ الَّذِي لَا تَدْخُلُهُ الشَّمْسُ يَدْخُلُهُ الطَّبِيبُ]

Habbeyi kubbe yapmak [جَعَلَ الْحَبَّةَ قُبَّةً]

Hakkını yemek [أَكَلَ حَقَّهُ]

Havlayan köpek ısırmaz. [الْكِلَابُ النَّبَاحَةُ فَلَمَّا تَعَضُّ]

Hayalleri yıkılmak [تَحَطَّمَ حُلْمُهُ]

Her horoz kendi çöplüğünde öter. [كُلُّ دَبِيبٍ عَلَى مَرْبَلَتِهِ صَيَّاحٌ]

¹⁴ Bu ifade Arapçada hem cömert hem de hırsız anlamında kullanılmaktadır. Bk. (Taşdelen, 2019: 215).

- Her koyun kendi bacağından asılır. [كُلُّ شَاةٍ بِرِجْلِهَا سَتْنَأُطُ]
- Hop oturup hop kalkmak [هَاجَ وَ مَاجَ / قَامَ وَ قَعَدَ]
- İki ateş arasında kalmak [كَانَ بَيْنَ نَارَيْنِ]
- İnsanın belası dildendir. [بَلَاءُ الْإِنْسَانِ مِنَ اللِّسَانِ]
- İyi adam lafının üstüne gelir. [إِبْنُ الْحَلَالِ إِذَا ذُكِرَ حَضَرَ]
- İyilik yap, denize at; balık bilmezse Hâlık bilir. [إِعْمَلْ خَيْرًا وَ إِرْمِهِ فِي الْبَحْرِ فَإِنَّ جَهْلَهُ السَّمَكُ يَعْلَمُهُ] [اللَّهُ تَعَالَى]
- Kalbi kırılmak [إِنْكَسَارُ الْقَلْبِ]
- Kalbini kırmak [كَسَرَ قَلْبَهُ]
- Kene gibi yapışmak (Kene, devenin ayaklarına yapıştı). [تَعَلَّقَ الْحَجْنُ بِأَرْفَاعِ الْعَنْسِ]
- Kıl payı [قَبِدَ شَعْرَةَ]
- Kazdığı çukura (kuyuya-tuzağa) kendisi düşmek [مَنْ حَفَرَ مَعْوَاةً وَقَعَ فِيهَا]
- Kızım (komşu) sana söylüyorum; gelinim sen anla! [أَخَاطَبُ الْجَارَةِ لِكَيْ تَسْمَعَ الْكِنَّةَ]
- Körü körüne (itaat) [طَاعَةً عَمِيَاءُ]
- Ne ekersen onu biçersin. [كَمَا تَزْرَعُ تَحْصُدُ]
- Omuz silmek [هَزَّ كَتِفَيْهِ]
- Para parayı çeker. [الْمَالُ يَجُرُّ الْمَالَ]
- Parmakla göstermek [أَشَارَ بِالْبَتَانِ]
- Sağ kolu olmak [أَنْتَ ذِرَاعُ الْيَمِينِ]
- Saman altından su yürütmek (Samanın altındaki sudan daha gizli) [أَخْفَى مِنَ الْمَاءِ تَحْتَ الرُّقْفَةِ]
- Samanlıkta iğne aramaka [بَحَثَ عَنِ إِبْرَةِ بِكَوْمَةِ قَشْنٍ]
- Sırt çevirmek [أَدَارَ لَهُ ظَهْرَهُ]
- Sırtına yük olmak [تَقَلَّ كَاهِلَهُ]
- Sırtını dönmek [أَدَارَ لَهُ ظَهْرَهُ]
- Suya yazı yazmak [رَقَمَ عَلَى الْمَاءِ]
- Taş kalpli olmak [قَلْبُهُ مِنَ الصَّخْرِ]
- Tehlike çanları çalmak [دَقَّ نَافُوسَ الْخَطَرِ]
- Uykuya dalmak [عَطَّ فِي النَّوْمِ]
- Yıldızı parlamak [تَأَلَّقَ (لَمَع) نَجْمُهُ]
- Yıldızı sönmek [أَفَلَ نَجْمُهُ]
- Yol kesmek [قَطَعَ الطَّرِيقَ]
- Yüreğine su serpmek [تَلَّحَ صَدْرَهُ]

Yüz çevirmek [أَدَارَ بَوَجْهِهِ عَنْهُ]

Yüz suyu dökmek [أَرَأَقَ مَاءَ وَجْهِهِ]

Yüzünü ağartmak [بَيَّضَ وَجْهَهُ]

SONUÇ

Türkçe, bin yıllar boyunca birçok dille ilişki içinde olmuş, bu dillerle kelime alışverişinde bulunmuştur. Türklerin yaşadığı geniş coğrafya, başka milletlerle irtibat halinde olmasını, böylece Türkçenin birçok dille irtibat halinde bulunmasını sağlamıştır. Türkçenin Arapçadan başka; Almanca, Arnavutça, Bulgarca, Çekçe, Çince, Ermenice, Farsça, Fince, Fransızca, İngilizce, İtalyanca, Lehçe, Macarca, Romence, Rusça, Sırp-Hırvatça, Ukranca, Urduca, Yunanca ile ilişki içinde olduğu ve bu dillerden kelime aldığı gibi bu dillere de kelime verdiği ifade edilmektedir (Karaağaç, 2021: 6-67). Arapçadaki Türkçe unsurları inceleyen çalışmalar da özellikle askerlik, yiyecek ve giyim-kuşam konusunda pek çok sözcüğün Türkçeden Arapçaya geçtiğini göstermektedir (Karaağaç, 2021: 19-23).

Biz de bu çalışmamızla Türkçedeki ve Arapçadaki deyim ve atasözü kavramlarının benzeşen ve ayrılan yönlerinin olduğunu, bu tarihi iki dilin kalıp söz aktarımlarıyla da irtibat halinde bulunduğunu ortaya koyduk. Benzer durumlar karşısında benzer tepkileri veren insanoğlunun yaşadıkları hadiseler karşısında aynı ya da yakın sözlerle duygularını ifade etmelerinin hem psikoloji hem de dil felsefesi tarafından ifade edildiğini tespit ettik. Özellikle uzun yıllar aynı coğrafyada yaşamış, irtibat halinde olmuş, aynı dine mensup milletler arasındaki etkileşimin taklitten öte bir birlikteliği temsil ettiğini ifade etmeye çalıştık. Genellikle Türkçe ile Arapça arasındaki kalıp söz benzerliğine dair çalışmaların Kur'an'dan hareketle yapıldığını gördük. İlk defa bu çalışmayla Türkçe ile Arapça arasında, Kur'an dışındaki kalıp söz benzerlikleri de ortaya konulmaya çalışıldı. Bir durum karşısında benzer tepkileri veren insanoğlunun -bir de kültür, coğrafya ve din birliği olduğunda- hüznlerini, sevinçlerini, tepkilerini benzer kavramlarla açıklamalarının kaçınılmaz bir sonuç olduğunu belirttik. Böylece incelediğimiz deyim, ıstılah, kalıp söz lügatlerinden hareketle 100'e yakın ifadenin Türkçe ile Arapça arasında, neredeyse aynı şekilde söylendiğini, 10 söz öbeğinde de aynı durumun başka kelimelerle anlatıldığını ortaya koyduk. Türkçe dışındaki bir dilde de var olan bir kalıp sözün o dilden Türkçeye alındığını peşinen kabul etmenin ilmî olamayacağını belirttik.

KAYNAKÇA

Abdülkadir el-Halef (2020). *Arapça Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: İsar Yayınları.

Abdülmuhsin et-Türk (2011). *el-İstiâretü't-Temsîliyyetü fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*. Yüksek Lisans Tezi. Nablus: Câmiatü'n-Necâhi'l-Vataniyye.

Akar, Ali (2010). "Türkçe-Arapça Arasındaki Sözcük İlişkileri". *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. S. 8. s. 9-16.

Aksan, Doğan (2016). *Anlambilim Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aksoy, Ömer Asım (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. I-II. Ankara: İnkılâp Yayınları.

Altaylı, Seyfettin (2005). *Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Prestij Matbaası.

Aydemir, Adem (2010). *Kutadgu Bilig ile Divanü Lügati't-Türk'te Atasözleri ve Özdeyişler*. Balıkesir: Liva Yayınevi.

Aydın, İsmail (2011). "Kur'ân Perspektifinden Dillerin Kökeni Meselesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. S. 11/3. s. 95-115.

Beyzadeoğlu, Süreyya (2005). "Durub-ı Emsal-i Osmaniyve'de Türkçe ile Birlikte Arapça, Farsça ve Fransızca'da Ortak Kullanılan Atasözleri ve Deyimleri". *Uluslararası IV. Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri*. s. 169-77.

Bilgin, Abdülcelil (2007). *Kur'an'daki Deyimler ve Zemahseri'nin Keşşafı*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bulut, Ali (2020). *Belâgat-i Müyesserâ Meânî-Beyân-Bedi'*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Demirkazık, H. İbrahim (2011). "Divan Şiirinde Karga". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*. S. 24. s. 131-178.

Diyarbakırlı Said Paşa (2017). *Mesel Kitabı Nuhbetü'l-Emsal*. (haz.) Uğur Boran. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Doğru, Erdinç- Emrullah İşler (2013). "Kur'an Deyimlerinin Semantik Analizi". *Eskiye*. S. 27. s. 79-102.

Durmuş, İsmail (2004). "Mesel". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 29. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 293-97.

Edirneli Ahmed Bâdî (2004). *Armağan (Dîvân Şiirinde Atasözleri ve Deyimler)*. (haz.) Süreyya Ali Beyzadeoğlu, Müberra Gürgendereli, Fatih Günay. Cambridge: Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Yayınları.

el-Askerî (1988). *Cemheretü'l-Emsâl*. I-II. Beyrut: Dâru'l-Cil.

el-Meydânî (2011). *Mecma'u'l-Emsâl*. Beyrut: El-Mektebetü'l-Asriyyetü.

Eyüboğlu, E. Kemal (1973-1975). *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*. I-II. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.

Eziler Kiran, Ayşe (2014). "Dilbilim, Anlambilim ve Edimbilim". *Turkish Studies*. S. 6. s. 719-29.

Guiraud, Pierre (1999). *Anlambilim*. (çev.) Berke Vardar. İstanbul: Multilingual.

Işık, Mesut (2018). *Kur'an-ı Kerim'de İnsanı Ele Alan Deyimlerin Anlambilim Açısından İncelenmesi*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İpek, Muhammet Selim (2014). "Türk Atasözleri ve Deyimleri ile Eşanlamlı Arap Meselleri". *Ekev Akademi Dergisi*. S. 60. s. 187-196.

Karaağaç, Günay (2021). *Türkçe Verintiler Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kaya, Hasan (2011). "Emrî Divanı'nda Deyimler". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* S. 6. s. 55-130.

Korkmaz, Seyfullah (2008). "Türkçe ve Arapçada Telaffuzları Aynı, Anlamları Farklaşmış Bazı Sözcükler Üzerine Bir Araştırma". *38 ICANAS Maddi Kültür Bildiriler (International Congress of Asian and North African Studies)*. Ankara. s. 1191-196.

Köksal, M. Fatih (2001). "Klâsik Şiirimizden Bilinmeyen Bir Deyim: El Oyunu". *Bilig*. S. 16. s. 127-136.

Kula, Onur Bilge (2012). *Dil Felsefesi Edebiyat Kuramı-I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mahmud İsmail Sînî, Muhtar et-Tahir Hüseyin, Seyyid Avz el-Kerim (1996). *El-Mucemü's-Siyâkî et-Tabîrâtü'l-İstîlâhiyyetü*. Beyrut: Mektebetü Lübnan.

Muhammed Davud (2003). *Mucemü't-Tabîri'l-İstîlâhî fi'l-Arabiyyeti'l-Muâsrati*. Kahire: Dâru Garîb.

Muhammed Samir, Amir Fuad (2011). *Modern Arap Dilinde Atasözleri ve Deyimler Sıkça Kullanılan Kalıplar*. İstanbul: Cantaş Yayınları.

Püsküllüoğlu, Ali (2006). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Rababa, Rabbaa (2013). *Abdullah Kudsî ve Tercüme-i Durûb-ı Emsâl-i Arabiyye'si*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Rababa, Rabbaa (2019). *Âsımzâde Hâmid'in Şerh-i Mezâmînü'l-Emsâl'i (İnceleme-Metin)*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

es-Sa'âlebî , Muhammed b. İsmail (1998). *el-Kinâyetü ve't-Ta'rîzü*. (haz.) Âişe Hüseyin Ferid. Kahire: Dâru Kibâ'.

Saraçbaşı, M. Ertuğrul (2010). *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*. I-II. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sefercioğlu, M. Nejat (2010). "Helâkî Divanı'nda Türkçe Deyimler". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S. 4. s. 155-202.

Şakar, Sezer Özyaşamış (2021). *Eski Türkiye Türkçesinin Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Şimşek, Sait-Uzun, Taceddin (1991). *Arapça- Türkçe Deyimler-Kalıp İfadeler- Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: Beyan Yayınları.

Şimşek, Yaşar (2020). "Arapça-Türkçe Deyim Kopyaları Üzerine". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. S. 69. s. 101-14.

Tanyeri, M. Ali (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Taşdelen, Hasan (2009). "Arap Deyim ve Atasözlerinde "El" Motifi". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 18/2. s. 209-50.

Uğuzman, Tülay (2014). *Atasözlerine ve Deyimlere Yansıyan Türk Halk Düşüncesi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Ünlü, Suat (2008). "Kur'an'da Geçen Bazı Arapça Deyimler ve Tabirler'in İlk Türkçe Kur'an Tercümelelerinden Tiem 73'teki Türkçe Karşılıkları Üzerine". *Gazi Türkiyat*. 1/2. s. 121-168.

Yavi, Fecri (2020). "Tatar Türkçesindeki Arapça Kökenli Kelimelerde Anlam Değişimleri". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. S. 20/1. s. 97-133.

Yıldız, Ayşe. (2010). "Klasik Türk Edebiyatında "Neheng" Kelimesi Üzerine". *Erdem*. S. 56. s. 179-96.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.etimolojiturkce.com/arama/timsah> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<https://www.nisanyansozluk.com/kelime/timsah> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<https://www.almaany.com/> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<https://dohadictionary.org/> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<http://arabiclexicon.hawramani.com/> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<http://www.baheth.info/> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<http://www.kamus.yek.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<https://www.maajim.com/> (Erişim Tarihi: 08.03.2022).

<https://www.vajehyab.com/dekhoda> (Erişim Tarihi: 22.08.2022).

**İÜ NADİR ESERLER
KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN VE
III. SELİM'İN VİLÂDET
TARİHLERİNİ İÇEREN 05464
NUMARALI ŞİİR MECMUASININ
MESTAP'A GÖRE TASNİFİ**

CLASSIFICATION ACCORDING TO THE
PROJECT FOR THE SYSTEMATIC
CLASSIFICATION OF JOURNALS (MESTAP)
FOR THE NUMBER 05464 POETRY
JOURNAL INCLUDING THE BIRTH DATES
OF SELIM III LOCATED IN THE IU RARE
WORKS OF ART LIBRARY

Ceyda ÇELEBİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı

Doktora Öğrencisi

E-posta: ceyda.celebi@hotmail.com

Orcid: 0000-0001-5601-0556

Öz

Bu makalede, Sultan III. Mustafa'nın 24 Aralık 1761 (27 Cemâziyelevvel 1175) tarihinde dünyaya gelen oğlu Şehzade Selim'in (III. Selim) doğumu için çeşitli şairlerce yazılmış vilâdet tarihlerini ihtiva eden bir şiir mecmuası ele alınmıştır. Mecmuanın derleyicisi, ketebe kaydından anlaşıldığı üzere Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî'dir.

Mecmuanın şekil özelliklerine dair inceleme yapılmış; ilk ve son varacağı da bu bölümün sonuna eklenmiştir. Devamında eserin muhteva özellikleri konu edilmiş ve mecmuada manzumelerine yer verilen 57 şairin mahlası alfabetik bir biçimde sıralanmıştır. Daha sonra ise manzumelerin nazım şekillerine dair tespitlerde bulunulmuştur.

Mecmuada yer alan manzumeler, MESTAP'a (Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi) göre tasnif edilmiştir. Son olarak ise çeviri yazı oluşturulurken takip edilen yöntemden kısaca bahsedilmiş olup eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde *Tevârîh-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han* adıyla kayıtlı olan ve tespit edilebilen tek nüshasının çeviri yazısı dikkatlere sunulmuştur. Mecmuada yer alan Farsça ve Arapça şiirlerin çevirisi yapılmaksızın yazmadaki şekliyle eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Vilâdet, III. Selim, III. Mustafa, mecmua, MESTAP.

Abstract

This article studies a poetry journal that includes the birth dates written by various poets for the birth of Şehzade (prince or sultan's son) Selim (Selim III), the son of Sultan Mustafa III, born on 24 December 1761 (27 Cemâziyelevvel 1175) (fifth month of the Arabian lunar year), as the colophon registration shows the anthologist of the journal was Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî.

A careful research was conducted about the genre attributes of the handwritten manuscript. The first and final leaves of the journal were also added to the end of this section. Subsequently, the content attributes of the work were discussed and the pen names of the 57 poets included in the poems of the journal were listed alphabetically. Later, determinations were made about the poetry genres of the poems.

The poems included in the journal were classified according to the Project for the Systematic Classification of Journals (MESTAP). Finally, the method followed when

preparing the translation document is discussed briefly and the translation of the only identifiable copy of the work, which is registered under the name of Tevârih-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han, in the Turkish Manuscripts section of the Istanbul University Rare Works Library is presented. The Persian and Arabic poems in the journal are added as they were written without translation.

Keywords: Birth, Selim III, Mustafa III, poetry journal, MESTAP.

GİRİŞ

Edebiyat tarihimizin kıymetli kaynakları arasında yer alan mecmualar, pek çok bilgiyi içinde barındırmaları dolayısıyla klasik Türk edebiyatı araştırmalarına mühim katkılar sağlar niteliktedir. Zengin bir muhtevaya sahip olan mecmuaların alanımıza katkıları arasında kaynaklarda hakkında detaylı bilgiye rastlanmayan ve/veya bilhassa divanı olmayan şairleri belirleme, bu şairlerin hayatlarına dair yeni bilgiler edinme ve bilinmeyen şiirlerini gün yüzüne çıkarma; nüshası bulunamayan eserlerle ilgili bilgileri içermeye; şairler arası akrabalık veya dostluk ilişkilerini aydınlatma gibi hususlar sıralanabilir. Edebiyatsever bir zât tarafından kişisel zevk gözetilerek derlenebildiği gibi, hâmûlerin ısmarlaması yoluyla da hazırlanan mecmualar arasında şiir mecmuaları geniş bir yer tutar. Bu mecmualar kaside, gazel, şarkı, tarih ve muamma gibi belirli bir nazım şekliyle yazılmış şiirlerden veya şekil birliği gözetilmeden çeşitli nazım şekilleriyle kaleme alınmış manzumelerden oluşabilmektedir. Şiir mecmualarının dönemin ruhsal ihtiyaçlarını ve şiir zevkini yansıtmaları yönlerinden mühim oluşunu da ayrıca belirtmek gerekmektedir.¹ Mecmua geleneği içerisinde, belli şahıslar için yazılmış manzumeleri ihtiva eden şiir mecmualarına da rastlanmaktadır. Bu şiir mecmualarının belli başlıları hakkında şu şekilde bilgi verebiliriz:

Halet Efendi Kitaplığı'nda 763 numarasıyla kayıtlı olan mecmua, Fâiz Efendi ve Şâkir Bey tarafından derlenmiş olup III. Ahmed ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya yazılan kasideleri ihtiva etmektedir (Hakverdioğlu, 2007). Hıfzî Ağa tarafından derlenen bir başka mecmua, Topkapı Sarayı Müzesi'nde *Mecmû'a* adı ve R. 1977 demirbaş numarası ile kayıtlı olup I. Mahmud hakkında yazılan şiirleri içermektedir (Aynur ve Şen, 2019). Benzer şekilde, Fransa Milli Kütüphanesi'nde 1035 demirbaş numarası ile kayıtlı şiir mecmuası, I. Ahmed için yazılan methiyelerden oluşmaktadır (Yıldız ve Batur, 2019). II. Mustafa için yazılan şiirlerden oluşmuş ancak derleyicisi belirsiz olan iki mecmua bulunmaktadır. Bunlardan ilki Topkapı Sarayı Müzesi'nde E. H. 1487 demirbaş numarası ve *Mecmû'a-i Tevârih* adıyla kayıtlı iken (Piroğlu, 2019); diğeri ise Nuruosmaniye Kütüphanesi'nde *Mecmûatü't-Tevârih* adı ve 3700 demirbaş

¹ Ayrıntılı bilgi için Bkz. Köksal, Mehmet (2017). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Tarlan, Ali Nihat (1946). "Eski Mecmualar Arasında". *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. (1). s. 122-137.

numarası ile kayıtlıdır (Efe, 2020). Son olarak, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Y. 733 demirbaş numarası ile kayıtlı olan bu mecmua, III. Mustafa'ya sunulan cülûsiyyelerden oluşmaktadır (Yıldız, 2020).

Sıralanan örneklerde de görüldüğü gibi, belli şahıslar için derlenen şiir mecmuaları, çoğunlukla padişahlar için hazırlanmaktadır.² Ancak nadiren de olsa şehzadeler için hazırlanan mecmualara tesadüf etmek mümkündür.

Bu makalede, III. Selim'in doğumu vesilesiyle çeşitli şairler tarafından yazılmış vilâdet tarihlerini içeren bir şiir mecmuası tanıtılmış ve incelenmiştir. III. Selim 24 Aralık 1761'de (27 Cemâziyelevvel 1175) doğmuştur. Babası Sultan III. Mustafa, annesi ise Mihrişah Sultan'dır (Beydilli, 2009: 420).

Çalışmamıza konu olan eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde *Tevârih-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han* adıyla kayıtlıdır ancak eserin arka kapağında yalnızca *Tevârih-i Vilâdet* ismi yer alır. Mecmuanın derleyicisi olarak ise "Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî" kaydı bulunmaktadır. Kaynaklarda ismi Kilârî Mehmed Ağa olarak geçen derleyici, Enderun'da yetişip rikâbdar ve çukadar-ı şehriyârî olmuştur. 1197/1782 yılında ise silahdar-ı şehriyârî olduğu bilinmektedir. Bundan birkaç sene sonra 1201/1787 senesinde emekli olan Kilârî Mehmed Ağa, III. Selim devri başlarında vefat etmiştir (Akbayar, 1996: 950).

1. MECMUANIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Tevârih-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han adlı yazma eser, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde 05464 demirbaş numarası ile kayıtlıdır. Tamamı 31 varak olan eserin başında ve sonunda birer varak boş bırakılmıştır. 238x145 mm boyutundaki sayfalarında 17 satır bulunan eserin serlevhası müzehhep, cetvelleri ise yaldızlıdır. Eser aharlı kâğıt üzerine talik yazı ve siyah mürekkep ile kaleme alınmıştır. Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî eliyle 1175/1761-2 yılında derlenmiş olan mecmuada, manzumelerin baş kısımlarında başlıklar için boşluk bırakıldığı ancak bu boşlukların doldurulmadığı görülmektedir. Bu durum, eserin tamamlanamamış olabileceğini düşündürmektedir.

2. MECMUANIN MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

Tevârih-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han adlı mecmuada 75'i Türkçe, ikisi Farsça ve sekizi Arapça olmak üzere toplam 85 manzum vilâdet tarihi yer almaktadır (2b-32b). Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî tarafından derlenen bu manzumelerin tamamı padişaha ve yeni doğan şehzadesine övgü ifadeleri içermektedir.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Efe, Zahide (2021). Defterdar Mehmed Behcet Efendi'ye Sunulan Şiirler Mecmuası (Aemnz 575). *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 5 (1). s. 58-111.

Mecmuadaki vilâdet tarihlerinde, 57 farklı şairin mahlası tespit edilmiş olup mahlaslar, alfabetik bir sıralama takip edilerek aşağıda verilmiştir:

“Afif, Ahmed-i Muhtâr, ‘Atâ, ‘Azîz, Behcetî, Besîm, Cûdî, Dâniş, Edîb, Emîn, Fethî, Feyzî, Hâfız, Hâkim, Halîm, Hamdî, Hâmid, Hanîf, Haşmet, Hâtif, Hâtim, Hayrî, Hıfzî, Hilmî, Hubzî, ‘İffet, ‘İzzet, ‘İzzî, Lutfî, Lübbî, Masraf, Nâfiz, Nesîb, Nevres, Nihâlî, Nüzhet, Râgıb, Râmiz, Resâ, Reşîd, Rif’at, Rûhî, Sabîh, Sâhib, Sâlik, Sermed, Şâkir, Şefîk, Şehrî, Tab’î, Tâlib, Tıflî, Vasfî, Yâver, Yektâ, Zarîf ve Zeynî”

Mecmuada, yukarıda mahlası verilen şairlerin genellikle bir manzumesi yer almıştır. Ancak bu şairlerden ‘Afif’in üç, Emîn’in beş manzumesi bulunmaktadır. Hâfız, Hamdî, Hayrî, Hıfzî, Reşîd ve Rif’at’ın ise ikişer manzumesinin olduğu görülmektedir. Manzumelerin 14’ünde ise mahlas tespit edilememiştir. Genel itibariyle, mecmuadaki manzumelerin son beyitlerinde, ebced hesabı ile şehzadenin doğum tarihi verilmektedir. Ancak dikkat çekici bir biçimde Hıfzî (12a-12b) ve Hayrî’nin (12b-13a) bir; ‘Afif’in (17a-19a) ise üç manzumesinin tüm beyitlerinde tarih düşürüldüğü görülmektedir. Aşağıda Hıfzî’nin aşağıdaki manzumesi örnek olarak verildi:

müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün / müstef’ilün
esdi şabâ-yı pür-şafâ bu tâze gül oldı besîm (175)³
şâd oldı sulţân muşţafâ nev-gül aña yâr u nedîm (175)

devlet için virdi vedûd şâh-zâdeye gül-bû vücûd (175)
oldı şub(u)h-dem rû-nümûd çü âf-tâb u külçe sîm (175)

evlâd-ı şâh olup ‘ayân mesrûr bu cümle cihân (175)
kıla zemîn ü âsmân tev’em donanma-yı kavîm (175)

devlet ile başdı kadem şeh-zâde-i gül-bû beden (175)
zîb oldı mehd-i devlete şâh-zâde-i ziyî-i kerîm (175)

koş besmeleyle beşige yümni-i zemîn şâh-zâdeyi (175)
şeh-zâdeye mes’ûd ola rabbim cevâhir mehd-i sîm (175)

gevher mi ra’nâ gül mi bu yâ bülbül-i şâh-nâz-gû (175)
şâh-zâde-i nâz [u] na’îm geldi kerîm sulţân selîm (175)

tûtî gibi şîrîn-zebân ‘adl-âver ü fevz-i cihân (175)
bu ‘andelîb-i gülsitân ola cihângîre cesîm (175)

³ H.1175 (M.1761)

başdı kadem zîb-i 'alem şâh-zâde-i encüm-ğaşem (175)
her dem du 'âsın iderüm hem bende-i şâh-zâdeim (175)

'âlem-i mülkler dâyesi perr-i hümâlar sâyesi (175)
olsun 'öm(ü)r ser-mâyesi esdikce nev-bâd-ı nesim (175)

tâc ile bu 'âlî-cenâb şâh-zâde olsun kâm-yâb (175)
dünyâya sa 'd-i âf-tâb ola sa 'id sultân selim (175)

'âlemde olsun cûd ile şeh-zâde efrîdün-'alem (175)
seyf-i mülûkı taqınup a 'dâyı bu itsün dü nîm (175)

şâh-zâde-i 'âlî-nijâd tev'em bunuñla 'adl ü dâd (175)
şâh-zâde-i mecd-i 'tiyâd cem-câh-i fevz-i külçe sîm (175)

şâh beytini zeyn eyledi nev-bâve gül luğf-ı ilâh (175)
şâh beytine zîbâ-[yı] mülk geldi çü mâh oldu besim (175)

târîh-i gevher-bârını **hıfzî** şaçıvir varını
koy besmeleyle beşige başsun velî sultân selim (175)

Yazma eserin sonunda Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî'ye ait ketebe kaydı bulunmaktadır.

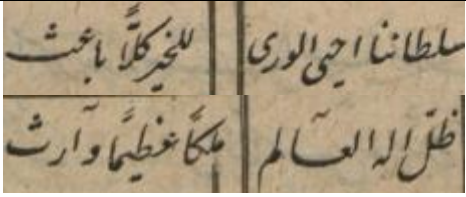
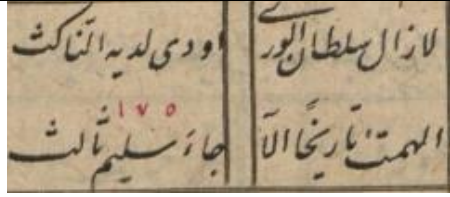
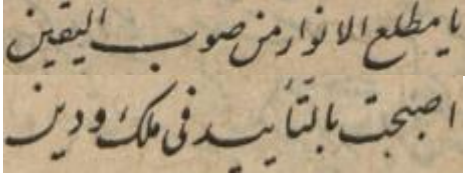
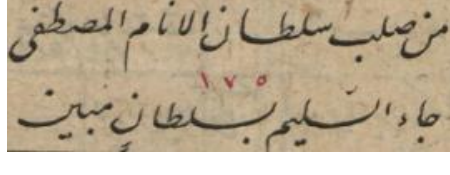
3. MANZUMELERİN NAZİM ŞEKİLLERİ

Tevârîh-i Vilâdet-i Sultân Selim bin Mustafâ Han adlı vilâdet mecmuasında, dört farklı nazım şekliyle yazılmış, toplam 85 manzume yer almaktadır. Mecmuada yer alan bu manzumelerde en sık kıt'a nazım şekli kullanılmış olup bu nazım şekliyle yazılmış olan manzumelerin sayısı 55'tir. Kaside nazım şekli ise 26 manzumede görülmektedir. Ayrıca mecmuada iki manzume murabba, iki manzume ise gazel nazım şekli ile yazılmıştır. İlâveten, mecmuanın farklı yerlerinde toplam beş müstakil mısraya rastlanmakta olup bunlar da tıpkı manzumeler gibi, şehzâdenin vilâdeti için yazılmış tarihlerdir.

4. MANZUMELERİN MESTAP'A GÖRE TASNİFİ¹

Tevârîh-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han adlı vilâdet mecmuasında yer alan manzumeler, aşağıdaki tabloda MESTAP sistemine göre tasnif edilmiştir:

Tablo 1: Manzumeler

Yer Nu.: İstanbul Üni. Nadir Eserler Ktp. Nu. 05464, <i>Tevârîh-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han</i>							
Vr. nu.	Mahlas	Matla' beyti / bendi	Makta' beyti / bendi	Nazım şekli/ birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
2b	râğıb	pertev-i baht-ı zamân sultân-ı hürşid-i kıtırân revnak-ı taht-ı cihân zıll-ı hudâvend-i 'alîm	bi'l-bedâhe bendesi râğıb da târîhün didi eyledi âfâkı rûşen mevlid-i sultân selîm	Kıt'a-i kebire / 14 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
3a	sâhib	pâd-şâh-ı cem-şaşem sultân-ı gerdün-ı bârgâh şâh sultân muştafâ han mazhar-ı feyz-i 'amîm	sen de yaz sâhib bu zîbâ mışra'ı târîhdür geldi sultân muştafâdan dehre şeh-zâde selîm	Kıt'a-i kebire / 11 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
3b	nâfiz	hamdü'lillâh oldu tevfiğ-i hudâ lutf-ı kerîm 'âlemi leb-rîz-i şevk itdi bu ihsân-ı 'azîm	nâfizâ bir remz ile çıkdı bu târîh-i latîf dâd-ı hağdur oldu bu şeh-zâde bir kalb-i selîm	Kaside / 14 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
4a	-			Murabba / 4 bend	Suriyye tarihi		Arapça
4a	-			Kaside / 14 beyit	Suriyye kasidesi		Arapça

III. SELİM'İN VİLÂDET TARİHLERİNİ İÇEREN 05464 NUMARALI
ŞİİR MECMUASININ MESTAP'A GÖRE TASNİFİ

4b	zarîf	nâzım-ı etvâr-ı 'âlem dâver-i gerdün himem şehriyâr-ı ma' delet-fermâ-yı râh-ı müstakîm	evc-i eflâka sezâ naqş olsa târihi zarîf zâde-i şâhen-şeh-i kevni selim ide raḥîm	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
4b	hanîf	bâreka'llâh ḥazret-i dârâ-yı devrân u zamân a'nî sultân muştafâ ḥaḳan-ı iskender-nişân	geldi bir târihle dergâha rû süre hanîf şulb-ı sultân muştafâdan şâh selim oldu 'ayân	Kaside / 10 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
5a	ḥâkim	mehçe-i sultân-ı 'âlem melce'-i cümle ümem sırr-ı ḥaḳan-ı mu'azzam gevher-i künc-i 'amîm	düşdi hâtıfden dile ḥâkim bu târih-i 'acib medd-i devlet şâh-zâde şâhib-i ḳalb-i selim	Kıt'a-i kebire / 17 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
5b	nevres	şeh-i cem-bende sultân muştafâ ḥan ki almış feyzi te'yîd-i ḥüdâdan	gelüp imkâna itdi dehri şâdân bu şeh-zâde selim ola ḥaṭâdan	Kıt'a-i kebire / 14 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---	Mahlas 13. beyitte geçmektedir.
6a	'azîz	ḥabbezâ ferḥunde-dem raḥşende şubḥ-ı tâbdâr şâmil oldu 'âleme âṭâr-ı feyzi[i] ser-te-ser	cedd-i a'lâsına ṭâliṭ oldu bu târihde nûr-ı 'ayn-ı muştafâ sultân selim-i kâmver	Kaside / 24 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	Mahlas 23. beyitte geçmektedir.
7a	rif'at	zîver-efzâ-yı ḥilâfât âb-rû-yı saltanat ḡonçe-i gül bâḡ-ı şevket şâh-ı zî-şân-ı ḥalîm	levḥ-i çarḥa rif'atâ naqş olsa târihi sezâ geldi mehd-i kevne devlet ile şeh-zâdem selim	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
7a	-	ziyâdâr-ı cihân	-	Mısra	Tarih		
7a	-	câ-i gül-i ḥurşîd	-	Mısra	Tarih		
7a	-	câ-i selim-i ṭâliṭ	-	Mısra	Tarih	---/---	
7a	-	maḳdem-i pâkin 'uṭârid böyle tebyîz eyleyüp yazdı târiḥ şulb-ı pâk-ı muştafâ ḥanı selim	sâl-i târihi yazıldı bî-bedel levḥ-i dile şun'-ı yezdân mâh-ı evc-i saltanat sultân selim	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
7b	'iffet	bâreka'llâh ḥazret-i ḥallâḳ-ı tevvâbü'r-raḥîm nâs-ı dehre ḳıldı bu yüzden yine luṭf-ı 'azîm	ḳudsiyân mevlüdını tebşîr idüp ' iffet didi müjde mısr-ı dehre başd[1] sa'd-ile sultân selim	Kaside / 43 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	Kaside içinde gazele yer verilmiştir.
9a	ḥubzî	te'âla'llâh zihî âṭâr-ı şun'-ı müste'ânî kim zuhûrından cihâna nev-be-nev zevḳ ü şafâ geldi	mücevher harf ile ḥubzî didim târih-i mevlüdün cihâna bâ-yüm(ü)n şeh-zâde-i ḥan muştafâ geldi	Kıt'a-i kebire / 10 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	

9b	ṭālib	muṣṭafā ḥan-ı 'ad(i)l-perver [ü] memdüh-şiyem ki virir nükte-i 'irfanla iḳbāle niẓām	açıcaḳ nüşa-i iclāl-i ḥikemden fāli geldi nessāb-ı civān-baḳt aña tārīḥ-i tamām	Kıt'a-i kebire / 9 beyit	Suriyye tarihi	-.--/-.--/-.--/-.--	Mahlas 8. beyitte geçmektedir.
9b	şākir	sāye-i yezdān abu'l-ihsān sulṭān muṣṭafā şevher-i 'işmet 'arūs-ı devlet şevket-i velīd	ḥatm-i tārīḥüñle tenvīr eyle şākir 'ālemi oldı ṭāli' müjdeler āfāḳa ḥurşid-i ümīd	Kıt'a-i kebire / 15 beyit	Suriyye tarihi	-.--/-.--/-.--/-.--	
10a	'izzī	mīhr-i burc-ı ma'delet hem-nām-ı faḥrū'l-'ālemīn şāhib-i evreng-i şevket zıll-ı raḥmānū'r-raḥīm	nūr-ı pāk-i şulb-ı sulṭānī ki bī-ḥad şükr ola luṭf-ı ḥaḳdur geldi dehre zāde-i şāh-ı selīm	Kıt'a-i kebire / 7 beyit	Suriyye tarihi	-.--/-.--/-.--/-.--	Mahlas 6. beyitte geçmektedir.
10b	dāniş	şevket-ābād-ı ḥarīm-i dāver-i cism cāhdan oldı bir şeh-zāde zāhir āf-tāb-āsā besīm	dānişā tebrīk ile tārīḥ-i mevlūd-i şerīf mehd-i 'izze nürveş ḳondı zihī sulṭān selīm	Kıt'a-i kebire / 8 beyit	Suriyye tarihi	-.--/-.--/-.--/-.--	
10b	maşraf	ḥamdū'lillāh ḥusrev-i 'ahdin görüp şeh-zādesin ber-murād oldı cihān buldı derūn āmādesin	ya'nī tārīḥ ile maşraf bir du'ā irād ider ḳıl selīm allāh bu sulṭān muṣṭafā şeh-zādesin	Kaside / 7 beyit	Suriyye kasidesi	-.--/-.--/-.--/-.--	
11a	ṭıflī	ey ḥusrev-i vālā-ḥaseb pīrāye-baḫşā-yı neseb şān u şükūhuñ böyle hep şevketle 'ālemgīr ola	gūş eyle nuṭḳ-ı mülhemi tārīḥ-i şāh-ı a'zamı ḳıldı münevver 'ālemi sulṭān selīm pīr ola	Murabba / 24 bend	Suriyye tarihi	-.--/-.--	Mahlas 19. bendde geçmektedir.
11b	şabiḥ	mīhr-i burc-ı salṭanat ḥurşid-i āfāḳ-ı şeref ya'nī sulṭān muṣṭafā ḥan ol şehen-şāh-ı kerīm	bu mücevher muşra-ı pākizedür tārīḥ-i tām ṭoḡdı bir nūr-ı mücessemdür hemān sulṭān selīm	Kıt'a-i kebire / 12 beyit	Suriyye tarihi	-.--/-.--/-.--/-.--	Mahlas 11. beyitte geçmektedir.
12a	ḥıfzī	esdi şabā-yı pūr-şafā bu tāze gül oldı besīm şād oldı sulṭān muṣṭafā nev-gül aña yār u nedīm	tārīḥ-i gevher-bārını ḥıfzī şaçıvir varını ḳoy besmeyleyle beşiḡe başsun velī sulṭān selīm	Kaside / 14 beyit	Suriyye kasidesi	-.--/-.--/-.--/-.-- .-	Her beyitte tarih düşürülmüştür.
12b	ḥayrī	bām-ı devlet maṭla'ı şulb-ı şeh-i eyyāmdan şubḥ-ı şevket oldı zibā 'āleme cilve-fezā	pād-şāhā keвне ḥālā bu sürür eyyāmıdur ḥayrīye kāmıyla dād eyle ki bu yevme fedā	Kıt'a-i kebire / 9 beyit	Suriyye tarihi	-.--/-.--/-.--/-.--	Her beyitte tarih düşürülmüştür.
13a	luṭfi	şāh-ı şāhān-ı cihān dārāt-ı sulṭān muṣṭafā ced-be-ced ḥaḳan-ı zī-şān u ḥudāvend-i 'azīm	levḥ-i ḥurşide 'uṭarid yazdı kilik-i nūr ile pertev-endāz oldı keвне mecd(i)le sulṭān selīm	Kıt'a-i kebire / 13 beyit	Suriyye tarihi	-.--/-.--/-.--/-.--	Mahlas 12. beyitte geçmektedir.

III. SELİM'İN VİLÂDET TARİHLERİNİ İÇEREN 05464 NUMARALI
ŞİİR MECMUASININ MESTAP'A GÖRE TASNİFİ

13b	sermed	şâh-ı cem-mertebe hâkân-ı e'âlî-perver muştafâ han-ı cihân-dâver-i şâhib-tekrîm	başdı çün kevne kâdem lutf(i)le şeh-zâde-i şâh kıldı ihsân-ı sürür 'âleme sultân selîm	Kıt'a-i kebire / 11 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	Mahlas 9. beyitte geçmektedir.
14a	şehrî	hâzret-i hağan-ı a'zam dâver-i ferhunde-râ şâhib-i şadr-ı hilâfet mâlik-i tac u dihim	mağdem-i sa'dına târih yazdılar ehl-i semâ necl-i 'âlî nev-nihâl-i saltanat sultân selîm	Kıt'a-i kebire / 20 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	Mahlas 19. beyitte geçmektedir.
14b	reşîd	şehriyâr-ı tâc-bağş-ı tâcdârân-ı cihân zall-ı hağ sultân-ı dâd-âver şehen-şâh-ı kerîm	bir ziyâde bî-bedel târih nazm itdüm reşîd virdi ârâyiş cihâna mevlid-i sultân selîm	Kıt'a-i kebire / 12 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	
15a	-	pesendide-i mâh [u] âf-tâb-çal'at	-	Mısra	Tarih	.../.../.../...	
15a	-	'atâ-yı rabb-i kerîm şâh-zâde sultân selîm	-	Mısra	Tarih	.../.../.../...	
15a	yâver	pâd-şâh-ı heft kişver şâh-ı şâhân-ı bilâd muştafâ han-ı kerem-mu'tâd u kân-ı 'adl ü dâd	der-meh-i câ geldi mehd-i şevkete müjde zihî mihreveş sultân selîm-i nesl-i pâk 'âlî-nihâd	Kaside / 9 beyit	Suriyye kasidesi	.../.../.../...	Mahlas 8. beyitte geçmektedir.
15b	feyzî	şehen-şâh-ı mu'azzam dâver-i devrân [u] cem-haşmet hudâvend-i mükerrem şâh-ı hağan-ı hümâyün-fer	bu resme geldi bir târih-i ğarrâ hüşuma feyzî cihâna şâh selîm oldu kudümüyla tarab-âver	Kıt'a-i kebire / 15 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../... -	
16a	hâfız	münîr-i mihr-i devlet lem'a-pâş-ı neyyir-i şevket vücûdın hayr-ı mahz itmiş cenâb-ı kâdir-i mutlak	atup eflâke ser-tâc-ı dili hâfız didi târih ide sultân selîmi tül-ı 'ömr ile mu'ammer hağ	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../... -	
16a	tab'î	çoğ şük(ü)r sultân-ı a'zam muştafâ hanuñ bu dem oldı ikbâl ile hağdan zâtına lutf-ı 'azîm	bî-bedel târih-i mevlûdın didim tab'î bu dem hamd-i bî-had kıldı mesrûr 'âlemi sultân selîm	Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	
16a	zeynî	âf-tâb-ı evc-i devlet pertev-i lutf-ı ezel muştafâ han-ı hümâyün-menkabet şâh-ı kavîm	lâyiğ oldu hâtıra bu mısra'-ı mu'cem-şümâr 'âlemüñ bir gönçe-i ra'nâsıdur sultân selîm	Kıt'a-i kebire / 14 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	Mahlas 13. beyitte geçmektedir.
16b	nüzhet	bü'l-mekârim ya'nî sultân muştafâ kim zâtını eylemiş hağ maşdar-ı envâ'-ı eltâf-ı cesîm	ben de nüzhet bir du'â idüp didim târihini pîr ola yâ rab mezîd-i 'ömr ile sultân selîm	Kıt'a-i kebire / 16 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	
17a	'afîf	bâreka'llâh zemin şevk ü tarab 'ahd-i nevâl bâreka'llâh zemin 'ayş u şafâ sa'd-ı zamân	şavn-ı rabb-ile kederden ola şeh-zâde selîm kevne silm oldu selîm ibn-i şehen-şâh-ı cihân	Kıt'a-i kebire / 22 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	Her beyitte tarih düşürülmüştür.

18a	'afif	zihî yemm-i <i>cüd</i> iskender-tüvân u ekme-i min'am şeh-i berreyñ ü bahreyñ ü nighbân-ı felek eyvân	vücûda geldi devlet ile şeh-zâde selim el- <i>hağ</i> selim ide <i>hağ</i> adan luğ u 'avn-ı ized ü yezdân	Kıt'a-i kebire / 22 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	Başına "velehu" yazılmıştır. Her beyitte tarih düşürülmüştür.
18b	'afif	revnağ-ı muşr-ı kemâl ü cûda sulţân muştafâ mâğ-ı burc-ı yümn ü himmet şâhib-i kalb-i selim	bâd-ı âfetden gül-i sulţân selim olsun selim muşr-ı 'âlem zeyni oldı müjdeler sulţân selim	Kıt'a-i kebire / 11 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	Başına "velehu" yazılmıştır. Her beyitte tarih düşürülmüştür.
19a	re'fet	hâzret-i şâh-ı cihân husrev-i mülk-i 'irfân muştafâ han ki diñür aña kerim bin kerim	ka-dem-i muhteremin başdı bu gün bu 'ahde behcet ü yümn ile şeh-zâde-i sulţân selim	Kıt'a-i kebire / 16 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	
19b	lubbî	tâcdâr-ı dâd-pirâ dâver-i cemşid-râ inşirâğ-ı kalb-i dünyâ muştafâ han-ı kerim	düşdi bir târiğ-i müsteñnâ kudüm-ı pâkine geldi ke-vne nûr-ı nûr-ı muştafâ sulţân selim	Kıt'a-i kebire / 11 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	
20a	-			Kıt'a-i kebire / 13 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	Farsça
20b	yektâ	hâzret-i hağan-ı a'zam muştafâ han-ı kerim kim odur zâtında el- <i>hağ</i> mazhar-ı luğ-ı rağim	bi'l-bedâhe söyledi târiğ-i mevlûdın selim 'âleme başdı ka-dem devlet ile sulţân selim	Kaside / 14 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/--- -	
21a	nesib	pâd-şâh-ı cem- <i>haşem</i> şâhen-şeh-i ferğunde-dem şâhib-i tiğ ü ka-lem hâmi-i şer'-i müstağim	toğdı dilden bir güzel târiğ-i müsteñnâ nesib kaıldı pür ekvânı nûr-ı mağdem-i sulţân selim	Kıt'a-i kebire / 7 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	
21a	emîn	şehen-şâh-ı mu'azzam dâver-i dâd-âver-i 'âlem ğudâvend-i mükerrem şâh-ı şâhân-ı hümâyün fer	emînâ yazsalar târiğ-i 'arş üzere lâyıkdur cihâna şâh selim oldı kudüm ile tarab-âver	Kıt'a-i kebire / 10 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	
21b	ğamdî	ğamdü'lillâh esdi feyz-i hağğ ile bâd-ı nesim eyledi dünyâyı şimdi tev'em-i dâr-ı na'im	bir de sen tarğ eyle ğamdî mevlidi târiğini mehd-i dehre geldi devletle bu gün sulţân selim	Kaside / 8 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/--- -	

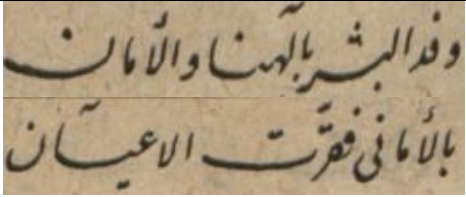
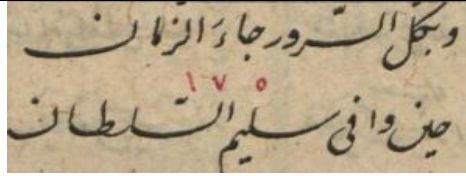
III. SELİM'İN VİLÂDET TARİHLERİNİ İÇEREN 05464 NUMARALI
ŞİİR MECMUASININ MESTAP'A GÖRE TASNİFİ

22a	rāmiz	zihî ferhunde demler kim olup tevfiğ-i rabbānî ki mesrūr eyledi ber-vefğ-i dil-hvâh şâh-ı devrânı	tulû' itdükte mihriyle didim târihîni rāmiz hüveydâ oldı sırr-ı muştâfâdan nûr-ı rahmânî	Kaside / 6 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/--- -	
22a	hâfız	ey şeh-i 'ālî-nijād burc-ı hilâl-i saltanat maṭla'-ı mihr-i hilâfet revnağ-ı taht-ı dihîm	bir du'â ile didi târihîni hâfız kuluñ hağ te'âlâ ide bu şeh-zâdeyi dâ'im selîm	Kıt'a-i kebire / 3 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
22a	reşid	hâyr-ı mağdem geldi bir şeh-zâde-i 'ālî-tebâr oldı 'âlem mağdeminden maẓhar-ı feyz-i 'amîm	hâmiden allâh ben târih için didim reşid hâmd ola yezdâna virdi şâha şâh-zâde selîm	Kıt'a-i kebire / 8 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
22b	emîn	bi-ḥamdî'llâh ki dünyâ cümleten dârü'n-na'im oldı ser-â-pâ 'âleme mevlâdan ihsân-ı 'amîm oldı	emînâ hem tefe'ül hem teşekkür söyle târihîni bu nevbet evvelâ şeh-zâde bu sulṭân selîm oldı	Kaside / 9 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/--- -	
23a	haşmet	bâreka'llâh ey şehen-şâh-ı 'adâlet âstân şâneka'llâh ey ḥudâvend-i kerîm ü kâmrân	yazdı bu reftâr ile haşmet kuluñ târihîni mihr ile sulṭân selîm geldi vücûda tev'emân	Kaside / 8 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
23a	rif'at	bi-ḥamdî'llâh bu gülzâr-ı cihânda açıldı gönçeler büy-ı şafâdan	didüm mevlûdî târihîni rif'at selîm ola o şeh-zâde ḥaṭâdan	Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---	Manzume 26b sayfasında tekrar edilmiştir.
23b	nesîm	ḥabbezâ eyyâm-ı şâdî-i şehen-şâh-ı zamân ey hoşâ vaqt-i feraḥ hengâm-ı eltâf-ı 'amîm	kağdı cûdî tâc-i ihsânî bu nev-târihden emr-i künle geldi mışr-ı 'âleme sulṭân selîm	Kıt'a-i kebire / 7 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
23b	hıfzî	bâreka'llâh zihî pād-şeh-i heft iklim bu şeref-i maṭla'-ı envâr ḥudâvend-i ḥakîm	didi târihîni hıfzî bu meserretle temâm şevki revnağ-dih-i bezm eyledi sulṭân selîm	Kaside / 9 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
24a	emîn	pād-şâh-ı heft kişver şehriyâr-ı baḥr u ber ya'nî sulṭân muştâfâ ḥan nâşir-i şer'-i kavîm	farṭ-ı şevkinden olup bir bülbül-i güyâ emîn didi târihîni ne zibâ verd-i ter sulṭân selîm	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
24a	'atâ	ḥabbezâ dehre 'atâ eyledi feyyâz-ı kerîm kıldı şeh-zâde ile şâh-ı cihânı tekrîm	geldi bâ-luṭf 'atâ ḥaṭıra bir nev târih nürdur kevne tulû' eyledi şeh-zâde selîm	Kaside / 7 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	

24b	-			Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi		Farsça
24b	besim	hazret-i şahen-şeh-i cem-câh sultân muştafâ 'adl ü dâd u re' feti 'älemlere oldu 'amim	şevkle çıkdı yazup târihini 'abd-i besim sâye şaldı bâ-sa'âdet 'äleme sultân selim	Kıt'a-i kebire / 8 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
25a	şefik	hazret-i zıll-ı hüdâ şahen-şeh-i şahib-'atâ ya'nî sultân muştafâ han-ı kerim-i cem-şaşem	yaz şefikâ bâ'-i bismi'llâh ile târihini 'äleme sultân selim devlet ile başdı qadem	Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
25a	fethi	dâver-i yektâ süleymân-ı zamân han muştafâ ya'nî sultân-ı selâtin cihânbanî vü kerim	pertev-i envâr-ı pâk [ü] sâye-i rabb-i ebed nesl-i sultân muştafâ şeh-zâde-i berr ü selim	Kıt'a-i kebire / 7 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
25b	nihali	hazret-i şahen-şeh-i 'âlem ki sultân muştafâ zât-ı pâk-i bî-meñli sâye-i rabb-i kerim	yazdı dert üzere nihali muşra'-ı târihini eyleyüp handân cihânı kevkeb-i sultân selim	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
25b	edib	pâd-şâh-ı bañr u ber sultân-ı mülk-i ma' delet muştafâ han ibn-i añmed han-ı hañan-ı kerim	bî-nihâne söyledim târih-i teşrifin edib rûhdur geldi vücüd-ı dehre şeh-zâde selim	Kıt'a-i kebire / 9 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
26a	rûhi	müjde ki han muştafâ dâver-i cem-mesnede oldı bu şeh-zâde ihsân-ı hüdâ-yı kerim	varsa da noşşanı kâfi görünür rûhiyâ gülşen-i dehre mañam eyledi sultân selim	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
26a	hilmî	habbezâ ferhunde pîr-i nev-cevân itdi 'alim bir gül açdı gülsitân-ı 'äleme miñli 'adim	cevherâtın ne felek şaçdı zemine hilmiyâ feth-i bâb-ı nuşrete fâ'ik delil sultân selim	Gazel / 2 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
26b	sâlik	düd-mân-pîrâ-yı şevket âb-rüy-ı saltanat muştafâ han-ı celâlet tev'em-i şavvet-nedim	müjde kim sultân selim oldı cihâna rûh-ı tãm oldı şeh-âyin cemâl-i mañdem-i sultân selim	Kıt'a-i kebire / 7 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
27a	resâ	neyyir-i burc-ı şeref şahen-şeh-i hayrül-halef ya'nî sultân muştafâ ol sâye-i rabb-i rañim	kuğsiyân târihini yazdı du'â birle resâ geldi dehre nür-ı 'ayn-ı muştafâ sultân selim	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	

III. SELİM'İN VİLÂDET TARİHLERİNİ İÇEREN 05464 NUMARALI
ŞİİR MECMUASININ MESTAP'A GÖRE TASNİFİ

27a	'izzet	bāreka'llāh şah-ı cem-mesned hüdīv-i 'ālī-şān sāye-i yezdān penāh-ı salṭanat kân-ı 'atā	yazsa 'izzet tāk-ı gerdūna sezādur tārīhi māh idi itdi ṭulū' sulṭān selīm bin muşṭafā	Kıt'a-i kebire / 7 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
27b	ḥayrī	muşṭafā ḥan-ı felek-mertebe şah-ı cem-cāh rabṭ-ı ḳalb olmağıla kārı rızā' u'llāha	geldi bir müjde-res-i ḡayb didi tārīhin ḥaḳ mübārek ide şeh-zāde selīmi şāha	Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi	.../.../.../...	
27b	vaşfi	baḥr-ı şulb-ı şah-ı şāhān ḥan-ı sulṭān muşṭafā zīver-efzā-yı kenāre itdi bir dürr-i selīm	mevlid-i mes'ūdına tārīḫ-i vaşfi kemteri ṭoğdı çün bedr-i münevver 'āleme sulṭān selīm	Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
27b	behcetī	muşṭafā ḥan-ı celilü's-şānuñ 'avn-i ḥaḳḳ ile ṭab'-ı gül-berg-i laṭfın ḥıfz ide bād-ı nesīm	behcetī tārīḫ-i tāmi geldi bu şeh-zādenüñ şulb-ı sulṭān muşṭafādan çıkdı şeh-zāde selīm	Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
28a	ḥātem	bāreka'llāh 'ayn-ı luṭf-ı mevhib-i rabb-i raḥīm kim ḳudūm-ı pāki oldı bā'iṭ-i şād-ı 'amīm	bir nidā-yı şādī çıkdı didi ḥātem tārīhin luṭf-ı ḥaḳdan geldi kevnē nürdur sulṭān selīm	Kaside / 7 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
28a	emīn	ḥamdü'lillāh 'āleme oldu 'ināyet-i 'azīm virdi bir şeh-zāde şulb-ı muşṭafādan ol ḥakīm	şerbet işrābiyla devrāna didim tārīhini doğdı sulṭān muşṭafā şeh-zādesi bu sa'd selīm	Kaside / 6 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
28b	emīn	bi-ḥamdü'llāh feyz-i baḥr-ı elṭāf-ı ilāhiden kenāre geldi ol dürdāne-i işmet selāmetle	emīnā sübhāveş nazm-ı mücevher tārīhin yazdum cemilim bir selīm virdi şeh-zāde 'atūfetle	Kıt'a-i kebire / 5 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	
28b	-	bāreka'llāh şevket-i sulṭān füzünter buldı şān kevkeb-i envār-ı baḥtı pertevi nūr-ı 'ayān	ḳaddi mevzün bir elif söz söyledüm tārīhini ḥamd ola sulṭān selīm itdi cihānı şād-mān	Kaside / 5 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
29a	-	tācdār-ı muḥteşem dārā şükūh u cem-ḥaşem ya'nī sulṭān muşṭafā ḥan-ı kerīm [i]bn-i kerīm	irticālen bende bir muşra'la tārīhin didüm tāze ḳıldı şah-ı mülki mevlid-i sulṭān selīm	Kıt'a-i kebire / 15 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
29b	ḥāmid	ḥamdü'lillāh geldi yine nesl-i sulṭān-ı kerīm dūd-mān-ı āl-i 'oṭmān buldı tebcil-i 'azīm	ḥātif-i ḡaybī bu muşra'la didi tārīhini geldi ḳāşid devlet ü iḳbāl ile sulṭān selīm	Kaside / 11 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
29b	-	pād-şāh-ı 'aşr-ı sulṭān muşṭafā ḥan kim anuñ der-gehinde bendedür ser-cümle şāhān-ı cihān	müjde kevnē ḥarf-i menḳūt-ile tārīhin didim oldı bir şeh-zāde nūr-ı çeşm-i nāsūt-ı cihān	Kıt'a-i kebire / 11 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	

30a	hâtif	habbezâ feyz-i muqaddesden hüübub itdi nesim hep dimâg-ı kâ'inâta nesmesi 'anber şemim	baş gösterdi hele hâtif didi târihini sırr-ı sulţân muştâfâdan 'izz ile geldi selim	Kaside / 8 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
30b	halim	nür-ı çeşm-i âl-i 'otmân şehriyâr-ı baır u ber ya'nî sulţân muştâfâ ħan-ı cihândâr-ı be-nâm	geldi târihi halimâ eyledi sâlin beyân yâ ilâh sulţân selim şeh-zâdeyi kıl şâd-kâm	Kıt'a-i kebire / 9 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
30b	hamdî	mâ-şâ'a'llâhu te'âlâ luţf idüp rabbü'l-kerim faĥr-ı 'âlem ħürmetine virdi çün sūr-ı 'azim	zer kalemle 'arşa yazılsa sezâ târiĥ-i tām ĥaĥkuñ ikrâmıyla geldi dehre şeh-zâde selim	Kaside / 5 beyit	Suriyye kasidesi	---/---/---/---	
31a	aĥmed-i muĥtâr	şehen-şâh-ı cihânbân ya'nî sulţân muştâfâ ħan kim vücüd-ı bî-naẓîri mülk-i dîne oldı pîrâye	bi-ĥaĥkın zât-ı pāk-i aĥmed-i muĥtâr şeyhinle sa'îd ola cenâb-ı ħan selim geldi bu dünyâya	Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/--- -	
31a	ĥilmî	çün mübeşşir oldı sulţân ĥilmî yay seccâdesin bu sūrürün şükriine çoĥdan berü âmâdesin	geldi bir hâtif beşâretle didi târihini lem'âyı nür-ı muĥammed muştâfâ şeh-zâdesin	Gazel / 2 beyit	Suriyye tarihi	---/---/---/---	
31a	-			Kaside / 7 beyit	Suriyye kasidesi		Arapça
31b	-			Kaside / 7 beyit	Suriyye kasidesi		Arapça

III. SELİM'İN VİLÂDET TARİHLERİNİ İÇEREN 05464 NUMARALI
ŞİİR MECMUASININ MESTAP'A GÖRE TASNİFİ

32a	-			Kaside / 5 beyit	Suriyye kasidesi		Arapça
32a	-			Kıt'a-i kebire / 6 beyit	Suriyye tarihi		Arapça
32a	-			Kaside / 6 beyit	Suriyye kasidesi		Arapça
32b	-			Kaside / 5 beyit	Suriyye kasidesi		Arapça

5. ÇEVİRİ YAZILI METİN

Metnin Çeviri Yazısı Hazırlanırken Takip Edilen Yöntem

1. Çeviri yazı metinde Osmanlı Türkçesinin klasik imlasına, İsmail Ünver'in (Ünver, 1993) ve Fatih Köksal'ın (Köksal, 2017) tekliflerine uyulmaya çalışılmıştır.
2. Beyitler, kullanım kolaylığı sağlamak amacıyla numaralandırılmıştır.
3. Çeviri yazıda 'Gentium Plus' yazı fontu kullanılmıştır.
4. Varak numaraları, her sayfanın başında "[]" ile belirtilmiştir.
5. Metin tamirleri "[]" ve harekelendirmeler "()" ile gösterilmiştir.
6. Tüm kelimeler küçük harfle yazılmıştır.
7. Hece ve kelime eksiklikleri/fazlalıkları dipnot ile verilmiştir.
8. Okunamayan kelimeler, Arap harfli asıllarıyla verilmiştir.
9. Manzumelerin başında vezinleri ve metindeki sıraları belirtilmiştir.
10. Arapça ve Farsça manzumeler okunmamıştır.

[2b] 1

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. pertev-i baht-ı zamân sultân-ı hürşîd-i kıtırân
revnağ-ı taht-ı cihân zıll-ı hudâvend-i 'alîm
2. ya' nî sultân muşafâ hâkan-ı manşûru'l-livâ
hüsrev-i kişver-güşâ ser-çeşme-i feyz-i 'amîm
3. destgîr-i bî-kesân şâhen-şeh-i şâhib-kırân
mültecâ-yı serverân nûr-ı hudâ şâh-ı kerîm
4. ol cihândâr u keremkâr u kerâmet-pîşe kim
çehre-i pür-çîn-i eyyâm oldı devrinde besîm
5. böyle bir şâh-ı dil-âgâh-ı cihân gelmiş midür
işte aţâr-ı selef işte tevârîh-i kadîm
6. baña söz düşmez veliyy-i ni' metimdür söylemem
midhat-ı zâtında ıtrâ eylemem allâh 'alîm
7. ol şehen-şâh-ı hümâyûn-bahta hallâk-ı ezel
virdi dürr-i şâhvâr-ı nesl ile şân-ı 'azîm
8. cevher-i pâkîze-i şulb-ı şerifiyle anuñ
oldı silk-i âl-i 'oţmân sübhâ-i dürr-i nazîm
9. şürezâr olmuş iken gülzâr-ı 'ırk-ı şalţanat
tâbiş-i hürşîd-i zâtı eyledi bâğ-ı na'îm

10. miṭl-i ḥaṭṭü'l-enîṭin 'unvânına maẓhar olup
rüşen itdi 'âlemi şubḥ-ı mükâfât-ı 'amîm
11. âf-tâba toğ *yâ* toğdum diyerek bir şubḥ-dem
toğdı bir şeh-zâde-i âlûde-i nâz u na'îm
[3a]
12. 'îd-ber-bâlâ-yı 'îd oldı cihân ser-tâ-be-pâ
itdi bu sūr-ı feraḥ dünyâyı mağrūr u za'îm
13. şevḳ ile ehl-i sūḥan târîḥ için ṭarḥ itdiler
kimisi ṭarz-ı nev-âyyîn kimisi ṭavr-ı ḳadîm
14. bi'l-bedâhe bendesi **râğıb** da târîḥüñ didi
eyledi âfâḳı rüşen mevlid-i sulṭân selîm (175)

2

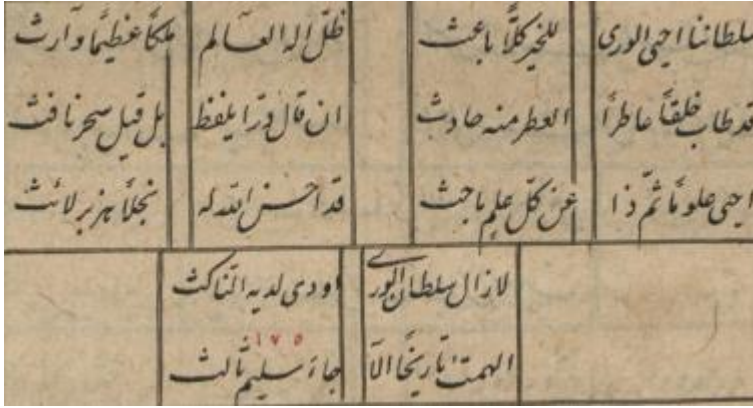
(fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)

1. pād-şâh-ı cem-ḥaşem sulṭân-ı gerdün-bârgâḥ
şâh sulṭân muşṭafâ ḥan maẓhar-ı feyẓ-i 'amîm
2. zâtin itsün zînet-i dîvân-serây-ı 'izz ü câḥ
'ömr ü iḳbâl ile devletle ḥüdâvend-i kerîm
3. ârzü-yı maḳdem-i şeh-zâde ile kâ'inât
olmuş idi ser-te-ser âzürde-i renc-i elîm
4. ḡonçe olmuşdı gül-i her dem bahâr-ı salṭanat
çok zamân idi ki bu gülşende esmezdi nesîm
5. ḥamdü'lillâḥ kim nümâ-yı nev-bahâr-ı luṭf-ı ḥaḳ
dehre revnaḳ virdi geldi kevne şeh-zâde selîm
6. geldi cânı yerine ḥalkuñ sipihre çıḳdı feyẓ
açılıp güller gibi diller cihân oldı besîm
7. ol şahuñ ḥaḳ 'ömrini şol rütbe memdûd ide kim
reşk ide eyyâmına ervâḥ-ı şâḥân-ı ḳadîm
8. pertev-i ḥurşîd-i luṭfı tuṭdı dünyâyı tamâm
sâyesinde oldılar âlâmdan 'âlem selîm
9. maḳdem-i şeh-zâde-i 'âlî-nijâdı güş idüp
geldi envâ'ı meserret oldı dilden ḡam 'adîm

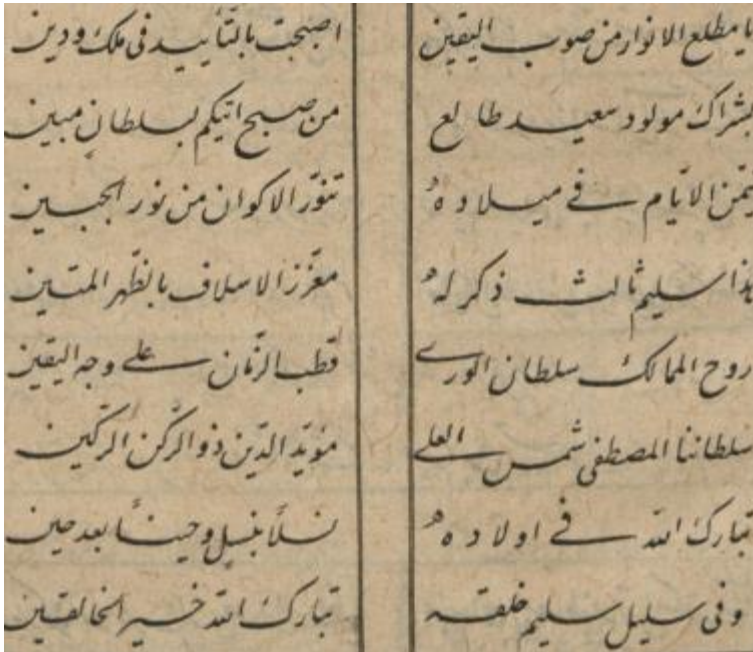
10. itdiler tārīḥ için ehl-i ṭabāyi' ittifāk
eyledi her birisi ifā-yı mu' tād-ı qādīm
11. sen de yaz **sāhib** bu zībā mıṣra'ı tārīḥdür
geldi sultān muṣṭafādan dehre ṣeh-zāde selīm (175)
[3b] 3
(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)
1. ḥamdü'lillāh oldı tevfiq-i ḥudā luṭf-ı kerīm
'ālemi leb-rīz-i ṣevk itdi bu iḥsān-ı 'azīm
2. ḡonçe-i ṭab'ı ḡüṣāde eyledi bād-ı feraḥ
sū-be-sū müjde-resān oldı yine peyk-i nesīm
3. çine bād olsun vezān irsün ṣabāya müjdeler
kām-ı ekvānı yer etsün hep bu āṭār-ı ṣemīm
4. ṭıbb-ı 'ālem neyyir-i feyz-i ṣafādan rūṣenā
pertev-ārā-yı sürür oldı felek bī-vehm ü bīm
5. rüz u ṣeb kevkeblenüp bu ṣevk-ı ṣehr-āyīn ile
devr-i sa' deyn mihr ü meh eyler medār-ı müstaḳīm
6. riṣte-i nūr u dü çeṣm-i ṣems olur āvīzeler
oldı mıṣbāḥ-ı nücüm ile münevver her ḥarīm
7. ṣevkden her noḡta bir beyt-i ma' ānī nuṭḡ ider
ṣā' irāne neṣ' eden ḥarf-i kelām oldı kelīm
8. reṣkle dil-bestedür bu faṣla eyyām-ı bahār
her maḡām ile ḡül-i zerrīn ile taḡsīm-i sīm
9. cilve-i raḡḡāṣıyān-ı naḡme-sāzı seyr idüp
çārbāḡ-ı ıṣfahān oldı ḡased ile dü nīm
10. seyr-i timṭāl-i ṣafā-naḡṣ-ı cedīd-i cilve-zā
ṣekl-i nev-peydā temāṣālar merāsīm-i qādīm
11. ḡalb-i dünyā ṣād-kām oldı neṣāṭ-ı ṣāhdan
rūh-ı 'ālemdür muḡiṭ olmaz mı bu ṣevk-i cesīm
12. pād-ṣāh-ı baḡr u ber nūr-ı sürür-ı ṣarḡ u ḡarb
a' nī sultān muṣṭafā 'ay(1)n-ı murād bu selīm
13. ḡazret-i dārā-ḡaṣem ārāyiṣ-i taḡt-ı kerem
cem-himem iskender-i 'ālem ṣeh-i āṣaf-ı nedīm

14. şulb-ı şehden geldi bir şeh-zāde-i 'ālī-neseb
'ömrin efzūn eylesün şihhat ile rabbü'r-rahīm
15. zühre dāye mehd meh gehvāredārı āf-tāb
müşterī baht u 'uṭarid ola hıdmetde muḳīm
16. vālidı gibi ḳazādārı ola şeh-zādesi
dā'iyāna maḳz-ı luṭf olsun bu eltāf-ı 'amīm
[4a]
17. nāfizā bir remz ile ḳıḳdı bu tāriḥ-i laṭif
dād-ı ḥaḳdur oldı bu şeh-zāde bir ḳalb-i selīm (175)

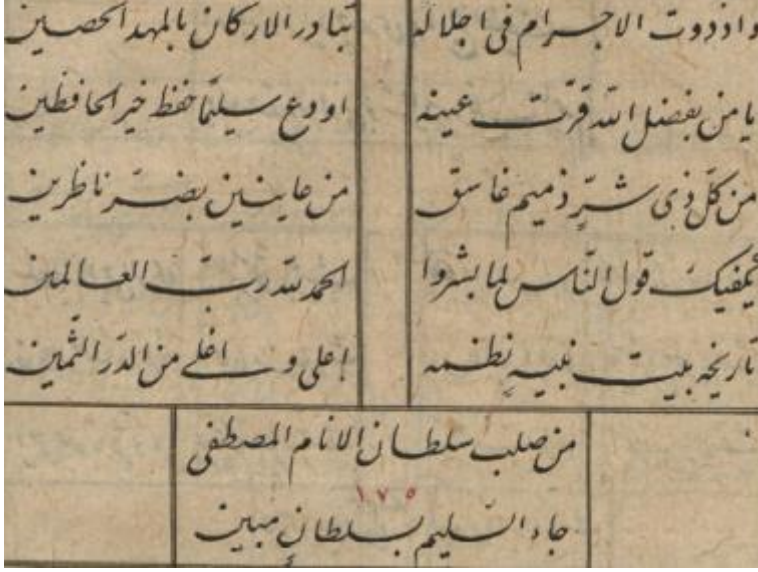
4

5

[4b]

6

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. nāzım-ı eṭvār-ı 'ālem dāver-i gerdün himem
şehriyār-ı ma'delet-fermā-yı rāh-ı müstakīm
2. öyle şāhen-şāh ki miṭlin görmedi çarḥ-ı felek
hem kerāmetkār hem şefkat-şi'ār u hem ḫalīm
3. dā'imā elṭāf-ı ḫaḫka maẓhar olmağla yine
gevher-i maḫşūdın iḫsān eyledi rabb-i kerīm
4. ḫadrini idrāk bundan münfehımdür sūrınuñ
dürr-i yektā virdi hep şaçusına çarḥ-ı le'im
5. āfet-i devrāndan olup nigehdārı ḫudā
ol gül-i sulṭān-ı dehre vire 'ömr-i müstedīm
6. evc-i eflāka sezā naḫş olsa tārīḫi **zarīf**
zāde-i şāhen-şeh-i kevni selīm ide raḫīm (175)

7

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. bāreka'llāh ḫāzret-i dārā-yı devrān u zamān
a'nī sulṭān muşṭafā ḫaḫan-ı iskender-nişān
[5a]
2. ḫurretü'l-'ayn-ı 'avālim dürr-e-i 'aşmā-i mülk
ğurre-i ğarrā-yı enbūh-ı selāṭin-i cihān
3. nāşir-i şer'-i muḫammed sāye-i rabbü'l-'ibād
ḫāmī-i rāz-ı 'adālet nāşir-ı üftādegān

4. şefkat ü 'adl ü tevāzu' etkiyāya raġbeti
haġ bu kim ecdādına ġālibdürür ol bī-gümān
5. şulb-ı pākinden zuhūr itdi bu dem şeh-zādesi
şeh selīm ol dürr-i yektā gevher-i 'oṡmāniyān
6. ṡül-i 'ömr ile mu'ammer eylesün ḡayy-ı vedūd
şehriyār-ı 'ālemüñ şeh-zādesin bā-'izz ü şān
7. bu meserret ḡazret-i sultāna ḡaş olmaz hemān
tal'at-ı bihbūdı ile cümle 'ālem şād-mān
8. haġ bahār-ı devletin ser-sebz idüp iġbālde
sāye-i 'adlinde bulsun 'ālemeyn emn ü emān
9. nūr-ı mihr-i devleti günden güne ola füzūn
necm-i iġbāleş buved tābān [u] raġşān küll-i ān
10. geldi bir tārīḡle dergāha rū süre **ḡanīf**
şulb-ı sultān muştafādan şāh selīm oldı 'ayān

8

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. mehçe-i sultān-ı 'ālem melce'-i cümle ümem
sırr-ı ḡaġan-ı mu'ażzam gevher-i künc-i 'amīm
2. mihr-i eflāk-ı ḡilāfet nūr-ı eṡvār-ı vücūd
bedr-i ḡadr-i salṡanat şeh-zāde-i şāh-ı şehīm
3. ya'nī şāhen-şāh-ı 'ālem menba'-ı feyz ü ni'am
muştafā ḡan-ı mufaḡḡam ibn-i sultān-ı feḡīm
4. dā'imā te'ṡir-i ism-i a'zamıyla haġḡ ide
gevher-i pākizesin künc-i şıyānetde muġīm
5. şöyle gevher kim vücūdı bā'iṡ-i tanzīm-i ḡaġ
hem-çü 'aġd-i şāhvār-ı sübḡa-i dürr-i nazīm
6. zübde-i nesl-i ḡavākīn-i kirām ibnü'l-kirām
nuḡbe-i ḡayru'l-ḡalef cīl-i kerīm ibnü'l-kerīm
[5b]
7. sırr-ı ma'nī-i ḡilāfet tācdār-ı memleket
şehriyār-ı mülk ü devlet şāḡib-i tāc u kecīm

8. kevne teşrîfiyle buldı 'âlem-i hilâkât şeref
dūd-mân-ı devleti tezyîn idüp rabb-i rahîm
9. rûh geldi gūyiyâ şalşâl-i cism-i milkete
şanki sırr-ı nefhden haylî dem olmuşdı 'adîm
10. tâ nüzûl-ı 'ayna dek bâkî kalur a'yân-ı 'ayn
böyledür hükmi-şumûl-ı 'ayn-ı elţâf-ı 'alîm
11. hem kutâbet minha-i mevhûbesidür anlaruñ
nitekim a'yân-ı harfüñ kutbıdur ma'nide mîm
12. maẓhar-ı nûr-ı tecellî-i hilâfet her biri
tûr-ı eyemen sâha-i şâhîde mânend-i kelîm
13. şîme-i te'yîd ile mesrâ-yı emr ü hükmidür
savb-ı baḥḥâ vü yemen tâcîk ü feyfâ-yı kırîm
14. hâlet-i ye'sinde ğavḥ ola hamâ vü müsteġâḥ
hâlet-i ye'sinde ilyâs ile hıẓr ola nedîm
15. şa'd-ı mîlâd-ı sa'âdet-baḥşı oldı 'âleme
'id ü teşrîf-i meserret eyleye hayy-ı kadîm
16. dâ'imâ şeh-zâde-i 'âlî-tebâriyla ola
me'men-i şavn-ı ilâhîde muḫîm ü müstedîm
17. düşdi hâtifden dile **hâkim** bu târîḥ-i 'acîb
medd-i devlet şâh-zâde şâhib-i ḳalb-i selîm (175)

9

(mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün)

1. şeh-i cem-bende sultân muştafâ han
ki almış feyzi te'yîd-i hüdâdan
2. vufûr-ı 'adline nisbetle yokdur
derinde şehlerüñ farkı gedâdan
3. hüdâ zıll-ı zalîlin mihr-i câhın
müdâm ayırmasun arz u semâdan
4. cihânuñ ḥasret-i şeh-zâde ile
dil-i mecrûḥı ḳalmışdı devâdan
[6a]

5. oğuz kırk yıl mürûr itmişdi kim halk
bütün me'yûs idi luğf-ı recâdan
6. biraz müddet 'aķım idi zen-i dehr
netice yoğ idi şekl-i şafâdan
7. hele âzâde bir şeh-zâde ile
halâş olduk o derd-i bî-devâdan
8. ki ya 'nî geldi şeh-zâde selim han
vücûda şulb-ı sultân muştafâdan
9. yerine şimdi geldi cânı halkuñ
eğer şimdi bedîd oldu du'âdan
10. şeh ü şeh-zâdeyi 'ömr-i ebedle
hudâ dūr itmeye taht-ı şafâdan
11. niçe şeh-zâde dağı eyler ihsân
budur ümmîdimiz bār-ı hudâdan
12. olnca reşk-i nüzhetgâh-ı cennet
zamâna bu nüvîd-i dil-güşâdan
13. hesâb itdim iki târîh[i] **nevres**
müveşşeh her biri hüsni edâdan
14. gelüp imkâna itdi dehri şādān
bu şeh-zâde selim ola haçâdan (175)

10

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. habbezâ ferhunde-dem rahşende şubh-ı tâbdâr
şâmil oldu 'âleme âţâr-ı feyz[i] ser-te-ser
2. necm-i bahtı toğdı dehrüñ âf-tâbı toğmadan
şād-mân oldu 'umümen sâkinân-ı baħr u ber
3. âşikâr eder verâ-yı perde-i taķdîrden
şüret-i pâkîze-i âmâl-i ecnâsın beşer
4. âl-i tütî-i şefak bebgâ-yı nūr-ı şubh ile
oldılar hem zâ' iķa-mânende-i şîr ü şeker

5. oldu te'fir-i füyūzāt ile bāğ-ı 'ālemūñ
sebze-i bīgānesi gül-ğonçeden şād-ābter
[6b]
6. bu ne vaz'-ı dil-keş ü zībā diyü her küşeye
çār-ı çeşm ile idüp irsāl-i cāsūs-ı nazar
7. istirāk-ı sem' için geşt eyler iken serserī
nā-gehān irdi şimāh-ı cāna bu rengīn haber
8. burc-ı devletden bedīdār oldu bir şeh-zāde kim
pāy-ı müjd olmaz aña şad kıymet-i şems ü kamer
9. nūr-ı bāğ-ı salṭanat nūr-ı çerāğ-ı ıştifā
hāşıl-ı āmāl-i sultān muştafā-yı tācver
10. pād-şāh-ı heft iklim olduğın iş'ār için
şehr-i āyīn itdiler bir hafta bā-ḥük-m-i kader
11. zühre deff-i āf-tāb ile olup nağme-serā
hāle şanma geçdi çenberden meh-i şāhib-hüner
12. çār-pārelerle devrāna girince pīr-ı çarḥ
tutdı meydān-ı semāvātı o bī-cā ḥandeler
13. herkesi bir yüzden izḥāka felek der-kār olup
şeyḥ ü şābı döndürür mānend-i eşkāl-i fener
14. az kaldı kim teccüm eyleyüp bu şevk ile
rağş ide ifrāt-ı şādīden ḥadār üzre şuver
15. indi rüy-ı bahre gūyā keşt-i çarḥ-ı felek
ol daḥı aḥter-feşānlık itdi mānend-i şerer
16. māh-tābān ile saḥ-ı āb olinca şu'le-tāb
kendü noğşānın bilüp ḥaldırdı tābānı kamer
17. encüm-āsā nağş için envā'-ı eşkāl-i 'acīb
āsmānīler çıkup uca ḥanādīl aşdılar
18. erba'ine girmiş idi çünki bercīs-i felek
müstecābü'd-da' ve olduğına bu şāhid yeter
19. devrin itmām eyleyince görmemişken miṭlini
böyle bir nīk aḥter oldu ḥānesinde cilveger

20. kim tülû '-i kevkeb-i bahtı şitâyı şayf idüp
görmedi ol demde kimse berf ü bārāndan efer
21. olmayaldan böyle gevher zīver-i mehd-i zuhūr
itmiş idi müddet-i itnā tülütini güzār
22. halk anuñçün maqdemini i'zāz ile 'id eyleyüp
şükriñ ifā kıldılar hem çün imām-ı muntazar
[7a]
23. bende bu ālāy-ı vālāyı görüp şimdi 'azīz
ba'de itmām-ı du'ā eylerken im'ān-ı nazār
24. cedd-i a'lāsına fāliñ oldu bu tārīhde
nūr-ı 'ayn-ı muştafā sultān selīm-i kāmver (175)

11

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. zīver-efzā-yı hilāfet āb-rūy-ı salṭanat
ğonçe-i gül bāğ-ı şevket şāh-ı zī-şān-ı ḥalīm
2. muştafā ḥan-ı cihān şāhenşeh-i sāmī mekān
nazm-sāz-ı dīn ü devlet zıll-ı feyyāz-ı kerīm
3. ol ḥıdīv-i ma'delet-fermāya iḥsān eyledi
luṭf idüp bir gevher-i tābendeyi rabb-i raḥīm
4. çeşm-i bed-bīn-i 'adüvden zātını maḥfūz idüp
tül-i 'ömr ile mu'ammer eyleye ḥayy-i ḳadīm
5. kāmran itsün cihānda devlet ü iclāl ile
tā-be maḥşer ola şadr-ı 'izz ü rif'atde muḳīm
6. levḥ-i çarḥa rif'atā naḳş olsa tārīḥi sezā
geldi mehd-i kevne devlet ile şeh-zādem selīm (175)

(?)

1. ziyā¹dār-ı cihān² (175)

(?)

1. cā-i gül-i ḥurşid³ (175)

(mef'ülü / fā'ilātün)

¹ Metinde "ziyā" şeklinde yazılan kelime, "ziyā" olarak düzeltilmiştir.

² Vezin bulunamamıştır.

³ Vezin bulunamamıştır.

1. cā-i selīm-i ṭālīṭ (175)

12

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. maḳdem-i pākin 'uṭārid böyle tebyīz eyleyüp (175)
yazdı tārīḥ şulb-ı pāk-i muştafā ḥanı selīm (175)
[7b]
2. bādī-i 'izz ü sa'adet ola ḥalḳ-ı 'āleme
geldi kevne 'izz (i)le şeh-zāde şāḥ sultān selīm (175)
3. bir ferişte geldi tebşīr eyledi tārīḥi
kevne ola sūr-ı şādī maḳdem-i sultān selīm (175)
4. yek ḳalemde çıḳdı bu tārīḥ-i ğarrā şevḳle
zīb-i āfāḳ gül-nihāl-i salṭanat sultān selīm (175)
5. söyle bā-'avn-i ilāhī sāl-i tārīḥin anuñ
geldi ferzendüñ efendim ismi şeh-zāde selīm (175)
6. sāl-i tārīḥi yazıldı bī-bedel levḥ-i dile
şun '-ı yezdān mäh-ı evc-i salṭanat sultān selīm (175)

13

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. bāreka'llāḥ ḥazret-i ḥallāḳ-ı tevvābü'r-raḥīm
nās-ı dehre ḳıldı bu yüzden yine luṭf-ı 'azīm
2. muştafā ḥan gibi bir zāt-ı şerīf 'adl-āveri
cālis-i evreng ü bir ser-efsere ḳıldı ḥakīm
3. ol nizāmü'l-'ālemüñ re'yine tevfiḳin refīḳ
idüp itdi meslek-i ḳadrin ṭarīḳ-i müstaḳīm
4. ḥāşılı ol zıll-ı yezdānuñ gürüh-ı 'arīfān
ḳıldı elḳābın bu resme ṭarḥ-ı inşā-yı naẓīm
5. cāmi '-i şer'e imām u minber-i 'adle ḥaṭīb
kürsī-i şāḥīye zātıdur biḥin ṭab '-ı ḥalīm
6. āf-tāb-ı burc-ı devlet mäh-tāb-ı emniyet
revnaḳ-efzā-yı 'adālet şevket ü şān-ı ḥaşīm
7. pīşesi cālib cihād u farz-ı 'ayn icrāsına
re'y-i sālīk şer '-i dīn üzre idüp emrin ḳavīm
[8a]

8. tab'-ı 'adl-ārāsına vā-beste naşr-ı haqq ebed
fikri hod her çend hükümrānlıkda kânün-ı kadīm
9. her huşuşuñ mazhar-ı 'avn-ı 'ināyetle anuñ
ol kerīmü'ş-şān-ı zü'l-mennān idüp hayra cesīm
10. hükmi iksir-i hayāt-efzā mizāc-ı devlete
hadd-i isti'dādla meyli olup yektā hakīm
11. dest-i luḫfından alan habb-i zeheb me'yūs iken
buldı derdine devā bī-ḫad gürūh-ı bī-na'im
12. sāzkār-ı devlet olmuşken bozuḫ düzen zihī
oldı kânün-ı hük(ü)m-pirāsına rāst-ı muḫīm
13. ya'nī yüz yılda bir eyler böyle bir şeh nev-zuhūr
'aql u rüşd şāhib-kemāl 'ilm-āver-i tab'-ı selīm
14. cümle dād-ḫvāhān-ı nās-ı rub'-ı meskūn ol şehūñ
kalmadı 'ahdinde pür-şevḫ olmadıḫ ḡamḡin zarīm
15. öyle bir şāhib-kırān heybet şecī' server ki ol
zehre-i düşmen olur çāk nazrasından çün redīm
16. rüstem-i iḫbāli ol ḫadden bülend-āḫter anuñ
tiḡ-i ḫahrı niçe sührāb sīnesin eyler dü nīm
17. niçe mazlūmun derūnı berf-i zulm-efzā iken
ebr-i dādı şaçdı güyā rıfḫla mā-i ḫamīm
18. her nedem olsa süvār esb-i merāma şevḫle
ḫahramān-şavlet zihī reftār ider emīn hemīm
19. ḫüsn-i zannum ol ḫadar vardur ki şıdḫ-ı ḫalb ile
ḫaḫḫını ketm iden eşḫāş oldı hep ḫavl-i eḫīm
20. levḫa-i iclāline çekmiş debir-i çarḫ zihī
kilk-i naşr ile zihī tuḡrā-yı ḡarrā-yı remīm
21. ḫavr-ı müsteḫnāsı rām itdi çün 'āşık herkesi
eyleyüp celb-i ḫulūb ol zıll-ı settārü'l-kerīm
22. nazra-i luḫfına bir kez dūş olan biñ şevḫle
şād olur līk ḫahrına mazhar olan oldı kırım

23. her ne niyyete teveccüh itse luṭf-ı ḥaḳḳ ile
re' yine tevḫik-i bŷy-ı naṣr-ı ḥaḳḳ oldu meṣim
24. bā-ḥuṣuṣ ben gördiğim luṭfı o zıllu'llāhdan
görmedüm bir ğayrıdan 'ömrimde va'llāhü'l-'aẓim
[8b]
25. hem çerāğ-ı ḥāş-ı memdūḥ-ı hümāyŷnı olup
hem celis-i iltifāt-ı bezmine oldum nedim
26. cümle tāriḥ-i selef ḥāṭır-niṣānımdur velik
görmedüm böyle selimü't-ṭab'-ı ḥilm-ārā fehim
27. her umūrında müselleme kār-dide bī-bedel
her ḥuṣuṣında zihī ol bāhirü'l-eṣbāḥ dihim
28. kimseye nā-ḥaḳ yire olmaz ğazabnāk ḥāşılı
ehl-i ḥāle bāz-güne rıfḳla olur kaẓim
29. öyle bir ḳuṭb-ı dil-i 'ārif daḳıḳdür zātı kim
cümle kārında te'accül itmeyüp eyler ṭamim
30. gitdi 'ahdinde firengistāna nām-ı zulm anuñ
ḥamdü'lillāh oldu emn üzre ḳamu ehl-i heẓim
31. sīm-keş-gün rīş-i nazmum ḥaddeden çekdüm 'aceb
ehl-i ḥāl idrāk ider lik nā-eh(i)l şanur ṭarim
32. ḥaḳḳ anuñ leyl ü nehāruñ naşrla ḥurrem idüp
düşmenānını[n] ḳıla rüz [u] şebin ğamla şarim
33. naḳş-ı evşāfı dükenmez it ḳaşideñ muḥtaşar
bir ğazelle ḳıl vilādet vaşfın işrāb-ı nazim
34. bāreka'llāh cānib-i ḥaḳdan yana esüp nesim
kim mu'aṭṭar itdi enf-i nāsı ḥoş-bŷy-ı şemim
35. pād-şāḥ-ı rub'-ı meskūna ḥudā luṭf eyleyüp
bir oğul virdi ki ismi gibi bī-miṭl ü 'adim
36. 'ālem ol sūra ṭenā-ḥvān oldu bende şevḳle
söyledüm bir beyt-i şevket-gün mu'ammā çün kelim
37. cevherisinden ḥazā'in bir yire cem' eyleyüp
rişte-i nazma şadefveş derc-i dür ḳıldım zamim

38. çäryär 'aşkına dört târîh o beytden oldı yād
şevk-i kırklarla dağı çil târîh-i tām oldı mīm
39. hağ hümâyün ide sulţān muşţafānuñ sūrını
diyü diğkat eylesün bu nazma erbāb-ı raķīm
40. şulb-ı ğarrā neyyir-i a 'zamla mihr-i şāhdan
[9a] toğdı burc-ı devlete ħurşid-zā sulţān selīm
41. şehriyār-ı a 'zama mebsūt idüp luţfıñ ħüdā
eyledi gevher-i nā-yāb ile luţf-ı 'azīm
42. yümn-i mīlād şulb-ı şehdür *ţavvela'llāh* 'ömrahu
māye-bağşā-yı şafā vü 'āleme sūr-ı 'amīm
43. ħudsiyān mevlūdını tebşir idüp 'iffet didi
müjde mışr-ı dehre başd[1] sa 'd-ile sulţān selīm (175)

14

(mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün / mefā 'ilün)

1. te 'āla'llāh zihī āţār-ı şun '-ı müste 'ānī kim
zuhūrından cihāna nev-be-nev zevk ü şafā geldi
2. açıldı gül gibi dil-beste-i endüh iken 'ālem
gülistān-ı meserretten nesīm-i cān-fezā geldi
3. ħarīrū'l- 'ayn-ı behcet eyledi çarĥ-ı kühen-sālı
bu şevk-i tāneden çeşm-i cihāna rüşenā geldi
4. ne behcetdür bu kim şulb-ı cenāb-ı muşţafā ħandan
vücūda böyle bir şeh-zāde-i sa 'd-āşinā geldi
5. sa 'ādetlü olup teşrīf-sāz-ı 'ālem-i tekvīn
serir-i mesned-i i 'zāza hoş geldi şafā geldi
6. çehār aşdāf-ı 'unsurdan bedīdār oldığı hengām
kenār-ı baĥr-i iğbāle dür-i 'ālem-behā geldi
7. gelince lāne-i mehde o şeh-bāz-ı yed-i ħudret
ru 'ūs-ı bendegāna devlete zıll-ı hümā geldi
8. ilāhī baĥtın 'ālī 'ömrin efzūn eyle kim dehre
şu 'ā '-ı āf-tāb-ı yümn-i zātından ziyā geldi

9. o şāhen-şāhı evlād-ı kirāmıyla mu‘ammer kıl
ki halka kasd-ı terfih ile luṭfi dā’imā geldi
10. mücevher harf ile **ḥubzī** didim tārīḥ-i mevlūdın
[9b] cihāna bā-yüm(ü)n şeh-zāde-i ḥan muştafā geldi (175)

15

- (fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilātün / fe‘ilün)
1. muştafā ḥan-ı ‘ad(i)l-perver [ü] memdūḥ-şiyem
ki virir nükte-i ‘irfānla iḳbāle niḫām
 2. ‘ahd-i şāhān-ı selef oldı mı böyle rāḥat
itdi mi sāye-i ‘adlinde ḥalāyık ārām
 3. müstedām ide ḥudā taḥt-ı sa‘ādetde hemān
ola zāhir gibi bāṭında da ebrāra imām
 4. bu da bir luṭf u kerem cümle şafādan ḡayrı
oldı pey-der-pey-i mevlūd ile mesrūr enām
 5. böyle şeh-zādeleriyle ide vahhāb-ı ezel
o şehā-pīşe şeh-i dehri şafā-yāb müdām
 6. olicak ḡonçe gibi bāḡ-ı emelde zāhir
itdi feryād-ı du‘ā şanki hezār-ı aḳlām
 7. kuvvet-i rūḥ-ı cihān oldı gibi şeh-zāde
ārzū eyliyor encām-ı ümīdin ifhām
 8. **tālībā** rişte-i fikre dūr-i vaşfı şıḡmaz
lafz-ı tārīḥ-i vilādet ile vir ḥüsn-i ḥitām
 9. açıcak nüşā-i iclāl-i ḥikemden fāli
geldi nessāb-ı civān-baḥt aña tārīḥ-i tamām (175)

16

- (fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)
1. sāye-i yezdān ebu’l-iḥsān sultān muştafā
şevher-i ‘işmet ‘arūs-ı devlet-i şevket-velīd
 2. kān-ı şefkat ma‘den-i himmet cihān-ı mevhibet
‘ālem-i re’fet sipihr-i merḥamet luṭf-ı mecīd
 3. neyyir-i burc-ı kerāmet ḥāver-i mihr-i sehā
pertev-i şubḥ-ı sa‘ādet zıll-ı vahhāb-ı medīd

4. dūd-mān-pīrā-yı devlet zīb-i mülk-i mekremet
sā'il-i nesl-i mülūk-ı āl-i 'oṭman-ı reşīd
[10a]
5. nāsıq-ı ahvāl-i 'ālem pād-şāh-ı cem-ḥadem
nāsıḥ-i k̄anūn-ı bī-dādī-i kec-çarḥ-ı 'anīd
6. pertev-efzā şāḥib-i tābān-ı beyt-i saltanat
nūr-pīrā āf-tāb-ı devlet-i tābiş-resīd
7. ol şehen-şāhuñ zamān-ı devletinde dem-be-dem
oldı her eyyāmımız reşk-āver-i nevrüz u 'īd
8. dem-be-dem bāl-i cihānı luṭfı terfih eyledi
'āleme kıldı hemīşe luṭf-ı cūd-ı bī- 'adīd
9. anuñ için ḥaḳ te'ālā neslini teslīl idüp
yine bir evlād ile luṭfından itdi müstefīd
10. kıldı bir şeh-zāde-i zī-şānla memnūn ḥudā
'ömrini iḳbālını kılsun füzūn rabb-i mecīd
11. müjde-i cā-i selīm-i ṭāliṭ irdi 'āleme (175)
gördiler bir lā-naẓīr tārīhdür olduḳda 'adīd
12. didi hazā nūr-ı bārī her gören ruḥsārını (175)
neyyir-i a'zam şıfat şevketle olduḳda bedīd
13. çün güşāyiş buldı ol nāzende ḡonçe yümnlē (176)
devḥa-i kevn ü mekāna oldı ārāyiş resīd
14. kendinüñ ḥvāherlerinüñ vālid-i zī-şānuñ
ḥıfz idüp zātın ḥaṭādan ḥaḳ vire 'ömr-i mezīd
15. ḥatm-i tārīḥüñle tenvīr eyle şākir 'ālemi
oldı ṭālī' müjdeler āfāka ḥurşīd-i ümīd (175)

17

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. mihr-i burc-ı ma' delet hem-nām-ı faḥrū'l-'ālemīn
şāḥib-i evreng-i şevket zıll-ı raḥmānū'r-raḥīm
2. ya 'nī sultān muştafā kim re'y-i ihlāşı ile
ser-te-ser ma'mūr itdi dehri bā-luṭf-ı 'amīm

3. mazhar-ı tevfiğdür her hâlde hallâk-ı cihân
itdi ihsân aña bir şeh-zâde kim miṭli ‘adīm
4. bāreka’llāh feyz-i bārīdür mu‘ammer eyleyüp
eyleye mevlā ḥatādan hıfzla luṭfuñ ‘azīm
[10b]
5. niçe fetḥ ile ğazālar eyleyüp devlet ile
eyleye i‘ṭā niçe evlādlar rabb-i kerīm
6. şeş cihāt-ı baḥr-i fikretten bu sūruñ şevḳine
iki tāriḥ buldı ‘izzī bende çün dürr-i nazīm
7. nūr-ı pāk-i şulb-ı sultānī ki bī-ḥad şükr ola
luṭf-ı ḥaḳdur geldi dehre zāde-i şāh-ı selīm (175)

18

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. şevket-ābād-ı ḥarīm-i dāver-i cism cāhdan
oldı bir şeh-zāde zāhir āf-tāb-āsā besīm
2. cübbe-i pākinde lāmi‘ nūr-ı ikbāl ü şafā
ṭal‘at-ı meh-peykeri mir‘āt-ı nu‘mānī ‘amīm
3. ya‘nī sultān muştafā-yı ma‘delet-mu‘tāda ḥaḳ
virdi bir şeh-zāde kim na‘tı kerīm ibn-i kerīm
4. bu meserret eyledi dünyāyı iḥyā ser-te-ser
ḥaḳ bu kim büşrā-yı ‘izzet luṭf-ı feyyāz-ı ḳadīm
5. ḥazret-i bārī hemīşe eyleye mesrūr u şād
mesnedinde ḥaḳ şeh-i dārā-deri bī-ḥavf u bīm
6. şarḳdan tā ğarba dek gitsün meserretle nüvīd
itsün āfāḳı mu‘aṭṭar bu ferāḥlarla nesīm
7. bī-bedel şeh-zādesiyle dāver-i gerdün-cenāb
hıfz-ı bārīde ola mahfūz çün dürr-i nazīm
8. dānişā tebrīk ile tāriḥ-i mevlūd-i şerīf
mehd-i ‘izze nūrveş ḳondı zihī sultān selīm (175)

19

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. ḥamdü’lillāh ḥusrev-i ‘ahdin görüp şeh-zādesin
ber-murād oldı cihân buldı derün āmādesin

2. çün nemâ-bağş oldı bâğ-ı dehre mihr-i mağdemi
cüy-bâr-ı gülşene şaldı hıızır seccâdesin
[11a]
3. çille-i meştâda seyr it nev-bahâr âyînini
gör nihâl-i tâzesin hem serv-i dil-âzâdesin
4. sūr-ı mîlâdında çarh oldı terâne-sâz aña
hem ne ğam itdi țarabda çok dil-i nâ-şâdesin
5. çok zamândur sū-be-sū eylerdi 'âlem cüst-cū
hamd ü şükr olsun hüdâya gördiler mîlâdesin
6. niçe takrîz ü kaşâyid nazm ider ehl-i hüner
nuhbe-i şükr ile kıldum ben hulâşa-dâdesin
7. ya 'nî târîh ile maşraf bir du 'â irâd ider
kıl selîm allâh bu sultân muştafâ şeh-zâdesin (175)

20

(müstef' ilün / müstef' ilün)

1. ey husrev-i vâlâ-ğaseb
pîrâye-bağşâ-yı neseb
şân u şükûhuñ böyle hep
şevketle 'âlemgîr ola
2. tâ devr ide şems ü kamer
mağkûmuñ olsun baħr ü ber
şad müjde-i ferruħ ețer
müstetbi' -i tebşîr ola
3. sensin eyâ zıll-ı hüdâ
hâmî-i şer' -i muştafâ
cemşîd ile dârâ saña
mümkün midür tanzîr ola
4. feyzüñden olsa behredâr
kânûna reşk eyler bahâr
ğahruñ velîkin kılsa kâr
keyfiyyeti tağyîr ola
5. olmaz mı iskender senüñ
ğayrân-ı tab' -i rüşenüñ
kim cümle re' y-i âhsenüñ
hem cilve-i tağdîr ola

6. cümle tevārîḥ-i selef
yâ müttefik yâ muhtelif
hıfzımda çün dürr-i şadef
kim kıabil-i taqrîr ola
7. böyle şeh-i haydar-şifât
görmüş degüldür kâ'inât
bir mûra kılsa iltifât
şavlet-nümâ-yı şîr ola
8. oldıkça tîḡi berķ-zen
lerzân olur gîv ü bijen
şîr olsa şimşîrin gören
çün rûbeh-i taşvîr ola
9. ol şeh-süvâr-ı kâm-yâb
eylerse taḥrîk-i rikâb
ol dem ġazâl-i âf-tâb
fitrâkine naḥcîr ola
10. 'ahdiñde ey kuṭb-ı zamân
bi-'avn-i rabb-i müste'ân
bi'l-cümle aḡtâr-ı cihân
fermânıña teşḫîr ola
[11b]
11. gördük du'âmızda eṡer
çün toḡdı ḥurşîd-i zafer
a'dâ-yı devlet ser-te-ser
ser-dâde-i şemşîr ola
12. kıldı cenâb-ı kibriyâ
şeh-zâdeñi iḥsân saña
naḥl-i sülâleñ dâ'imâ
bâr-âver-i tekrîr ola
13. şeh-zâde ammâ baḫtiyâr
nûr-ı dü çeşm-i şehriyâr
ol mâh-ı ḥurşîd-iştihâr
yâ rab kemâl-i pîr ola
14. tutdı cihânı zîb ü fer
her küşede şevķ-i diġer
teşbih idersem 'adni ger
zannum budur taḡşîr ola

15. seyr eyleyüp meh zînetin
şehrin bu nûrâniyyetin
mihrüñ ne çeksün minnetin
kim bâ'it-i tenvîr ola
16. yâ rab niçe nûyîn ile
envâ'-ı şeh-âyîn ile
her kûçe bu tezyîn ile
reşk-âver-i keşmir ola
17. kılsun hudâvend-i mecîd
şeh-zâdenüñ 'ömrin mezîd
hem şâhib-i baht-ı sa'îd
hem fâzıl u nihrîr ola
18. olsun şeh-i 'âlî-makâm
'ömr-i ebedle şâd-kâm
el'tâfına cümle enâm
müstağrak u dilsîr ola
19. tıflî tamâm oldu du'â
bir tarzı eyle i'tinâ
tâ kim bu nazm-ı hoş-edâ
şâyeste-i tezkîr ola
20. şâ'irler eyler yek-ka-dem
hep bir tarîkı mültezem
vâdî-i nev bulsun kalem
'âlemde şöhretgîr ola
21. nuṭṭ-ı şeh-en-şeh bî-şükük
oldı kelâm içre mülük
bu meslege kıldım sülük
kim lâyıḫ-ı taḫrîr ola
22. şeh-zâdeye elbet o şâh
eyler du'â bî-iştibâh
da'vât-ı ḫayrı yâ ilâh
feyz-âver-i te'fîr ola
23. lâyıḫ budur ol şehriyâr
nuṭṭın ide gevher-niṭâr
ammâ o nuṭṭ-ı feyz-bâr
târîḫ-i nev-ta'bîr ola

24. gūş eyle nuṭṭ-ı mülhemi
tārīḥ-i şāh-ı a'zamı
kıldı münevver 'ālemi
sultān selīm pīr ola (175)

21

- (fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)
1. mihr-i burc-ı saltanat ḥurşid-i āfāk-ı şeref
ya'nī sultān muştafā ḥan ol şehen-şāh-ı kerīm
[12a]
 2. maẓhar-ı elṭāf-ı ḥaḳ ser-tāc-ı şāhān müttefik
sāye-i rabb-i felaḳ zıll-ı ḥudāvend-i raḥīm
 3. müstefiz olmaḳda dā'im mebde'-i feyyāzdan
eylemiş zātın ḥudā şāyeste-i feyż-i 'amīm
 4. işte ez-cümle bu hengām-ı sürür-encāmda
eyleyüp ḥallāḳ-ı 'ālem nā'il-i luṭf-ı 'azīm
 5. maṭla'-ı şulb-ı hümayūnından ol şāhen-şehüñ
oldı ṭālī' mihr-i enver gibi bir nūr-ı cesīm
 6. kıldı ya'nī zīver-i mehd-i şükūh u saltanat
māh-ı tābān gibi bir şeh-zāde ammā kim fehīm
 7. bāreka'llāh ol şehen-şeh-zāde-i meh-ṭal'atuñ
dād-ı ḥaḳ bī-şübhe zāt-ı pākine ṭab'-ı selīm
 8. maḳdem-i pāk-i hümayūnı cihānı kıldı şād
şöyle kim ḥasret çekerdı bendegānı ez-ḳadīm
 9. ḥaḳḳa ḥamd olsun 'uyūn-ı 'ālemi tenvīr idüp
pīr ü bernā oldılar bī'l-cümle ḥandān u besīm
 10. ol şehen-şāh-ı kerem-perverle ol şeh-zādenüñ
'ömrin efzūn ide ḥaḳ budur du'āmız 'an-şamīm
 11. şevḳ ile tārīḥ-i mīlādın iderken cüst-cū
böyle inşād eyledi ṭab'-ı şabīḥ-i müstedīm
 12. bu mücevher mışra-ı pākizedür tārīḥ-i tām
toḡdı bir nūr-ı mücessemdür hemān sultān selīm (175)

22

(müstef' ilün / müstef' ilün / müstef' ilün / müstef' ilün)

1. esdi şabā-yı pür-şafā bu tāze gül oldı besīm (175)
şād oldı sultān muştafā nev-gül aña yār u nedīm (175)
2. devlet için virdi vedūd şāh-zādeye gül-bū vücūd (175)
oldı şub(u)h-dem rū-nümūd çü āf-tāb u külçe sīm (175)
3. evlād-ı şāh olup 'ayān mesrūr bu cümle cihān (175)
kıla zemīn ü āsmān tev'em donanma-yı kavīm (175)
[12b]⁴
4. devlet ile başdı kadem şeh-zāde-i gül-bū beden (175)
zīb oldı mehd-i devlete şāh-zāde-i ziyy-i kerīm (175)
5. koy besmeleyle beşige yümün-i zemīn şāh-zādeyi (175)
şeh-zādeye mes'ūd ola rabbim cevāhir mehd-i sīm (175)
6. gevher mi ra'nā gül mi bu yā bülbül-i şāh-nāz-gū (175)
şāh-zāde-i nāz [u] na'īm geldi kerīm sultān selīm (175)
7. tūtī gibi şīrīn-zebān 'adl-āver ü fevz-i cihān (175)
bu 'andelīb-i gülsitān ola cihāngire cesīm (175)
8. başdı kadem zīb-i 'alem şāh-zāde-i encüm-ḥaşem (175)
her dem du'āsın iderüm hem bende-i şāh-zādeīm (175)
9. 'ālem-i mülkler dāyesi perr-i hümālar sāyesi (175)
olsun 'öm(ü)r ser-māyesi esdikce nev-bād-ı nesīm (175)
10. tāc ile bu 'ālī-cenāb şāh-zāde olsun kām-yāb (175)
dünyāya sa'd-i āf-tāb ola sa'īd sultān selīm (175)
11. 'ālemde olsun cūd ile şeh-zāde efrīdün-'alem (175)
seyf-i mülükı taqınup a'dāyı bu itsün dü nīm (175)
12. şāh-zāde-i 'ālī-nijād tev'em bunuñla 'adl ü dād (175)
şāh-zāde-i mecd-i'tiyād cem-cāh-i fevz-i külçe sīm (175)
13. şāh beytini zeyn eyledi nev-bāve gül luṭf-ı ilāh (175)
şāh beytine zībā-[y1] mülk geldi çü māh oldı besīm (175)
14. tārīḥ-i gevher-bārını **hıfzī** şaçıvir varını
koy besmeleyle beşige başsun velī sultān selīm (175)

⁴ Bu kısımda başlık için boşluk bırakılmıştır ancak manzumenin şekil özellikleri dolayısıyla yeni bir şiir olmadığı, önceki şiirin devamı olduğu anlaşılmaktadır.

23

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. bām-ı devlet maṭla' ı şulb-ı şeh-i eyyāmdan (175)
şubḥ-ı şevket oldı zībā 'āleme cilve-fezā (175)
2. mihr-i dünyā her hümāyün fāl-i şehzāde ṭulū' (175)
itdi çün oldı göñüller aña mışbāḥ-ı şafā
3. 'ālem eylerdi bu kevkeb ṭāl' atın ḥaḫḫa ümīd (175)
māh-ı 'ıyd-āsā ṭulū' itdi çün ol nūr-ı nümā (175)
[13a]
4. nūr-ı 'ayn-ı salṭanat cān-ı zamāna dīde kim (175)
zübde-i her luṭf-ı ḥaḫ ki ni' met-i 'ālem-behā (175)
5. hūr-ı dünyāveş zībā⁵ rüy-ı zemīn (175)
ola beyne'l-ḥāfıḫayn aḫkāmı kā' in dā' imā (175)
6. ḥaḫ te'ālā dāver-i eyyāma luṭfından yine (175)
nev-be-nev iḥsān ide şubḥ-ı sürür-ı dil-güşā (175)
7. sāl-i mevlūd-ı mübārek derc olup her saṭrda (175)
şehriyāra bu ḥesāb olundı ṭarz-ı nev-edā (175)
8. nev 'aṭā şeh-zāde dürr-i baḫr-i şulb-ı ıştıfā (175)
kim selīmü'ṭ-ṭab' -ı fer' -ı sa' d-ı sultān muşṭafā (175)
9. pād-şāhā kevne ḫālā bu sürür eyyāmıdır
ḫayrīye kām-ile dād eyle ki bu yevme fedā (175)

24

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. şāh-ı şāhān-ı cihān dārāt-ı sultān muşṭafā
ced-be-ced ḫaḫan-ı zī-şān u ḫudāvend-i 'azīm
2. kişver-i bāḡ-ı şükūh ü şevketin ṭayy idemez
gülşen-i 'adlinde yelse niçe yıl bād-ı nesīm
3. görmemişdür dīde-i şevket serīr-i salṭanat
böyle şāh-ı ma' rifet-perver hünere-senc-i fehīm
4. kıldı el-ḥaḫ dīde-i şāhı vü çeşm-i 'ālemi
rüşenā şehzāde iḥsānıyla vahhāb-ı kerīm

⁵ Metinde "zībādur" şeklinde yazılan kelime, vezin gereği "zībā" şeklinde düzeltilmiştir.

5. mihr-i burc-ı āsmān-şevket fūrūğ-ı saltanat
pertev-i kadr ü celâlet ya 'nī şeh-zāde selīm
6. ḥamdü'lillāh feyz-i ḥaḳla gülsitān-ı devlete
virdi ārāyiş-küşād-ı gönçe-i 'anber-şemīm
7. māh-ı nev şanma felek de gūş idüp teşrīfini
kıldı ta 'zīmen aña gerdün i 'tā mehd-i sīm
8. müşterī lālā vü nāhīd olsa şāyān dāyesi
şalkım incü tāk-ı mehdinde türeyyā-yı nazīm
9. böyle bir şeh-zāde-i 'ālī hümāyūn maḳdemüñ
kıldı ḥaḳ zāt-ı şerīfin 'āleme luḳf-ı 'amīm
[13b]
10. zāt-ı pür-sūrı tırāz-ı devlet-i cāvīd olup
mehd-i şevketde ola perverde-i nāz u na 'īm
11. pād-şāh-ı 'aşr ile şeh-zāde-i 'ālī-güher
devlet ü iḳbāl ile olsun ḥaḫālardan selīm
12. luḫfiyā tārīḫ-i mīlādın iderken cüst-cū
tām tebşīr eyleyüp didi baña ḫab '-ı nedīm
13. levḫ-i ḥurşīde 'uḫārid yazdı kilik-i nūr ile
pertev-endāz oldu kevne mecd(i)le sultān selīm

25

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. şāh-ı cem-mertebe ḥāḳān-ı e 'ālī-perver
muştafā ḥan-ı cihān-dāver-i şāḫib-tekrīm
2. o şehen-şāh-ı felek kadr ü kader kudret kim
faḫr ider zāt-ı şerīfi ile tāc u dīhīm
3. niçe dem ḥasret olup nesline ḥalk-ı 'ālem
eylemişlerdi tek-ā-pūy der-i rabb-i raḫīm
4. ḥamdü'lillāh açıldı ruḫ-ı gülzār-ı şafā
virdi bir gül gibi şeh-zāde ḫudavend-i kerīm
5. maşrıḳ-ı mülk-i vücūdından idüp ya 'nī ḫulū '
meh-i tābān gibi ol naḫl-i melik cūy-ı besīm

6. tesliyet-bağış-ı fu'ād oldı kudūmı nāsa
geldi ātār-ı ferağ gitdi cihāndan ğam u bīm
7. zīnet ü şevke bakıp şanma donanmadur bu
indi tebrik-i kudūm itmege cennāt-ı na'īm
8. kıla devlet ile ma'mūr u mu'ammer şad sāl
dağı şeh-zādeler ihsān ide vahhāb-ı hakīm
9. fikr-i tārīhe düşürdi beni şevküm **sermed**
eşheb-i kilkim olup mā'il-i semt-i terkīm
10. biri birini mükemmel iki tārīh-i laţif
oldı bir beytde şāyeste-i 'arz u taqdīm
11. başdı çün kevne qadem luţf-ile şeh-zāde-i şāh (175)
[14a] kıldı ihsān-ı sürūr 'āleme sulţān selīm

26

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. hazret-i haqān-ı a'zam dāver-i ferhunde-rā
şāhib-i şadr-ı hilāfet mālīk-i tāt u dihīm
2. nāşir-i dürr-i 'adālet nāşib-ı a'lām-ı şer'
husrev-i kāmīl-nişāb u bāzil-i cūd-ı 'amīm
3. devr-i luţfindan bulunmaz girye-ḥīz ancak olur
küdegān-ı şīr-ḥVār u perver-i nāz u na'īm
4. muztarib yoqdur zamānında meger kim dāyenüñ
mehd-i 'işmet ola destinden ṭabīd vaqt-i şarīm
5. dest ü pā-beste 'aceb maţlūm var mı dehrde
varsa melfūf-ı kımāt olan şağīrān-ı aşīm
6. ḥamdü'lillāh sāye-i şavnında āsūde cihān
şükrü'lillāh vāyedār-ı luţfidur her müstaķīm
7. siyyemā ḥamd ü sipāsı farz-ı 'ayn bir neş'evār
görmedük çil sāl oldı böyle a'tāf-ı cesīm
8. niçe müddetdür oğul virmezdi ya'süb-ı zamān
olmuş idi şöyle ābā-yı felek kendü 'aķīm

9. genc-i luṭfından virüp bir gevher-i nev-zād kim
ḥazret-i ḥallāḳ-ı 'ālem baḥş idüp luṭf-ı 'azīm
10. ya 'nī sulṭān muşṭafā ḥandan idüp icrā-yı feyż
naḥl-i ümmīd-i ber-āver eyledi rabb-i raḥīm
11. viridi vahhāb-ı ezel bir gülbün-i ferḥunde-zād
maḥz-ı feyż-i ḥaḳdur ancak bunda olmaz lām u cīm
12. ḥānedān-ı ma 'delet ārā-yı ābād eyledi
itdi bir şeh-zāde i 'tā fiṭratı cümle selīm
13. ḥaḳ ide 'ömrini efzūn ṭāli' ü baḥtın sa 'id
hem vücūd-ı nāz-perver dīni ide müstaḳīm
14. vālid-i dārā ḡulāmuñ daḥı ide müstedām
'izzı naşrı hem muşāḥib eyleye 'adli nedīm
15. şems-i iḳbālını tābān mäh-ı iḳbālın münūr
devlet-i sermedle mesrūr dīn ü şer' üzre muḳīm
[14b]
16. hem daḥı güleşen-tırāz-ı devletın ma 'mūr ide
zeyn ola gül-naḥl-i evlād ile hep bāḡ-ı ḥarīm
17. gül-zemīn-i salṭanatda reşk-i 'ar'ar nev ḥırām
itdi teşrīf bir nihāl-i mīvedār ḥaḳḳa besīm
18. nazma ḳābil bendegān-ı devleti meşḡül olup
her biri bir gūne tāriḥ yaptılar hem-çün raḳīm
19. itdi pāy-endāz bir dībā-yı ḡarrā mışra'ı
bende-i dīrīne **şehrī** dā 'i-i 'abd-i ḳadīm
20. maḳdem-i sa 'dına tāriḥ yazdılar ehl-i semā
necl-i 'ālī nev-nihāl-i salṭanat sulṭān selīm (175)

27

(fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün)

1. şehriyār-ı tāc-baḥş-ı tācdārān-ı cihān
zıll-ı ḥaḳ sulṭān-ı dād-āver şehen-şāh-ı kerīm
2. muşṭafā ḥan ibn-i aḥmed ḥan-ı ṭāliḫ kim anuñ
baḥt u devlet dergehinde iki 'abd-i müstedīm

3. gülsitān-ı şulb-ı pākinden nümāyān itdi haķ
gölşen-ārā-yı cihān bir ğonçe kim nāmı selīm
4. toĝdı tev'em mihr ile ğün yüzli bir şeh-zāde kim
dīde-i baħtı küşāde rüy-ı iķbāli besīm
5. itse lāyıķdur tebāşir-i şabāhü'l-hayrdan
çarħ aña pūşide-i gehvāre-i nāz u na'im
6. şerm ile 'akd-i türeyyāsın felek 'arz itdi kim
mehd-i iķbāle ola āvīze çün dürr-i nazīm
7. görmemiş bu 'aşra dek bī-şübhe çeşm-i rüzĝār
böyle bir vaķt-i meserret böyle bir feyz-i 'amīm
8. şöyle tezyīn itdiler dünyāyı şeh-āyīn ile
kim olur eşĝaline dil-beste tab'-ı müstaķīm
9. zīr-i dāmān-ı hafāya çekdi ķandīl-i mehi
gördi hem-çün mihr-i bī-ħad şem'alar çarħ-ı le'im
10. olsun evlād-ı kirāmıyla ol sultān-ı cihān
şavn-ı bārīde bi-ħaķķ-ı şān-ı kırān-ı ķadīm
[15a]
11. maķdem-i şeh-zādegāniyle tarāvet-yāb ide
gölşen-i kām-ı şehen-şāhı ħudāvend-i raħīm
12. bir ziyāde bī-bedel tārīħ nazm itdüm **reşīd**
virdi ārāyiş cihāna mevlid-i sultān selīm (175)

(fe'ülün / fe'ülün / fe'ülün / fe'ül)
1. pesendīde-i māh [u] āf-tāb-ṭal'at (175)

(mefā'ilün / fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün)
1. 'iṭā-yı rabb-i kerīm şāh-zāde sultān selīm (175)

28

- (fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)
1. pād-şāh-ı heft kişver şāh-ı şāhān-ı bilād
muştafā ħan-ı kerem-mu'tād u kān-ı 'adl ü dād
2. öyle bir ħaķan-ı 'ālemĝir-i 'ahd ü dād kim
maħz-ı ħayr itmiş vücūdın 'āleme rabbü'l-'ibād

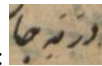
3. geldi bir mihr-i cihân-tâbı sipihr-i devletüñ
şulb-ı pâkinden bu mehd-i kevne sa'd es'ad-bād
4. levh-i 'arşa ismi yazılsa n'ola sultân selīm
habbezā şeh-zāde-i zıll-ı hudā 'ālī-nijād
5. pertev-endāz oldu teşrifi ser-ā-ser 'āleme
āf-tāb-āsā toğup ol nūr-ı çeşmān-ı 'ibād
6. encüm-efrüz-ı kanādīl oldu sükkān-ı semā
eyleyüp icrā-yı şeh-āyīn-i bā-şevk-ı fu'ād
7. yā rab olduğça tenāsülgāh-ı 'ālem pāydār
hān-mān-ı devletin yevmen-fe-yevmen kıl ziyād
8. böyle bir beyt ile ey yāver iki tārīhini
nüşā-i iclāle yazdı hāme-i zerrīn-midād
9. der-meh-i cā⁶ geldi mehd-i şevkete müjde zihī
mihvrüş sultân selīm-i nesl-i pāk 'ālī-nihād (175)

[15b] 29

(mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün)

1. şehen-şāh-ı mu'azzam dāver-i devrān [u] cem-şaşmet
hudāvend-i mükerrem şāh-ı hākan-ı hümāyün-fer
2. serir-efrüz-ı devlet saltanat-pirā-yı heft iklīm
cihāndār-ı felek-mesned şeh-i cem-cāh [u] mihr-efser
3. hıdīv-i nüktedān u şehriyār-ı 'ārif ü kāmīl
ser-efrāz-ı hüner-mendān-ı 'ālem şāh-ı dānişver
4. şeh-i gerdün-rif'at şāh sultân muştafā han kim
olur kemter kulu hem-pāye-i dārā vü iskender
5. o şāhen-şāh-ı zī-şān-ı 'adālet-pişe kim dā'im
du'ā-yı devletin halk-ı cihān vird-i zebān eyler
6. nazīrin görmedi çeşm-i selef bir böyle sultānuñ
ki necm-i tāli'i rüşenter itdi kevni ser-tā-ser

⁶ “der-meh-i cā” şeklinde okunan tamlamanın eski yazılı metindeki aslı şu şekildedir:

7. o şāhen-şeh ki dehrin 'ıyd ü kadr oldı şeb ü rûzı
nişāt-ı 'ahd ü 'adli olalı kevne şafā-güster
8. sürür eyyāmı geldi gitdi ğam hengāmı kim oldı
felek bir şāf mir'āt-ı mücellā gibi rüşenter
9. cihān şevk-āşinā bīgānedür endüh u ğam şimdi
huşuşen irdi ğuş-ı 'āleme bir müjde-i dīger
10. ki şulb-ı dāverīsinden o şāh-ı 'ālem-ārānuñ
kemāl-i yümn ü devletle vücūda geldi bir gevher
11. ne gevher kim fūrūğı rüşen itdi dīde-i dehri
olinca zāt-ı perrānvārı mehd-i devlete zīver
12. hayāt-ı tāze virdi kaleb-i fersūde-i dehre
dem-i 'isīveş oldı müjde-i teşrifi rūh-āver
13. müyesser olmadı bir pād-şāha böyle şeh-zāde
hudā 'ömr-i şerīfin eylesün devletle efzūnter
14. hem ol haķan-ı dehrüñ 'ömrin efzūn eyleyüp mevlā
ola taht-ı hümāyün üzre dā'im tā dem-i maşşer
15. bu resme geldi bir tārīh-i ğarrā hūşuma feyzī
cihāna şāh selīm oldı kudūmyla tarab-āver (175)

[16a] 30

(mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün)

1. münir-i mihr-i devlet lem'a-pāş-ı neyyir-i şevket
vücūdın hayr-ı maşz itmiş cenāb-ı kadir-i muṭlaķ
2. hük(ü)m-fermā-yı devrān muştafā han-ı cihān-bünyān
dinilse zātına şāhib-kırān-ı şark u ğarb elyaķ
3. cem ü dārānuñ inşāf ile ey çarh-ı felek inşāf
degül mi cāna minnet kemterin-i bendesi olmak
4. 'ināyet eyledi gencine-i eltāf u feyzinden
hudā bir gevher-i yektāyı kim miṭli degül esbak
5. hemişe zīb-başş-ı taht-ı iķbāl ü 'adālet ol
budur dergāh-ı mevlāya du'ā-yı hayrımız ancak

6. atup eflâke ser-tâc-1 dili **hâfız** didi târîh
ide sultân selîmi tûl-1 'ömr ile mu'ammer haq (175)

31

(fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)

1. çok şük(ü)r sultân-1 a'zam muştafâ hanuñ bu dem
oldı iqbâl ile haqdan zâtına luţf-1 'azîm
2. eyleyüp bārî niçe şeh-zâdegân ile kerem
ola nuşretle hemîşe taht-1 şevketde muķîm
3. bizleri de sâye-i luţfında haq bā-kām idüp
ola dillerden ümîd-i himmet-i dūnān 'adîm
4. ola hemvâre serîr-i saltanatda müstedām
böyle fevz ile 'aţalar eylese rabb-i raķîm
5. bî-bedel târîh-i mevlūdın didim **tab'î** bu dem
hamd-i bî-ħad kıldı mesrūr 'ālemi sultân selîm (175)

32

(fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)

1. āf-tāb-1 evc-i devlet pertev-i luţf-1 ezel
muştafâ han-1 hümâyün-menķabet şāh-1 ķavîm
2. nuḡbe-i şāh-1 cihān ser-māye-i emn ü emān
dāver-i devr-i zamān ārāyiş-i tād-1 faķîm
[16b]
3. öyle bir dād-āver-i vālā-şiyem ki ḡaşlı
zātıdır ma'nā-yı lafza raḡmet-i rabb-i raķîm
4. re'y-i hemvārı o rütbe 'āleme virdi niżām
māh-1 nevden ġayrı yoķdur baķsalar şimdi saķîm
5. olalı pîrāye-baḡşā-yı serîr-i saltanat
şāhid-i iqbāl-i 'ālem olmada her dem besîm
6. bā-ḡuşuş şulb-1 güher-zāy-1 şerîfinden anuñ
tal'at itdi ġün gibi dūnyāya bir sultân selîm
7. öyle bir şeh-zāde-i 'ālî-nijād kim şubḡ-dem
mehdini tehzîz ider tehmîm ile bād-1 nesîm
8. pāy-1 gehvār eylesün māhuñ o mihr-i envere
varsa bir pāre eger iz'ānı keyvān-1 eķîm

9. şanma emtār-ı semādur eyleyen şimdi nüzül
netr-i āb eyler kudūm-ı pākine çarh-ı şamīm
10. maḳdemiyle ol gül-i gülşen-tırāz-ı mekremet
eyledi dünyāyı bir reşk-āver-i bāğ-ı na'īm
11. kat-be-kat gül-penbe-i şihhatde olsun müstedām
'ömrini müzdād idüp iḳbāl ile ḥayy-ı ḳadīm
12. hem o şāh-ı ekreme virsün niçe necl-i cemīl
eylesün a'dā-yı dīn [ü] devleti cümle 'aḳīm
13. **zeyniyā** ol dürr-i şehvāruñ bu dem teşrīfine
eyler iken mışra'-ı tārīḥ için fikr-i 'azīm
14. lāyiḥ oldı ḥātırā bu mışra'-ı mu'cem-şümār
'ālemūñ bir gönçe-i ra'nāsıdur sultān selīm (175)

33

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. bü'l-mekārim ya'nī sultān muştafā kim zātını
eylemiş ḥaḳ maşdar-ı envā'-ı eltāf-ı cesīm
2. feyz-i 'adliyle cihānı cennet-ābād eyleyüp
çehre-i evlād-ı ādem oldı 'ahdinde besīm
3. cālis-i taḥt-ı ḥilāfet oldıḡı günden berü
külfet-i endūhdan ḳalb-i cihān oldı selīm
[17a]
4. ḳābiliyyet geldi devrinde şafā tevliidine
māder-i bī-raḥm-ı dünyā çoḳdan olmuşken 'aḳīm
5. eyledi 'avdet yine bāziçegāh-ı 'āleme
tıfl-ı şādī küçe-i dünyādan olmuşken 'adīm
6. ibtidā ḥaḳḳında luṭf-ı bü'l-benāt idüp zuhūr
eyledi merzūḳ o şāhen-şāhı ḥallāḳ-ı kerīm
7. şimdi ammā maṭla'-ı şulbından oldı āşikār
mihri raḥşān gibi şeh-zāde-i devlet-i vesīm
8. ḥabbezā şeh-zāde-i şāhib-şeref kim 'ālemi
itdi yümni maḳdemiyle güyiyā bāğ-ı na'īm

9. kâ'inâtı ser-be-ser mesrûr u handân eyleyüp
oldı hağdan hağka bî-şübhe bu bir luğf-ı 'azîm
10. encüm-i eflâkdan efzûn olup kandîller
zînet-i dünyâya şimdi reşk ider çarğ-ı le'im
11. 'arz ider pervîn degül cevher-fürûş-ı rûzgâr
zeyn için gehvâresin bir deste lü'lüyi nazîm
12. itse âgende firâş-ı mehdine şâyestedür
cem' idüp berg-i gül-i gülzâr-ı firdevsi nesîm
13. mâh-ı nev zann itse ihdâ itmege i'mâl idüp
zergeri gerdûn müheyyâ eyledi bir mehd-i sîm
14. zîver-i âğüş-ı şîhhat eyleyüp mevlâ anı
vâlideyniyle ola şahn-ı selâmetde muķîm
15. hâtır-ı erbâb-ı tab'a mâye-i teşvîk olup
zabı-ı sâl-i mevlidiyle fikr iderken 'an-şamîm
16. ben de **nüzhet** bir du'â idüp didim târîhîni
pîr ola yâ rab mezîd-i 'ömr ile sultân selîm (175)

34

(fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün)

1. bâreka'llâh zemin şevğ ü tarab 'ahd-i nevâl
bâreka'llâh zemin 'ayş u şafâ sa'd-ı zamân (175)
2. merhabâ mevsim-i iğbâlgeh ü şevğ-âver
merhabâ mevsim-i şâhî meh-i luğf-ı raḥmân (175)
[17b]
3. ḥabbezâ 'ahd-i şafâ vü men(i)ḥ ü cûd u himem
ḥabbezâ ḥîn-i 'alâ vü dem-i luğf u iḥsân (175)
4. zînet-i mehd-i şuhûd oldı o meh içre zihî
bir dür-i tâc-ı 'atâ luğf-ı mecîd-i ḥannân (175)
5. nice dür dürre-i gehvâre-i iğbâl ü şuhûd
nice dür gevher-i meh-pâre-i luğf-ı raḥmân (175)
6. nice dür gevher-i baḥr-i kerem ü menn ü münî
nice dür tâc-ı vefâ zîver-i kenz-i imkân (175)

7. gevher-i kenz-i kemāl ü gül-i iqbāl ü şeref
dürr-i şehvār-ı ‘aṭā dürr-e-i mehd-i ihsān (175)
8. çeşm-i bīnā-yı şeh-i cūd u gerdūn-mesned
gül-i kām-ı şeh-i cem-pāye vü iklīmsitān (175)
9. dāver-i milket-i elṭāf u nedā ebr-i ‘aṭā
muşṭafā ḥan-ı cihān vāye vü sulṭān-ı evān (175)
10. ‘izz ü ‘adl ü himem ü luṭfına ‘ālem meftūn
birr ü cūd-ı siyer-i mecdine dil-beste cihān (175)
11. edeb ü ‘aql ü kemālātına mā-şā’ a’llāh
genc-i ihsān ü ‘aṭāyāsına ḥātem nigerān (175)
12. āstānında da bende peşen ü bījen ü sām
pīşgāhında da pūyān cem ü selm ü destān (175)
13. kıldı ṭab’ u himem ü luṭfına ‘ālem taḥsīn
oldı mecd ü hūner ü re’ yine rişto ḥayrān (175)
14. kīse-perdāz-ı kerem dāver-i pākīze-şiyem
şāhib-i nām u ni’am şāh-ı sikender-‘unvān (175)
15. dil-nevāz-ı şuleḥā kān-ı şeref baḥr-i nevāl⁷
dāver-i luṭf u kerem ḫuṭb-ı muḥīṭ-i ‘irfān (175)
16. dāver-i emced ü meh-kevkebe dārā-dārāt
mihri iclāl ü şeref genc-i ‘aṭā vü ihsān (175)
17. bir ma’išet ile ey cūd-ı cevād-ı aḥkem
kıl bu hengām-ı feraḥ-zāda ‘afīfi şādān (175)
18. ‘ömr ü iqbāl-i şeh-i pāk felāṭūn re’yi
müdrük-i vaḫt-i ebed ide celīl ü raḥmān (175)
19. bezm-i şıḫhatde idüp revnaḫ-ı dīhīm-i şafā
o gül-i gülbün-i mecdi kıla ḥandān ḥannān (175)
[18a]
20. ‘izz ü iqbālle ol zīver-i genc-i şerefi
gevher-i mehd-i şühūd itdi cevād-ı mennān (175)

⁷ Metinde “baḥr ü nevāl” şeklinde verilen ifade, anlam gereği “baḥr-i nevāl” şeklinde düzeltilmiştir.

21. luṭf u ilhām-ı ḥudā ile 'afifā ol dem
sāl-i mīlādı zihī itdi dü mıṣrā' 'ayān (175)
22. ṣavn-ı rabb-ile kederden ola ṣeh-zāde selīm
kevne silm oldı selīm ibn-i ṣehen-ṣāh-ı cihān (175)

35

Velehu

(mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün / mefā'ılün)

1. zihī yemm-i cūd İskender-tüvān u ekmel-i min'ām
ṣeh-i berreyn ü baḥreyn ü nıgehbān-ı felek-eyvān (175)
2. güzīn-i āl-i 'oṭmān ü hümā-sāye vaḥīdü'd-dehr
cihān-sālār-ı sulṭān muṣṭafā kehf-i cihāngīrān (175)
3. rikābında revān sām u siyāvuṣ u cem ü behmen
derinde gīv ü kistrā vü siyāmek bende-i fermān (175)
4. ṣeh-i min'ām-ı cūd [u] dāniṣ-āmūz-ı felāṭun kim
ferīdün bende-i dergāhı dārā bābına derbān (175)
5. seḥā vü cūdda kilki zihī mīzāb-ı iḥsāndur
'atā vü yümn ü himmetde kefi ebr-i meh-i nīsān (175)
6. ṭırāz-ı mesned-i devlet süleymān-cāh [u] mu'ciz-dem
ṣeh-i ṣāḥīb-nedā ṣāḥīb-ḳırān-ı 'ālem-i imkān (175)
7. edīb-i ṣāḥībü'l-iclāl [u] min'ām-ı melek-sīret
sikender-der meh-i burc-ı 'alā dānā-yı cem-'unvān (175)
8. rikābında revān cemṣīd ü sām ü bābek ü keṣvād
ferīdün dergehinde peyk ü dārā çaker-i püyān (175)
9. mekārim-pīṣe-i 'ālem güzīde dāver-i muḥsin
melīk-i rub'-ı meskūn māḥ-ı iḥsān mün'im-i devrān (175)
10. gül-i güzār-ı 'ıffet dil-nevāz u esmaḥ u memdūḥ
edīb ü aḥkem-i 'ālem hümā-himmet yem-i 'irfān (175)
11. kerīm-i bü'l-hibe ḥātem-himem 'īsī-dem-i ifhām
aristo fehmine cemṣīd cāh u cūdına ḥayrān (175)
12. güzīde kehf-i millet rüy-ı 'ālem sāye-i ma'būd
yegāne necm-i iḥsān mihr-i devlet māḥī-i 'udvān (175)
[18b]

13. cihân-ı cūd u i 'tā vü sehāya keffi de deryā
dil-i pāki sipihr-i re 'y ü ihsāna meh-i tībān (175)
14. yegāne qahramān-ı ehl-perver muhsin-i kāmīl
rikābında revān dārāb ü dārā vü cem ü şāhān (175)
15. kef-i zer-pāşı da maḥsūd-ı kenz ü menba ' -i⁸ ḳulzüm
zihī elṭāf u menn ü cūdı da reşk-āver-i nīsān (175)
16. ḥıdīv-i dād-pīrā-yı cihān şāhib-dil-i mu 'tā
zihī āgeh-dil-i dūnyā ferīdūn-heybet-i devrān (175)
17. cihānı kān-ı menn ü menba ' -ı şevḳ ü ṭarab kıldı
zihī necl-i necīb-i şāh-ı min 'ām u 'aliyyü 'ş-şān (175)
18. derūn-ı nāsı kān-ı şādī vü kenz-i şafā kıldı
zihī bir dürr-i şehvār-ı muḥīṭ-i cūd ile ḥannān (175)
19. nedā vü cūd ile ārāyiş-i mülk-i vücūd itdi
zihī yek gevher-i lālā-yı kān-ı devleti raḥmān (175)
20. şafā vü şihḥat ü luṭf u 'alā vü 'izz ile el-ḥaḳ
ide deyyān o verd-i mecd ü nāzı dā 'imā ḥandān (175)
21. o dürr-i mehd-i devlet revnaḳ-ı bezm-i vücūd oldı
'afifā bu iki mişrā 'ı raḥmān eyledi ihsān (175)
22. vücūda geldi devlet ile şeh-zāde selīm el-ḥaḳ
selīm ide ḥaṭādan luṭf u 'avn-ı ized ü yezdān (175)

36

Velehu

(fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilātün / fā 'ilün)

1. revnaḳ-ı mişr-ı kemāl ü cūda sulṭān muştafā
māḥ-ı burc-ı yümn ü himmet şāhib-i ḳalb-i selīm (175)
2. fātiḥ-i iḳlīm-i luṭf u şāhib-i cūd u kerem
baḥr-i ihsān u himem kenz-i 'alā şāh-ı kerīm (175)
3. kevn-i mecd ü mülk-i cūd içre 'adīli mümteni '
bezm-i 'ālemde 'alā vü luṭf ile miṭli 'adīm (175)

⁸ Metinde "menba" kelimesinden sonra yer alan atıf vavı, anlam gereği metinden çıkarıldı.

4. şāhib-i nev'-i semāhat mecmu'-i 'ilm ü 'amel
kān-ı ilhām u vefā luṭf-ı ḥudāvend-i 'alīm (175)
5. esmaḥ-ı kān-ı 'aṭā vü mün'im-i ḥātem-kerem
şāhib-i mecd ü nevāl ü luṭf-ı ḥallāk-ı ḥakīm (175)
[19a]
6. şāh-ı şāhān ekrem-i dūnyā fehīm-i bü'l-hibe
şāhib-iclāl ü yem-i vāye şehen-şāh-ı kerīm (175)
7. nāz ile şulb-ı ḥıdīv-i 'ālem-i iḳbālden
geldi dürr-i tāc-ı iḥsān u vefā sultān selīm (175)
8. dürr-i şehvār-ı 'alā vü dürre-i genc-i sedād
zīver-i mehd-i sa'adet necl-i sultān-ı fehīm (175)
9. bir günin biñ eyleyüp ol şāh-ı dānānuñ ra'uf
eyleye şeh-zādeyi de kān-ı şıḥhatde muḳīm (175)
10. ḥamd ola deyyāna ḥaḳḳa ṭab'-ı nācizi 'afif
kıldı yek beyte muvaffaḳ luṭf-ı mennān-ı ḥalīm (175)
11. bād-ı āfetden gül-i sultān selīm olsun selīm
mıṣr-ı 'ālem zeynī oldı müjdeler sultān selīm (175)

37

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. ḥazret-i şāh-ı cihān ḥusrev-i mülk-i 'irfān
muṣṭafā ḥan ki diñür aña kerīm bin kerīm
2. vāhibü'l-cūd[1] anuñ şulb-ı hümāyūnından
kıldı i'ṭā yine 'ālemlere bir luṭf-ı 'amīm
3. 'ıyd-ı ekber daḫi āyā neye iṭlāk olunur
böyle bir dem mi olur ben nice kılsam tefhīm
4. bā-ḥuşuş ola o şeh-zāde-i 'ālī-baḫtuñ
nām-ı nāmīsi selīm kendi selīm ḳalbi selīm
5. devlete geldi selāmet hele mā-şā'a'llāh
itsün üstād-ı ezel aña sebaḳlar ta'līm
6. māh sipāḥīsi olsun yürisün yanınca
tā ki cedvel çize zer-mühre ile şemse-i sīm

7. 'ilm-i nāfi' 'amel-i şālih ile pīr olsun
'ömrünüñ ğāyeti olsun 'add-i vefā ile mīm
8. sāye-i ḥāzret-i ḥaḳan-ı cihānbānīde
müstazıll eyleye devletle anı rabb-i raḥīm
[19b]
9. yümñ ü iḳbāl-ile ḥurşīdveş itdikde tülü'
nūrını 'āleme bi'z-zāt iderken taḳşīm
10. kesb-i feyz eyledi ol demde alup deste ḳalem
vüs'ını şarf iderek re'fet-i dā'ī-i ḳadīm
11. şöyle bir beyt-i dü tārīḥe muvaffaḳ oldu
ki sekiz vech ile tārīḥ olur itsem tersīm
12. müstaḳil işbu dü muşrā' uñ olur her birisi
lafz u ma'nāsı pesendīde dü tārīḥ-i cesīm
13. itse āḥādı mi'etī 'aşerātı imdād
muşra'ınuñ biri birine berāy-ı tanzīm
14. heşt olur cümlesi ta'dāsa gelince elbet
fehm ider ḳā'ide-i ḥallini her ḫab'-ı selīm
15. didi kim işte bu tārīḥ-i vilādetdür kim
levḥ-i ḥurşīde iderlerse sezādur terkīm
16. ḳadem-i muḫteremin başdı bu gün bu 'ahde
behcet ü yümñ ile şeh-zāde-i sulṫān selīm (175)

38

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

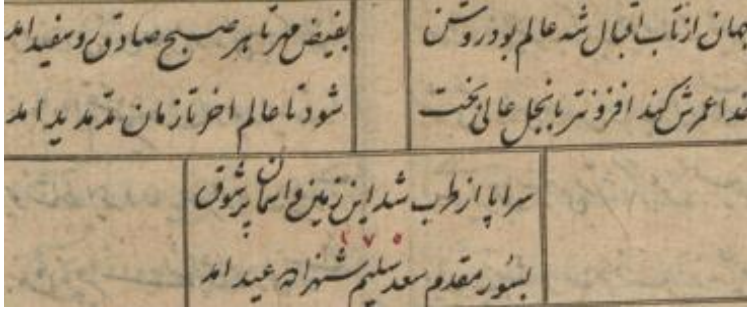
1. tācdār-ı dād-pīrā dāver-i cemşīd-rā
inşirāḥ-ı ḳalb-i dünyā muştafā ḥan-ı kerīm
2. ḫākim-i seccāde-pīrā-yı şerī'at zıll-ı ḫaḳ
vāriḫ-i mülk-i süleymān şāḫib-i fehm-i selīm
3. fenn-i aḥlāḳ-ı mekārımden olunmuş münteḫab
zātıdur ol nüşḥa-i esrār-ı raḫmanü'r-raḫīm
4. ḫab'-ı derrāki cilā-yı 'ayn-ı aşḫāb-ı ḳulüb
nūr-ı re'yi rüşenā baḫş-ı ḫarīḳ-ı müstaḳīm

5. işte ez-cümle degil mi şāhid-i 'ādil bu kim
şulb-ı pākinden bedīdār oldı bir nūr-ı cesīm
6. zīver-efzā oldı gül gibi çemān-ı 'āleme
hemçü 'ıtr-ı şāhī āfākı idüp ğark-ı şemīm
[20a]
7. bu şafādan tāze cān buldı sipihr-i köhne sāl
mağdeminden eyleyüp kesb-i füyüzāt-ı 'amīm
8. hātır-ı 'ālem tebessüm-hīz-i şādīdür yine
şimdi gördi çarḫdan erbāb-ı dil rüy-ı besīm
9. bu neşāt ile du 'āya haşr-ı evkāt eyleyüp
oldılar cümle sūḫan-zāy-ı teşekkür 'an-şamīm
10. bende-i nāçiz **lūbbī**-i tenākārı daḫi
eyleyüp tebşīr-i ilhām-ı ḫudāvend-i 'alīm
11. düşdi bir tārīḫ-i müsteṭnā ḫudūm-ı pākine
geldi kevne nūrun-nūr-ı muşafā sultān selīm

39

[20b]

40

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. ḥāzret-i ḥāḳān-ı a'zam muştafā ḥān-ı kerīm
kim odur zātında el-ḥāḳ mazḥar-ı luṭf-ı raḥīm
2. sāye-i zāt-ı hümāyūnında 'ālem mustazıl
cümleten bāy u gedā zıll-ı zalīlinde muḳīm
3. āb-ı ḥüsn-i ḥulḳı ihyā itmede āsāyişi
būy-ı 'adlidür dimāğ-ı rāḥata 'anber-şemīm
4. luṭf u iḥsān u kerem zātında olmuş münderic
i' tibār-ı elsine⁹ fikr-i zerīninde ḳadīm
5. 'adl ü dādı şöyle ta'dīl eyledi dünyāyı kim
gülşen-i feyze vezān olan nesīm olur besīm
6. i'tikādı öyledür kim her neye şarf eylese
bī-ta'ab āsān olur olsa daḥi emr-i 'azīm
7. ḥamd-ı bī-ḥād müstecāb oldu du'ā-yı ḥayrımız
şulb-ı pākinden zuhūra geldi bir dürr-i nazīm
8. ya'nī kim oldu muvaffāḳ böyle bir şeh-zādeye
ṭül-i 'ömr ile ide ḥāḳ sāyesinde müstedīm
9. raḳşa geldi şevḳ ile a'lā vü ednā sūr idüp
maḳdem-i zī-şānına şād oldu her ḳalb-i selīm
10. ḥāḳ ḥaṭādan ḥıfz ide zāt-ı hümāyūnın müdām
emrini maḳrūn ide tevfiḳine rabb-i kerīm
11. ḥıfz-ı bārīde ola zātı ile şeh-zādegān
çeşm-i bed-bīn-i 'adūyı ḥāḳḳ ide maḥv u 'adīm

⁹ Metinde "elsine" kelimesinden önce bulunan "şer" kelimesi, vezin gereği metinden çıkarıldı.

12. tã ki bu nüh tãķ-ı çarķ-ı nũlfãm eyler semã´
ķuţb-ı devlet merkez-i rif´atde olsun müstaķĩm
[21a]
13. dũşdi **yektã** mışra´-ı tãrĩķ-i teşrĩf-i selĩm
yũmn ile geldi selãmet ´ãleme sultãn selĩm
14. bi´l-bedãhe sũyledi tãrĩķ-i mevlũdın selĩm
´ãleme başdı ķadem devlet ile sultãn selĩm (175)

41

(fã´ilãtũn / fã´ilãtũn / fã´ilãtũn / fã´ilũn)

1. pãd-şãh-ı cem-ķaşem şãhen-şeh-i ferķunde-dem
şãhib-i tĩĝ u ķalem ķãmĩ-i şer´-i müstaķĩm
2. ya´nĩ sultãn muştafã ķan-ı ´adãlet-pĩşe kim
ķalkã maķz-ı raķmet itmiş zãtını ķaķķ-ı kerĩm
3. maķzar-ı eltãf-ı ķaķdur şũbhesiz her emrde
eyleyim ibrãz ol da´vãya bir ķãn-ı ķavĩm
4. ķayli demdũr gũlşen-i behcet fezã-yı dehrde
vardı bir şeh-zãdenũñ gũl-rũyına şevķ-i ´azĩm
5. ķãmdũ´lillãh kim o şãhen-şãh-ı şãhib-şevkete
eyledi ol ni´meti iķsãn-ı mevlã-yı raķĩm
6. ´izz ile iķbãl-ile şad devlet ü iclãl ile
şãĝ idũp baĝışlasun ol şãha mevlã-yı kerĩm
7. tũĝdı dilden bir gũzel tãrĩķ-i müsteķnã **nesĩb**
ķıldı pũr ekvãnı nũr-ı maķdem-i sultãn selĩm

42

(mefã´ilũn / mefã´ilũn / mefã´ilũn / mefã´ilũn)

1. şehen-şãh-ı mu´azzãm dãver-i dãd-ãver-i ´ãlem
ķudãvend-i mũkerrem şãh-ı şãhãn-ı ķũmãyũn fer
2. cenãb-ı şãh sultãn muştafã-yı ´ãlem-ãrã kim
cihãnda şimdi zãt-ı pãkidũr sultãn-ı baķr u ber
3. o şãhen-şeh ki olsaydı olurdu devr-i ´adlinde
ser-efrãz-ı cihãn derbãnlĩĝıyla ķusrev iskender

4. bulunmaz devr-i 'adl ü devletinde fitne bir yerde
eger olmasa idi dāde-i şūr-efgen-i dil-ber
[21b]
5. zamān-ı devletinde halk-ı 'ālem olmada dā'im
ser-ā-ser bir sürūr-ı dīger ile dehre nūzhetver
6. huşūšen hāver-i şulb-ı hümāyūnından ol şāhuñ
cihāna doğdı şimdi nāgehān bir mihr-i sa'd-ağter
7. yeñiden rūh virdi kāleb-i fersūde-i dehre
dem-i 'isī gibi bāng-i nüvīd-i meymenet-āver
8. hudā şāh-ı cihānı zīver-i evreng-i 'adl itsün
idüp yevmen-fe-yevmen devlet ü 'ömrini efzūnter
9. maşūn-ı gerd-i āfet eylesün şeh-zādesin mevlā
'izārın pertev-i şihhatle itsün şād u rüşenter
10. emīnā yazsalar tārīhi 'arş üzere lāyıkdur
cihāna şāh selīm oldı kudūm ile şarab-āver

43

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. hamdü'lillāh esdi feyz-i haqq ile bād-ı nesīm
eyledi dünyāyı şimdi tev'em-i dār-ı na'im
2. geldi güyā halka menşūr-ı hayāt-ı sermedī
itdi bu zevk-i müferrih hüzn ü ālāmı 'adīm
3. bī-nihāye ola emtāli 'ağabgīri hele
eyledi ihsān-ı mevlā halka bir luţf-ı 'amīm
4. hazret-i mevlā selīm ide haţadan geldi çün
mütezād-ı beyt-i şevket hazret-i sultān selīm
5. güne güne gevher-i necm ile zīnetver olup
çıkdı şeh-āyīni için rakşa nüh çarh-ı le'im
6. lālāsı keyvān u zühre dāyesi gerdün-ı mehd
olsa nā-çesbān gelür şānına hem nā-müstakīm
7. ism-i a'zam hürmetine maţlabın ihsān idüp
sāyesinde pīr ide şeh-zādesin hayy-ı hakīm

8. bir de sen tarh eyle **hamdî** mevlidi tārîhini
mehd-i dehre geldi devletle bu gün sulţān selīm (175)

[22a] 44

(mefā'îlün / mefā'îlün / mefā'îlün / mefā'îlün)

1. zihî ferhunde demler kim olup tevfiķ-i rabbānî
ki mesrūr eyledi ber-vefķ-i dil-hvāh şāh-ı devrānı
2. niçe demlerdi bir şeh-zādeye hasret idi 'ālem
bi-hamdi'llāh zuhūr itdi hele nesl-i cihānbānı
3. ne şeh-zāde semiyi-yi han selīm-i ma' delet-pīrā
ki oldı şulb-ı sulţān muştafā-yı āl-i 'oţmānı
4. idüp günden güne haķ pertev-i iķbālını efzūn
felekte bir dem eksik itmesün ol māh-ı tābānı
5. du'ām oldur cihān durdıķca dursın 'ömri var olsun
küşād olsun hemişe kuvvet-i baht-ı firāvānı
6. tulū' itdükte mihriyle didim tārîhini **rāmiz**
hüveydā oldı sırr-ı muştafādan nūr-ı rahmānı (175)

45

(fā'îlātün / fā'îlātün / fā'îlātün / fā'îlün)

1. ey şeh-i 'ālî-nijād burc-ı hilāl-i salţanat
maţla'-ı mihr-i hilāfet revnaķ-ı taht-ı dîhîm
2. çār-deh sāle cihān ālūde-i endūh iken
şulb-ı pākinle ser-ā-ser 'ālemi itdüñ besîm
3. bir du'ā ile didi tārîhini **hāfız** kuluñ
haķ te'ālā ide bu şeh-zādeyi dā'im selīm (175)

46

(fā'îlātün / fā'îlātün / fā'îlātün / fā'îlün)

1. hayr-ı maķdem geldi bir şeh-zāde-i 'ālî-tebār
oldı 'ālem maķdeminden mażhar-ı feyz-i 'amîm
 2. nuħbe-i devrān-ı sulţān muştafā han kim aña
virdi bir şeh-zāde kim haķ miţli nā-yāb u 'adîm
 3. halk idüp haķķā vücūdın ahsen-i taķvîmde
eylemiş rûh-ı muşavver hvāb-ı dîdār u vesîm
- [22b]

4. bir melek-ḥūy-ı hümāyūn ḥaṣlet ü ḳudsī-siriṣt
ḥāk-i icādı 'abīre itmede neṣr-i nesīm
5. gehver-i yektā ki nev'ī münḥaşırdur zātına
kevkeb-i dūrri aña bir vech-ile olmaz ḳasīm
6. sāyebān-ı devletinde ṣāh-ı devrānuñ hemān
olsun ol ṣeh-zāde her dem sāye-perverd-i na'im
7. ḥaḳ niçe ṣeh-zāde-i ferruḥ-nihād iḥsān idüp
ola her dem feyż-mend-i luṭf-ı mevlā-yı kerīm
8. ḥāmiden allāh[a] ben tārīḥ için didim **reṣīd**
ḥamd ola yezdāna virdi ṣāha ṣāh-zāde selīm (175)

47

(mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün)

1. bi-ḥamdi'llāh ki dūnyā cümleten dārü'n-na'im oldı
ser-ā-pā 'āleme mevlādan iḥsān-ı 'amīm oldı
2. ḥudā bir ṣāh-ı cem-cāhı ḥıdīv-i tāc u taḥt itdi
ki ferr ü ṣevketinden zehre-i a'dā dü nīm oldı
3. mühimmāt-ı umūrı şöyle tanzīm eyledi re'yi
ki edvār içre devri sübḥa-i dūrri-i nazīm oldı
4. selāṭin-i ümemde niçe biñ ṣāḥib-ḳırān geldi
bu ṣāh-ı heft kişver cümle ṣehlerden 'azīm oldı
5. seḥer bir sa'd-ı ekber-baḥt ṣeh-zāde ṭulū' itdi
ki sulṭān muṣṭafā ḥan nesli bir necl-i ḥalīm oldı
6. zihī ṣeh-zāde-i revnaḳ-fezā-yı devlet-i islām
meṣāma ḥāk-i pāy-ı devleti 'anber-ṣemīm oldı
7. donanma kişver-i islāmı reṣk-i cennet itdi çün
yeri a'dā-yı dīnün şimdiden ḳar-ı caḥīm oldı
8. ḥudā ṣāhen-ṣeh-i dehri ide evlād ile dā'im
ki 'ālem sāyesinde emn ü rāḥatla muḳīm oldı
9. **emīnā** hem tefe''ül hem teṣekkür söyle tārīḥin
bu nevbet evvelā ṣeh-zāde bu sulṭān selīm oldı (175)

[23a] 48

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. bāreka'llāh ey ŧehen-ŧāh-ı 'adālet-āstān
ŧāneka'llāh ey ħudāvend-i kerīm ü kāmran
2. zāt-ı pür-cūduñ esās-ı devlet ü dīn-i mübīn
feyz-i nuṭkuñ rūḥ-baḥş-ı kāleb-i kevn ü mekān
3. zāhir oldı gün gibi zātında āṭār-ı ŧeref
sāye-i luṭfında sa'd-ābād-ı ŧevḳ oldı cihān
4. nüŧha-i mergūbe-i evŧāfınuñ her fıkrası
ḫāme-i i'cāz ile vāreste-i kayd u beyān
5. bā-ḫuŧuş ol feyz-i ŧulbuñ ḫaḳ ḫaṭādan ŧaḳlasun
oldı deryā-yı 'adenveŧ 'āleme lü'lü'-feŧān
6. ḫaŧre dek bu intiŧār-ı feyz-i zātuñ eyledi
ḫānedān-ı devlet-i 'oṭmāniyānı ḫānedān
7. oldı neslüñ çār rükn-i salṭanat pāyendesi
buldı istiḫkām esās-ı devlet-i 'oṭmāniyān
8. yazdı bu reftār ile **ḫaŧmet** ḳuluñ tārīḫini
mihr ile sulṭān selīm geldi vücūda tev'emān (175)

49¹⁰

(mefā' ilün / mefā' ilün / fa' ülün)

1. bi-ḫamdi'llāh bu gülzār-ı cihānda
açıldı ḡoñçeler bŧy-ı ŧafādan
2. ki ṭoḡdı mahz-ı feyz-i luṭf-ı yezdān
'ināyet 'āleme zıll-ı ḫudādan
3. ṭulū'ı kevn-i tenvīr itdi el-ḫaḳ
bu mihrüñ dehre sulṭān muŧafādan
4. zuhūrı oldı ilhām-ı ilāhī
ki ma'lūm olmuŧ-ıdi bu du'ādan
5. didüm mevlüdü tārīḫini **rif'at**
selīm ola o ŧeh-zāde ḫaṭādan (175)

¹⁰ Manzume 26b sayfasında tekrar edilmiştir.

[23b] 50

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. ḥabbezā eyyām-ı şādī-i şehen-şāh-ı zamān
ey ḥoşā vaqt-i feraḥ hengām-ı elṭāf-ı 'amīm
2. şāh-ı 'ālem muştafā ḥana cenāb-ı kibriyā
baḥr-i in'āmından i'tā itdi bir dürr-i cesīm
3. ya 'nī şulb-ı pāk-i ḥaḳan-ı mu'azzamdan bu dem
geldi bir şeh-zāde dehre zālikü'l-fazlü'l-'azīm
4. iktirān-ı kevkeb-i sa'dīnün aḥkāmı gibi
bu zūhūra muntazırdı rāşıd-ı fikr-i fehīm
5. būy-ı müşk-i müjdeler āfākı ta'tır eyledi
bāreka'llāh işte bir iş gördi kırk yılda nesīm
6. tā külāh-ı devleti ber-ser ide şems-i felek
pād-şāhuñ devrin efzūn eyleye rabb-i kerīm
7. ḳapdı cūdī tāt-ı iḥsānı bu nev-tārīḥden
emr-i künle geldi muşr-ı 'āleme sulṭān selīm (175)

51

(fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilātün / fe' ilün)

1. bāreka'llāh zihī pād-şeh-i heft iḳlīm
bu şeref maṭla'-ı envār-ı ḥudāvend-i ḥakīm
2. maşdar-ı cevher-i kül mā-ḥaşal-ı kevn ü mekān
maşrıḳ-ı neyyir-i raḥşende-i tāt u dīhīm
3. niçe eyyām idi şeh-zāde ṭulū'ıyla cihān
dest-ber-dāşte-i dergeh-i ḥallāḳ-ı 'azīm
4. nigerān olmuş-idi ḥayr du'ā ile cihān
kerem ü merḥamet-i izede allāhu 'alīm
5. ḥabbezā eyledi te'tır-i du'ā-yı kih ü mih
oldı maḳbūl-ı serā-perde-i yezdān u raḥīm
6. 'izz ü iḳbāl ile ḥurşid ḳadem itdi ṭulū'
pertev-efşān olarak eyledi dehri tekrīm
7. maḳdem-i pāk-ı civān-baḥtı ile dünyāyı
itdi ser-tā-be-ḳadem yümñ ü şerefle ta'zīm

[24a]

8. t̄ül-i 'ömr ile mu'ammer olup ol nūr-ı bařar
ola devlet ile evreng-i hilâfette muķım
9. didi tārīhini **hıfzı** bu meserretle tamām
řevķı revnaķ-dih-i bezm eyledi sultān selīm

52

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. pād-řāh-ı heft kişver řehriyār-ı baħr u ber
ya'nı sultān muřtafā ħan nāřir-i şer'-i ķavīm
2. şulb-ı pākinden gelüp şeh-zāde-i 'ālī-neseb
itdi āfāķa tevellüd ħāzret-i sultān selīm
3. gün gibi oldu cemāli pertev-endāz-ı enām
berg-i ruşsarı meřām-ı 'āleme 'anber-řemīm
4. rāygān oldu ħuřul-i ma'nı-i leytü'ř-řebāb
pır-i iķbālin cihān buldı cevān-ı müstaķım
5. ol gül-i nev-resteyi bād-ı ħāzāndan ħıfz idüp
'ömr-i cāvīd ile mes'ūd ide ħallāķ u 'alīm
6. farķ-ı řevķinden olup bir bülbül-i güyā **emīn**
didi tārīhin ne zībā verd-i ter sultān selīm (175)

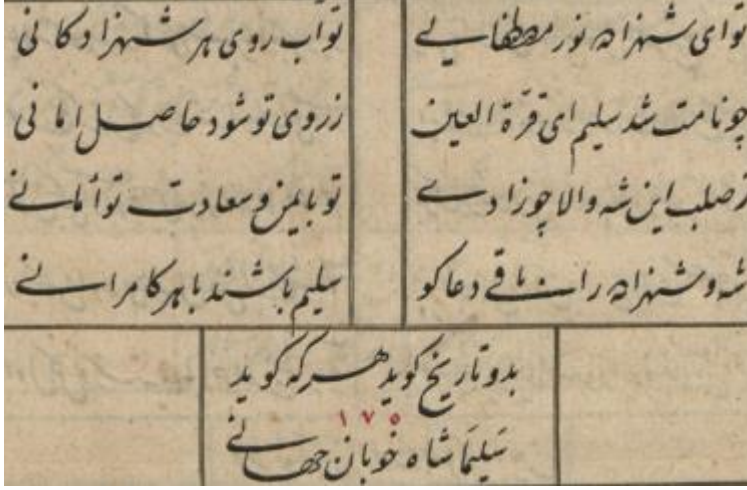
53

(fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün)

1. ħabbezā dehre 'aķā eyledi feyyāz-ı kerīm
ķıldı şeh-zāde ile řāh-ı cihānı tekrīm
 2. virdi ħaķ dūr gibi řeh-zāde řeh-i baħr u bere
öyle şeh-zāde ki hem pertev-i sultān selīm
 3. muřtafā ħan-ı meķārim-şiyem ü 'adl-ārā
o řehūn luķ u kerem eylemede miķli 'adīm
 4. gün-be-gün burc-ı sa'adetde olup pertev-rīz
mihr-i iķbālini dā'im ķıla mevlā-yı ķadīm
 5. o şehen-řāh-ı felek mesned-i gerdün-pāye
taĥt-ı 'adlinde ola řevķet-i devletle muķım
- [24b]
6. nıze-i ķahrı idüp dūřmeni dil-düz-ı helāk
cism-i a'dāsın ide tiĝ-i celādetle dü nīm

7. geldi bā-luṭf 'aṭā ḥāṭira bir nev tāriḥ
nūrdur kevne ṭulū 'eyledi ṣeh-zāde selīm

54

55

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. ḥāzret-i ṣāhen-ṣeh-i cem-cāh sultān muṣṭafā
'adl ü dād u re'feti 'ālemlere oldı 'amīm
2. ṣevket ü 'adlini hergiz görmedi çeşm-i zamān
a'zam-ı rūḥ-ı cihān itdi anı rabb-i kerīm
3. oldı eslāfına el-ḥaḫ ḥayr ile ḥayrū'l-ḥalef
ḥayr-ḥvāh olmağla 'ālem emrine oldı ḳavīm
4. ṣulb-ı pākinden ḥudā bir ṣāh-zāde virdi kim
zeyn-i ṣehr-āyīn-i ṣāhī itdi herkes 'an-ṣamīm
5. lem'a-i mihr-i sa'adet sāye-baḥş-ı 'āṭıfet
ḥāver-i iḳbāli itdi ḳalb-i a'dāyı dü nīm
6. ḥıfz ide zāt-ı hümāyūnın ḥudā ekdārdan
kim ḳudūmıyla ser-ā-pā oldı hep dünyā na'im
[25a]
7. vālideynine bağışlasun ḥudā-yı zü'l-minen
böylece ḥayr-ı du'āya her kişi olur muḳīm
8. ṣevkle çıkdı yazup tāriḥini 'abd-i besīm
sāye şaldı bā-sa'adet 'āleme sultān selīm (175)

56

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. hâzret-i zıll-ı hudâ şahen-şeh-i şahib- 'atâ
ya 'nî sultân muştafâ han-ı kerim-i cem-şaşem
2. şulb-ı pâkinden cihâna geldi bir şeh-zâdesi
nâmıdur sultân selim anuñ ide haş muhterem
3. tül-i 'ömr ile mu'ammer eyleye bârî hudâ
sâyesinde şah-ı 'aşruñ 'izzet ile dem-be-dem
4. eyleye memdûd rûz-ı haşre dek ikbâlle
'izzet ü iclâlini perverdigâr-ı zü'l-kerem
5. yaz şefikâ bâ'-i bismi'llâh ile târihini
'âleme sultân selim devlet ile başdı kadem (175)

57

(fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün)

1. dâver-i yektâ süleymân-ı zamân han muştafâ
ya 'nî sultân-ı selâtin-i cihânbân u kerim
2. han-ı efrîdûn-şaşem şah-ı sikender-muhteşem
ya 'nî zıllu'llâh-ı fi'l-'âlem şehen-şah-ı 'azim
3. gavt-ı a'zam kuşb-ı pergâr-ı himem gayt-ı kerem
hâriş-i dîn-i mübîn [ü] vâriş-i mülk-i kadim
4. ol hüdîv-i merhamet haşan-ı keyvân menzilet
neyyir-i burc-ı 'adâlet mâh-ı evreng-i dîhîm
5. muhtefî idi verâ-yı perde-i taqdîrde
zîver-i şadr-ı vücûd itdi hudâvend-i 'alim
6. ya 'nî bir şeh-zâde-i şehvâr-ı baır-i salţanat
geldi dünyâya cihânı itdi maşsûd-ı na'im
[25b]
7. haş ide günden güne müzdâd-ı 'ömr ü şevketüñ
hem muvaffağ ide emţâline feyyâz-ı raşim
8. cûşa gelüp zâhir olunca 'atâ vü feyz-i haş
iki muşra' târihi fetihye elţâf-ı 'amim
9. pertev-i envâr-ı pâk [ü] sâye-i rabb-i ebed
nesl-i sultân muştafâ şeh-zâde-i berr ü selim (175)

58

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. hāzret-i şāhen-şeh-i 'ālem ki sulţān muşţafā
zāt-ı pāk-i bī-meṭlī sāye-i rabb-i kerīm
2. baş-ı 'adl ü hayrdur maḥz-ı vücūdı dā'imā
feyz-i cūdı ebr-i nīsān maẓhar-ı luṭf-ı 'azīm
3. 'ırq-ı nesl-i ṭāhirinden zū'l-minen kıldı 'aṭā
'āleme bir cevher-i cān kıymet-i dürr-i nazīm
4. hıfz-ı mevlāya emānet ola ol ma'şüm-ı pāk
ola dā'im zīver-i ser-te-ser-i nāz u na'im
5. ḥaḳ vücūdın mehd-i şıḥhatde ide rāḥat müdām
tā ki ola tıfl-ı meh gehvāresinde çün muḳīm
6. yazdı dür¹¹ üzre **nihālī** mışra'-ı tārīḫini
eyleyüp ḥandān cihānı kevkeb-i sulţān selīm (175)

59

(fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)

1. pād-şāh-ı baḥr u ber sulţān-ı mülk-i ma'delet
muşţafā ḥan ibn-i aḥmed ḥan-ı ḥaḳan-ı kerīm
2. zāt-ı endek-yāb-ı 'ālī-şānını mümtāz idüp
maẓhar-ı sırr-ı ḫilāfet eylemiş rabb-i raḥīm
3. işte ez-cümle 'aṭāyā-yı ilāhīden berī
şulb-ı pākinden vücūda geldi şeh-zāde selīm
4. maḳdemiyle eyledi ihyā derūn-ı 'ālemi
virdi dīn ü devlete teşrīfi bir ferr-i 'azīm
[26a]
5. ḡālib oldı āsmāna revnaḳ-ı rüy-ı zemīn
oldı şeh-āyīni reşkin-sāz-ı gülzār-ı na'im
6. ṭül-i 'ömr ile ser-efrāz eyleye dā'im hemān
ḥaḳ te'ālā eylesün zātın ḥaṭālardan selīm
7. tāc u şevketle şükūh-endāz ola ḥan muşţafā
bu selīm-ile görinsün ḥaşmına şīr-i 'azīm

¹¹ Metinde "درت" şeklinde yazılan kelime, anlam gereği "dür" olarak düzeltilmiştir.

8. şu 'le-endâz-ı hirâs u dehşet olsun her zamân
eylesün şemşîr-i kahrı kalb-i a' dâyı dü nîm
9. bî-bahâne söyledim târîh-i teşrîfin **edîb**
rûhdur geldi vücûd-ı dehre şeh-zâde selîm

60

(müfte' ilün / fâ' ilün / müfte' ilün / fâ' ilün)

1. müjde ki han muşafâ dâver-i cem-mesnede
oldı bu şeh-zâde ihsân-ı hudâ-yı kerîm
2. hasret idi vâriş-i salţanata hayliden
taht-ı cihānbānî tâc-ı ser-i nâz u na' im
3. itdi o zât-ı cevân-baht ile hâlâ kader
dîde-i ümmîdi rûşen nazarı müstakîm
4. hayr-ı halef eyleyüp vâlid-i mes' üdına
tûl-i hayâta muvaffak ide rabb-i rahîm
5. hizmet-i târîhin itmâm ile meşgûl iken
hâtıra geldi bu yek mışra' -ı beyt-i nazîm
6. varsa da noşsânı kâfi görünür **rûhiyâ**
gülşen-i dehre maķâm eyledi sulţan selîm (175)

61

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. habbezâ ferhunde pîr-i nev-cevân itdi ' alîm
bir gül açdı gülsitân-ı ' âleme miţli ' adîm
2. cevherâtın nüh felek saçdı zemîne **hilmiyâ**
feth-i bâb-ı nuşrete fâ' ik delîl sulţan selîm

[26b]

62

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. dūd-mân-pîrâ-yı şevket âb-rûy-ı salţanat
muşafâ han-ı celâlet tev' em-i saţvet-nedîm
2. olalı zâtı şeref-baht-ı serîr-i ma' delet
' âlemi itdi ihâta neşve-i feyz-i ' amîm
3. hamdü' lillâh şulb-ı pâkinden hudâ itdi ' atâ
ber-bihîn şeh-zâde-i enmüzec-i tab' -ı selîm

4. sūr-ı mīlādıyla kıldı dehri seyr āb-ı sūrūr
şeş-cihāt-ı ‘ālem oldı fi’l-meṭel dār-ı na‘īm
5. **sālikā** āfāka tertīb-i şafāya izn olup
bende oldum müstemidd-i cünbiş-i fikr-i muḳīm
6. derc idüp bir beyt-i ğarrāya iki tārīḥ-i tām
eyledüm āvīze-i ṭāḳ-ı dūr-i zāt-ı kerīm
7. müjde kim sultān selīm oldı cihāna rūḥ-ı tām
oldı şehr-āyīn cemāl-i maḳdem-i sultān selīm (175)

[27a]

63

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. neyyir-i burc-ı şeref şāhen-şeh-i ḥayrū’l-ḥalef
ya‘nī sultān muştafā ol sāye-i rabb-i raḥīm
2. maṭla‘-ı mihr-i sa‘ādet ol ebu’l-ḥayr-ı zamān
maḥz-ı luṭf itmiş vücūdın ‘āleme ḥayy ü ‘alīm
3. ḥamdü’lillāh şulb-ı pākinden o sultānuñ yine
geldi iḳbāl ile bir şeh-zāde kim miṭli ‘adīm
4. ḥaḳ mübārek eylesün şāh-ı cihāna maḳdemin
dāye vü lālāsı olsun ‘izz ile nāz u na‘īm
5. ‘ömrini efzün idüp evlād-ı emcādı ile
niçesiyle daḥi mesrūr ide ḥallāḳ u kerīm
6. ḳudsiyān tārīḥini yazdı du‘ā birle **resā**
geldi dehre nūr-ı ‘ayn-ı muştafā sultān selīm (175)

64

(fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)

1. bāreka’llāh şāh-ı cem-mesned ḥıdīv-i ‘ālī-şān
sāye-i yezdān penāh-ı salṭanat kān-ı ‘aṭā
2. muştafā ḥan-ı ‘adālet-pīşe ḥaḳan-ı cihān
zāt-ı pākin ‘āleme emn ü emān ḳılmış ḥudā
3. devri hengām-ı meserret maḳdemi sa‘d u şeref
her günü ḥurrem-nümādur der demi behcet-fezā
4. böyle ferḥunde zamānı görmemiş çeşm-i zamān
‘ālemi şevḳ ü ṭarab kıldı ser-ā-pā pūr-şafā

5. burc-ı şevketden ziyâ-bağış oldu rüy-ı 'âleme
gün gibi şeh-zâde-i sultân selim-i meh-liķâ
6. her ne dem mihr-ile meh 'âlemde itdikçe tülû '
dâ'im itsün şâh-ile şeh-zâdeyi bārī hüdâ
7. yazsa 'izzet tāk-ı gerdūna sezâdur tārīhi
mâh idi itdi tülû ' sultân selim bin muştafâ (175)

[27b] 65

(fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilâtün / fe' ilün)

1. muştafâ han-ı felek-mertebe şâh-ı cem-câh
rabt-ı kalb olmağıla kârı rızâ' u'llâha
2. eyleyüp emrini allâh qarîn-i tevfiķ
itdi ihsân halef-i erşed o şâhen-şâha
3. öyle şeh-zâde ki meşşâta-i gerdün itsün
sürme hâk-i kademin dide-i mihr ü mâha
4. şevķ ü şâdî ile endiše iderken hayrî
şimdi tārīhini 'arz itmek-içün dergâha
5. geldi bir müjde-res-i ğayb didi tārīhin
haķ mübarek ide şeh-zâde selimi şâha (175)

66

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. baħr-i şulb-ı şâh-ı şâhân han-ı sultân muştafâ
ziver-efzâ-yı kenâre itdi bir dürr-i selim
2. ya 'nî bir şeh-zâde-i 'âlî-nijâd-ı pāk ile
kıldı i 'tâ-yı tecellî zâtına rabbü'r-raħim
3. râki' olmuşdı niyâz-ı maķdemiyle tāk-ı çarķ
hamdü'lillâh ķâmetin râst itdi sübhânü'l-'azîm
4. tül-i 'ömr ile mu'ammer eyleyüp perverdigâr
görmeye nahl-i vücûdı bir dem âzâr-ı nesim
5. mevlid-i mes'ûdına tārīh-i vaşfî kemterî
toğdı çün bedr-i münevver 'âleme sultân selim

67

- (fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)
1. muştafā ḥan-ı celīlū'ş-şānuñ 'avn-i ḥaḫḫ ile
tab'-ı gül-berg-i laṭifin ḥıfz ide bād-ı nesīm
 2. öyle bir şāh-ı keremver kim ḥudā luṭf eylemiş
eylemiş zāt-ı hümāyūnın laṭif ü hem kerīm
 3. işte ez-cümle bu nev şeh-zāde teşrifi ile
oldı memnūn-ı ḫudūmı ḥazret-i şāh-ı na'im
[28a]
 4. mihr-i iclāl içre allāh eyleye bā-ṭül-i 'ömr
hem mu'ammer hem mu'azzez 'ābid ü 'āmil 'alīm
 5. **behcetī** tāriḫ-i tāmi geldi bu şeh-zādenüñ
şulb-ı sultān muştafādan çıkdı şeh-zāde selīm (175)

68

- (fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)
1. bāreka'llāh 'ayn-ı luṭf-ı mevhib-i rabb-i raḫīm
kim ḫudūm-ı pāki oldı bā'it-i şād-ı 'amīm
 2. maḫz-ı luṭf-ı ḥaḫ cihānı cümle mesrūr eyledi
gitdi 'ālemden keder dilde sürür oldı muḫīm
 3. ya' nī şāhen-şāh-ı sultān muştafā-yı dāverüñ
dürr-i da'vātın icābet kıldı allāhu 'azīm
 4. geldi şulbından cihāna bir cevān-baḫt-ı cihān
kıldı eşref sā'at içre 'ālemi rüy-ı vesīm
 5. mihrveş 'ālemde ol şeh-zāde-i meh-ṭal'atın
'ömrini devletle efzūn eylesün ḥayy u 'alīm
 6. niçe emṭāliyle ḥaḫ ol şāhı mesrūr eylesün
cümle āfetden maşūn olsun o ḥaḫan-ı kerīm
 7. bir nidā-yı şādī çıkdı didi **ḥātem** tāriḫin
luṭf-ı ḥaḫdan geldi kevnē nürdur sultān selīm (175)

69

- (fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilātün / fā' ilün)
1. ḥamdü'lillāh 'āleme oldı 'ināyet-i 'azīm
virdi bir şeh-zāde şulb-ı muştafādan ol ḥakīm

2. pād-şāh-ı dīn-i aḥmed āl-i 'oṭmān zübdesi
zıll-ı ḥaḳ dārā-ğulām u muḥyī-i şer'-i ḳavīm
3. ism-i pākine muṭābıḳdur anuñ eltāf-ı ḥaḳ
ol semiyi-yi faḥr-ı 'ālem muştafā ḥan-ı kerīm
4. çoḳ zamāndur muntazar ḥalk-ı cihān şeh-zādeye
ḥaḳka çoḳ şükr oldı iḥsān böyle bir luṭf-ı cesīm
[28b]
5. kevne geldükde bu 'ālī-baḥt şeh-zāde hemān
bende-i kemter **emīn** her dem du'āda ol muḳīm
6. şerbet işrābıyla devrāna didim tārīhini
doğdı sultān muştafā şeh-zādesi bu sa'd selīm (175)

70

(mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün)

1. bi-ḥamdi'llāh feyż-i baḥr-i eltāf-ı ilāhiden
kenāre geldi ol dürdāne-i 'işmet selāmetle
2. şehen-şāh-ı mu'azzam ḳuṭb-ı 'ālem muştafā ḥanuñ
zuhūr-ı aḥsen-i taḳvīmle bir şeh-zāde rif'atle
3. ṭulū' itdükde ol necm-i sa'ādet āf-tāb-āsā
dü çeşm-i ḥākiyānı eyledi rüşen vilādetle
4. ḥudāyā baḥr-i luṭfindan neciyy-i yümñ ü rif'atle
füzün it nūḥveş 'ömrin sa'ādetle kerāmetle
5. **emīnā** sübhāveş nazm-ı mücevher tārīhin yazdum
cemīlim bir selīm virdi şehen-şāha 'aṭufetle (175)

71

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. bāreka'llāh şevket-i sultān füzünter buldı şān
kevkeb-i envār-ı baḥtı pertevi nūrı 'ayān
2. pād-şāh-ı baḥr u ber şāhen-şeh-i devrāna ḥaḳ
virdi kāmūñ cümle ḥalkı ol da ḳıldı şād-mān
3. ḥayli demdür muntazır olmuşdı 'ālem ol mehe
rehber-i şeh-zādegāndur bī-gümān geldi bu ān
4. ḥazret-i allāh 'ömr ü devletüñ dā'im idüp
rif'atā taḥtında ḳılsun anı dā'im müste'ān

5. kıaddi mevzūn bir elif sōz sōyledūm tārīhini
hamd ola sultān selīm itdi cihānı ŗād-mān (175)

[29a] 72

(fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilātūn / fā' ilūn)

1. tācdār-ı muhteŗem dārā ŗūkūh u cem-ħaŗem
ya' nī sultān muŗtafā ħan-ı kerīm [i]bn-i kerīm
2. ideli temhīd-i esbāb-ı 'adālet-perverī
oldı mehd-i arzdan tıfl-ı ŗer ü ŗūriŗ 'adīm
3. perveriŗ-yāb-ı nem-i luŗfı olaldan kā'ināt
tıfl-ı maŗŗūdın korur āġūŗ u ŗulbında muķīm
4. sa'd u naħs-ı zūhre vū keyvāndan yoķdur ħudā
vaķt-i 'adlinde te'addı idemez ėarė-ı le'im
5. devr-i luŗfı 'āleme gūn baŗına bir 'ıyddur
iŗte oldı fi'l-meŗel ŗaħn-ı cihāndārū'n-na'im
6. dūd-mān-ı āl-i 'oŗmānī biraz demden berū
virmiŗ-iken inķitā'-ı nesl ile dūnyāya bīm
7. ŗulb-ı pākinden ħudā bu ŗehriyār-ı a'zamuñ
kıldı tedrīc-ile rūy-ı deħri ħandān-ı vesīm
8. evvelā burc-ı ħilāfetden olup pertev-fūrūz
āf-tāb-āsā iki sultān-ı nūriyyet-vesīm
9. ŗoñra bir ŗeh-zādeye ħasret-keŗ iken kā'ināt
eyledi bārī ħudā memnūn idūp luŗf-ı 'amīm
10. pād-ŗāh-ı dehre bir ŗeh-zāde iħsān eyleyūp
ez-ser-i nev kıldı iħyā ħalkı fettāh u 'alīm
11. rub'-ı meŗkūnı ser-ā-ser kıpladı āvāz-ı kūs
oldı aķtār-ı zemīnde bir donanma-yı 'azīm
12. ni'met-i yaġma-yı sūr-ı pād-ŗāhīden cihān
vāyedār-ı luŗf olup cem' itdiler māl-i cesīm
13. eylesūn bārī ħudā 'ōmrin fūzūn cāhuñ bülend
kevkebi iķbāl ü baėtı ola dā'im müŗtaķīm

14. fikr-i târîh-i vilâdetle güher-sencân-ı nazm
silk-i nazma dizdiler her biri bir dürr-i nazîm
15. irticâlen bende bir mışra'la târîhin didüm
tâze kıldı şahn-ı mülki mevlid-i sultân selîm (175)

[29b] 73

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. hamdü'lillâh geldi yine nesl-i sultân-ı kerîm
dûd-mân-ı âl-i 'oţmân buldı tebcîl-i 'azîm
2. pād-şâh-ı baħr u ber ħan muştafâ-yı 'âdilüñ
geldi şulbindan hele şeh-zâde-i sultân selîm
3. kayrevân-ı şark u ħarb oldu gül-âgîn-i țarab
nev-nehâr-ı maķdemiyle faşl-ı dey bâĝ-ı na'îm
4. yine şeh-âyîne fermân eyledi şâh-ı zamân
oldı ețrâf-ı cihân mânende-i gülşen nazîm
5. bir donanma görmedi çeşm-i felek buñun gibi
oldı zer-zîver nihâl-i erĝuvânveş naħl-i sîm
6. bu donanma-yı hümâyûnda sezâdur itse çarħ
necm-i ĝisûdârını bâb-ı hümâyûnda muķîm
7. zühre sâz-ı şevķi alsun destine şimden gerü
dâ'imâ virsün şafâ mânende-i şubħ-ı nesîm
8. kâse-i keçķüli țanbûr eylesün her bir gedâ
sâz-ı seyr âheng ile itsün terennüm târ-ı sîm
9. țayy-ı țümâr eyle ey ħâmid du'â hengâmidur
eyleme itnâb-ı nâ-ber-câ budur țavr-ı kadîm
10. taħt-ı 'âlî-baħtı üzre dâ'im olsun pād-şâh
niçe şeh-zâde zuhûrıyla feraħ bulsun 'azîm
11. hâtif-i ĝaybî bu mışra'la didi târîhini
geldi kâşid devlet ü iķbâl ile sultân selîm (175)

74

(fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilâtün / fâ' ilün)

1. pād-şâh-ı 'aşr-ı sultân muştafâ ħan kim anuñ
dergehinde bendedür ser-cümle şâhân-ı cihân

2. mesned-ārā-yı himem dādār-ı iklīm-i kerem
bezl-i cūdında kifāyet eylemez deryā vü kân
3. niçe demler hasret olmuşdı cihān şeh-zādeye
virdi hāllāk-ı cihān şeh-zāde-i vālā-niṣān
[30a]
4. rüşen oldı dīde-i 'ālem sürūr u sūr ile
secde-i şükr eyledi cümle zemīn ü āsmān
5. gūlgūle şaldı zemīne neşve-i zevk u şafā
oldı maḥsūd-ı sürüşān-ı behiştī ḥākiyān
6. zīb ü zīverle donanma oldı cümle çār-sū
çār kūşe oldı şimdi reşk-i gūlzār-ı cenāb
7. zühre sāzın koydı elden oldı dem-sāz-ı tarab
döndi fart-ı şevkden rakḳāşveş devr-i zamān
8. niçe şeh-zāde vire allāh şāh-ı 'āleme
eyleye tahtında dā'im anı rabb-i müste'ān
9. tūl-i 'ömr ile mu'ammer ide rabbü'l-'ālemīn
nām-ı pākin eyleye pīrāye-i āḫir zamān
10. fikr iderken dā'imī bu sūra bir tārīḫ-i pāk
geldi hātifden nidā gūş-ı derūna nāgehān
11. müjde kevne ḥarf-i menkūṭ-ile tārīḫin didim
oldı bir şeh-zāde nūr-ı çeşm-i nāsūt-ı cihān (175)

75

(fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün)

1. ḥabbezā feyz-i muḳaddesden hūbūb itdi nesīm
hep dimāğ-ı kā'ināta nesmesi 'anber şemīm
2. bir meh-i garrā tūlū' itdi sa'ādet mülkine
kim hūmāyūn tāli'-i sulṭān-ı 'aşr oldı besīm
3. muştafā ḥan ibn-i aḥmed ḥan-ı ḥaḳān-ı cihān
zıll-ı ḥaḳdur berr ü baḫr-i heft iklīme 'amīm
4. bir ciğer-kūşe aña feyz eyledi rabb-i vedūd
nūr-ı şemsī 'arızınıñ pertevi kıldı 'adīm

5. zeyn olup kevn ü mekân âvîzeler oldu nücûm
ya 'nî şeh-r-â-yîn olup arz u semâda müstedîm
6. lâzım oldu çâkerân-ı devlete hayr-ı du 'â
kim aña âmîn diye 'âric olan zât-ı kerîm
7. her tınâb-ı bârgâh-ı devletüñ evtâdını
tâ kıyâmet kıla müstahkem hudâvend-i hakîm
[30b]
8. baş gösterdi hele **hâtif** didi târîhîni
sırr-ı sultân muştafâdan 'izz ile geldi selîm (175)

76

(fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün)

1. nûr-ı çeşm-i âl-i 'oṭmân şehriyâr-ı baḥr u ber
ya 'nî sultân muştafâ ḥan-ı cihândâr-ı be-nâm
2. intizâm-ı 'adli bir şevkle kodı dünyâyı kim
buldı devrinde refâh ü râḥatı cümle enâm
3. âsmân-ı 'izz ü devletdür vücûdı ol şehüñ
feth ü nuşret taḥt-ı râyâtında devr eyler müdâm
4. dâver-i devr-i kamer bir böyle zât-ı ekremüñ
kim sezâdur dergehinde olsa iskender ḡulâm
5. nesl-i pâki iştiyâkıyla gürûh-ı dâ 'iyân
müjde-güyâna olurken intizârda şubḥ u şâm
6. kıldı bir şeh-zâde iḥsân ḥazret-i rabb-i kerîm
zümre-i ḥussâduñ oldu baḡrı ḥûn kıddi çü lâm
7. dâr-ı dünyâyâ kadem başdukda ol necl-i ḥasîb
leşker-i ḥüzn ü elem kıldı 'adem semtin maḳâm
8. birbirin tebşîre âḡâz eyleyüp bay u gedâ
itdiler icrâ-yı şeh-r-â-yîne sür 'at ḥâş u 'âm
9. geldi târîḫi **ḥalîmâ** eyledi sâlin beyân
yâ ilâh sultân selîm şeh-zâdeyi kıll şâd-kâm (175)

77

(fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilâtün / fâ 'ilün)

1. mâ-şa 'a'llâhu te 'âlâ luṭf idüp rabbü'l-kerîm
faḥr-ı 'âlem ḥürmetine virdi çün sūr-ı 'azîm

2. pād-şāh-ı ‘ālemüñ kıldı du‘āsın müstecāb
bir sülāle-pāk ihsān itdi mevlā-yı kerīm
3. açılıp erbāb-ı ‘irfān şād-mān olsa n’ola
şāh-ı ‘ālem ḥāzretinden geldi bir nūr-ı cesīm
[31a]
4. ḥalk-ı ‘ālem oldı mesrūr maḥdemiyāle **ḥamdiyā**
ḥaḥ mübārek eyleye itdüm du‘ā-yı müstaḳīm
5. zer ḳalemle ‘arşa yazılsa sezā tāriḥ-i tām
ḥaḥḳuñ ikrāmıyla geldi dehre şeh-zāde selīm (175)

78

- (mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün / mefā‘ilün)
1. şehen-şāh-ı cihānbān ya‘nī sultān muştafā ḥan kim
vücūd-ı bī-naḳiri mülk-i dīne oldı pīrāye
 2. yegāne pād-şāh-ı baḥr u ber şāhān-ı ‘adl-āver
selāḥin-i muḳaffer tācdār-ı āsmān-pāye
 3. kemāl-i ḳudretinden ḥāzret-i feyyāz-ı bī-hem-tā
‘ināyet itdi bir şeh-zādeyi ol şāh-ı dānāya
 4. o meh çün zīver-i gül-pister-i nāz-ı vücūd oldı
semā mehd-i maḥalkārı ola zühre aña dāye
 5. küdüretten şafā-yı bāl ile yā rab idüp maḥfūz
mu‘ammer eyleyüp āfāḳa zātuñ eyle pīrāye
 6. bi-ḥaḳḳın zāt-ı pāk-i **aḥmed-i muḥtār** şeyḥinle
sa‘īd ola cenāb-ı ḥan selīm geldi bu dünyāya (175)

79

- (fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilātün / fā‘ilün)
1. çün mübeşşir oldı sultān **ḥilmī** yay seccādesin
bu sürürüñ şükkrine çoḳdan berü āmādesin
 2. geldi bir hātif beşāretle didi tāriḥini
lem‘a-yı nūr-ı muḥammed muştafā şeh-zādesin (175)

وفد البشر بالهن والامان | بالاماني ففرت الاعيان

[31b]

بروداً بساغدا يزدا سرة في السعد كان يصان ليس يدعاً فاصحاً عثمان مصطفاه اداك الرحمان بيت نظم كانه العقبان	واكت الذي من فرود السرات اذ جبا الله مصطفي الملك بجلا بنية دبرت بعنصر محجد فابن في ملكك العلي مقاماً واليكم تاريخ عام الهاتاني
وكل السور جارة الزمان حين واني سليم السلطان	

سلطاننا حق لنا ان محدا من وجهه حين بد اشمس الهدا جباه ذوالمن غلاماً ماجدا وللانام في الزمان مرشدا ورفضته مكلورة عن الرداء بالواحد الفهد الذي لن يلبدا	لما اتانا بنج نجل احمد وكيف لا وهو الذي قد اشركت تفهم ان مصطفي ملكنا احده ابته ربني للعيون قد قر في بوجهه ونعمة ممدو حبه وان ترم تاريخه صاغ استغن
سليم السلطان لما وفدا جيد الوجود بالهن اتقلدا	

[32a]

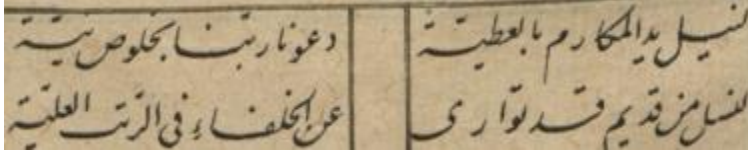
82

با بعد مولود ابره طليم بدور الهن مذلاح بدر سليم ملوكا بجهم الطخار كل جميم وحسن ختامى عاد در نظيم	مواهب فضيل من امسد كريم اضانت برشمس السعود و اشرفت ابا لله الال عثمان للور سكان ائى الشعر حباد مور خا
هينيا لسلطان زكى وهو مصطفي واطيب مولود اناه سليم	

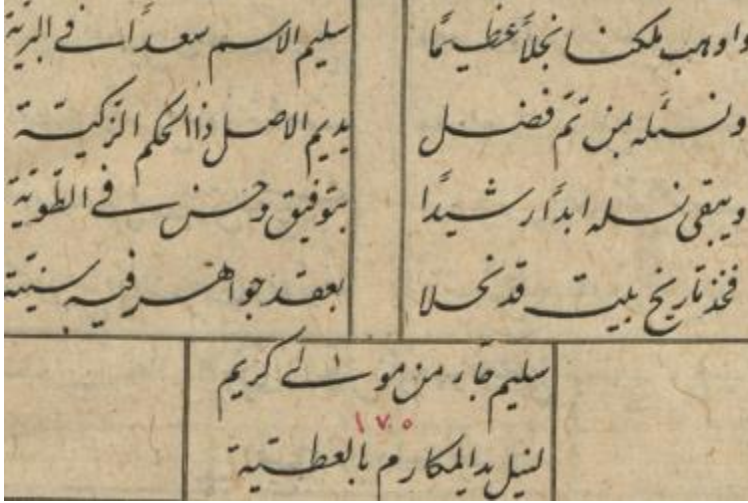
83

لله مزار خست محفوظا سليم ظلم الانام وكهفا البر البرسيم ومويدا ومويدا افيم مقسيم وتملت فرجا بمولود كريم بعظيم بيت حاب تاريخا نظيم	حل الور بقلب كل موجد للخان سلطان البيطه مصطفي لازال تحت السع حراقيا ما شعفت شمس الثمانى بالبنا او قام شحور المستع منسدا
بينيك يا ملك الملوك مصطفي بجلال ملك في قده واني سليم	

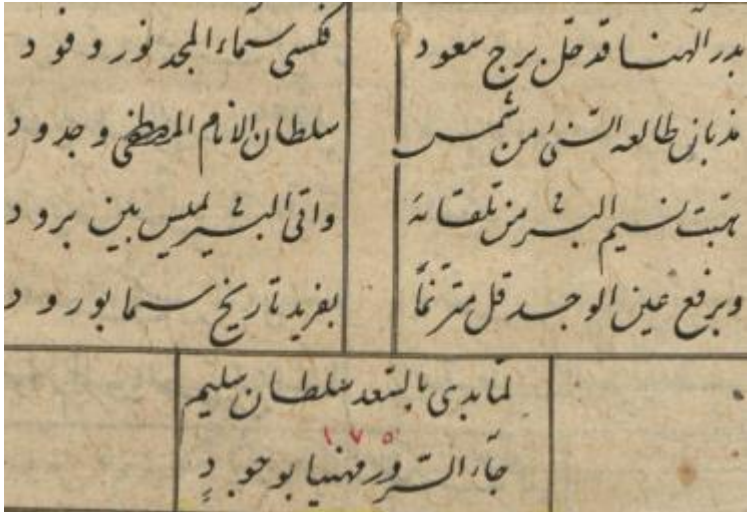
84

[32b]

85

ketebetü'l-fakirü'l-abdü'l-müdebbir meḥmed mir āsarī-zāde kilārī

SONUÇ

Bu çalışmada, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde 05464 demirbaş numarası ve *Tevârîh-i Vilâdet-i Sultân Selîm bin Mustafâ Han* adı ile kayıtlı eserin edebiyat dünyasına tanıtımı ve MESTAP (Mecmuaların Sistematiik Tasnifi Projesi) kapsamında hazırlanan tablolar ile değerlendirmesi yapılmıştır. Tamamı 31

varaktan oluşan bu mecmuanın son varağında Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî'nin ismi bulunmaktadır. Eserin herhangi bir yerinde başka bir isim yer almadığından, manzumeleri hem derleyen hem de yazıya geçiren kişinin Mehmed Mir Âsârî-zâde Kilârî olduğunu düşünmekteyiz.

Kilârî, derlediği mecmuada 85 manzum viladet tarihine yer vermiştir. Manzumelerin büyük çoğunluğu Türkçe (75) olmakla birlikte eserde, az sayıda da olsa Farsça (2) ve Arapça (8) manzumeler de kendine yer bulmuştur. Çoğunlukla kıt'a (55) nazım şekli ile kaleme alınan manzumelerin yanı sıra mecmuada kaside (26), murabba (2) ve gazel (2) nazım şekilleri ile yazılmış manzumeler de bulunmaktadır. İlâveten mecmuanın farklı yerlerinde dağınık olarak tarih mısralarına (5) da rastlanmaktadır. Ancak nazım şekli fark etmeksizin, manzumelerin tamamı padişah ile yeni doğan şehzadeye övgü ve iyi dilekler içermektedir. Manzumelerin son beyitleri, ebced hesabı ile şehzadenin doğum tarihini vermektedir. Mecmuada yer alan bazı manzumelerde (5) ise şairlerin manzumenin tüm beyitlerinde tarih düşürdüklerini de belirtmek gerekmektedir.

Mecmuadaki manzum vilâdet tarihlerinde en sık kullanılan aruz kalıpları sırası ile “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” (54), “mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün” (9) ve “fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün”dür. Manzumelerde toplamda 57 farklı şairin mahlası tespit edilmiş olup en çok manzumesi bulunan şair ise beş manzumesi ile Emîn'dir. Çoğunlukla bir divana sahip olmayan bu şairler, şiir yazmaya yeni başlamış birer çırak şair izlenimi bırakmaktadır. Edebî yönü zayıf olan bu şiirlerde sıklıkla vezin problemlerine rastlanmakta; ayrıca veznin getirdiği zorunluluklardan doğduğu tahmin edilen zoraki tamlamalar ve anlam hataları göze batmaktadır.

Atabey Kılıç'ın *Mecmua Tasnifine Dair* adlı yazısındaki tasnifinden (2012: 80-95) yola çıkılarak bu eserin; tertip durumuna göre *mürettep*, mürettep durumuna göre *mürettibi bilinen*, şekil bakımından *manzum* ve dil bakımından Türkçe ağırlıklı olmakla birlikte Arapça/Farsça manzumeleri de barındırması açısından *çok dilli bir mecmua* olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca eser, *şahıslar için tertip edilen mecmualar* kategorisine de konulabilir. Mehmet Gürbüz'ün *Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi* adlı yazısındaki tasnifine (2012: 108-110) göre ise bu eseri; şekil özelliklerine göre *farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşan mecmualar* ve konularına göre *tarih mecmuaları* kategorilerinde değerlendirmek uygun olacaktır.

MESTAP sistemine kayıtlı mecmualar içerisinde ve sözünü ettiğimiz her iki mecmua tasnifinde de *Tevârih-i Vilâdet-i Sultân Selâm bin Mustafâ Han* adlı mecmua

örneğinde olduğu gibi vilâdet-i hümâyûnu konu edinen bir mecmuaya rastlanmamıştır. Bu yönüyle eserin mecmua geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olduğu kanısındayız. Ayrıca Mehmet Arslan'ın (1990) genel bir ifadeyle sûriyye kasidesi veya sûriyye tarihleri olarak adlandırdığı manzumelerin bu mecmuada bulunan örnekleri gibi vilâdet-i hümâyûn konulu olanlarına “Vilâdiyye”, bu türde manzumelerden oluşan mecmualara ise “Vilâdiyye Mecmuası” denilebileceği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Ahmed Vefik Paşa (1890). *Lehçe-i Osmanî*. İstanbul: Matbaa-ı Âmire.
- Akbayar, Nuri (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmanî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arslan, Mehmet (1990). *Divan Edebiyatında Manzum Surnameler*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aynur, Hatice ve F. Meliha Şen (2019). “Hıfzî Ağa'nın (ö. 1173/1759-60) I. Mahmûd İçin Yazılan Şiirler Mecmûası (TSMK-Revan 1977) Üzerine”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 3 (4). s. 39-73.
- Beydilli, Kemal (2009). “Selim III”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 36. İstanbul: TDV İslam Araştırmaları Merkezi. s. 420-425.
- Efe, Zahide (2020). “Sultan II. Mustafa İçin Yazılan Şiirler Mecmuası”. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (19). s. 460-493.
- Efe, Zahide (2021). “Defterdar Mehmed Behcet Efendi'ye Sunulan Şiirler Mecmuası (Aemnz 575)”. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. 5 (1). s. 58-111.
- Gürbüz, Mehmet (2012). “Şiir Mecmuaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. (haz. Hatice Aynur ve öte.) İstanbul: Turkuaz Yayınları. s. 97-112.
- Hakverdioğlu, Metin (2007). *Edebiyatımızda Lâle Devri ve Nevşehirli Dâmat İbrâhim Paşa'ya Sunulan Kasideler (İnceleme-Metin)*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet: MESTAP (Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi). URL: www.mestap.com (Erişim Tarihi: 04.06.2022).

Johnson, Francis (1852). *A Dictionary, Persian, Arabic and English*. London: W.H. Allen.

Kanar, Mehmet (2009). *Kanar Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

Karabey, Turgut (2015). *Türk Edebiyatında Tarih Düşürme*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Kılıç, Atabey (2012). "Mecmua Tasnifine Dair". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmua: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*. (Haz. Hatice Aynur ve öte.) İstanbul: Turkuaz Yayınları. s. 75-96.

Köksal, M. Fatih (2017). *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Mu'in, Muhammed (1996). *Ferheng-i Fârisî (An Intermediate Persian Dictionary)*. Tahran.

Mütercim Âsım Efendi (2009). *Burhân-ı Kâtî* (haz. M. Öztürk ve D. Örs). Ankara: TDK Yayınları.

Piroğlu, Hatice (2019). *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde E.H. 1487 Numarayla Kayıtlı Bir Mecmûa-i Tevârih (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Steingass, Francis Joseph (1884). *The Student's Arabic-English Dictionary*. London: W.H. Allen.

Steingass, Francis Joseph (1963). *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. London: Routledge & Kegan Paul Limited.

Şu'ûrî Hasan Çelebi (2019). *Lisânü'l-Acem/Ferheng-i Şu'ûrî*. (haz. O. Yılmaz). İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

Şükun, Ziya (1944). *Farsça-Türkçe Lügat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*. İstanbul: Maarif Matbaası.

Tarlan, Ali Nihat (1946). "Eski Mecmualar Arasında". *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. (1). s. 122-137.

Ünver, İsmail (1993). "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler". *Türkoloji Dergisi*. 11(1). s. 51-89.

Yakıt, İsmail (2022). *Türk-İslam Kültüründe Ebcet Hesabı ve Tarih Düşürme*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

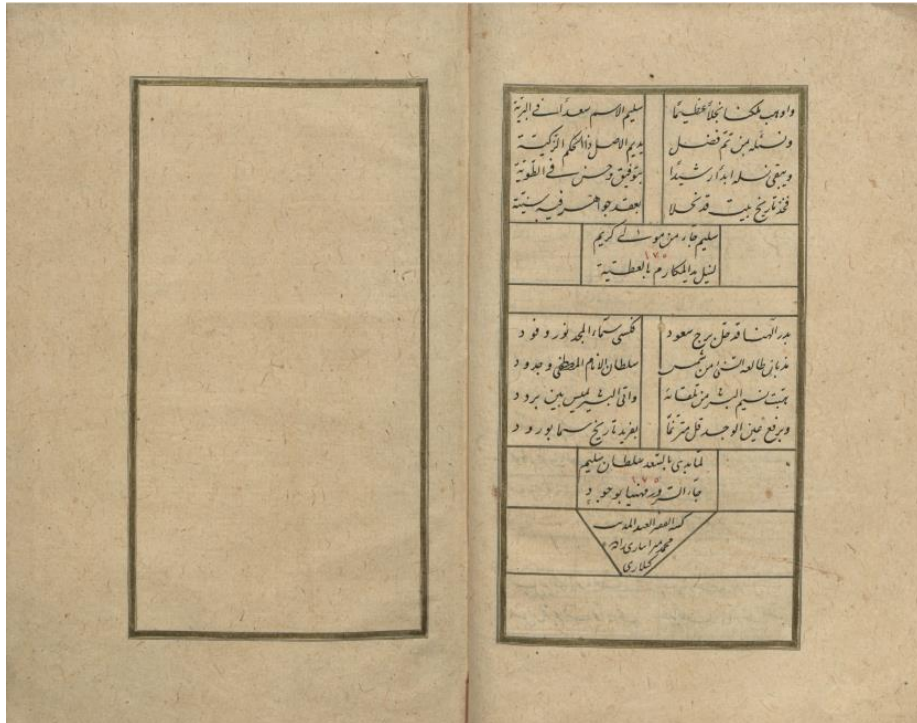
Yıldız, Enes (2020). "Sultan III. Mustafa'ya Sunulan Cülûsiyyeleri İçeren Bir Mecmua". *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*. 6 (12). s. 130-153.

Yıldız, Enes ve Batur, Halil (2019). "Fransa Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Bölümü 1035 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının MESTAP'a Göre Tasnifi". *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*. 7. s. 17-72.

EKLER

Resim 1: Eserin ilk sayfaları

Resim 2: Eserin son sayfaları

**XX. YÜZYILIN SONLARINDA
KALEME ALINAN DERLEME BİR
MEVLİD ÖRNEĞİ: ŞEYH SEYYİD
HATTAT AHMED TAKÎ'NİN
MEVLÛDU'N-NEBEVÎ'Sİ**

A COLLECTIVE MAWLID EXAMPLE
WRITTEN AT THE END OF THE
20TH CENTURY: SHEIKH SAYYID
CALLIGRAPHER AHMED TAKÎ'S
MEVLÛDU'N-NEBEVÎ

**Dr. Öğr. Üyesi Duygu KAYALIK
ŞAHİN**

Bartın Üniversitesi

İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü

E-posta: kayalik_duygu@hotmail.com

Orcid: 0000-0002-9619-633X

Öz

Âlemlerin yaratılış vesilesi olan Hz. Muhammed'in doğumunu anlatmak ve ona duyulan sevgiyi dile getirmek arzusuyla ortaya çıkan mevlid yazma geleneği, XV. asırda Ahmedî ile başlayarak günümüze kadar devam etmiştir. Allah'ın rahmetine nail olabilmek, Hz. Muhammed'in şefaatiyle şereflenmek ve hayırla yâd edilmek gibi muhtelif sebeplerle Türk İslam edebiyatında çok sayıda mevlid kaleme alındığı bilinmektedir. Çalışmamıza konu edilen ve kaynaklarda şimdiye kadar ismi zikredilmeyen mevlidlerden biri de farklı mevlidlerden intihap edilen beyitlerin bir araya getirildiği *Mevlûdu'n-Nebevî*'dir. Şeyh Seyyid Hattat Ahmed Takî tarafından 9 Zilkade 1400/ 19 Eylül 1980 tarihinde 247 beyit olarak kaleme alınan bu eser, aruzun "fâilâtün/fâilâtün/fâilün" kalıbıyla mesnevi nazım şeklinde ve Arap harfleriyle yazılmıştır. Tertip hususiyetleri ve kullanılan motifler bakımından mevlid geleneğine bağlı olarak kaleme alındığı müşahede edilen *Mevlûdu'n-Nebevî*'de, Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığı da görülmektedir. Bu çalışmada öncelikle mevlid musannifi Şeyh Seyyid Hattat Ahmed Takî'nin biyografisi ortaya konulmuştur. Derleme bir eser olan *Mevlûdu'n-Nebevî*'nin dil, şekil, yapı ve muhteva özellikleri incelenmiş, esere tesir eden ya da musannifin doğrudan alıntı yaptığı on bir kaynak tespit edilmiştir. Çalışma sonunda *Mevlûdu'n-Nebevî*'nin transkripsiyonlu metni hazırlanarak araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Bu çalışmanın amacı, kaynaklarda yer almayan bir mevlid metnini ortaya çıkararak mevlid literatürüne katkı sağlamaktır.

Anahtar kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, mevlid, Şeyh Seyyid Hattat Ahmed Takî, *Mevlûdu'n-Nebevî*.

Abstract

The tradition of writing mawlid that emerged with the desire to tell the birth of Prophet Muhammad, instrumental in the creation of all worlds and to express the love for him started with Ahmedî in the 15th century and continued until today. Many mawlid were written in Turkish-Islamic literature for such reasons as attaining the mercy of Allah, being honored by the intercession of Muhammad and being remembered with goodness. One of the mawlid that is the subject of our study and whose name has not been mentioned in the sources so far is *Mevlûdu'n-Nebevî* in which the couplets composed from different mawlid are brought together. This work, which was compiled as 247 couplets by Seyh Seyyid Hattat Ahmed Takî on September 19, 1980, is written in Arabic letters. In terms of its compositional features and motifs, *Mevlûdu'n-Nebevî* is written in accordance with the mawlid tradition while making use of the vocabulary of Old Anatolian Turkish.

This study starts with the biography of Ahmed Taki, the scribe of the mawlid. are analysed and eleven different sources that either influenced the work or were quoted directly by the writer are identified. At the end of the study, the transcribed text of *Mevlûdu'n-Nebevî* is presented to future researchers. The aim of this study is to contribute to the mawlid literature by revealing a mawlid text that is not included in the sources.

Keywords: Turkish Islamic Literature, mawlid, Sheikh Sayyid Calligrapher Ahmed Takî, *Mevlûdu'n-Nebevî*.

GİRİŞ

Sözlüklerde “doğma”, “doğum zamanı” ve “doğum yeri” anlamlarına gelen mevlid, Hz. Muhammed’in hayatını muhtasar olarak anlatan edebî bir türün adıdır (Aksoy, 2007: 323). Mevlidlerin pekçoğunda Hz. Muhammed’in doğumu ve doğumunda gerçekleşen mucizeler teferruatlı bir şekilde kaleme alınmıştır. Manzum olarak kaleme alındığı müşahede edilen mevlidlerin ilk müstakil örneğinin XV. yüzyılda telif edildiği kabul edilmektedir. Türk İslam edebiyatının en zengin türlerinden biri olan mevlidlerin gelişmesinde ve gelenekselleşmesinde Süleyman Çelebi’nin (ö. 1422?) mesnevi nazım şeklinde telif ettiği *Vesiletü'n-Necât* adlı eserinin etkisi büyüktür. Öyle ki mevlid teriminin bilhassa *Vesiletü'n-Necât* için kullanıldığı da görülmektedir (Köksal, 2011: 20). Şairler kimi zaman hem şekil hem vezin bakımından Süleyman Çelebi’den ilhamla mevlidler kaleme almış kimi zaman da *Vesiletü'n-Necât*’tan şekil, vezin ve muhteva bakımından farklı mevlidler telif etmişlerdir.

Mevlid literatürü üzerinde çalışmalarda bulunan Rifat Kütük, kendinden önce hazırlanan listeleri¹ düzenleyip güncelleyerek 123 mevlid şairine işaret etmiştir (2018: 78-84). Bu şairlerden ikisinin “kaynaklarda mevlid yazdıkları bildirilen ama eseri mevlid türünde olmayan ya da eserinin mevlid türüne girdiğinden şüphe duyulan isimler” olduğunu belirten Kütük; üçünün de “kaynaklarda kendilerine mevlid isnat edilen ama mevlidleri olduğu şüpheli görülen isimler” olduğunu ifade etmiştir (2018: 85). Kütük’ün çalışmasından sonra literatürde yer almayan çok sayıdaki mevlidin neşredildiği ve ilim dünyasına kazandırıldığı görülmektedir. Muhammet Raşit Öztürk 2021 yılında hazırladığı çalışmada, Kütük’ün listesine sadece Feyzi’nin *Mevlid*’i olmak üzere bir eser eklemiş; güncel sayıyı ise sehven yine 123 olarak belirtmiştir (2021: 13). Ayrıca Öztürk, literatürde yer almayan Karavaşoğlu Muhammed’in *Mevlid* isimli eserinin neşredildiği bilgisini paylaşmış, muhtevasından hareketle mevlid sayılamayacağını bildirmiş, lakin listeye dâhil etmemiştir (2021: 13).

Yaptığımız araştırmalar neticesinde literatürde yer almayan “*Abdurrahman*” (Mermutlu, 2019: 35-88), “*Abdurrahman Sâmî*” (Kaya, 2015), “*Afşinli Takî Muhammed*” (Başaran, 2022), “*Ali Rızâyî*” (Bilgin, 2022: 225-286), “*Âşık Nevrûzî*” (Gürlek, 2013), “*Alvarlı Muhammed Lutfî*” (Hâce Muhammed Lutfî, 2006), “*Cafer İyânî*” (Yilter, 2020: 1-18), “*Diyarbakırlı Kâmî*” (Bektaş, 2011: 779-856), “*Erzurumlu İsmail Hakî*” (Durkaya,

¹ Mevlid literatürü hakkında hazırlanan listeler için bk. (Mazıoğlu, 1974: 31-62); (Aksoy, 2007: 323-332); Köksal, 2011: 47-83).

2022: 225-244), “Hâfız Ahmedî Şükri” (Kayaokay, 2020), “Karallı Ömer Efendi”², “Köleoğlu Kâmil” (Karaörs, 2016: 119-134), “Madanlı Râif” (Ahmed, 2009: 301-316), “Rüşdî” (Köksal, 2021: 71-108), “Seyyid Muhammed Ali Rıza” (Kayalık Şahin, 2018: 539-572) ve “Siverekli İbrahim Refet” (Bektaş, 2017: 77-103) olmak üzere 16 mevlid şairi daha belirlenmiştir. “Kaynaklarda mevlid yazdıkları bildirilen ama eseri mevlid türünde olmayan isimler”, “kaynaklarda kendilerine mevlid isnat edilen ama mevlidleri olduğu şüpheli görülen isimler” ile bu çalışmaya konu edilen musannif “Ahmed Takî” de dâhil olmak üzere mevlid şairlerinin sayısını şimdilik 142 olarak kabul etmek mümkündür. Büşra Bulut’un (2017) “Âşık Paşa’nın Mevlidi İnceleme-Metin” adlı yüksek lisans tezinde neşrettiği metnin aslında Haliloğlu’na ait olduğu Merve Karatoprak tarafından hazırlanan “Haliloğlu’nun Mevlidi” adlı yüksek lisans tezinde tespit edilmiştir (2020: 4). Benzer şekilde Özgür Doğan’ın (2007) “16. Yüzyıl Şairlerinden Deroiş’in Mevlidi” adlı yüksek lisans tezinde; Eda Tüylü’nün (2013) “Deroiş-Mevlid” adlı yüksek lisans tezinde; Eda Özkan’ın (2017) “Deroiş, Mevlîdü’n-nebî (İnceleme-Metin-Dizin)” adlı yüksek lisans tezinde ve Kahraman Balkan’ın (2017) “Ahmed Edirnevî-Mevlid-i Nebevî” adlı yüksek lisans tezinde neşrettiği metnin Cismî’ye (Kaya, 2013) ait olduğu belirlenmiştir. Timuçin Aykanat’ın Müftü Hasan Râfet Efendi’ye atfettiği mevlidin (2018: 33-43) aslında Diyarbakırlı Refet’e ait olduğu da yaptığımız inceleme neticesinde tespit edilmiştir. Bu sebeple mevlid atfedilen Âşık Paşa, Deroiş, Ahmed Edirnevî ve Hasan Râfet mevlid şairleri listesine dâhil edilmemiştir.

Varlığından haberdar olunmayan mevlidlerden biri çalışmamıza konu olan Şeyh Seyyid Hattat Ahmed Takî’nin *Mevlûdu’n-Nebevî* isimli derlemesidir. Bu çalışmada öncelikle musannifin biyografisi ele alınacaktır. *Mevlûdu’n-Nebevî* şekil, dil, muhteva ve üslup bakımından tanıtıldıktan sonra eserin kaynakları ortaya konulacaktır. Çalışmanın sonunda ise *Mevlûdu’n-Nebevî*’nin transkripsiyonlu metni araştırmacıların istifadesine sunulacaktır.

1. ŞEYH SEYYİD HATTAT AHMED TAKİ'NİN MEVLÛDU'N-NEBEVÎ'Sİ

1.1. Eserin Musannifi

1933 Akçaabat Aykut köyünde dünyaya gelen ve Ahmed Takî mahlasını kullanan müellifin asıl adı Ömer Biryemiş’dir. İlkokul eğitimini köy okulunda tamamlayan şair, dinî eğitimini babası Hâfız Molla Ahmed Efendi’den tahsil etmeye başladı. Babasının başka bir köyde fahri imamlık yapması sebebiyle hafızlık eğitimine babasının hocası olan Gümüşhanevî Dergâhı halifelerinden Abdulhay Muhammed Emin Trabzonî’nin³ yanında devam etti ve 9 yaşında hafızlığını tamamladı. Tefsir, fıkıh, hadis, kelim gibi ilmî derslerini şeyhi Muhammed Emin Efendi’nin yanında

² Bu mevlid, yayına hazırlanmaktadır.

³ Abdulhay Muhammed Emin-i Trabzonî, Trabzon ilinin Akçaabat ilçesinin Bozovi köyünde 1890 yılında dünyaya gelmiştir. Trabzon’da farklı âlimlerden İslami ilimler tahsil eden Muhammed Emin Efendi, 1929 yılından sonra İstanbul’da Gümüşhanevî dergahı postnişini Tekirdağlı Mustafa Feyzî Efendi’ye intisap etmiştir. Feyzî Efendi’den icâzetname alıp, Trabzon’a dönen Muhammed Emin Efendi kurduğu medresede eğitim hizmeti vermiştir. *Esmâul-Hüsna Şerhi, Avâmil-i Atik Tercümesi* gibi eserler telif eden müellif, 20 Mart 1961 tarihinde vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bk. (Necati, 2020: 1-27).

devam etti ve Çorum'un köylerinde fahri imamlık yapmak üzere şeyhi tarafından gurbete gönderildi. 20'li yaşlarının başında iken hilafet müsaade buyruldu. Ömrünün sonuna kadar ilim ve ibadetle meşgul olup talebe yetiştiren Ahmed Takî Efendi, 1987 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Trabzon'un Düzköy ilçesinin Aykut Mahallesi'ndeki külliye içerisinde medfûn olan müellif, çok namaz kılan, sürekli tesbihat yapan ve daima Kur'an-ı Kerim okuyan bir zat idi. Konuşmayı çok sevmez, konuştuğu zaman ise kibar ve alçak sesle konuşurdu. Ahmed Takî Efendi, dört adet Kur'an-ı Kerim istinsah eden bir hattattır. Derslerini ondan takip ettiği bir *Delâ'il-i Şerîf* yazmıştır. *Mevlid-i Şerîf*'e çok değer veren Ahmed Takî, onu kendi üslubu üzere okurken teganni yapmaz, bahirler arasında Hz. Muhammed'in hayatını tane tane anlatırdı. *Mevlid-i Şerîf* okuyacağı zaman şerbet yaptırır, etrafa gül suyu döktürürdü. Ortaya bir sofraya koyar, üzerine en güzel örtüyü serdirir, ne ikram edilecekse sofranın üzerine koydurur ve diz üstü oturarak *Mevlid-i Şerîf*'i yadederdı. Ahmed Takî'nin medfûn olduğu külliyyede, içerisinde farklı şairlere ait mevlid metinleri ile dinî-edebî pek çok eserin yer aldığı geniş bir kütüphane okurların hizmetinde bulunmaktadır.⁴

1.2. Eserin Adı

Ahmed Takî, tasnifine özel bir ad vermemiştir. Musannif hattı nüshanın başlığında yer alan *Mevlûdu'n-Nebevî* ibaresini eserin adı olarak kabul etmek mümkündür.

1.3. Eserin Derlenme Tarihi

Musannif nüshasının sonunda 9 Zilka'de 1400/19 Eylül 1980 Cuma tarihi bulunmaktadır.

1.4. Eserin Vezni ve Beyit Sayısı

Mevlûdu'n-Nebevî, mevlid metinlerinin pek çoğu gibi aruzun "*fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün*" kalıbıyla yazılmıştır. Eser içerisinde "*mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ fe'ülün*" kalıbıyla yazılan mısra ve beyitler de bulunmaktadır. Eserde Salih Nihânî'nin mevlidinden alıntılanan "*hürmeti-çün*" redifli gazel nazım şeklinde kafiyelenen ve "*mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ fe'ülün*" kalıbıyla yazılan manzume dışında vezin geçişlerinin gelişigüzel yapıldığı görülmektedir. Şairin aruza hâkimiyetinin kuvvetli olduğunu söylemek zordur. Vezin kusurlarının pek çoğu fazla hece ve kelime fazlalığından oluşmaktadır. Oysa ki bu kusurlar ufak müdahalelerle düzelmektedir. Elimizdeki musannif nüshasına göre *Mevlûdu'n-Nebevî*, 247 beyitten oluşmaktadır. Bu beyitlerden 7'si tasliye beytidir.

1.5. Eserin Derlenme Sebebi

Ahmed Takî, 45-52. beyitleri arasında mevlid tasnif etme sebebini beyan etmiştir. Mevlide hürmet gösteren bir kişinin Allah'ın rahmetine vasıl olacağını, bu sebeple

⁴ Müellifin hayatı hakkındaki bilgiler, ailesi ile yapılan görüşmelerden derlenmiştir.

kendisinin de bir mevlid yazmayı arzuladığını belirten müellif, duayla anılmak istediğini de belirtmiştir:

Bulmak isterseñ dem-â-dem ' izzeti
Dâ'imâ mevlûda kıl hürmeti⁵

Mevlûdına kim iderse hürmeti
Hâk Te'âlâ aña eyler rahmeti

Dilerim ben dañi aña ' izzet kılam⁶
Tâ sebep ola baña rahmet bulam

Mevlûdından ben dañi cem' eyleyem
Şoñbet-i ' aşıklara şem' eyleyem

Şem' e karşı olalar pervâneler
Okuyalar diñleyeler yanalar

Her kim sebep ola du' âda añalar⁷
Kul du' âsıyla kulu Hâk yarlıgar

Hâk Te'âlâ rahmetini râcîdir
Söz bahâne du' â muhtâcîdir⁸

Ey cemâ' at luñf idüp kılın du' â
Rahmet ola hem size hem de aña⁹

1.6. Eserin Muhtevası

Bölüm başlıklarının bulunmadığı eserde, konular tasliye beyitleriyle ayrılmıştır. 1-28. beyitlerde Allah adının zikredilmesinin önemi, gerekliliği ve faziletlerinden bahseden Ahmed Takî, 29-42. beyitlerde Allah'ın varlığı, birliği ve sıfatları üzerinde durmuştur. 43-46. beyitlerde mevlid okumanın ve mevlide hürmet göstermenin önemini, 47-54. beyitlerde de eserin telif sebebini açıklamıştır. 55-84. beyitlerde nûr-ı Muhammedî'nin yaratılmasını ve Hz. Muhammed'e intikalini, 85-119. beyitlerde de doğumun yaklaşmasıyla Hz. Âmine'ye hâsıl olan hadiseleri ve Hz. Âmine'nin doğum anında yaşadıklarını anlatmıştır. 120-138. beyitlerde "merhaba" redifiyle söylenen ifadelere yer veren müellif, 139-148. beyitlerde Hz. Muhammed'in doğumundan sonra

⁵ Mısranın vezni kusurludur.

⁶ Mısranın vezni kusurludur.

⁷ Mısranın vezni kusurludur.

⁸ Mısranın vezni kusurludur.

⁹ Yaptığımız araştırmalarda ilgili beyitlerin 15. yüzyıl mevlid şairlerinden İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın mevlidinden iktibas edildiği anlaşılmıştır. bk. (Günşen, 2016: 46).

gerçekleşen mucizeleri kaleme almıştır. 149-190. beyitlerde Hz. Muhammed'in ahlakından bahseden Ahmed Takî, 191-247. beyitlerde münacat ve dua mahiyetli ifadeler kullanarak eseri sonlandırmıştır.

1.7. Eserin Kaynakları

Eser'in kaynakları Süleyman Çelebi'nin (Timurtaş, 1980), İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın (Günşen, 2016), Fatma Kâmile Hanım'ın (Köksal, 2011: 641-670), Salih Nihânî'nin (Yıldız, 2016: 109-136), Edirne Müftüsü Mehmed Fevzi'nin (Uzun, 2016: 59-108), Bursalı Âkif'in (Abdulkadiroğlu, 1999: 404-437), Şemsi'nin (Aksoy, 2015), Esad Erbilî'nin (Şengün, 2016: 283-290), Şeyh Mahmûd Nedîm en-Nakşibendî (Şehitoğlu, 2020: 49-75) ve Diyarbakırlı Refet'in (Ekinci, 2016: 159-180) *Mevlid*'idir. Musa Kazım Paşa'nın (Çiftçi, 2011) *Makâlid-i Aşk*'ı da istifade edilen diğer bir kaynaktır. *Mevlûdu'n-Nebevî*'yi kaleme alırken mezkûr eserlerden iktibas ettiği beyitleri birbirleriyle harmanlayan Ahmed Takî'nin, telif bir mevliden ziyade derleme bir mevlid kaleme aldığını söylemek mümkündür.

Allah adının zikredilmesinin telkin edildiği ve Allah adını zikretmenin faziletlerinin anlatıldığı 1-28. beyitlerde, Süleyman Çelebi'nin, İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın, Bursalı Âkif'in, Esad Erbilî'nin *Mevlid*'i ile Musa Kazım Paşa'nın *Makâlid-i Aşk*'ından istifade edildiği görülmektedir.

Allah'ın sıfatlarının zikredildiği 29-42. beyitlerde İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın, Mahmûd Nedîm en-Nakşibendî'nin, Salih Nihânî'nin ve Diyarbakırlı Refet'in *Mevlid*'i ile Musa Kazım Paşa'nın *Makâlid-i Aşk*'ından iktibaslar yapılmıştır.

Mevlid okumanın ve mevlide hürmet göstermenin önemini vurgulandığı 43-46. beyitler Bursalı Âkif'in ve Fatma Kâmile Hanım'ın *Mevlid*'inden alıntılanmıştır. Eserin telif sebebinin beyan edildiği 47-54. beyitlerde de İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın ve Fatma Kâmile Hanım'ın *Mevlid*'inden iktibaslar görülmektedir. Nûr-ı Muhammedî'nin yaratılması ve Hz. Muhammed'e intikalinin tahkiye edildiği 55-84. beyitlerde ise İpsalalı Ebu'l-hayr'ın *Mevlid*'inden nakiller yapılmıştır.

Doğumun yaklaşmasıyla Hz. Âmine'nin yaşadığı hadiselerin ve doğum anında yaşananların anlatıldığı 85-119. beyitlerde, Diyarbakırlı Refet'in, İpsalalı Ebu'l-hayr'ın, Şemsi'nin, Salih Nihânî'nin, Mahmûd Nedîm en-Nakşibendî'nin ve Mehmed Fevzi'nin *Mevlid*'inden; "merhaba bahrini" oluşturan 120-138. beyitlerde de Süleyman Çelebi'nin, İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın, Bursalı Âkif'in, Diyarbakırlı Refet'in, Salih Nihânî'nin ve Mehmed Fevzi'nin *Mevlid*'inden iktibaslar yapılmıştır.

Hz. Muhammed'in doğumundan sonra gerçekleşen mucizelerin muhtasar olarak anlatıldığı 139-148. beyitler, İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın *Mevlid*'inden alıntılanmıştır. Ahmed Takî, Hz. Muhammed'in ahlakını kaleme aldığı 149-190. beyitlerde Fatma Kâmile Hanım'ın, Süleyman Çelebi'nin ve Diyarbakırlı Refet'in *Mevlid*'inden yararlanmıştır. Münacat ve dua muhtevalı 191-247. beyitlerde ise Süleyman Çelebi'nin, Fatma Kâmile Hanım'ın, Diyarbakırlı Refet'in, Salih Nihânî'nin ve Mehmed Fevzi'nin *Mevlid*'inden alıntılar yapıldığı belirlenmiştir.

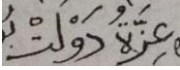
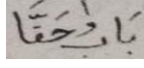
Ahmed Takî, mevlid kaleme alırken mezkûr eserlerdeki beyitleri kimi zaman sırasını bozmadan alıntılarken kimi zaman da beyitlerin yerlerini değiştirerek kaynakları meczetmiştir. Eserin 16 beyitten oluşan “merhaba bahri” ve bu bölümü oluşturan kaynaklar örnek olması bakımından aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

<i>Mevlûdu'n-Nebevî</i>	Kaynaklar
<i>Cümle zerrât-ı cihân itdi şadâ Çağrısuban didiler kim merhabâ (120)</i>	<i>İpsalalı Ebu'l-Hayr ve Süleyman Çelebi Mevlid'i</i>
<i>Ħür u ğilmân cinân u hem bâ-nidâ Didiler ehlen ve sehlen merhabâ (121)</i>	<i>Bursalı Âkif Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey nûr-i Raĥman merhabâ Merhabâ ey 'âlî sultân merhabâ (122)</i>	<i>Süleyman Çelebi Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey şâh-ı cânân merhabâ Merhabâ ey derde dermân merhabâ (123)</i>	<i>İpsalalı Ebu'l-Hayr Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey zât-ı Ħaĥĥ'ın mazharı Merhabâ ey enbiyânîñ serveri (124)</i>	<i>Bursalı Âkif Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey bülbül-i bâĝ-ı cemâl Merhabâ ey âşinâ-yı Zü'l-celâl (125)</i>	<i>Süleyman Çelebi Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey 'ayn-ı raĥmet merhabâ Merhabâ ey nûr-ı ĥazret merhabâ (126)</i>	<i>Mehmed Fevzî Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey iftiĥâr-ı enbiyâ Merhabâ ey şem'-i cem'-i evliyâ (127)</i>	<i>Diyarbakırlı Refet Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey menba'-ı 'izz ü vefâ Merhabâ ey kân-ı eltâf-ı ĥudâ (128)</i>	<i>Diyarbakırlı Refet Mevlid'i</i>
<i>Merhabâ ey cân-ı bâķî merhabâ Merhabâ 'uşşâķa sâķî merhabâ (129)</i>	<i>Süleyman Çelebi ve Diyarbakırlı Refet Mevlid'i</i>
<i>Serîr-i li ma'allâh maķâmîñ Fezâ-yı lâ-mekândır âşiyânîñ (130)</i>	<i>Salih Nihânî Mevlid'i</i>
<i>Virür büy-ı cennetden meşâmîñ Maĥlab-ı meşhûr-ı 'âlem merhabâ (131)</i>	<i>Salih Nihânî Mevlid'i</i>
<i>Şarĥ u ĝarb küfr ile olmışken dâlâl Dîn erkânı olmış iken pây u mâl (132)</i>	<i>Salih Nihânî Mevlid'i</i>
<i>Āb-ı vaşlından irişdirdiñ zülâl Eylediñ pür-nûr 'âlemi merhabâ (133)</i>	<i>Salih Nihânî Mevlid'i</i>
<i>Şükr idiñ Allâh'a geldi Muştafâ Gelmese olmaz idi ansız şafâ (134)</i>	<i>İpsalalı Ebu'l-Hayr Mevlid'i</i>
<i>İrişdirdi Ħudâ'mız derde devâ Diyelim şânına ĥoş merhabâ (135)</i>	<i>Salih Nihânî Mevlid'i</i>

1.8. Eserin Dil ve Anlatım Hususiyetleri

Sade ve açık bir dil ile canlı ve akıcı bir üslubun hâkim olduğu *Mevlûdu'n-Nebevî*'de deyimlerle süslenmiş bir anlatım söz konusudur. Ahmed Takî, istifade ettiği metinlerdeki kelimeleri ve bu kelimelerin imlasını çoğu zaman değiştirmeden kullanmıştır. Eserin tevhid ve naat bölümlerinde Arapça ve Farsça kelimelerin kullanım sıklığı artmış, pek çok yerde arkaik kelimeler de kullanılmıştır. Bu kelimelerin kullanılma sebebini, müellifin farklı yüzyıllarda telif edilen eserlerden nakiller yapması şeklinde açıklamak mümkündür.

İncelediğimiz musannif nüshasında hareke kullanılmıştır. Yanlış harekelendirmenin yanı sıra (imdi) örneğinde olduğu gibi harekeyle ses türetme de görülmektedir.

 (izzet ü devlet) örneğinde olduğu gibi atıf vavlarının birçoğu ötre ile gösterilmiştir. İzafet kesresinin yerine (bâb-1 Hakk'a) örneğinde olduğu gibi ötre konulduğu da görülmektedir.

Telif beyitlerin azlığı sebebiyle eserin edebî yönü hakkında bir değerlendirmede bulunmak yanlış olacaktır. Farklı mevlidlerden seçtiği beyitlerle kurguladığı mevlidden başka bir manzumesinin bulunmaması da şairlik iddiasında olmadığını bir kanıtıdır.

1.9. Eserin Nüshası

Eserin musannif ve tek nüshası Ahmed Takî'nin ailesinde bulunmaktadır. Sabit bir satır sayısının bulunmadığı nüsha, 15 sayfadan müteşekkildir. Harekeli nesih ile yazılan metin çift sütun hâindedir. Siyah mürekkebin kullanıldığı nüshanın sayfalarında çerçeve bulunmaktadır. Her sayfanın üst-orta tarafına sayfa numarası yazılmıştır. Tasliye beyitleri levha içerisinde yer almaktadır.

Değerlendirme

Türk İslam edebiyatında mevlid yazıcılığı bir gelenek hâlini almıştır. Başta Allah'ın rahmetine ulaşmak, Hz. Muhammed'in şefaatiyle şereflenmek ve okurdan dua beklemek gibi muhtelif arzu ve isteklerle mevlid kaleme alan şairler, müşterek motif kullanımları ve benzer anlatım üsluplarıyla bir mevlid geleneği oluşturmuşlardır. Üzerinde çalıştığımız Ahmed Takî'nin 1980 yılında Arap harfleriyle farklı mevlidlerden intihap edilen beyitlerle oluşturduğu *Mevlûdu'n-Nebevî*, klasik tarzdaki mevlid geleneğinin Cumhuriyet Dönemi sonrasında da devam ettiğinin bir göstergesidir.

Bugüne kadar tespit edilen mevlid metinlerinin muhtevaları incelendiğinde bilhassa *Vesîletü'n-Necât*'tan beyitlerin doğrudan ya da dolaylı iktibas edildiği görülmektedir. Farklı mevlid metinlerinden istifade ederek derleme tarzında mevlid

kaleme alan şairlerinin sayısı da azımsanamayacak sayıdadır. Ahmed Takî de on bir kaynaktan doğrudan nakiller yaparak *Mevlûdu'n-Nebevî* adını verdiği bir derleme mevlid tasnif etmiştir. Ahmed Takî, istifade ettiği kaynakları mecedip harmanlarken aynı zamanda mülhem beyitler de yazmıştır. Bu çalışmayla birlikte mevlid literatürüne yeni bir derleme eser kazandırılmıştır.

KAYNAKÇA

Abdulkadiroğlu, Abdulkerim (1999). "Âkif Mevlidi Yahut Kadınlar Mevlidi". *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Dr. Himmet Biray Özel Sayısı*. s. 404-437.

Aclûnî (1997). *Keşfü'l-Hafâ*. (nşr.) Muhammed Abdülazîz Hâlidî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

Ahmed, Vedat S. (2009). "Hazret-i Muhammed'e olan Bağlılığın Zor Zamanlardaki İfadesi: Madanlı Râif Efendi'nin Yeni Mevlid-i Şerîf Kitâbı". *Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed*. C. 1. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. s. 301-316.

Aksoy, Hasan (2007). "Eski Türk Edebiyatında Mevlidler". *Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi*. S. 9. s. 323-332.

Aksoy, Hasan (2015). *Şemseddin Sivâsî Mevlid*. Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.

Aykanat, Timuçin (2018). "Müftü Hasan Râfet Efendi ve Mevlûd-i Şerîf'i". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. S. 60. s. 33-43.

Balkan, Kahraman (2017). *Ahmed Edirnevî-Mevlid-i Nebevî (İnceleme-Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Başaran, Uğur (2022). *Afşinli Taki Muhammed ve Mevlitleri -Hayatı ve Şiirleri Bağlamında Monografik Bir İnceleme-*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

Bektaş, Ekrem (2011). "Diyarbakırlı Kâmî ve Mevlid'i". *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları*. S. 11. s. 779-856.

Bektaş, Ekrem (2017). "Siverekli İbrahim Re'fet Mevlid'i". *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Dergisi*. S. 17. s. 77-103.

Bilgin, Emrah (2022). "19. Asır Şairlerinden Ali Rızâyî'nin Mevlûd-i Şerîf İsimli Eseri". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*. S. 1. s. 225-286.

Bulut, Büşra (2017). *Âşık Paşa'nın Mevlidi İnceleme-Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an Meali (Yeni). <https://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf>. (Erişim Tarihi: 28. 09. 2022).

Doğan, Özgür (2007). 16. Yüzyıl Şairlerinden Derviş'in Mevlid'i (Metin ve İnceleme). Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Durkaya, Hayriye (2022). "19. Yüzyıl Şairlerinden Erzurumlu İsmail Hakkı ve Mevlid'i". *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. S. 7. s. 225-244.

Ekinci, Ramazan (2016). "Diyarbakırlı İbrahim Refet ve Mevlidi". *Mevlid Külliyyâtı*. Editör: Bilal Kemikli. C. 3. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. s. 159-180.

Günşen, Ahmet (2016). "İpsalalı Ebu'l-Hayr ve Mevlidi". *Mevlid Külliyyâtı*. Editör: Mehmet Akkuş. C. 2. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. s. 25-98.

Gürlek, Sema (2013). *Âşık Nevrûzî Mevlidi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hâce Muhammed Lutfî (2006). *Hülâsatü'l-Hakâyık ve Mektûbât-ı Hâce Muhammed Lutfî*. İstanbul: Alvarlı Efe Hazretleri İlim ve Sosyal Hizmetler Vakfı.

Karaörs, Mehmet Metin (2016). "Köleoğlu Kâmil Efendi ve Mevlidi". *Türk Dünyası Araştırmaları*. S. 223. s. 119-134.

Karatoprak, Merve (2020). *Haliloğlu'nun Mevlidi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, Abdurrahman (2013). *Cismî'nin Mevlid'i (İnceleme-Tenkitli Metin- Dizin-Tıpkıbasım)*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Kaya, Naciye (2015). *Abdurrahmân Sâmî'nin Dört Eseri: Dîvân, Mevlîd, Mirât-ı Eyyâm, Nâme-i Muharrem (İnceleme-Metin)*. Doktora Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kayalık Şahin, Duygu (2018). "Seyyid Muhammed Ali Rızâ'nın Mevlid'i". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. S. 34. s. 539-572.

Kayaokay, İlyas (2020). *Hâfız Ahmedî Şükrî'nin Mevlûdü'n-Nebî'si*. İstanbul: DBY Yayınları.

Köksal, M. Fatih (2011). *Mevlid-nâme*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Köksal, M. Fatih (2021). "Mevlid Türünün Son Örneklerinden: Rüşdî'nin Mevlidü'n-Nebî'si". *KÜLTÜRK Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. S. 4. s. 71-108.

Kütük, Rifat (2018). *Türk Edebiyatında Mevlid ve Muslihî'nin Gül-efşân İsimli Mevlidi*. Erzurum: Ertual Akademi Yayınları.

Mazıoğlu, Hasibe (1974). "Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler". *Türkoloji Dergisi*. S. 1. s. 31-62.

Mermutlu, Mehmet Sait (2019). "Abdurrahman Mevlidi". *Turkish Academic Research Review*. S. 1. s. 35-88.

Musa Kazım Paşa (2011). *Aşkın Hazineleleri-Makalid-i Aşk*. (haz.) Cemil Çiftçi. İstanbul: Kevser Yayınları.

Necati, Ömer (2020). "Trabzonlu el-Hâc Muhammed Emîn Abdu'l-hay Efendi'nin Avâmîl-i Atîk Tercümesi". *Language and Literature Education Journal*. S. 1. s. 1-27.

Özkan, Eda (2019). *Dervîş, Mevlîdü'n-Nebî (İnceleme-Metin-Dizin)*. Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, Muhammet Raşit (2021). *Ahmed'in Mevlid'i (Giriş-İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*. Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şehitoğlu, İhsan (2020). "Şeyh Mahmûd Nedîm en-Nakşibendî'nin Mevlidi". *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*. S. 12. s. 49-75.

Şengün, Necdet (2016). "Es'ad Erbilî ve Hz. Fâtıma Mevlidi". *Mevlid Külliyyâtı*. Editör: Bilal Kemikli. C. 3. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. s. 283-290.

Tüylü, Eda (2013). *Dervîş-Mevlid (İnceleme-Çeviri Yazı-Tıpkıbasım)*. Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzun, Mustafa (2016). "Mehmed Fevzi Efendi ve Mevlidleri". *Mevlid Külliyyâtı*. Editör: Bilal Kemikli. C. 3. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. s. 59-108.

Yıldız, Alim (2016). "Salih Nihânî ve Mevlidi". *Mevlid Külliyyâtı*. Editör: Bilal Kemikli. C. 3. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. s. 109-136.

Yilter, Sait (2020). "Cafer İyânî Bey'in Mensur 'Nûr-nâme'sinin İçine Serpiştirdiği Mevlid Metni". *International Journal of Filologia*. S. 4. s. 1-18.

Transkripsiyonlu Metin Hazırlanırken Dikkat Edilen Hususlar

Metni oluştururken transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır. Sayfa numaraları köşeli parantez [] ile gösterilmiştir. Her beyte, numara verilmiştir. Musannif nüshası olması sebebiyle metnin imlasına sadık kalınmıştır. Bariz hatalara ve gerekli düzenlemelere dipnotta işaret edilmiştir. Vezin kusurları da dipnotta belirtilmiştir. Ayet ve hadisler ile tasliye beyitleri italik olarak gösterilmiştir. Mevlid metni orijinal bir metin olmadığı için metin kısmında hangi beytin hangi mevlide ait olduğu gösterilmiştir. Bunun için musannifin beyit intihap ettiği mevlidlere bir kısaltma verilmiş ve metin kısmında her beyitten sonra o beyit hangi mevlide aitse onun kısaltması kullanılmıştır. Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i için (SÇ), İpsalalı Ebu'l-Hayr'ın *Mevlid*'i için (İE), Fatma Kâmile Hanım'ın *Mevlid*'i için (FKH), Salih Nihânî'nin *Mevlid*'i için (SN), Mehmed Fevzi'nin *Mevlid*'i için (MF), Bursalı Âkif'in *Mevlid*'i için (BA), Şemsi'nin *Mevlid*'i için (Ş), Esad Erbilî'nin *Mevlid*'i için (EE), Diyarbakırlı Refet'in *Mevlid*'i için (DR), Mahmûd Nedîm en-Nakşibendî'nin *Mevlid*'i için (MN) ve Musa Kazım Paşa'nın *Makâlid-i Aşk*'i için (MKP) kısaltması kullanılmıştır.

- Metin** [1] [2]
- Mevlûdu'n-Nebevî şallallâhu 'aleyhi ve sellem**
- Bismi'llâhi'r-raḥmani'r-raḥîm**
1. Allâh adıyla söze başlayalım
Ma'rifet bâğında gül aşlayalım (İE)
 2. Allâh adını evvel zıkr idelim
Fıkr idüp elṭâfına şükr idelim (EE)
 3. Başlayalım mevlûda bismillâh ile¹
Ḥatm-i enfâs idelim Allâh ile (MKP)
 4. Allâh adıyla idelim feth-i bâb
Bâb-ı Ḥaḳḳ'a idelim tâ intişâb (BA)
 5. Allâh adın yâd idelim ibtidâ
Olmayalım Ḥaḳ isminden cüdâ² (BA)
 6. Allâh adıyla tütalım her işi
Tâ gönüllerden gidere teşvîşi (İE)
 7. Allâh adın şıdḳ ile kim kılsa yâd
Ber-murâd ider anı Rabbü'l-'ibâd (MKP)
 8. Allâh adın aḥsa her dâ'im kişi
Âsân ider aḥa her müşkil işi (MKP)
 9. Allâh adın derd ile yâd idelim
Ḥazretine nâr-ı feryâd idelim (MKP)
 10. Allâh adın di dilinde sen müdâm
Allâh adıyla olur her iş tamâm (SÇ, İE)
 11. Her kimin dilinde kim Allâh ola
Şanmañız kim ol kişi güm-râh ola (İE)
 12. Çünkü Allâh söyleyen kırbet bulur
Ḥaḳ kıatında 'izzet ü devlet bulur
 13. İmdi Allâh söyleyen kâmil olur
Her kelâmı ḥikmete şâmil olur
 14. Dâ'imâ zıkr eyle Allâh adını
Bulasın şoñ demde imân dadını (İE)
 15. Biz daḥi 'aşḳ ile Allâh diyelim
Ḳararmış ḳalbimizi şâd idelim
 16. Her kim Allâh dise elbetde şâd olur³
Şübhesiz vîrânesi âbâd olur (EE)
 17. Zıkr-i Ḥaḳḳ'a ḥaşr iden efkârını
Âsân ider Allâh aḥa her kârını⁴ (EE)
 18. Allâh adın yâd iden ḥandân olur
İki cihânda işi âsân olur (BA)
 19. Lâ-cerem Allâh diyen mesrûr olur
Her ḥaṭâsı 'afv olur mağfûr olur (EE)
 20. Biz daḥi zıkr idelim Mevlâ'mızı
Ehl-i imân çün yaratmışdır bizi (EE)
 21. Tâ ki raḥmet eyleye biz kıllara
Hem daḥi cennete toḡrı giden yollara⁵
(EE)
 22. Her kim Allâh dise bir ihlâş ile
Ref' olur andan cemî' -i ḡâ'ile (MKP)
 23. Allâh adın dilinde vird eyleyen
Girse nâr-ı düzaḥa⁶ görmez ziyân (MKP)
 24. Allâh Allâh diyelim gel 'aşḳ ile
Ḳalbimiz nûr olsun tâ şevḳ ile⁷ (BA)

¹ Vezin kusurludur.

² Vezin kusurludur.

³ Vezin kusurludur.

⁴ Vezin kusurludur.

⁵ Vezin kusurludur.

⁶ düzaḥa: duzağa N.

⁷ Vezin kusurludur.

25. Cürmimizi ‘afv⁸ ide Ğaffarü’z-zünüb
‘Aybımızı setr ide Settârü’l-‘uyüb⁹ (BA)
26. İsm-i pâkin zıkr iden mezkûr olur
Her ne ‘işyân işlese mağfûr olur (MKP)
27. Şanmañız kim Allâh diyen maħrûm olur¹⁰
Belki Haĸĸ’ı unudan mazmûm olur (BA)
[3]
28. Cân u dilden eyleyüp âh u enîn
Allâh Allâh diyelim her ân u ħîn (MKP)
29. Maĸv olur sırr-ı süveydâdan sivâ
Ķalur ancak ĸubb-ı zât-ı Kibriyâ (MKP)
30. Derk olunmaz künh-i zât-ı ĸazreti
Her ne işlerse şorulmaz ĸikmeti (MKP)
31. ĸikmetine ĸâdir olmaz bir eĸad
ĸiç su’âl olunmaz işinden tâ ebed¹¹ (MN)
32. Naĸl-i aĸzardan ĸılup izhâr-ı nâr
Bir dikenden bin gül eyler âşikâr (MKP)
33. Evveliniñ evvelinden yok nişân
Âĸiriniñ âĸiri yok bî-gümân (İE)
34. ĸiç zamânı ĸiç mekânı yok anıñ
Her ne vaşf etsen nişânı yok anıñ (İE)
35. Sen mürüvvet şahibisin ey ĸudâ
Olmaya ‘aşıkların senden cüdâ (MN)
36. Sen Ğanî’sin yâ Kerîm ü yâ Vedûd
Senden özge kimseye olmaz umud (MN)
37. İĸsânı bol ey ‘azîm ü pâdişâh
Rahmetiñdir cümle maĸlûĸa penâh¹²
38. ‘Âlemi bir demde îcâd eylediñ
Kün¹³ dediñ ma‘mûr u bünyâd eylediñ
(DR)
39. Bî-meşâĸkat ey Kerîm ü Girdigâr
Ķudretin bu mâsivâyı ĸıldı var (DR)
40. Ey ĸakîm u ĸudret ıssı Kibriyâ
Vaĸdetiñ evşâfını oĸur enbiyâ¹⁴ (SN)
41. Muntazamdır cümle ef’âliñ seniñ
‘Aĸlı irmez ĸikmetine kimsenin (DR)
42. Ger dilersiz söyleyesiz ĸoş kelâm
‘Aşĸ ile diñ eş-şalâtu ve’s-selâm¹⁵ (İE)
43. Ey ‘azîzler idelim fetĸ-i kelâm
Bir vaşiyet ĸılalım beyne’l-enâm (BA)
44. Ol vaşiyet kim anı tuta hemîn
İde rahmet aña Rabbü’l-‘âlemiñ (BA)
[4]
45. Bulmaĸ isterseñ dem-â-dem ‘izzeti
Dâ’imâ mevlûda ĸıl ĸürmeti¹⁶ (FK)
46. Mevlûdına kim iderse ĸürmeti
ĸaĸ Te‘âlâ aña eyler raĸmeti (FK)
47. Dilerim ben daĸi aña ‘izzet ĸılam¹⁷
Tâ sebep ola baña raĸmet bulam (İE)
48. Mevlûdımdan ben daĸi cem‘ eyleyem
Şoĸbet-i ‘aşıklara şem‘ eyleyem (İE)
49. Şem‘e ĸarşu olalar pervânele
Okuyalar diñleyeler yanalar (İE)

⁸ ‘afv: ‘âf N.

⁹ Bu beytin vezni kusurludur.

¹⁰ Vezin kusurludur.

¹¹ Vezin kusurludur.

¹² Sadece ikinci mısrası DR’den iktibastır.

¹³ “‘ol’ der, o da oluverir.” el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47.

¹⁴ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁵ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁶ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁷ Mısranın vezni kusurludur.

50. Her kim sebep ola du'âda añalar¹⁸
Kul du'âsıyla kulu Hâk yarlıgar (İE)
51. Hâk Te'âlâ rahmetini rācīdir
Söz bahâne du'â muhtācīdır¹⁹ (İE)
52. Ey cemā'at luṭf idüp kıln du'â
Raḥmet ola hem size hem de aña (İE)
53. Muşannif kullara kim du'â iḥsân
İde Hâk Te'âlâ anı firdevs bahçesinde
iskān²⁰
54. Daḥi bāğ-ı cennetden dilerseñ rāyiḥa
Aḥmed ü âl-i abāya oḡu fātiḥa²¹ (FK)
- Rızā'en lillāhi celle ve 'ale'l-fātiḥa
55. Diñle imdi ey 'āşikān-ı Muşafā²²
Nice geldi 'āleme ol pür-şafā
56. Ne dimişdi Hâk Te'âlâ eydelim
Rūḥını peygamberin vaşf idelim (İE)
57. Tolmuş idi cihān küfr ü ḡalāl²³
Olmuş idi ser-te-ser fısq u vebāl (İE)
58. Dīn yolunu cāzūlar tütmuş idi
Küfr ağacı yemişi bitmiş idi (İE)
59. Gele şūret 'ālemine Muşafā
Tā ki 'ālem bula anñıla şafā (İE)
60. Muşafā ruḥına didi ol İlāh
Cümle 'ālem içre seni kıldım şāh (İE)
61. Dünyāya var kullarıma ol Resūl
Ḥalka göster ḥālīkıma toḡrı yol (İE)
62. Ba' dezā Hâk Te'âlâ çün yaratdı Ādem'i²⁴
Kim müşerref kıla işbu 'ālemi (İE)
63. Muşafā'nın nūrını Perverdigār
Ādem'in alnında kıldı āşikār (İE)
64. Anuñ ile irdi Ādem devlete
Anuñ ile lāyık oldu cennete (İE)
65. Ādem didi ey Kerīm ü Zü'l-minen
Aḥmed'in nūrını göster baña sen (İE)
66. İndi nūr alnından ol-dem Ādem'in
Tırnaḡına vardı baş parmaḡınıñ (İE)
67. Hâk buyurdu Muşafā'nın nūrına
Kim vara yine Ādem alnına²⁵ (İE)
68. Tırdı pes alnında nice rūzigār
Līk herḡiz tütmedi anda qarār (İE)
69. Gitdi andan şoñra nūr-ı gül' izār
Oldı Şit alnında ol-dem āşikār (İE)
70. Gitdi andan nūr-ı ol şāḥib-cemāl
Ḥavvā ana alnına itdi intikāl²⁶ (İE)
71. Gitdi andan nūr-ı ol şāḥib-Burāk
Enbiyānıñ alnını kıldı tıraḡ (İE)
72. İrdi İbrāḥim ü İsmā'il'e nūr
Vardıñca buldı ol ḡāyet zuḥūr (İE)
73. Tā Benī 'Adnān'a irdi bā-şafā
Tā Ken'an'a tā Ḥureys'e bā-vefā (İE)
74. Çün benī Ḥāşim'de zāḥir oldı ol
Muşafā'nıñ ḡavmine buldı vuşul (İE)

[5]

¹⁸ Mısranın vezni kusurludur.

¹⁹ Mısranın vezni kusurludur.

²⁰ Bu beytin vezni kusurludur.

²¹ Bu beytin vezni kusurludur.

²² Mısranın vezni kusurludur.

²³ Mısranın vezni kusurludur.

²⁴ Mısranın vezni kusurludur.

²⁵ Mısranın vezni kusurludur.

²⁶ Mısranın vezni kusurludur.

75. Müddetiyle toğdı ‘ Abdullāh meger
Muştafa’nıñ nūrı aña naql ider (İE)

76. Gördi ‘ Abdu’l-muṭṭalib nūrı hemān
Yolına qodı anuñ baş ile cān (İE)

77. Eyledi hıżmet aña ol her zamān
Tā ulaşup oldu ‘ Abdullāh civān (İE)

78. Diledi bu kez anı evermegi
Ṭālip oldu niceler kız virmegi (İE)

79. Mekke şehrinde var idi bir hoş er
Adı Veheb idi qavli mu‘ teber (İE)

[6]

80. Sevdi ‘ Abdullāh’ı verdi kızını
Eyledi teslīm aña kend’özini (İE)

81. Bil Emīne idi kıızı ol eriñ
Oldı āhır anası peygamberiñ (İE)

82. Ḥamdülillāh bizi ümmet eyledi
Muḥammed’e²⁷
İki cihān güneşi ol Aḥmed’e

83. Ümmet isen vir şalavāt cān ile
Tā gidesiñ dünyādan imān ile

84. Ger dilersiz rāzī ola Rabbü’l-enām²⁸
Şevkle deyiñ eş-şalātu ve’s-selām (İE)

85. Āmīne Ḥātūn ol hayru’n-nisā²⁹
Māder-i pāk-i ḥabīb-i Kibriyā (DR)

86. İşte ol münevver ḥabībīñ anası³⁰
Toğmaqlıq olduqda ol dūr danesi

87. Çün toquz ay müddeti oldu tamām
Vaqt irişdi kim toğa hayru’l-enām (İE)

88. Pes rebī‘ ü’l-evvel ayı oldu çün
On ikinci gice geldi gitdi gün (İE)

89. Diledi toğmaqlığa hayru’l-beşer
Gördi ol vaqt anası çok nesnelere (İE)

90. Didi bir nūr çıqdı evimden nāgehān³¹
Bu cihān ol nūr ile toldı hemān (İE)

91. Hem dedi gördüm ol ḥabībīñ anası³²
Enbiyā ervāhı geldi cümlesi

92. Evvelā hayli cemā‘ at geldiler
Gökyüzünden yeryüzine indiler (MF)

93. Şöyle dirlerdi idüp birden nidā
eş-Şalātu ve’s-selāmu yā Muḥammed
Muştafa³³ (MF)

94. Bu cemā‘ at üç ‘ alem³⁴ indirdiler
Her birini bir yere gönderdiler (MF)

95. Şarq ile garba dikildi ikisi
İndi tırdı Mekke üzre birisi (İE)

96. Cümle gökler qapusını açdılar
‘ Āleme rahmet şuyını saçdılar (İE)

[7]

97. Şöyle hayrān otururken nāgehān
Dört duvarı eviñ açıldı hemān (İE)

98. Gözlerimden şöyle kim gitdi ḥicāb
Çok melekler gördüm anda bi-ḥisāb

99. Zāhir oldu nice hūriler baña
Didiler müjdeler olsun saña³⁵ (İE)

100. Bu rebī‘ ü’l-evvel on ikincisi
Daḥi işbu düşenbe gicesi³⁶ (İE)

²⁷ Mısranın vezni kusurludur.

²⁸ Mısranın vezni kusurludur.

²⁹ Mısranın vezni kusurludur.

³⁰ Mısranın vezni kusurludur.

³¹ Mısranın vezni kusurludur.

³² Mısranın vezni kusurludur.

³³ Mısranın vezni kusurludur.

³⁴ ‘alem: ‘ālem N.

³⁵ Mısranın vezni kusurludur.

³⁶ Mısranın vezni kusurludur.

101. Toğisar senden Muḥammed Muştafa
‘Āleme raḥmet olısar ol şafā (İE)
102. Yine nā-gāh oldu bir şey āşikār
Yüzi nūr idi anıñ şems-vār³⁷ (İE)
103. Didiler Meryem’durur bu gül’izār
Kulluk itmege gelüpdür ey nigār (İE)
104. Oldu zāhir yine bir nūr-ı ‘azīm
Şād oldu gitdi andan cümle bīm (İE)
105. Didiler bu Āsiye’dir ey nigār
Hizmete gönderdi saña Girdigār (İE)
106. Virdiler anlar selām ol-dem aña
Didiler hizmete geldik biz saña (İE)
107. Evine gökcek döşek döşediler
Luṭf ile anlar anı oḥşadılar (İE)
108. Her biri bir dürli ḥulḳ eylediler
Faḥr-i ‘ālem toğmasını dediler (İE)
109. Kırıldı incüyi gevher
Setr itdi Āmine’yi koḳusu ‘anber³⁸ (MN)
110. Kāse ile şundular şerbeti³⁹
Nüş idüben buldı anda ḥayreti (MN)
111. Görüp bilmedi kendini o pāk⁴⁰
Taḥayyürde ḳalup etmezdi idrāk (MN)
112. Anadan toğdı cihāna ol emān
Kıl teveccüh ḥazretine et kıyām (MN)
113. Çün ḥarāret ġālip oldu cānına
İkisi oṭurdı iki yanına (DR, Ş)
114. Virdiler kāse ile şerbeti⁴¹
İçdim anda bir zülāl-i ḥikmeti (DR, Ş)
- [8]
115. Nūra ġarḳ oldum anı içdikte ben
Rāḥat oldum çekmedim herġiz miḥen⁴² (Ş)
116. Toğdı ol sâ’ atde ol ḥayrî’l-enām
Ṭur ayaġa kıl Muḥammed’e ‘aşḳ ile
ihtirām⁴³ (Ş)
117. O demde başdı bāy-ı şafāya
Kıyām eyle Muḥammed Muştafa’ya⁴⁴ (SN)
118. Nübüvvet mührini ol Girdigār⁴⁵
Aḥmed’iñ cisminde ḳıldı āşikār (İE)
119. Mühri ḥullet oldu aña ihtitām
‘Aşḳ ile dīn eş-şalātu ve’s-selām (İE)
120. Cümle zerrāt-ı cihān itdi şadā
Çaġrışuban didiler kim merḥabā (İE)
121. Hūr u ġılmān cinān u hem bā-nidā
Didiler ehlen ve sehlen merḥabā (BA)
122. Merḥabā ey nūr-i Raḥman merḥabā
Merḥabā ey ‘ālī sulṭān merḥabā (SÇ)
123. Merḥabā ey şāh-ı cānān merḥabā
Merḥabā ey derde dermān merḥabā (İE)
124. Merḥabā ey zāt-ı Ḥaḳḳ’ın mazḥarı
Merḥabā ey enbiyāniñ serveri (BA)
125. Merḥabā ey bülbül-i bāġ-ı cemāl
Merḥabā ey āşinā-yı Zü’l-celāl (SÇ)
126. Merḥabā ey ‘ayn-ı raḥmet merḥabā
Merḥabā ey nūr-ı ḥazret merḥabā (MF)

³⁷ Mısranın vezni kusurludur.

³⁸ Beytin vezni kusurludur.

³⁹ Mısranın vezni kusurludur.

⁴⁰ Mısranın vezni kusurludur.

⁴¹ Mısranın vezni kusurludur.

⁴² miḥen: meḥan N.

⁴³ Mısranın vezni kusurludur.

⁴⁴ Beytin vezni kusurludur.

⁴⁵ Mısranın vezni kusurludur.

127. Merhabâ ey iftihâr-ı enbiyâ
Merhabâ ey şem‘ -i cem‘ -i evliyâ (DR)
128. Merhabâ ey menba‘ -ı ‘ izz ü vefâ
Merhabâ ey kân-ı eltâf-ı hüdâ (DR)
129. Merhabâ ey cân-ı bâkî merhabâ
Merhabâ ‘ uşşâka sâkî merhabâ (ŞÇ, DR)
130. Serîr-i *li ma‘ allâh* maķâmîñ⁴⁶
Fezâ-yı lâ-mekândır âşiyânîñ (SN)
131. Virür bûy-ı cennetden meşâmîñ
Maţlab-ı meşhûr-ı ‘ âlem merhabâ (SN)
132. Şark u ğarb küfr ile olmuşken đalâl
Dîn erkânı olmuş iken pây u mâl (SN)
133. Âb-ı vaşlından irişdirdiñ zülâl
Eylediñ pür-nûr ‘ âlemi merhabâ (SN)
- [9]
134. Şükr idiñ Allâh’a geldi Muştafa
Gelmese olmaz idi ansız şafâ (İE)
135. İrişdirdi Hüdâ’mız derde devâ
Diyelim şâmına hoş merhabâ⁴⁷ (SN)
136. Yâ Resûlallâh cenâbîñdır imâmü’l-
mürselîn⁴⁸
Hem cenâbîñdır şefî‘ u’l-müznibîn (MF)
137. Sensiñ ol sulţân-ı cümle enbiyâ
Bârekallâh yâ Muşammed Muştafa⁴⁹
138. *Nihânî girelim bâb-ı nihâna*
*Şalavât virelim fahr-i cihâna*⁵⁰ (SN)
139. Çünkü toĝdı ol şefî‘ ü’l-müznibîn
Ol habîbullâh-ı hâtmü’l-mürselîn (İE)
140. Toĝduĝı dem gördiler bu hikmeti
Göbegi kesilmiş olmuş sünneti (İE)
141. Geldiler cümle melâ’ik şâf u şâf
Ka‘ be gibi anı itdiler tavâf (İE)
142. Hürîler cennet kapusın açdılar
Cümle gelüp aña saçu saçdılar (İE)
143. Ol münevver yüzi çünkim gördiler
Yüzlerini ayaĝına sürdiler (İE)
144. Cümlesi şâd olup buldı şafâ⁵¹
Toĝdı zîrâ-kim Muşammed Muştafa (İE)
145. Hep melâ’ik anda aña geldiler
Aĝmed’i görüp şafâlar sürdiler (İE)
146. Karşu turup her biri medĝ itdiler
Hoş ziyâret eyleyüben gitdiler (İE)
147. Turduĝıñ yerden dilersen sen daĝı
Bulasın aĝir ziyâret ey ahî (İE)
148. *Ger dilersiz cân u dilden ey hümmâm*
Şevkle deyin eş-şalâtu ve’s-selâm (İE)
149. Diñle imdi şevĝ ile hulĝ-ı Resûl
Baĝ ne rütbe zât idi ol pür-uşûl (FK)
150. İşit imdi nice virdi ol Celîl
Ol Resûl-i pâk’a evşâf-ı cemîl (FK)
151. Baĝ ne rütbe aña ikrâm eyledi
İns ü cinni hükmine râm eyledi (FK)
- [10]
152. Göñli alçak idi ĝadri ‘ azîm⁵²
Sözleri şîrîn cemâli de na‘ îm (FK)

⁴⁶ “Benim Allah ile birlikte olduĝum öyle bir vakit vardır ki; o vakitte, bana ne Hakk’a yakın bir meleğ ne de gönderilmiş bir nebi yaklaşabilir.” (Aclûnî, 1997: 156).

⁴⁷ Mısranın vezni kusurludur.

⁴⁸ Mısranın vezni kusurludur.

⁴⁹ İkinci mısra MF’den iktibas edilmiştir.

⁵⁰ Beytin vezni “mefâ‘ îlün/mefâ‘ îlün fe‘ ülün”dür.

⁵¹ Mısranın vezni kusurludur.

⁵² Mısranın vezni kusurludur.

153. Mişli olmaz rûyî ' âlemde anîñ
Mişli gelmez ibn-i Âdem'de anîñ (FK)
154. Halk-ı ' âlemden ol idi müctebâ
Hoş görüp de ol giyer idi ' abâ (FK)
155. Hem tevâzu' hem kanâ' atdı işi
Arpadan idi ekmeği hem aş (FK)
156. Arzû-yı nefse hergiz uymadı⁵³
Bu cihânîñ lezzetini tuymadı (FK)
157. Hem toyunca yimedi nân-ı helâl
Ol sebebden oldu ol kân-ı kemâl (FK)
158. Yanına gelse eger bây u gedâ
Rağm iderdi cümleye ol müctebâ (FK)
159. Kim görse mübârek yüzini ey dostân⁵⁴
Gül gibi her dem olurdu şādumân (FK)
160. Yüzünü bir kez gören hayrân olur
' Aşkından bülbül gibi nâlân olur
161. Zıkr iderdi Hâlık⁵⁵'ı şâm u seher
Va' dini îfâ iderdi bî-keder (FK)
162. Öyle bir âlî-nesebdir ol Resûl
' Ömrinde hiç yalan söylemedi pür-uşûl⁵⁶
(FK)
163. Kendi na' leynin dikerdi bî-gümân
Her emrin edâ eyler idi hemân (FK)
164. Hasta hâlınden şorup da dâ'imâ
Hâlin eylerdi anîñla pür-şafâ (FK)
165. Uyumazdı bir zamân ğaflet ile
Dâ'imâ meşğûl idi tâ' at ile (FK)
166. Toğdığı andan beru ol Muştafâ
Cümle hâcâtı ider idi revâ (FK)
167. İsm-i Hakk'ı zıkr iderdi dâ'imâ
Luğf-ı Hakk'a şükr iderdi dâ'imâ (FK)
168. Hayr işe lâ dimedi ol muhterem
Ol şerî' at menba'ı baħr-i kerem (DR)
- [11]
169. Ekşer-i evkâtta ol şâh-ı güzîn
Aç idi tok gösterirdi kend'özün (DR)
170. Hakk didi-kim tağı altun eyleyem
Nezdiñi altunla meşhûn eyleyem (FK)
171. Ol habîbullâh didi yâ Ze'n-ni' am
Ben bu faħra ümmetim-çün râzîyam (FK)
172. Faħra şabr eylerim ümmetim için
Az ni' mete râzîyam rahmet için (FK)
173. Çünkü bu rütbe severdi ümmeti
Sünnetin icrâ idüp bul rahmeti (FK)
174. Sözleri her derde kânûnu'ş-şifâ
Göñli mecrûh ümmete ' aynü'ş-şifâ (DR)
175. İşleri her dem anîñ cûd u seħâ
Bâtila virmez idi aşlâ rızâ (DR)
176. ' Âdeti hayr idi hep a' dâsına
Aç gözüñ baş himmet-i vâlâsına (DR)
177. Yatmadı hergiz döşek üzre o şâh
Havf-ı Mevlâ'dan her ân eylerdi âh (DR)
178. Haste-gâmı şormak idi ' âdeti
Büyüğe hürmet küçüğe şefkati (DR)
179. Kalb-i pâki mâsivâdan pâk idi
Hulķı Maħmûd meskeni eflâk idi (DR)
180. Bu fenâda koymadı taş üzre taş
Hakk yoluna koymuş idi cân u baş (DR)

⁵³ Mısranın vezni kusurludur.

⁵⁴ Mısranın vezni kusurludur.

⁵⁵ Hâlık: Hâlık'a N.

⁵⁶ Mısranın vezni kusurludur.

181. Şıgar idi her yetimiñ başını
Siler idi gözleriniñ yaşını (DR)
182. Az uyurdu gicelerde ol hümām
İştigāli tā‘at idi şubḥ u şām (DR)
183. Sözini tuysa melek şādān olur
Hālını gören insān ḥayrān olur (FK)
184. Halk-ı ‘ālem böylece gūyān olur
Kim görse yüzini işi āsān olur⁵⁷ (FK)
185. Kimse nā’il olmamış bu devlete
Kimse vāsıl olmamış bu rif‘ate (FK)
186. Sürmelenmişdi o şāhıñ gözleri
Rūyı meh-rū şeker idi sözleri (FK)
- [12]
187. Hāk Te‘ālā’dan niyāz u minneti
Baña bağışla İlāhī ümmeti (DR)
188. Ümmet iseñ anıñ ahlākını tut
Tā ki ümmetlik bula sende şübūt (FK)
189. Hem ümmetseñ vir şalavāt cān ile
Tā gidesiñ dünyādan imān ile
190. Ger dilersiz bulasız zevk-i müdām
‘Aşk ile diñ eş-şalātu ve’s-selām (FK)
191. Yā İlāhī zāt-ı pākīñ ḥürmeti-çün
Hem daḥi yüz dört kitābıñ ḥaqqı-çün
(MF)
192. Ol ḥabibiñ nūr Muḥammed ḥaqqı-çün
Sırr-ı pāk-i zāt-ı Aḥmed ḥaqqı-çün (MF)
193. Daḥi *Levlāke Levlāk*⁵⁸ ḥürmeti-çün
Daḥi şāh-ı *erselnāke*⁵⁹ ḥaqqı-çün
194. Kāffe-i esmā-yı ḥüsnā ḥaqqı-çün
Sidre vü ‘arş-ı mu‘allā ḥaqqı-çün (MF)
195. Ey Ḥudāyā ‘izz ü şāniñ ḥürmeti-çün⁶⁰
Cihetsiz lā-mekāniñ ḥürmeti-çün (SN)
- [mefā‘ ilün/ mefā‘ ilün/ fe‘ ulün]
196. Ḥabibiñle o bezm-i *li ma‘ allāh*⁶¹
Olan ‘ahd-i emāniñ ḥürmeti-çün (SN)
197. Maḥām-ı *kābe kavseyni ev ednā*⁶²
Dem-i vuşlatda kāniñ ḥürmeti-çün (SN)
198. Sırr-ı Furkān nūr-ı a‘zam ḥaqqı-çün
Ḳuds ü Ka‘be Merve zemzem ḥaqqı-çün⁶³
(SÇ)
199. Daḥi ol müntehā Sidre ve tūbā
Ve hem yedi semāniñ ḥürmeti-çün (SN)
200. Bi-ḥaqq-ı ‘arş u kürs ü levḥ-i maḥfūz
Anı tutup tūraniñ ḥürmeti-çün (SN)
201. Toḳuz eflākta olan yedi deryā
Hem eṭrāfındaki kāniñ ḥürmeti-çün⁶⁴ (SN)
202. Yedi ṭamu sekiz cennet içinde
Olan ḥükm-i Ḥudā’niñ ḥürmeti-çün (SN)
203. Va‘diñe bel bağıyanlar ḥaqqı-çün
‘Ahdini pek sağıyanlar ḥaqqı-çün (MF)

⁵⁷ Mısranın vezni kusurludur.

⁵⁸ “*Sen olmasaydın, Sen olmasaydın.*” (Aclūnî, 1997: 164).

⁵⁹ *Ve mā erselnāke illā rahmeten lil-‘ālemīn.* = “(Ey Muhammed!) Seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.” el-Enbiya 21/107.

⁶⁰ Mısranın vezni kusurludur.

⁶¹ “*Benim Allah ile birlikte olduğum öyle bir vakit vardır ki; o vakitte, bana ne Hakk’a yakın bir melek ne de gönderilmiş bir nebi yaklaşabilir.*” (Aclūnî, 1997: 156).

⁶² “(Muhammed ile arasındaki mesafē) iki yay uzunluğu kadar yahut daha az kaldı.” en-Necm 53/9.

⁶³ Beytin vezni “fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün”dür.

⁶⁴ Mısranın vezni kusurludur.

204. Daḥi 'ilm-i aḥkām-ı şerī' at ḥaḫḫı-çün⁶⁵
Ehl-i ezkār u ṭarīkat ḥaḫḫı-çün (MF)
[13]
205. Meleklerle daḥi şems ü kevākib
Şüreyyā māh-ı ziyānīñ ḥürmeti-çün (SN)
206. Daḥi Tevrāt Zebūr İncīl ü Furkân
Eḥādīs ü beyānīñ ḥürmeti-çün (SN)
207. Ulü'l-'azmi daḥi şāḥib-şahā'if
Şafī Ādem Baba'nıñ ḥürmeti-çün (SN)
208. Kāmu peygamber-i mürsel nebīnīñ
Daḥi Ḥavvā Ana'nıñ ḥürmeti-çün (SN)
209. Daḥi hem zevcetü'r-Resül-i ekrem
O dürr-i bī-behānīñ ḥürmeti-çün (SN)
210. Ḥadīce Fāṭıma Zehrā ḥaḫḫı-çün
'Alıyyü'l-Murtażā'nıñ ḥürmeti-çün (SN)
211. Daḥi hem çār-ı yār ü āl ü aşḥāb
Şehīd ü ğāzīyānıñ ḥürmeti-çün (SN)
212. Şehīd-i zehr-i a' dā ḥulḫ-i aḥsen
Ḥasan ḥulḫ-ı rızānıñ ḥürmeti-çün (SN)
213. Şusızca Kerbelā'da ḫan aḫıdan
Ḥüseyn-i Müctebā'nıñ ḥürmeti-çün (SN)
214. O çöllerde şehīd-i Kerbelā'ya
Uyan ehl-i vefānıñ ḥürmeti-çün (SN)
215. O hengāmda bulnan ehl-i beytīñ
Daḥi tıfl u nisānıñ ḥürmeti-çün (SN)
216. Koyup cānın yoluna Şāh Ḥüseyn'in
Şusuzlıḫdan yanarıñ ḥürmeti-çün (SN)
217. Sa' ādetlü serin Ḥaḫḫ'ın yoluna
Viren Veyse'l-ḫarān'ın ḥürmeti-çün (SN)

218. Daḥi Mekke Medīne Beyt-i Maḫdis
Necef hem Kerbelā'nıñ ḥürmeti-çün (SN)
219. On iki imām daḥi ma'şūm-i pākīñ⁶⁶
Sırrındaki ḫazānıñ ḥürmeti-çün
220. Ṭarīkat pīrleriniñ erleriniñ
Daḥi hep evliyānıñ ḥürmeti-çün (SN)
221. Seni gerçek sevenler 'aşḫ-ı Ḥaḫḫ'ı
Ḥaḫḫī āşınānıñ ḥürmeti-çün (SN)
[14]
222. Ḥuşūşā şadr-ı bedr-i şāh-ı kevneyn
Muḫammed Muştāfā'nıñ ḥürmeti-çün
(SN)
[fāilātün/fā' ilātün/fā' ilün]
223. Yā İlahī nūr-ı Aḫmed ḥürmeti
Biz günāḫkār ḫullara ḫıl şefḫati (DR)
224. Enbiyālar evliyālar ḥürmeti
Aşfiyālar etḫiyālar ḥürmeti (FK)
225. Çār-ı yār-ı ḫāne-dānıñ ḥürmeti
Āl ü evlād ü şāḫābī ḥürmeti (FK)
226. Zātınā 'aşıḫ olanlar ḥürmeti
Yolına şādıḫ olanlar ḥürmeti (FK)
227. Nār-ı 'aşḫ-ı 'aşıḫānıñ ḥürmeti
Bağrı yanıḫ şādıḫānıñ ḥürmeti (DR)
228. Nūr-ı Furkân 'arş-ı a' lā ḥürmeti
Çāh-ı zemzem ile Baḫḫā ḥürmeti (DR)
229. Zü'l-fiḫār-ı şīr-i Yezdān ḥürmeti
Ḥilm-i 'Oşmān İbn-i 'Affān ḥürmeti (DR)
230. Yār-ı gār-ı faḫr-i 'ālem ḥürmeti
Ḥazret-i Fārūḫ-ı a' zam ḥürmeti (DR)
231. Ḥazret-i sıbtīn-i Zehrā ḥürmeti
'Aşḫ-ı Ādem ḫüsn-i Ḥavvā ḥürmeti (DR)

⁶⁵ Mısranın vezni kusurludur.

⁶⁶ Mısranın vezni kusurludur.

232. Nefse uyup işledik nice günâh
Kesmeyiz senden ümîdi yâ İlâh (FK)
233. Kâra yüzle bizi haşr etme yâ Rab
Ĥabîbînden bizi dūr etme yâ Rab⁶⁷
234. Dertliyiz dermâna geldik yâ Kerîm
Senden özge bizlere yokdur Ĥakîm (FK)
235. Eger luţfundan olmazsa beşâret
Kime feryâd ider bu ‘ âşî ümmet⁶⁸
236. Sen buyurdun *lâ taķneţu min raķmeti*⁶⁹
Çünkü olduķ biz Muĥammed ümmeti (FK)
237. Pes biz günâhkâr ‘ âşî müznib ķulları⁷⁰
Luţfuñ ile günâhlardan ķıl beri (SÇ)
238. Luţfuñla göster bize dîdârını
Ni‘ metiñle toylağıl ķullarını (SÇ)
- [15]
239. İdüp yoldaş îmânımızı yâ Rab
Silüp ķalbinden gümânımız yâ Rab⁷¹ (SN)
240. ‘ Afv idüp ķılma bizi zall u zelîl
Ey Kerîm ü ey Raķîm ü ey Celîl (DR)
241. Sen seversîñ günâhkârı ‘ afv itmegi⁷²
İstemezsîñ kimse maķrûm gitmegi (FK)
242. ‘ Afv idüp ‘ işyânımız ķıl raķmeti
Ol ĥabîbîñ yüzi şuyı ĥürmeti (SÇ)
243. Bu meclisden ĥabîbîñ Muştafa’yı
Ĥaberdâr eyle Resûl’in müctebâyı⁷³
244. Şalât ile selâm olsun ĥabîbine
Ol maķbûb-ı Ĥudâ cümle dertler
ķabîbine⁷⁴
245. Olsun daĥı âline hem aşķâbına
Tâbi‘îñ enşâr hem aķbâbına⁷⁵ (SÇ)
246. Aşķâbı ve ümmetinden râzî olsun ol
mu‘îñ
Raķmetullâhi ‘ aleyhim ecma‘îne’t-
ţayyibîne’t-ţâhirin⁷⁶ (SÇ)

247. *Ger dilerseñiz raķmet-i Rabbü’l-enâm*

*Ĥabîb-i Ĥudâ’ya virin şalât ile selâm*¹

Temmet-i mevlûd-i Resûl-i Ekrem
Şallallâhu Te‘âlâ ‘ Aleyhi ve Sellem
Elĥamdülillâh
9 Zilķa‘ de 1400²

⁶⁷ Beytin vezni “mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/ fe‘ülün”dür.

⁶⁸ Beytin vezni “mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/ fe‘ülün”dür.

⁶⁹ “Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin.” ez-Zümer 39/53.

⁷⁰ Mısranın vezni kusurludur.

⁷¹ Beytin vezni “mefâ‘îlün/mefâ‘îlün/ fe‘ülün”dür.

⁷² Mısranın vezni kusurludur.

⁷³ Mısranın vezni kusurludur.

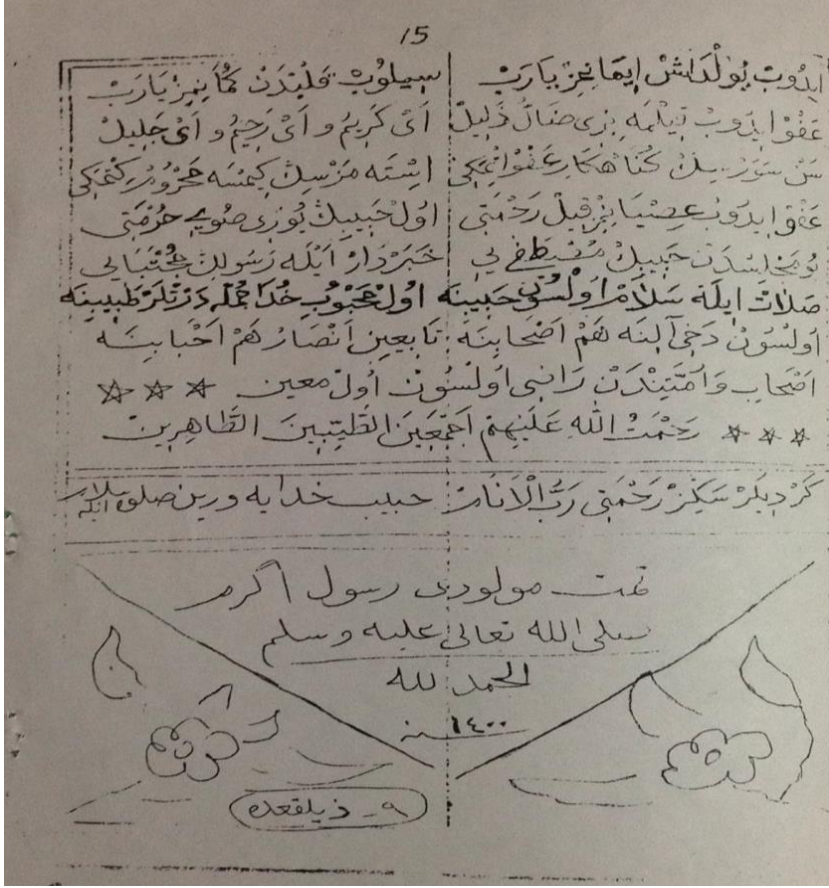
⁷⁴ Beytin vezni kusurludur.

⁷⁵ Beytin vezni kusurludur.

⁷⁶ Beytin vezni kusurludur.

¹ Beytin vezni kusurludur.

² 19 Eylül 1980 Cuma

Ek 1: Mevlûdu'n-Nebevî'nin Son Sayfası

Ek 2: Ahmed Takî'nin Külliye İçinde Bulunan Sandukası

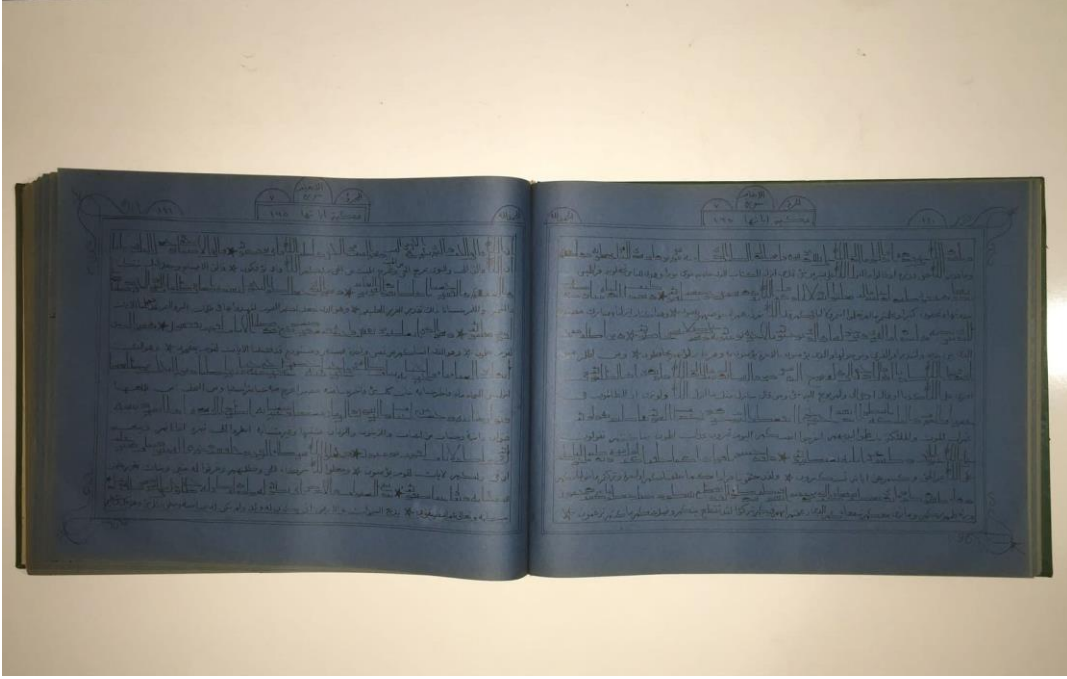

Ek 3: Ahmed Takî Külliyesi Dış Görünümü

Ek 4: Ahmed Takî Külliyesi İç Görünümü

XX. YÜZYILIN SONLARINDA KALEME ALINAN DERLEME BİR MEVLİD ÖRNEĞİ:
ŞEYH SEYYİD HATTAT AHMED TAKÎ'NİN MEVLÛDU'N-NEBEVÎ'Sİ

Ek 5: Ahmed Takî'nin hattı ile Kur'an-ı Kerim

**ÂŞIK DERTLİ'NİN ŞİİRLERİNDE
"GURBET" TEMASI**
THE THEME OF "FOREIGN LAND"
IN ÂŞIK DERTLİ'S POEMS

Ahmet TÜZEL

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

E-posta: ahmettuzel61@gmail.com

Orcid: 0000-0001-9993-0176

Öz

Âşık Dertli, 19. yüzyılda yaşamış önemli halk şairlerindedir. Dertli, Halk edebiyatı şairi olması yanı sıra divan edebiyatına da ilgi duymuş, -teknik yönden kusurlu olsa da- aruz ölçüsü ile şiirler kaleme almıştır. Şairin daha küçük yaşlarında babasının vefatı ile başlayan zorlu yaşamı sıkıntılar, çileler ve zorluklarla geçmiştir. Köyün ayanlarından Halil Ağa'nın, Dertli ve ailesinin topraklarına el koyması ve Dertli'yi köyden sürgüne göndermesi ile gurbet yolculuğu başlayan Dertli, ömrünün büyük bir dönemini hep vatanından ve ailesinden uzakta geçirmiştir. Evlendikten sonra maişet derdinin de eklenmesi ile diyar diyar süren yolculuğu bitmek bilmemiştir. Bektaşî tarikatı mensubu olduğu bilinen Dertli, gurbet çilesini birçok şiirinde Allah'a sitem ederek dile getirmiştir. Gurbet ve ayrılık duygusunu bu kadar yakından yaşayan şairin, bu duygularını şiirlerine nasıl yansıttığını incelemek adına makalemizde Dertli Divanı'ndaki şiirler gurbet teması yönünden ele alınmış ve incelenmiştir. Gurbet temasıyla birlikte onunla yakınlık gösteren ayrılık, keder, ızdırap gibi kavramların da divanda sıkça işlendiği görülmüştür. Dertli'nin şiirlerine bakıldığında şairin "gurbet"i üç farklı şekilde ele aldığı tespit edilmiştir: Aile ve vatan topraklarından uzak kalmak, sevgiliden ayrı geçirilen her an/ sevgilinin olmadığı her mekan, Allah'tan ayrılıp dünya mekanında geçirilen zaman.

Anahtar kelimeler: Âşık Dertli, gurbet, Aşık edebiyatı.

Abstract

Âşık Dertli is one of the important folk poets who lived in the 19th century. In addition to being an artist of folk literature, he was also interested in divan literature and wrote poems in aruz prosody, albeit technically flawed. His difficult life, which started with the death of his father at a young age, passed with troubles, ordeals and difficulties. Dertli, who started his expatriate journey with the confiscation of Dertli and her family's lands and exile from the village by Halil Ağa, one of the notables of the village, spent most of his life away from his homeland and his family. With the addition of the livelihood problem after marriage, his journey from land to land did not end. Known to be a member of the Bektashi order, Dertli expressed his expatriate ordeal in many of his poems by reproaching Allah. In our article, in order to examine how the poet, who so closely experiences the feeling of statelessness and separation, reflects these feelings to his poems, the poems in the Dertli Divan are discussed and examined in terms of the theme of homelessness. It has been seen that concepts such as separation, grief and suffering, which are close to him, are frequently handled in the divan, along with the theme of homelessness. When Dertli's poems are examined, it was determined that the poet handled "homelessness" in three different ways: Staying away from family and homeland, every moment spent away from your lover or wherever your lover is not present, time spent apart from Allah in this world.

Keywords: Âşık Dertli, foreign land, Aşık literature.

GİRİŞ

16. yüzyıldan beri gelişimini sürdüren âşık edebiyatı 19. yüzyılda divan edebiyatı etkisine daha fazla girerek halktan ve halk zevkinden uzaklaşma eğilimi göstermeye başlamıştır. Âşıklar, Âşık Ömer ve Gevherî etkisinde kalarak aruz ölçüsünü, divan şiirinin nazım şekillerini daha çok kullanmaya başlamışlardır. Şairler, hece ölçüsüyle yazdıkları şiirlerde de daha çok Arapça ve Farsça kelime, terkip ve tamlamalar kullanmaya başlamışlardır (Köprülü, 1962: 524).

Âşık edebiyatı ve divan edebiyatı, 19. yüzyılın ikinci yarısında toplumdaki değişim ve gelişime paralel olarak gerileyip gelenekten uzaklaşmıştır. Sultan Abdülaziz döneminde Bektaşî tekkelerinin tekrar açılmasıyla geçici bir gelişme göstermiş; fakat bu, eski sanat şekillerine dönmeye yetmemiştir. Büyük şehir merkezlerindeki âşık kahvelerinin yerini tutmaya çalışan semaî kahveleri gelenekten kopmuş eski ortak özelliğini kaybederek, dar bir çevreye seslenen bir zümre edebiyatı karakteri almaya başlayan âşık edebiyatının eski canlılığını kazanmasına yetmemiştir.(Köprülü, 1962: 43). 19. yüzyılda âşıklık geleneğine bağlı birçok şair ortaya çıkmış olsa da başarılı olan şair sayısı azdır. Bayburtlu Zihnî, Erzurumlu Emrah ve Dertli bunlardan birkaçıdır.

Araştırmamıza konu olan Dertli'nin dilden dile dolaşan şiirleri ilk olarak Osmanlı döneminde edebiyatla ilgilenen birkaç kişi tarafından yazıya geçirilmiş olsa da bu çalışmalar hacimsiz ve eksiktir. Dertli'nin şiirlerinin toplandığı ve yayımlandığı ilk ciddi eser Ahmet Talat Onay'ın 1928 yılında hazırlamış olduğu eserdir. (Onay, 1928) Milli mücadele döneminde Bolu Maarif Müdürlüğü yapan Onay'ın "*Aşık Dertli, Hayatı, Divanı*" adlı eseri, 2011 yılında Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yürütülen çalışma ile Hamdi Birgören tarafından *Aşık Dertli Divanı* adıyla yeniden neşredilmiştir ve çalışmamızda bu eserden faydalanılmıştır. Makalemizde, Dertli'nin hayatı hakkında kısaca bilgi verilerek Âşık Dertli'nin divânı incelenmiş, divânda yer alan 145 şiir içerisinden gurbet temasının işlendiği şiirler ele alınmıştır.

1. Âşık Dertli

19. yüzyılın önemli şairlerinden olan Dertli, 1772 yılında Bolu'nun Gerede ilçesine bağlı Şahnalar köyünde dünyaya gelmiştir ve şairin asıl adı İbrahim'dir. Babası Bayraktar Ali Ağa, annesi ise Ayşe Hanım'dır. Dertli, çocukluk çağlarında çobanlık ile meşgul olurken diğer yandan saz çalmaya merak salmıştır. Babasının vefat etmesinin ardından köyün âyanlarından olan Halil Ağa, Dertli ve ailesinin tüm topraklarına el koymuş ve onları köyden zorla göndermiştir. O sırada yaşı küçük olan Dertli, Dörtdivan ilçesindeki akrabalarının yanına sığınmış daha sonra İstanbul'a gitmiştir. Bu şekilde başlayan gurbet yolculuğu, Konya ve Mısır'la devam etmiştir. Kimi zaman zorla yurdundan uzaklaştırılarak kimi zaman ise geçim derdiyle ömrünün uzun bir

dönemini gurbette geçirmiştir. Zor geçen yaşam mücadelesi sebebiyle Dertli, kimliğini ve kişiliğini gurbette bulmuştur. (Artun, 2008: 301)

Taksimde dert vermiş dil nâ-şâdıma
Anın için Dertli dendi adıma
Ne yâre hayrım var ne evlâdıma
Âhir haram oldu hânûmân bize.

(ADD, s. 2)

Dertli, çalıştığı kahvehanelerde oraya uğrayan âşıklardan saz çalmasını öğrenmiş ve Lütü takma adını kullanarak şiirler söylemiştir. (Yüce, 1994) Asıl "âşık" oluşu ise Konya'da çalıştığı kahvehanede bir rivayete göre şu şekilde gerçekleşmiştir: Dertli'nin Konya'da çalıştığı kahvehaneye melâmi dervişler, gezgin âşıklar sıkça uğramaktadır. Gelen kişiler Hak âşığı, Allah dostu olarak görüldüğü için hizmette kusur edilmemesi konusunda çok hassas davranılmaktadır. Dertli, bu Hak dostlarından birine 39 gün kusursuz hizmet etmiş, kırkıncı gün dervişin besmele ile Dertli'ye bir bardak su içirmesi sonucu âşıklar dünyasına adım atmıştır. Bir bardak su ile gönlü ferahlayan, dili çözülen Dertli, Hak âşığı olarak on iki telli çöğür adı verilen sazı çalmaya başlamıştır. Gittiği yerlerde kendini geliştirmiş, olgun bir saz şairi olmuş, tasavvufa ve divan şiirine ilgi duymuştur. Önce Halveti tarikatına girdiği bilirse de Bektaşiliğe yönelmiş ve o çizgide ömrünü tamamlamıştır. (Onay, 2011: 2)

1846'da Ankara yolculuğunda vefat eden Dertli, Koyunpazarı yakınlarındaki bir caminin mezarlığına defnedilmiştir. 1955 yılında Gerede-Yeniçağa yolu üzerinde ona ait bir anıt mezar hazırlanmış ve naaşı buraya nakledilmiştir. (Konrapa, 1960)

2. Âşık Dertli'nin Şiirlerinde "Gurbet"

Gurbet, "doğup yaşanılmış olan yerden uzak yer" olarak açıklanmaktadır.¹ Dertli'nin şiirlerine bakıldığında ise şairin "gurbet"i üç farklı şekilde ele aldığı tespit edilmiştir: a) Aile ve vatan topraklarından uzak kalmak, b) sevgiliden ayrı geçirilen her an, sevgilinin olmadığı her mekân c) Allah'tan ayrılıp dünya mekanında geçirilen zaman.

2.1. Vatan Topraklarından Uzak Kalmak

"Memleketinden uzak olma, vatanından ayrı yaşama halinin verdiği duygu, gariplik, yabancılık" (Ayverdi, 2011: 440) olarak tanımlanan gurbet duygusu çoğu zaman karamsarlık, yalnızlık, kötümserlik, tedirginlik temalarıyla birlikte anılmıştır. (Şimşek, 2019) Ömrü gurbette geçen Dertli'nin bu zorlu yaşamı şiirlerine gurbet teması olarak yansımıştır.

İnsanın yabancı bir memlekette yaşam mücadelesi vermesi zordur. Tüm bu zorluklara insan gurbette yalnız başına göğüs germek zorundadır. Sıkıntı ve kederler bazen o haddeye gelir ki insan isyan noktasına gelir. Dertli de sıkıntılardan bunaldığı

¹ TDK Sözlüğü

bir vakit Kirâmen Katibin'e sitem eder ve âh edecek halinin bile kalmadığından yakınır:

Kirâmen Kâtibîn, hâme-i kudret
Yazmış alnımıza kara yazılar
Bir taraftan gurbet, dert ile mihnet
Âh eylesem yaralarım sızlar

(ADD, K-126, s. 214 , d. 1)

Geçim derdiyle diyar diyar gezen ve ailesini geçindirmek için para kazanmaya çalışan Dertli'yi, en çok evlatlarına olan özlemi yormaktadır. Ailesinden uzakta zamanın bir türlü geçmeyişi, kavuşma vaktinin bir türlü gelmeyişi şairi hüznülmendirmektedir.. İnsan mutlu olduğunda zamanın nasıl geçtiğini anlamazken, sıkıntı ve elemliyen zaman durma noktasına gelir:

Aksine dönmekte bu çarh-ı devrân
Bilmem bu sözümde var mıdır noksan
Biz gurbet ilinde sefîl, ser-gerdân
Bilmem ne hâldedir körpe kuzular

(ADD, K-126, s. 214 , d. 2)

"Ölüm Allah'ın emri de şu ayrılık olmasaydı" sözüyle türkülerimizde de dile getirilen ayrılık duygusu, gurbet ile iç içedir. Gurbete giden kişi sevdiklerinden, doğup büyüdüğü topraklardan ayrılır ve bu ayrılık insanın yüreğinde hep bir sızı olarak kalır. Yaşanan bu acı o kadar derinden hissedilir ki karşılaştırıldığı kavram en büyük acıyı veren ölüm olgusudur. Ayrılık, Dertli için ölmekten daha vahim bir duygu haline gelmiştir. Ailesini ve vatanını özleyen şair, "vatan sevgisi imandandır" atasözüyle özlemine müspet bir duygu olarak ifade eder:

Dertli, ölüm haktır, âsân demişler
Ölümden beterdir hicrân demişler
Hubbü'l vatan mine'l-îmân demişer
Gönül ol sebepten vatan arzular

(ADD, K-126, s. 214, d. 3)

Dünyada zenginler ve fakirler şeklinde ekonomik anlamda sınıfsal farklılık tarihin her döneminde olmuştur. Yoksul olanların bazıları bu duruma Allah'ın takdiri olarak rıza göstermiş, gönül zenginliğine önem vermiş ve mutlu olmayı başaramışlardır. Bazıları ise fakirlikten dem vurmuş, sınıfsal ayrıma karşı çıkmış ve hatta bu durum devrim kalkışmalarına ve zenginlerin mallarını yağmalamaya kadar gitmiştir. Bunun sebebi, yoksulların geçim derdiyle türlü sıkıntılar çekerken, varlıklı insanları dertsiz, mutlu ve rahat olarak görmeleridir. Dertli de bu duruma sitem etmektedir. Kendisinin gurbet diyarlarında korku ve sıkıntılarla mücadele ederken, ellerin(varlıklıların) bolluk ve rahatlık içerisinde oluşu ona dokunmaktadır. Ayrıca divan ve halk şiirlerinde görülen sevgiliye ulaşma konusundaki "rakip" kavramı

düşünüldüğünde de Dertli sevgiliden ayrılır, gurbettedir. Rakipler ise sevgiliyle sohbet, eğlencededir. Çünkü rakiplerin geçim derdi yoktur:

Ey Dertli kalmışım ben bu hayrette
Diyâr-ı gurbette, vehm ü zulmette
Hep eller işrette, nâzda, sohbette
Ben yârimden cüdâ düştüm, ağlarım

(ADD, K-112, s. 199, d. 4)

Saz şairleri gezgin kişilerdir ve geçimlerini kahvehanelerde şiir söyleyerek sağlarlar. Sabit bir mekanları yoktur. Yolculuk, onların yaşamının önemli bir parçasıdır. (Köprülü, 2004) Bu yolculuklarda dağlar aşılır, çöller geçilir. Sanat icra etmek gaye olsa da temel ihtiyaçlarını karşılamak için insanın maddiyata ihtiyacı vardır. Dertli de saz şairliğiyle geçimini sağladığı için bu duruma "kısmet toplama" adını vermektedir. Yolculuk ve gurbet zorluk demektir. Bu zorluk şairin her gurbeti anışında karşımıza çıkmaktadır:

Gâhi sâil gibi düştüm yollarda
Gâhi Mecnûn gibi kaldım çöllerde
Bir kısmet cemine gurbet illerde
Çok meşakkat çektim, çok yuvarlandım

(ADD, K-110, s. 197, d. 3)

Acı çeken insanın tahammül seviyesi aşıldığında vücut savunma mekanizması olarak gözyaşı salgılar ve durum ağlamak olarak karşımıza çıkar. (Çelik, 2018) Ağlayan insanın sinir sistemi rahatlar ve belli bir süre sonra vücut yeniden dengeye girer. Acı ve kederlerin çok olduğu noktalarda gözden akan yaş artık tükenir ve göz yaşı torbalarından kan sızar. Bu durum da "kan ağlamak" şeklinde dilimizde kullanılır. Dertli, gurbette o kadar çok acı çektiğini ifade eder ki artık gözleri ağlamaktan yorulmuş, gözyaşları tükenmiş ve gözlerinden kan sızmaktadır. Kendisine teselli için şarap sunan sakiye de öfkelenen şair, kendisinin meyhane pîrinin kadehinden kanmış olduğunu, buna rağmen acısının dinmediğini söyler. Bir kadeh şarap onu teselli edemez. Çünkü onun acısı tahmin edilenden çoktur:

Sâki sunma bize mey-i engûrü
Canlar câm-ı pîr-i muğândan kanık
Dost elinden düştük gurbet illere
Hicr ile gözlerim kana bulanık

Vâsıl olan var mı hiç visâline
Akıl fikir ermez pür-kemâline
Âftâb-ı hüsnüne, hûb cemâline
Var mı Dertli gibi abası yanık

(ADD, K-107, s. 193, d. 1-3)

Gurbete giden insanın temel motivasyonu bir gün yeniden sılaya kavuşmaktır. Bunun hayali ve özlemiyle gurbette çekilen çilelere göğüs gerilir. Ama bazen zorluklar ve hasret o kadar boğar ki insanı, ümitsizlik duygusu galip gelir. Sılaya kavuşamayacağını düşünür ve karamsarlığa düşer:

Hasret-i kaddinle gurbet illerde
Geçmededir vakt ü zamânım benim
Gâhi beyâbanda gâhi çöllerde
Kesilmiştir tâb ü tûvânım benim

Böyre ayrılığa kör olsun sebep
Fedâdır uğruna ser ü cânım hep
"Yâ peri" esmâsın çeksem rûz ü şeb
Gelmez m'ola kaşı kemânım benim

(ADD, K-115, s. 203 , d. 1-2)

Dertli, Bektaşî geleneğine bağlı bir şairdir. Sunnî din adamlarına göre şirk ya da günah kabul edilen birçok husus ona göre âdettendir. Allah'ın herkese kısmet, bereket ve mutluluk dağıtırken, Dertli'ye gurbet verdiğini ve bu duruma isyan ettiğini belirtir:

İçirdin feleğin câm-ı zehrini
Aldı gam leşkери gönül şehri
Yeter bunca demdir çektim kahrını
Diyâr-ı gurbeti bana mı verdin?

Bu nasıl tecellî, bilmem ne hikmet
Serpilmiş cihâna dâne-i kısmet
Dertli'yi gurbette koydun âkıbet
Firâkı, hasreti bana mı verdin?

(ADD, N-75, s. 147, d. 3-4)

Diyar diyar gezen ve sıra hasretiyle yanan Dertli yolculuklarını şu dizelerle tarif etmiştir:

Gâhi bittim gülşen-i dehr içre şebbûylarla ben
Gâhi aktım nehrler içre akar sularla ben

Gâh feleklerde meleklerle berâber gezmişim
Gâh refâkat eyledim sahrâda âhûlarla ben

Gâhi ünsiyette buldum kendimi fark eyledim
Gâh sedef karnında hem-demlendim incûlarla ben

Gâhi Ankâa'larla pervâz eyledim seyr-i semâ
Gâh vîrân bekledim genc üzre baygularla ben

Dertli-i nâ-çârı kurbundan cihâna def' edip
Hasret-i cânân ile kaldım bu kaygularla ben
(ADD, D-27, s. 75, b. 1-5)

2.2. Sevgiliden Ayrı Geçirilen Zaman

Dertli, sevgiliden ayrı geçirilen her anı ve sevgilinin olmadığı her mekanı gurbet olarak görür ve sevgiliden ayrı kalmak onun için dayanılmaz bir acıdır. Sevgiliye kavuşmak için her yol denenir ve mübahdır. Dertli, sevgiliye kavuşmanın yollarını arar ve bunun bedeli eğer canını vermekse bunu seve seve yapacağını söyler:

Devây-ı vaslın ey cânâ, hayât ise bahâsın kes
Koma bin türlü illet, ehl-i sevdâyı süründürme
O, kem-perver deme şâhım, cevâp eyle, arasın kes
Adâlet vaktidir şimdi bu da'vâyı süründürme
(ADD, S-45, s. 101, d. 2)

Dertli, etrafındaki insanlar tarafından mutlu görünse de derdinin çok olduğunu söyler ve en çok derdi çekenin de kendisi olduğunu iddia eder:

Dertli-i bî-çareyi dertsiz sanır bî-dertler
Ol ise dert ü belâ ikliminin sultânıdır.
(ADD, D-41, s. 92, b. 6)

Dertlerinin çok oluşu ve gurbet Dertli'nin seçimi değil takdir-i ilahidir.

Dûr olmayı ister mi kişi öz vatanından
Ey Dertli-i bî-çare bu esrârda ne hâl var
(ADD, K-58, s. 119, b. 5)

Gurbet sadece dört duvar olan evden, toprak parçası olan bağ bahçeden ya da aileden uzak kalmak değildir. Şairler için sevgiliden ayrı kalınan her an gurbettir. İster Cennet olsun, ister bolluk bereket... Âşık sevgiliden uzaksa, âşığın bulunduğu mekan kendisi için Cehennem'dir. Ve âşığın sılası sevgilinin yanındır. Dışarıdan bu ızdırap görünmese bile yürek yangın yeridir:

Bana derler ne yatarsın gurbette
Bilmezler çektiğim aşk fesâdıdır
Tâ ezelden böyle çekilmiş kalem
Nice şâd olayım, dil-nâ-şâdıdır.
(ADD, K-144, s. 237, b. 1)

Sevgiliye kavuşmak, sıla hasretini bitirmek için Dertli, sevgiliye yalvarır. Sevgiliye kavuştuğu an gurbet ve ayrılık bitecektir fakat sevgili bunu kabul etmez:

Dilberâ gülşâne doğru gel dedim, gelmem dedi
Bezm-i âşıkana doğru gel dedim, gelmem dedi

Gel dedim gelmem dedi nedir muradı dilberin
Yürü bizden yâre doğru gel dedim gelmem dedi

Gel ciğer-parem dedim durdu kaden nuş etmeğe
Saki-i devrane bir gel gel dedim gelmem dedi

Hatır-ı uşşakı gözle şahım ihmal eyleme
Ol ulu meydane doğru gel dedim gelmem dedi

Dertli can kurbanın olsun bir kadem bas yanıma
Na-bedid eyvana doğru gel dedim gelmem dedi
(ADD, D-15, s. 61, b. 1-5)

Sevgili, Dertli'nin acı ve kederine karşı çoğu zaman cevap dahi vermez, âşığını görmezden gelir:

Eyledin zülfün gibi âhir perîşân hâlîmi
Sormadın rahm eyleyip bir kez benim ahvâlîmi
(ADD, D-16, s. 63, b. 1)

Sevgiliden yüz bulamayan ve kavuşamayan Dertli bazen de gurbeti bir kurtuluş olarak görür ve divane gibi diyar diyar gezer:

Dertli-i bî-çâreyi bir yerde sakın kılmayıp
Gezdiren kûh ile sâhra büsbütün dünyâ-yı aşk
(ADD, D-22, s. 69, b. 5)

Ama nereye giderse gitsin sıla/sevgili gibisini bulamadığını da itiraf eder:

Bî-mürüvvet çarh kılar çoktandır istiğna bana
Rahm-ı mâderden sağır oldu geniş dünya bana
(ADD, D-6, s. 49, b. 1)

Bu yolculuklar sırasında birçok insanla karşılaşan şair, en çok hürmeti ve izzeti Alişan Bey'den görmüştür. Gurbette biraz olsun sıcak yuva özlemi giderse de Alişan Bey'in kız kardeşine ilgi duyması Dertli'nin oradan da gönderilmesine sebep olmuştur.

Dertli bir yerde çok eğlenmezdi ammâ, neylesin
Lütfü çok, ihsânı çok bir Âlişân eğler beni.
(ADD, D-18, s. 65, b. 5)

Dertli'nin şu dizeleri ise belki de bu olay üzerine söylenmiştir:

Dil-rubâlar mülk-i hüsne Dertli'yi nefy etmeye
Geldiler bir araya hakkında fermân ettiler
(ADD, D-36, s. 87, b. 6)

2.3. Dünya Mekânında Geçirilen Zaman

Dertli'nin bazı şiirlerinde ise "gurbet" Allah'tan ayrı olmak şeklinde karşımıza çıkar. Bu durum Dertli'nin tasavvufi şiirden de haberdar olduğuna delildir.

Ger sorarsan ey hâce evvel mekânımdan benim
Kâf u nûn sırrındaki kurb-ı azîmü'ş-şân idim

Çâr anâsır içre şimdi şöyle mahbûs olmuşum
Nûr kandilinde evvel manzar-ı Sübhân idim

Âkıbet devrân beni saldı diyâr-ı gurbete
Âh o günler kandedir kim vâsıl-ı cânân idim
(ADD, D-25, s. 73 , b. 2-3-4)

Yine başka şiirinde;

Ezel bî-dert idim, bir Dertli oldum
Makam makam gezdim, cihâna geldim
Kendimi ahsen-i takvîmde buldum
Hakk ile vâkıf-ı esrâr idim ben
(ADD, N-74, s. 145 , d. 3)

SONUÇ

19. yüzyıl âşıklarından Âşık Dertli, halk şiiri ve klasik şiire hâkim olan önemli bir şairdir. Ömrünün büyük bir kısmı doğduğu topraklardan, ailesinden ve çocuklarından uzakta geçmiştir. Gurbette çektiği zorluklar ve sıkıntılar onun şiir dünyasına da yansımıştır. Divanı incelendiğinde, gurbet temasını sıkça işlediği ve gurbetin getirdiği ayrılık, ızdırap gibi duyguların şiirlerine yansıdığı görülmektedir. Dertli'nin şiirlerine bakıldığında şairin "gurbet"i üç farklı şekilde ele aldığı tespit edilmiştir: Aile ve vatan topraklarından uzak kalmak, sevgiliden ayrı geçirilen her an ve Allah'tan ayrılıp dünya mekanında geçirilen zaman şeklinde gurbet teması karşımıza çıkmaktadır.

Dertli, gurbette çektiği sıkıntılardan bunaldığı bir vakit Kirâmen Katibin'e sitem ederek âh edecek halinin bile kalmadığından yakınmıştır. Zorluklar ve hasret; âşığı o kadar yormuştur ki kimi zaman ümitsizlik duygusu galip gelmiş, sılıya kavuşamayacağını düşünerek karamsarlığa kapılmıştır. Memleketine olan özlemini, "vatan sevgisi imandandır" atasözüyle ifade etmiştir.

Âşık Dertli gurbet diyarlarında korku ve sıkıntılarla mücadele ederken, ellerin (varlıkların) bolluk ve rahatlık içerisinde oluşuna sitem etmiştir. Gurbet acısını dindirmek ve kendisine teselli vermek isteyenleri "şarap sunan sâki" mazmunu kullanarak eleştirmiş; kendisinin meyhane pîrinin kadehinden kanık olduğunu, buna rağmen ayrılık-gurbet acısını dindiremediğini söylemiştir. Âşık Dertli çoğu kez şiirlerinde Allah'a sitem etmiştir. Allah'ın herkese kısmet, bereket ve mutluluk dağıtırken, kendisine gurbet verdiğini ve bu duruma isyan ettiğini belirtmiştir.

Dertli'nin şiirlerinde az da tasavvufi manada gurbet anlayışı hakimdir. Dünya hayatı, Dertli için sürgün yeri olarak görülmüştür.

KAYNAKLAR

Artun, Erman (2008). *Âşıklık Geleneği ve Aşık Edebiyatı*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.

Ayverdi, İlhan (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Onay, Ahmet Talat (2011). *Âşık Dertli Divanı*. (Haz. Hamdi Birgören) Bolu: Bolu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Çelik, Metin (2018). "Duygusal Ağlamanın Bilmecesi: Ne Zaman ve Neden Ağlarız?". *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*. C. 2. S. 4. s. 415 – 428.

Konrapa, Zekai (1960). *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası.

Köprülü, Mehmet Fuat (1962). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Güven Basımevi.

Köprülü, Mehmet Fuat (2004). *Türk Saz Şairleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şimşek, Yaşar (2019). "Kemalettin Kamu ve Gültekin Sâmanoğlu Şiirlerine 'Gurbet Teması' Bağlamında Karşılaştırmalı Bir Bakış". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. S. 34. s. 325-341.

Yüce, Nuri (1994). "Dertli". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yay. C. 9. s. 186-187.

KISALTMALAR

ADD: Âşık Dertli Divanı (Onay, 2011)

K: Koşma

S:Semai

N: Nefes

K: Kalenderî

d: Dörtlük

b: beyit numarası

**HALİT ZİYA UŞAKLIĞIL'IN
ROMANLARINDA 'ATEŞ'İN
TÜRLÜ HÂLLERİ**
THE VARIOUS STATES OF 'FIRE'
IN THE NOVELS OF HALİT ZİYA
UŞAKLIĞIL

Prof. Dr. Süheyla YÜKSEL
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
E-posta: syuksel@cumhuriyet.edu.tr
Orcid: 0000-0001-7513-9179

Öz

Halit Ziya Uşaklıgil *Sefile*'den başlayarak romanlarında 'ateş'i çeşitli fonksiyonlarıyla ve değişen oranlarda kullanmıştır. Bu oran bir alev figürüyle resmedilebilir. İlk üç eserde 'ateş' az, *Ferdi ve Şürekâsı*, *Mai ve Siyah* ve *Aşk-ı Memnu*'da daha fazla ve anlamlıdır. *Nesli Ahir*'de 'ateş' ve ateşle ilgili unsurlar çok az yer bulmuştur. *Kırık Hayatlar*'da belirlenen başlıklara uygun bir kullanıma rastlamak mümkün olmadığı gibi bu romanda 'ateş' farklı bir fonksiyonla da işlenmemiştir. Yazarın 'ateş'e daha çok kahramanlarının psikolojilerini açığa çıkarmak için müracaat ettiği görülmektedir. *Nesli Ahir* ve *Kırık Hayatlar* kalabalık şahıs kadrolarıyla bu tahlillerin derinleşmesine müsait değildir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarında 'ateş'in yer alışı şekli yazarın biyografisinden, etkilendiği eserlerden ve sanatında kat ettiği yollardan hareketle yorumlanabilmektedir.

Bu makalede Halit Ziya Uşaklıgil romanlarında 'ateş'in türlü hâlleri "Babasız Tüten Ocak", "Cinselleşmiş Ateş", "Mum Işığı", "Yok Edici Gücüyle Ateş" ve "Arındırıcı Gücüyle Ateş" olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır. Bu başlıklar altında yer alan eserlerin değerlendirilmesinde yayımlanış tarihleri göz önünde bulundurulmuştur.

Anahtar kelimeler: Halit Ziya Uşaklıgil, ateş, mum ışığı, arınmak, yok olmak

Abstract

Halit Ziya Uşaklıgil used 'fire' in various functions and to various extents in his novels, starting with *Sefile* [the Miserable]. The degree of this use may be visualized as a flame figure. 'Fire' is occasionally encountered in the first three works, while it is more frequent and meaningful in *Ferdi ve Şürekâsı* [Ferdinand and Partners], *Mai ve Siyah* [Blue and Black] and *Aşk-ı Memnu* [Forbidden Love]. The symbol of fire and fire-related elements are rarely included in *Nesli Ahir* [the Final Generation]. While it is not possible to encounter a similar use in *Kırık Hayatlar* [Broken Lives], the symbol of fire is also not used with a different function in this novel. It is seen that the writer resorted to fire to rather unravel the psychological state of his characters. With their numerous sets of characters, *Nesli Ahir* and *Kırık Hayatlar* are not suitable for the elaboration of these breakdowns.

The form of inclusion of 'fire' in the novels of Halit Ziya Uşaklıgil may be interpreted based on the writer's biography, his inspirations for his works, and his journey in his art.

In this article, the various states of 'fire' in the novels of Halit Ziya Uşaklıgil are gathered under five categories as "Babasız Tüten Ocak" [Stove Burning without the Father], "Cinselleşmiş Ateş" [Sexualized Fire], "Mum Işığı" [Candlelight], "Yok Edici Gücüyle Ateş" [Annihilating Fire], and "Arındırıcı Gücüyle Ateş" [Cleansing Fire]. In the analyses of the works under these categories, the publication dates of the works are taken into consideration.

Keywords Halit Ziya Uşaklıgil, fire, candlelight, cleansing, annihilation.

GİRİŞ

Ateş, ilk çağlardan itibaren insanoğlunun ilgi odağındadır. Hemen her milletin mitolojisinde 'ateş'in ana motif olduğu bir öykü veya ateşle özdeşleşen bir ilah vardır. Tek tanrılı dinlerde Cehennem merkezli anlatımların olması 'ateş'in insan hayatındaki rolünün artarak devamını sağlamıştır. 'Ateş' hem huzur hem korku vericidir. Hayatı var ve yok edendir. Bünyesinde taşıdığı bu zıtlıklar sebebiyle mitolojik öykülerden itibaren 'ateş' tek başına veya güneş, kırmızı renk, ışık, şimşek, mum, kandil gibi birçok kelimelerle ilişkilendirilerek kullanılmış, 'ateş'in sembolik veya gerçek anlamı bu kelimelere de yüklenmiştir. Azra Erhat Hesiodos'un *Theogonia*'sını değerlendirirken "ateşin ilke olduğunu ne kadar düşünüp kavramış olsa da Herakleitos, ateşi bize ölümsüzleştiren filozof değil ozandır, Hesiodos'tur" (Hesiodos, 1977: 32.) der. Bu makalenin konusu olan Halit Ziya Uşaklıgil'e dair böyle bir hüküm verilemez ama yazarın 'ateş'e birden fazla anlam yüklediği görülmektedir.

Bu yazı için, Halit Ziya Uşaklıgil'in romanları 'ateş'in görünümüleri çerçevesinde okunmuş, ortak özellik gösteren eserler, yayımlanış tarihleri göz önünde bulundurulurken değerlendirilmiştir. Tartışmasız, bir roman matematik işlemi yapılıp gibi kaleme alınmaz. Toplumsal ve siyasal hayat, yazarın yeteneği ve yaşadıkları, edebiyat anlayışı ve içinde bulunduğu topluluk, eserin şekillenmesinde rol oynar. Halit Ziya'nın romanlarında 'ateş'in işlenişinde de yazarın yaşadıklarının ve etkilendiği eserlerin izlerini görmek mümkündür. Halit Ziya Uşaklıgil romanlarında 'ateş'in türlü hâlleri bütün bunlar göz önünde bulundurulurken yorumlanmış ve bu yorumlar; "Babasız Tüten Ocak", "Cinselleşmiş Ateş", "Mum Işığı", "Yok Edici Gücüyle Ateş" ve "Arındırıcı Gücüyle Ateş" olmak üzere beş başlık altında toplanmıştır.

Babasız Tüten "Ocak"

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Sefile* ve *Mai ve Siyah*'ında 'ateş', 'yuva'yı çağrıştıracak şekilde yani 'ocak' olarak görülmektedir. Kısa bir iki cümle veya küçük bir paragraf hacmindeki bu görünümlere melankolik satırlarla da olsa "anne" şefkati eşlik eder. Az, yok anlamına gelmez ve bu kısa sahneler eseri yorumlamak açısından anlamlıdır.

Halit Ziya'nın ilk romanı *Sefile* aç, vücudunun ancak yarısını örten yırtık paçavralar içinde üşüyen Mazlume'nin tasviri ile başlar. Romanın ilk diyalogu Mazlume ile Mihriban Hanım arasında fakat tek taraflı olarak cereyan eder çünkü Mihriban Hanım Mazlume'ye "sefaletten kurtarma"yı (s. 15) vaat etmekte fakat karşısındakinden cevap alamamaktadır. Sonunda Mazlume teklifi kabul eder ve zor bir yolculuğun ardından Mihriban Hanım'ın evine ulaşılır. Mazlume'nin kendisine de itiraf edemediği iki temel ihtiyacı vardır; karnını doyurmak ve ısınmak. Fakat küçük kızı ve Mihriban Hanım'ı karşılayan İkbâl Hanım da, "ziyadesiyle üşüyormuş" (s. 19) gibi omuzlarına attığı pembe renkli kürke sıkı sıkı sarılmaktadır. Kısa bir tanışma

merasiminden sonra Mazlume'nin "sabahtan beri feryat eden midesi" (s. 20) memnun edilmiştir ve küçük kız "bir yatağın içinde dalgın dalgın" (s. 20) düşünmektedir. Mazlume'nin ikinci temel ihtiyacı olan "ısınmak" arzusu, onun huzur duymasını sağlayacak, 'ateş'te yanan odunların sesinin dinlendiği sıcak bir oda ile karşılanmamıştır. Çünkü isteksizce geldiği bu ev onun için "yuva" olmayacaktır. Hâlbuki Mazlume annesiyle geçirdiği yoksulluk günlerini "mangalın üzerinde yemek tenceresinin fıkır fıkır kaynayışı işitildiğini tahattur" (s. 22) ederek anmaktadır. Mazlume, annesi ile birlikte sıcak aile ortamını da kaybetmiş, annesinden ayrıldıktan sonra bir yuvası olmamıştır. Yazar, yuvayı anneyle birlikte düşünmüştür. Bu birliktelik yaklaşık 10 yıllık bir aradan sonra *Mai ve Siyah*'ta görülecektir.

Mai ve Siyah; bir şairin, bir neslin, hayal kırıklığının (Tanpınar, 1977: 279) romanı olarak okunabilir. Edebiyat-ı Cedide'nin manifestosu olarak düşünülebilir. Bu tarz tespitlerin sayısını artırmak mümkündür. Bütün bunların yanında *Mai ve Siyah*, 'ateş'in psikanalizi açısından yorumlanınca da dikkate değer sonuçlar çıkarabilmektedir. Bunlardan birisi "Babasız Tüten Ocak" başlığı altında değerlendirilmeye müsaittir.

Tepebaşı'nda bir yemek masasının tasviriyle başlayan eserde hemen sonra uzun bir geri dönüşle Ahmet Cemil ve ailesi tanıtılır. Eğer romanın mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi temel unsurları isminin çağrıştırdığı şekilde "mai" ve "siyah" sembolleri etrafında değerlendirilmek istenirse Ahmet Cemil'in geriye dönüşle anlatılan günleri, "mai"dir. Mutlu bir aile tablosu çizilir ama bu mutlulukta mesela, "ocaktaki ateşin yaydığı sıcaklık" yoktur. Aile fertleri "ateşin sesini dinleyerek" hüyalara dalmazlar. Hâlbuki babanın ölümünden sonra, üstelik Ahmet Cemil'in ailenin sorumluluğunu yüklediği ve bu sebeple derslere gitmek zorunda olduğu günlerde bu ev "küçücük kırmızı bakır mangalla ısınan" (s. 100) bir "yuvacık"tır (s. 100):

Dersi olduğu akşamlar sofrada matem andıran bir sükût ile yemek yedikten sonra küçücük kırmızı bakır mangalla ısınan bu yuvacıkta annesini, kardeşini yalnız bırakarak, hatta geç kalmak korkusuyla mangalın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini alamayarak bu geceler için aldığı muşamba paltosunu giyer, 'Anne ben gidiyorum, uykunuz gelirse beni beklemeyiniz!' der, kalbinde bu eve, şu muhtasar aile ocağına bir hasret hissiyle sokağa çıkardı (s. 100).

Yukarıdaki paragrafta yer alan "mangalın kenarına sürülen cezve"yi *Sefile*'deki, "mangalın üzerinde yemek tenceresinin fıkır fıkır kaynayışı" (s. 22) ile birlikte düşününce, Halit Ziya için "ocak" anne ile birlikteyken tütmektedir demek yanlış olmaz. Yazarın özellikle *Kırk Yıl* isimli hatıra kitabına bakınca bunu destekleyecek birçok anı görülmektedir.

Sefile ve *Mai ve Siyah*'taki yukarıda sözü edilen sahnelere "Ocak ateşi aile birliğinin ve aşkın sembolüdür. Orada ateşi bekleyen ve besleyen, tıpkı mağara

devrinde olduğu gibi, gene bir kadın olur” (Ersoy, 2007: 54.). şeklinde evrensel bir bakışla yaklaşmak da mümkündür.

Mai ve Siyah'taki paragrafta Ahmet Cemil'in "mangalın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini alamayarak" (s. 100) evden çıktığı görülmektedir. Romanın olay örgüsüyle son derece uyumlu olan ayrılış eserdeki baba figüründen hareketle de değerlendirilebilir:

Orhan Koçak (1996: 136.), *Mai ve Siyah*'ta Ahmet Cemil'i evin dışına çıkarmanın baba figürü olduğunu, mesleğinin avukat olmasıyla da dönemin toplumuna yabancı olan bir hukuk düzenini ailede temsil ettiğini söyler. Ocağın başında babanın olmayışı babaya yüklenen göreve ve fonksiyona uygundur.

Ayrıca Halit Ziya *Kırk Yıl*'ın ilk sayfalarında hayal meyal diyerek bir hatırayı anlatır: "İzmir'de herkes sofrada idi. Kimlerdi bilmiyorum. Ne sofrayı ne de oradakileri görmüyorum. Yalnız biliyorum ki dadımı azarlamış, bu yaramaz çocuğu niçin sofraya getirmiş diye kovmuş olacaklar. Ben başımı dadımın omuzuna koyarak, o beni uzaklaştırırken ağlıyorum" (s. 7). Bu hatıra Ahmet Cemil'in "Mangalın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini alamayarak" (s. 100) evden çıkarılmasında yazarın bilinçdışının da etkili olduğunun düşünülmesine yardımcı olabilecek niteliktedir.

Bütün bunlardan başka aynı konu Jale Parla'nın *Babalar ve Oğullar*'ında Tanzimat romanına dair yaptığı epistemolojik yaklaşımdan hareketle de yorumlanabilir. Jale Parla, (2006: 15) "Osmanlı'nın kültür normları sisteminde, bu normların mutlaklığını destekleyen kurumsal otorite zaafa düşmüştü. Gerek edebî gerekse edebiyat dışı metinleri biçimlendiren epistemolojik kuram, mutlakçı bir epistemolojik kuramdı Artık mutlakçı ve ataerkil bir sultanın otoritesine eskisi gibi yaslanamayan mutlakçı bir kültür, simgesel babasını arıyordu. Metinler yetimdi" tespitinde bulunur. Bu makalede incelenen eserlerin yazıldığı yıllarda, mutlak otoritesi olan bir sultan vardır fakat sanatçılar bu otoritede baba şefkatini bulamaz. Romanlardaki ocağın babasız tütmesinin arkasında bu sebebi de aramak yanlış olmayacaktır.

"Cinselleşmiş Ateş¹"

Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarında aşk teması daima ve üçlü aşk olarak vardır. Bu tema, marazilik derecesinde santimentalizmle işlenmiştir. Yazarın *Ferdi ve Şürekâsı*, *Mai ve Siyah* ve *Aşk-ı Memnu* isimli romanlarına bakınca aşk temasının 'ateş'e dair unsurlarla birlikte işlendiği görülmektedir.

¹ Bu ifade Gaston Bachelard'ın *Ateşin Psikanalizi* isimli eserinin "Dördüncü Bölüm" başlığıdır. Bachelard, eserinin bu bölümünde ateşin keşfini bilimsel teorilerle değil psikanaliz üzerinden açıklar ve görüşünü eserlerden örneklerle destekler. Bu makaledeki "Cinselleşmiş Ateş" bölümü içerik olarak Bachelard'ın tespitleriyle paralellik göstermez.

Ferdi ve Şürekâsı'nın yayımlandığı yıllarda yazar, iş ve aile hayatında büyük sıkıntılar yaşamaktadır, İzmir'den ayrılma planları vardır ve annesini kaybetmiştir. Halit Ziya için "ocak" dağılmıştır. Bu roman yazarın ifadesiyle "buhranlı yıllar"ının (Uşaklıgil, 1969: 288) ürünüdür. Romandaki aşk üçgeninin bir köşesinde çocukluktan genç kızlığa geçen, âşık olduğu delikanlıyla evlilik hayalleri kuran, bu hayalleri gerçekleştiren fakat beklemediği şekilde sevdiği kişinin başkasına âşık olduğunu öğrenen Hacer vardır.

Hacer ismi romanın başlangıcından itibaren geçer fakat yazar genç kızı okuyucuya eserin 5. bölümünde "mukaddes bir hülya mabedi gibi" (s. 39) olan odasında tanıtır. Alev, mum, ocak, ışık, sıcaklık gibi 'ateş'le birlikte anılan kelimelerin sıklıkla kullanıldığı bu sayfalar ve anlatılanlar birkaç açıdan değerlendirilebilir².

Hacer'in tanıtımına ayrılan 5. bölümün aşağıdaki paragrafları bu makalenin konusu olan "ateşin türlü hâlleri" açısından önemlidir:

Oda karanlıktı, yalnız duvarın içine gömülmüş küçük bir ocağın aleleri kırmızı bir ziya neşrediyordu. Genç kız ilerledi, bir kibrit çaktı, odanın yarı ziyası içinde şeffaf bir safha gibi parlayan aynanın iki tarafındaki mumları yaktı. Şimdi oda latif, gözleri okşar hafif bir ziyayla tenevvür etti (s. 39).

Ocaktan bahar güneşlerine mahsus bir hararet çıkıyor, mumlar odayı bir fecir ziyası içinde tutuyordu. Bu hararet, Hacer'in vücudunu okşuyor; omuzlarından, sinesine kayarak bütün cildine ateşli buseler konduruyor, bu ziya, odanın türlü renkleri üzerinde oynayarak gözlerini taltif ediyordu. Genç kız, ziya ve hararet içinde istihmam ediyormuş gibi sıcak su içinde bulunanlara mahsus bir hazla mütelezzizdi" (s. 42-43).

Bu tasvirdeki "ayna", 'ateş' ile birleşerek levhaya narsist bir renk katmıştır. Çünkü daha önceki sayfalarda Hacer'in ancak mavi defteriyle paylaşabildiği sevgisine babasının maddi gücü sayesinde ulaşabileceğini anlamış olmanın güveni de resmedilmiştir. Güç, enerji, büyüklük ve hareketlilik ateşin en önemli özellikleridir" (Fromm, 1992: 29.).

Bu güç ve güven gösterisinin yanında yukarıdaki paragraflar, "mumlar"dan hareketle Hacer'in yalnızlığı ve İsmail Tayfur'a sahip olamayacağı şeklinde de okunabilir. Bachelard *Mumun Alevi* (2008: 54-55.) isimli eserinde; "...iyi bir mum

² Mesela bu bölüm Halit Ziya'nın romancılığı açısından değerlendirilip yazar, romanlarının ilk bölümleriyle son bölümleri arasında organik bir bağ kurmayı sever, şeklinde bir tespit yapılabilir. Çünkü *Aşk-ı Memnu*'nun hemen ilk sayfasında başındaki "beyaz örtüye" dikkat çekilen Bihter'in romanın sonunda ölmesi, *Mai ve Siyah*'in üçüncü bölümündeki "baran-ı elmas"ın, romanın sonunda "baran-ı dürr-i siyah" olması gibi *Ferdi ve Şürekâsı*'nın başlangıcında Hacer'in mutluluğunu, hayallerini anlatmakta kullanılan "mum", "odayı ısıtan alev" romanın sonunda genç kızın ölümünü hazırlayan unsurlar olmuştur.

anısında tek başına yaşadığımız düşleri bulmamız gerekir. Alev yalnızdır, doğal olarak yalnız kalmak ister. On sekizinci yüzyıl sonunda, bir alev fizikçisi, iki mumun alevlerini yan yana getirmeye boş yere uğraşmıştı: Mumun fitillerini yan yana koymuştu. Ama iki yalnız alev büyüme ve yükselme sarhoşluğu içinde, birleşmeye yanaşmıyor ve her biri en ucunda inceliğini koruyarak, dikeylik enerjisini koruyordu. Fizikçinin bu ‘deney’inde, yanmak için birbirine yardım etmeye boş yere çabalayan tutkulu iki yüreği temsil eden sembollerin akıl almaz bir felaketi vardır” der. Bütün maddi gücüne ve hatta sevgisine rağmen Hacer yalnız kalmış, İsmail Tayfur’a duyduğu sevgi, genç adamın yüreğinde bir ateş yakamamıştır.

Bu paragrafta Hacer erotik bir levhanın figürü olarak resmedilmiş ve çağrıştırılan cinsellik oaktan yayılan ateşle sağlanmıştır. “Ateş dört unsur içinde, aktif ve eril olan iki unsurdan biridir.” (Salt, 2010: 51.) Bu görünüm eserin diğer sayfalarında çocuksuluğuyla anlatılan Hacer’e ters düşer. Burada ‘ateş’in dönüşüm ve yenilenmenin sembolü olduğu, libido ile ilgisi (Cirlot, 2001: 105.) hatırlanmalıdır. Genç kız evliliğe adım atacak yeni bir rol üstlenecektir. O zaman akıllara, benzer koşullarla evliliğe adım atmış olan bir önceki romanının kahramanı Nemide böylesine erotik levhanın figürü olarak niçin resmedilmedi sorusu gelir. Bu sorunun cevabı da Nemide’nin fedakârlığında gizlidir. O, sevilmediğini veya daha az sevildiğini anlayınca, bazı tereddütleri ve olumsuzluk çağrıştıran eylemleri olsa bile aradan çekilmeyi tercih etmiştir. Hâlbuki Hacer sevilmediğini anlayınca kendisiyle birlikte İsmail Tayfur’u da ölüme götürmek istemiştir. Hacer bu yönüyle Nemide’den ayrılır ve Bihter’e uzanır.

Mai ve Siyah’ın Lamia’sı da cinsel öğeler ve bu öğeleri çağrıştıracak ‘ateş’ ve ‘ateş’le bağlantılı sıfatlarla tasvir edilmiş, bu açıdan o da Bihter’in arzularının esiri olduğu sahneleri hazırlamıştır fakat Lamia, Hacer ve Bihter’den farklıdır. Çünkü o arzulayan değil arzulananıdır.

Halit Ziya Uşaklıgil *Kırk Yıl*’ında (1969: 463.) *Mai ve Siyah*’ın Ahmet Cemil’iyle ilgili olarak “Bir aşk yıldızı bir de sanat hülyası olacaktı” der. Ahmet Cemil’in “aşk yıldızı” Lamia’dır. Romanda görünürlüğü az fakat etkisi büyük olan Lamia, piyanosunun başında, Ahmet Cemil’in bakış açısıyla tasvir edilirken “aşk yıldızı” rolü belirginleştirilmiştir:

Büyük lambanın kırmızı kalpağından yakut renginde bir ziya intişar ederek bütün bu odayı alevden renge boyamıştı. Bu kırmızı ziyanın odanın ortasında masanın etrafında ateşten bir hale teşkil ettikten sonra yavaş yavaş hafifleşerek bütün duvarlardan, eşyadan perdelerden kayarak burada bir pembe gül uyandırıyor; sonra ta piyanonun kenarına kadar gelerek Lamia’nın sırtını, omuzlarını başından arkasına dökülen kıvrırcık saçlarının dalgalarını münevver bir ihtizaz içinde sarıyor, mumların sarımtırak ziyasıyla titreşe titreşe öpüştükten sonra söniyordu. Bu gül ziyası içinde şimdi Lamia onun gözünde sihirlili bir inkişaf ile sanki

büyüyor, o dar omuzlar genişliyor, şu küçük başa bir vüsat geliyor, bu küçük çocuk yükseliyor, şu nahif mahlûktan o pembe renk içinde, bu rakik nağmeler arasında silkinerek, saçlarından ziya köpükleri serpererek bir genç kız çıkıyordu” (s. 141-142).

Lamia'nın yeni açılan bir gül imajıyla verilmesi, klasik edebiyatta sevgili için sıklıkla başvurulan gonca gül mazmununun farklı bir ifadesidir. 'Ateş'le ilgili unsurlar yeni açılan gül imajıyla birlikte bu tasvire aşk ve cinsellik boyutu katmıştır.

Ahmet Cemil bu hülyadan Lamia ve Hüseyin Nazmi'nin ikazlarıyla kısa sürede uyanır. Çünkü bu eserde aşk ikinci plandadır. İlerleyen sayfalarda nişanlandığı söylenerek hayatında ve kimliğinde yeni bir safha açılan Lamia, daha önce Ahmet Cemil'in bakışıyla ve 'ateş'le ilgili unsurlardan faydalanılarak cinsel bir kimliğe büründürülmüştür. Çünkü Lamia, Ahmet Cemil'in “aşk yıldızı”dır.

Yazarın *Mai ve Siyah*'tan sonra kaleme aldığı *Aşk-ı Memnu*'da aşk teması ilk sayfalardan itibaren işlenmeye başlar. Bihter'in evliliğini sorgulamasıyla başlayan ve intiharıyla neticelenen sürecin anlatımına; kandil, soba, mum gibi 'ateş'le ilgili nesnelere ve bunların yaydığı ışık, sıcaklık, alev gibi soyut varlıklar birer dönüm noktası olarak damga vurmuştur. Bu süreç piknik dönüşü Bihter'in kendisini “kandilini bile yakamayacak” (s. 161) kadar yorgun hissettiği gece başlar. Genç kadın birbirine zıt duygular içindedir. Üvey annelik sıfatından sıkıldığını fark eder (s. 169), annesine benzememek için yemin eder (s. 171), Behlül'ü düşünmek istemez (s. 170). Bu karanlıktan kurtulmak için kandili yakar. Önce yanmakta tereddüt gösteren, “sonra birden ufak bir çıtırtıyla bir küçük ziya mevesi ihtizaz” (s. 173) eden ve odayı renk renk ışıklarla doldurarak genç kadının “karanlık bir rüyadan mülevven bir rüyaya çıkmış gibi” (s. 173) hissetmesini sağlayan kandilin odayı aydınlatma süreci, aynanın katkısıyla, Bihter'in kendi gerçeğini kabul ediş sürecidir. Bu sayfalarda koyu sarı, mavi, kırmızı camlarıyla anlatılan kandil, romanın sonunda yerini yakılamayan bir muma, odayı dolduran rengârenk ışıklar ise karanlığa bırakacaktır.

Bütün bunlardan öte, Bihter'i intihara götüren asıl sebep olan yasak aşkın anlatımında da yine 'ateş' ve 'ateş'le ilgili unsurlar ön plandadır. Bu yasak aşk “sobanın kapağında kayan kırmızı alevlerle zulmetleri titreyen” (s. 193) Behlül'ün odasında başlar. “Sobanın kapağında iki kırmızı göz”ün (s. 195) tanıklığında devam eder ve “sobanın kırmızı gözleri”nin (s. 199) büsbütün kirpiklerini indirmesiyle biter.

Nesli Ahîr'de aşk yasak değil gizlidir, Nüzhet Sabit'in kızı Azra'ya karşı sorumluluk hissi Server'e karşı duygularını açıktan ifade etmesine engel olmuştur. Bu romanda da 'soba' aynı *Aşk-ı Memnu*'da olduğu gibi cinsel duyguların açığa vurulduğu satırlarda vardır. Bununla birlikte *Nesli Ahîr*, aynı aşk temasının işlenişinde olduğu gibi, bu aşka 'ateş'in tanıklık etmesi bakımından *Aşk-ı Memnu*'nun sakini bir devamıdır.

Halit Ziya'nın eserlerinde 'ateş'in aşk ve cinsellikle ilişkisi, roman kahramanlarında cinsel arzularının uyanması bağlamında mekân ve fiziksel tasvirler yapılırken kurulmuştur. Bu tasvirler bir taraftan genel kabul gören 'ateş' ve cinsellik arasındaki bağlantıyı esere taşıması bakımından evrensel, diğer taraftan yazarın üslup özelliği olarak gösterilebilecek kadar kişiseldir.

Mum Işığı

Mum ve mum ışığı 'ateş'le anılan unsurlar içerisinde ayrı bir anlam taşır. Mum alevinin dışardan gelen etkilere açık olması, her an için sönebilme ihtimali kırılğan bir psikolojiyi sembolize eder. Mum ışığıyla tamamıyla aydınlanamayan yarı aydınlık ortam hayal dünyasına açılan bir kapıdır. Mumun etrafını aydınlatırken eriyip yok olması ölüm bahasına yapılan fedakârlığı düşündürür. Bir mum yanındaki mumu dahi yakmaz, yalnız yanar, bu hâliyle mum alevi yalnızlığı simgeler. Pervanenin yanacağını düşünmeden muma doğru gitmesi tasavvufi aşk için simge olmuştur.

Bu simgesel anlatımların yanında mumun insan hayatındaki en önemli yeri yüzyıllar boyunca bir aydınlatma aracı olmasıdır. İstanbul'un havagazıyla aydınlatılması için 19. yüzyılın ikinci yarısında çalışmalar olmakla birlikte bunların büyük ölçüde sokak ve caddelere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. (Özdemir, 2016: 19-20.) Halit Ziya'nın incelenen romanlarını yayımlandığı yıllarda İstanbul'da yaşayanlar için mum, hâlâ aydınlatma işlevini görmektedir. Dolayısıyla roman kahramanlarını ellerinde mum ile görmenin, odaların mum ile aydınlatılmasının çok da özel bir anlam taşımadığı düşünülebilir fakat yazar romanlarında zaman zaman mum ve mum ışığı ile aydınlanan odalara özel anlamlar yüklemiştir.

Yukarıdaki değerlendirmelerde mum ve mum ışığına atıflar vardır fakat "Mum Işığı" başlığı, incelenen romanlardaki mum ile ilgili özel anlatımlara ayrılmıştır: *Nemide* ve *Bir Ölüünün Defteri*'nde karşılaşılan hafif, titrek mum ışığıyla aydınlatılan odalar; *Nemide*'de genç kızın yalnızlığını sembolize eden mum alevi, *Aşk-ı Memnu*'da Bihter'in tükenişini yansıtan eriyen mum tasviri bu anlamda dikkat çekicidir.

Halit Ziya'nın romanlarında baba ile kız evlat arasındaki duygusal bağlılık ilk defa *Nemide*'de görülmektedir. Romana ismini veren *Nemide*'nin babası Şevket Bey güçlü görünmeye çalışır ama kızının sağlığı ile ilgili son derece kaygılıdır. Üstelik arkadaşı Tabip Osman Bey'in çağın hastalığı olarak kabul ettiği "asap", kızı *Nemide*'de de gözlenmektedir. Şevket Bey'in kaygıları iki mumla aydınlatılmış odanın duvarlarına yansır: "Koyu yeşil perdelerle örtülü olan bu oda hafif ziyalı iki mumla tenvir edilmişti. Duvarların üzerinde sandalyelerin gölgeleri korkunç bir azametle irtisam etmişti. Şevket Bey sarhoş bir adam gibi gözleri duvara dikilmiş, müthiş bir fikir takip ediyordu." (*Nemide*, 58-59)

Nemide'nin Nail'e karşı kendisine bile itiraf etmekten çekindiği duygularını gizlemek için babasından kaçarak sığındığı odası zayıf bir mum ışığı ile aydınlanmaktadır:

Odanın içinde matemi bir sükût, amik bir zulmet hüküm sürüyordu. Kendisini o hâlde yalnız görmekten korktu. Ayağa kalkarak, karanlık içinde elleriyle yoklayarak yatağın yanındaki mumu buldu, kibriti yaktı. Lakin gözlerini açamıyordu, gözlerinin etrafı buhranın bakayası olan işmizazlarla yanıyordu. Nemide tahammül edemediği bu zayıf ziyayı hafifletmek için gözlerini süzerek mumu aldı, aynasının karşısına geçti, dirseğini mermerin üzerine dayayarak bir müddet hazin hazin kendisini seyretti. Çehresinde müthiş bir sarılık vardı, kendi manzarasından ürktü (s. 100, 101).

Nihayet Arslan (2007: 443), "Halit Ziya ile birlikte roman kişileri belirli bir mekân ve zaman içinde yaşayan varlıklar olurlar. Artık kişiden soyutlanmış bir mekân tasviri söz konusu değildir." der. Nitekim yukarıdaki paragrafta loş bir odanın hastalıklı bir ruh üzerinde bıraktığı yıkıcı etkiyi gösterilmiştir. Aynı eserde Nemide'nin aradan çekilerek kavuşmalarını sağladığı Nail ile Nahit'in baş başa kaldıkları oda "ziya ile memlu" (s. 188) olarak nitelendirilir.

Bachelard, alevi yalnızlığın tanığı olarak gösterir: "Tek başına alev, yalnızlığın tanığıdır, alev ile hayalperesti birleştiren bir yalnızlığın tanığı. Alev sayesinde, hayalperestin yalnızlığı boşluğun yalnızlığı olmaktan çıkar. Yalnızlık, küçük ışığın lütfuyla somutlaşmıştır. Alev hayalperestin yalnızlığına ışık tutar, onun düşünceli alnını aydınlatır." (1995: 32-33). Şevket Bey'in odasını aydınlatan "iki mum" da baba ile kızın iki kişilik yalnızlıklarının işareti; Nemide'nin yatağının yanındaki zayıf ışıklı "mum" onun yalnızlığının sembolüdür.

Aynı *Nemide*'de olduğu gibi *Bir Ölüünün Defteri*'nde de ölümüyle seven iki kişiyi birleştiren bir fedakâr vardır: Vecdi. Vecdi ile okuyucu ilk önce hasta yatağında, mum ışığıyla aydınlanan bir odada karşılaşır: "Yatağın ayakucunda yanan mumun ziyaları gölgelere karışarak perdelere, yastıklara, hastanın çehresine donuk bir renk veriyor; karşıda ocakta yanan odunların kırmızı alevleri mermer taşların üzerinde acib resimler teşkil ediyordu." (s. 23) Romanın başında mumun ziyaları sebebiyle donuk bir renk alan bu çehre sona doğru yine mum ışığı eşliğinde bu defa "sarı" olarak resmedilir. Hüsam "saadetinin Vecdi'nin hayatı pahasına olduğu" (s. 117) gerçeğini öğrendiği sahnelerin can alıcı noktası da mum ışığının odaya kattıklarıdır.

Aşk-ı Memnu'da ise Bihter'in Behlül tarafından terk edildiğini ve tükenmekte olduğunu kabul ettiği gece odasında yavaş yavaş eriyen bir mum vardır:

Hiçbir şey düşünmeksizin hemen uyumak istiyordu; sonra gözleri açılarak ötede, söndürülmek tahattur olunmaksızın bırakılan muma dikildi; mumu hep bir kenarından sızarak yavaş yavaş onun hayatına damlayan birer telehhiif katresiyle ağır ağır, başa (kaplumbağa kabuğundan yapılmış veya bu kabuğu andırır biçimde olan) tarağa akıyordu. Her dakika kalkıp

onu söndürmek isteyerek fakat vücudunu gevşeten azim bir rehavetle bu işi bir dakika sonraya bırakarak, gözleri oraya mihlanmış, fikri boş, uzun uzun bu ağlayan muma baktı (s. 309-310).

Bihter'in mumu ağlıyor olarak düşünmesi onun psikolojisini yansıtmaktadır. Eriyen mum, Bihter'in tükenmekte olduğunun simgesel anlatımıdır ve bu da romanın sonuna işaret eder.

Nesl-i Ahîr kalabalık şahıs kadrosuyla yazarın daha önceki eserlerinden ayrılır. Bu eserin müzisyen genci İrfan, melankolik kişiliğiyle Halit Ziya'nın diğer romanlarındaki karakterlere yakındır. Babası oğlunun müzik eğitimi için yurt dışına gitmesini sağlamış, bunda siyasi bir duruş arayan yönetim tarafından sürgüne gönderilmiştir. İstanbul'a döndüğü zaman babasına dair bilgi edinmeye çalışan İrfan sonunda annesinden bir telgraf alır. Bu telgrafı "muma yaklaştırarak" (s. 289) okur ve "İstanbul'a müteveccihen hareket ediyorum" (s. 289) cümlesi dikkatini çeker. "İrfan dizleri gevşemişçesine, mumun ziyasıyla daha uçuk görünen çehresi sapsarı, gözlüklerinin altında gözleri bir buluta bulanarak, Nüzhet'in odasındaki tek koltuğa" (s. 290) çöker. Yazar, kahramanının tükenme noktasına gelen psikolojisinin dış görünüşüne yansıyan hâlini tasvir ederken yine mum ışığına müracaat etmiştir.

Halit Ziya Uşaklıgil, "olmayan, yanmayan veya yakılamayan mum"u *Nemide*'de Nahit'in yalnızlığını, *Ferdi ve Şürekâsı*'nda Saniha'nın yoksulluğu ve çaresizliğini anlatmak için kullanmıştır.

Mum ışığı ve bu ışıkla yarım aydınlanan odalar, Halit Ziya'nın santimental roman kahramanlarının kendileriyle ilgili gerçeği idrak ettikleri veya hayatlarını olumsuz şekilde yönlendirecek haberleri aldıkları mekânlardır.

Yok Edici Gücüyle Ateş

Halit Ziya Uşaklıgil'in eserlerinde yok edici gücüyle 'ateş' *Ferdi ve Şürekâsı*'nda görülmektedir. Romanın sonunu bilinçli olarak çıkarılan yangın hazırlar. Eserdeki bu yangın sahneleri üç bölüme ayrılabilir:

Yangının başlaması, yayılması ve Hacer ile İsmail Tayfur'un bu süreçteki tavırları,

Yangının bütün evi kaplaması ve Ferdi Efendi'nin tepkileri,

İsmail Tayfur'un bahçede yangını teması, yangının sönüşü ve Hacer'in fiziksel görünümü.

Burada, yukarıdaki tasnif esas alınarak değerlendirmeler yapılacak; bu değerlendirmelerde yangının tanığı olan roman kahramanları ve yangın sahnelerinin tasviri göz önünde bulundurulacaktır.

Ferdi ve Şürekâsı'nda sonun başlangıcı denilebilecek yangın, Hacer'in İsmail Tayfur ile Saniha arasında bir gönül bağı olduğunu öğrenmesinin ardından yaşanan

tartışmanın sonunda elindeki mumla cibinliği tutuşturmasıyla başlar. Hacer'in dimağını kaplayan "öldürmek" (s. 180) düşüncesi İsmail Tayfur'un "Ben gidiyorum" (s. 180) demesiyle netleşir. Genç kadının fikrinden "bir şimşek" (s. 181) geçer. Yazar Hacer'in kararlılığını "Şimdi ne yapmak istediğini biliyordu!" (s. 181) cümlesiyle okuyucuya iletir. Hacer'in bundan sonra yaptıklarını bilinçdışı yönetmektedir. Önce masaya bıraktığı mumu alır, "tam bir sükûnla, dudaklarında bir tebessümle" (s. 181) cibinliği tutuşturur.

Halit Ziya parlayan, uçan, sönmüş gibi durup tekrar parlayan, tavana doğru çıkan alevleri âdeta bir dans figürü gibi tasvir eder. Bu satırlar bir yönüyle Halit Ziya'nın tasvir kabiliyetini yansıtmaya bakıldığında önemlidir. Diğer yönüyle bu sahnenin seyircileri olan Hacer ve İsmail Tayfur'un tepkilerini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. İsmail Tayfur bütün olanları "donuk" gözlerle seyretmekte, sadece zaman zaman "anahtar", "gideceğim" demektedir. Bu davranış tarzı, pasif kişiliğiyle dikkat çeken, kendisiyle ilgili verilen kararların âdeta seyircisi olan İsmail Tayfur ile uyum içindedir. Hacer'in parmağına takılı olan anahtarı almak için uğraş verdiği saniyelerde ise İsmail Tayfur'u "idrakinin haricinde hayvani bir his" (s. 182) yönetmektedir. Bu arada pencerenin perdesi düşer, ayna çatlar. Şahika Karaca (2019: 208.) bunları, Hacer'in gerçeklik ilkesinden kopması, bilinçdışının aktif olması olarak yorumlar. Bu yorum, İsmail Tayfur da gerçeklik ilkesinden kopmuştur, şeklinde genişletilebilir. Nitekim yazar birkaç paragraf sonra İsmail Tayfur'u "zavallı, deli" olarak niteleyecektir. Şuurun kaybedilişini bir kaçış olarak değerlendirmek ve pasif İsmail Tayfur karakteriyle örtüştüğünü söylemek gerekir. Bu davranış biçimi Halit Ziya neslinin hayat karşısındaki tavrını yansıtır.

"Yaptığı şeyi müsterih seyretmek istiyormuş gibi sedirin üzerine" (s. 181) uzanmış olan Hacer yangının bir diğer seyircisidir. Bachelard, (1995: 21)'ateş' karşısında kurulan hayali, "ateş aşkı ile saygısının, yaşama içgüdüleri ile ölüm içgüdülerinin birleştiği gerçek bir karmaşa" olarak belirler ve bunu Empedokles Karmaşası olarak isimlendirir.

Ferdi ve Şürekâsı'nın bu satırlarında Hacer'in benzer duygular yaşadığı görülebilir. Mesela başkası için terkedileceğini anlayan genç kadını yangın çıkarmaya ve kapıyı kilitleyip anahtarı vermemeye yönelten duygu intikam ve ölüm içgüdüdür. "Hacer'in vücudunu şedit bir rase sarstı, ateş gözünün önünde müthiş bir ejder gibi şişiyor, cehennemi nefesiyle vücuduna dokunuyordu. Genç kız sapsarı kesildi, dudakları titredi, dizlerinde bir gevşeklik duydu." satırları Hacer'in korkusunu ifade eder. 'Ateş'e saygının temelinde 'ateş' korkusu vardır. (Bachelard, 1995: 16) Odanın "ateşten mürekkep bir duman içinde" (s. 183) kalmasının ardından Hacer'in "tiz, müthiş" feryadı yaşama içgüdülerinin işaretidir. Yazarın "baştan aşağı ateşten safha kesilmiş" odanın kapısında Hacer'i "İsmail Tayfur'un ayaklarına"

yıkılmış olarak tasvir etmesi, bu bölümde satır aralarına sıkıştırılmış olan “karşılıksız” aşkın resmedilmesidir.

İsmail Tayfur’un tavrı Halit Ziya’nın roman özellikleri açısından, Hacer’in tavrı ateş’in psikanalizi açısından anlamlıdır. Denilebilir ki Halit Ziya aynı sahnede hem kendine özgü hem de evrensel olmayı başarmıştır.

İsmail Tayfur’un kucağında Hacer ile âdeta bir hayalet gibi evden çıkmasının ardından yazar dikkatleri sofadaki yangına ve Ferdi Efendi’nin davranışlarına çeker. Hacer ile İsmail Tayfur’un donuk ve şuursuzca yangını seyretmelerinin aksine Ferdi Efendi’nin yangınla imtihanı tasvir edilirken mücadele eden bir kişi ile karşılaşılır. Yazar önce Ferdi Efendi’yi “kızıl bir alev suretinde gürleyerek uçan” servetini yeisle izlerken yanmakta olan eşyalarıyla ve âdeta onlardan medet umar şekilde baş başa bırakmıştır. “Düşmeye hazırlanan levhalardan, yaprakları tutuşmuş saksılardan, işkence içinde kollarını kıvrarak yanan iskemlelerden istimdat ediyormuş gibi bir hüsrana nazarıyla etrafına bakan” (s. 184) Ferdi Efendi’nin hareketsizliği uzun sürmez, yazar onun hareketsizliğini değil, “cehennemî havasıyla vücudunu ihata eden” ‘ateş’e rağmen kasasını kurtarmaya çalışmasını ön plana çıkarır. Onun bu mücadelesi de romanda çizilen Ferdi Efendi karakterine uygundur ve okuyucunun zihnindeki Ferdi Efendi kızını mı, parasını mı daha çok seviyor ikilemini ikincisi lehine şekillendirir.

Bu ‘ateş’ sahnelerinin sonuncusunda ise sönmekte olan yangına ve bütün güzelliğini kaybetmiş Hacer’e şuursuzca bakan İsmail Tayfur vardır. Bu sahne kişilerin yaptıkları açısından değil yangının tasviri açısından dikkat çekicidir. İsmail Tayfur kolunda Hacer’i sürükleyerek kimse tarafından fark edilmeden, hayal gibi bahçeye çıktıklarının belirtildiği satırlardan itibaren anlatım, şuurunu kaybetmiş birisinin bakışına bırakılmıştır. Bu bakış bazen yangına bazen Hacer’in yanmış bedenine yönelir. Zeynep Uysal’ın (1996: 112) “gotik unsurlar” barındırdığını söylediği bu tasvirde kahkaha ile hıçkırık, ölümle hayat, aşk ile intikam, güzel ile çirkin yan yanadır.

Halit Ziya’yı bu kadar ayrıntıya yönelten sebep sanat anlayışında aranabilir. Yazar *Hikâye*’sinde (1998: 95-127) realist yazarların en ufak ayrıntıya dikkat etmelerini sitayişle vurgulamış ve bu ufak ayrıntılar sayesinde roman kişilerinin okuyucuların zihninde yer ettiğine dikkat çekmiştir. Kendisi de böyle bir etki bırakmak istemiş olmalıdır.

Burada sözü yine yazarın hatıralarına getirmek de anlamlı olabilir. Hatıralarında yazarın böyle bir olaya değil ama bu şekilde yazıma zemin hazırlayan vakalara şahit olduğuna dair ipuçları vardır: *Kırk Yıl*’da (1969: 115) “Fertleri çok olan bütün ailelerde olduğu gibi bizde vukuat hiç eksik olmuyordu; vukuat hele ölümün vakit vakit yaptığı yıkıntılar... Çıldırın veya verem olan genç kızlar, bir kaza sonunda yanan genç analar...”dan söz eder. Kahramanlarını bizzat tanıdığı “Gerilere Doğru” (1991: 94-96)

isimli hikâyesinde ise daha önce öldürdüğü kedilerin kendisini takip ettiği zannıyla halüsinasyonlar gören Affan'ın o dakikalarına şahitlik ettiği görülmektedir. Denilebilir ki Halit Ziya'nın dinledikleri ve gözlemledikleri bahçede yangını temaşa eden "deli" İsmail Tayfur'u tasvir ederken kendisine yardımcı olmuştur.

Odada başlayan, sofaya sıçrayan ve bütün evi kaplayan yangın tasviri bütünlük arz eder. Mesela, Yangının başladığı odada alevler duvarı kaplayan kumaşların üzerinden uçar, halının üstüne dökülür, bir ara sönmüş gibi durur. Her şey geçici gibidir. Bütün vahametine rağmen oda kasvetli değildir. Bu bölümü ürkütücü kılan 'ateş'in "müthiş bir ejder gibi" şişerek "cehennemî nefesiyle" (s. 182) Hacer'i korkutmasıdır. Bu ejder figürü sofadaki yangında da vardır. Bu defa "isabet ettiği noktayı yakıp götüren" ejder, Ferdi Efendi'nin "cisminden bir parçasını, hayatından bir kısmını" (s. 184) koparmaktadır. 'Ateş' sahnelerinin son bölümünde yangın âdeta bir 'ateş' deryası, dalgalar da savaştan bir ejderha olarak tasvir edilir. (s. 188)

Mitolojik öykü, masal ve destan gibi anlatılarda sıklıkla karşılaşılan ejderha motifini çağrıştıran bu tasvirler³ *Ferdi ve Şürekâsı*'nın estetik değeri bakımından büyük bir anlam ifade etmez fakat esere derinlik katar.

Arındırıcı Gücüyle Ateş

"Ateş dönüştürücü (yakıcı) ve arındırıcı bir unsurdur" (Salt, 2010: 53.). *Mai ve Siyah*'ta 'ateş' bu fonksiyonuyla da yer alır. Sobadaki kâğıtların tutuşturulmasıyla başlayan, içine atılan kitap sayfalarıyla canlanan ve işlevini tamamladıktan sonra sönen 'ateş', simgesel olarak Ahmet Cemil'in 'sanat hülyası'nın da tükendiğinin anlatımıdır. Fakat yazar bu pasajda "bir tür 'katharsis'i hedeflemektedir" (Koçak, 1996: 145.). Çünkü bu eser için kurduğu hülyaların çocukluk olduğunu düşünerek utanan ve feda ettiği günlerinden pişmanlık duyan Ahmet Cemil'in utancından ve pişmanlıklarından kurtulması gerekmektedir. O da ancak bu pişmanlığın ve utancın nesnesi olarak gördüğü kitabını yok ederek mümkün olmuştur. Tasvirdeki "meyyit sima", "azap", "kıpkırmızı ateş" gibi kelimeler ölüm, günah, ceza ve sonunda vaat edilen arınmayı çağrıştırmaktadır.

Mai ve Siyah'ta Ahmet Cemil'in kitabını yaktığı satırlar, *Ferdi ve Şürekâsı*'ndaki yangın tasviriyle benzerlik göstermektedir. Birbiri ardı sıra gelen bu eserlerdeki benzerliği yazarın bir anlatım tarzı olarak tespit etmek gerekir. Mesela Hacer, ölümüne

³ Mesela, Rodoslu Appolonios'un Yunan mitolojisindeki Altın Post'un arınışı serüvenini nakleden *Argonautika* isimli eserinde İason'un, tunç toynaklı, burunlarından ateşler fışkıran boğalarla savaşının anlatıldığı satırlardaki gökyüzüne yükselen alevler, fırtınalı deniz, yeraltından fışkıran tehlike (Appollonios, 2021: 129-132.) gibi öğeleri *Ferdi ve Şürekâsı*'ndaki yangının özellikle son kısmının tasvirinde görmek mümkündür. Halit Ziya Uşaklıgil'in bu eseri okumuş olması kuvvetle muhtemeldir. *Kırk Yıl*'ında okumaya merakından, kitaba ulaşmak için yaptığı fedakârlıklardan ve bazılarının ismini de sayarak geniş okuma yelpazesinden söz eder. Yıllar sonra Darülfünunda verdiği Yunan Tarih-i Edebiyatı dersinde bu serüveni eski Yunan edebiyatının üç büyük kasidesi arasında sayacaktır.

sebepler olacak yangını “müsterih” seyrederek. Ahmet Cemil kitabının yaprakları yanarken onlara “acı bir hande” ile bakar. Bu seyir hâli, hayal kırıklığına uğrayan iki gencin hayattan intikam almaları olarak yorumlanmalıdır. Ferdi Efendi’nin sandalyeleri, “işkence içinde kollarını kıvrarak”, Ahmet Cemil’in kitabı, “ıstıraptan kıvrılarak kolları büküle büküle” yanmaktadır. Yanan bu nesnelere Ferdi Efendi ve Ahmet Cemil’in hayatında ne kadar önemli yer tuttuğu düşünülünce, işkence çekenin Ferdi Efendi, ıstırap duyanın Ahmet Cemil olduğu sonucuna varmak güç olmayacaktır.

Mai ve Siyah’ın vaka kuruluşu, mesajı, temaları açısından önemli olan bu pasajı, içinde yer alan öğeler bakımından Goncourt Kardeşler’in *Manette Salomon*⁴ isimli eseriyle karşılaştırmak mümkündür. Unutmamak gerekir ki, “Karşılaştırma rastgele iki eser üzerinde yapılmaz, söz konusu eserlerin ‘karşılaştırılabilir’ özellik göstermesi istenir. Bu özellik ise konuda, motifte, anlatım tekniğinde benzerlik, etkilenme vb. ilişkiler varsa ya da var gibi geliyorsa mevcuttur” (Aytaç, 2001: 93.) .

Goncourt Kardeşler’in *Manette Salomon* isimli eserinin kahramanlarından birisi Coriolis “kuvve-i zekâ eshabından bir ressamdır, zevcesi onu bir resim taciri hâline getirmek ister. Para kazanmak için sarf-ı ruha mecbur eder” (Uşaklıgil, 1998: 116) Zamanla Coriolis geldiği duruma isyan eder ve tablolarını yakar. Benzer bir süreci Ahmet Cemil’in de yaşadığını hatırlamak gerekir.

Birer roman kahramanı olarak Coriolis ile Ahmet Cemil’in karşılaştırılması belki ilgi çekici sonuçlar doğuracaktır fakat burada dikkat çekilmek istenen Coriolis’in tablolarını, Ahmet Cemil’in kitabını yakış sahnesidir.

Romanların, dolayısıyla bu sahnelerin kahramanları sanatkârdır: Coriolis ressam, Ahmet Cemil şair. Coriolis, sanatını ihmal ederek ticari kaygıyla resimler yapar ve tükendiğini fark eder. Ahmet Cemil de Lamartine’i, Musset’yi hayal ederken “hiçbir ifade meziyetine yahut fikir zarafetine malik olmayan” (s. 81) “Hırsızın Kızı”’nı tercüme etmek zorunda kalır “bu meşguliyetten duyduğu nefret çalıştığı müddeti azap hâline” (s. 81) getirir. Her ikisi de radikal karar alır ve hayallerini yükledikleri eserlerini yakar. Bu eylemlerin tasvirinde benzerlikler vardır. Coriolis, kapağını açtığı ocağa tablolarını birer birer atar, “boya ve yağla dolu tabloların bükülüşünü” (Uşaklıgil, 1998: 125) seyrederek. “Eserlerinin bu ölümünden mutlu oluyormuş gibi” dir. (Uşaklıgil, 1998: 125) Tablolardan geriye kalanları maşayla ezer ve kendisi “sedirin üzerine parça parça olmuş gibi” düşer (Uşaklıgil, 1998: 125).

⁴ Bu eser Türkçeye aktarılmamıştır (Çiltaş 20 Ocak 2020 *Manette Salomon*, “uzanmış boylu boyunca bir ceset gibi”).

Karşılaştırma Halit Ziya Uşaklıgil’in bizzat tercüme ederek *Hikâye* isimli eserine aldığı bölüm üzerinde yapılacaktır.

Ahmet Cemil de kitabından yapraklar kopararak sobaya atmış, kâğıtların “ıstırabından kıvrılarak kolları büküle büküle” (s. 384) yanışını temaşa ederken “şiiirinin şu intiharı temaşasından cehennemî bir zevk” (s. 384) duymuş, yanan kitapla beraber “bütün hayatının yalanlarını boğup öldürdüğüne tam bir kanaat” (s. 384) duyduktan sonra sobanın kapağını kapatmıştır. Her iki sanatçının da yaptığı pasif isyandır ve o güne kadar hayat karşısında aldıkları edilgen tavra uygundur.

Halit Ziya Uşaklıgil *Sanata Dair*'de (1963: 102-110.) Goncourt Kardeşler'den övgüyle söz eder. Yazar, hayranlık duyduğu bu yazarlardan etkilenmiş görünmektedir. *Manette Salomon*'un henüz dilimize aktarılmadığı düşünülürse Halit Ziya'nın Batı edebiyatını çok iyi bildiğini ve dikkatli bir okuyucusu olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

SONUÇ

Halit Ziya Uşaklıgil *Sefile*'den başlayarak romanlarında 'ateş'i çeşitli fonksiyonlarıyla ve değişen oranlarda kullanmıştır. Bu oran bir alev figürüyle resmedilebilir. İlk üç eserde 'ateş' az, *Ferdi ve Şürekâsı*, *Mai ve Siyah* ve *Aşk-ı Memnu*'da daha fazla ve anlamlıdır. *Nesl-i Ahir*'de 'ateş' ve ateşle ilgili unsurlar çok az yer bulmuştur. *Kırık Hayatlar*'da bu makalede belirlenen başlıklara uygun bir kullanıma rastlamak mümkün olmadığı gibi bu romanda 'ateş' farklı bir fonksiyonla da işlenmemiştir. Yazarın 'ateş'e daha çok kahramanlarının psikolojilerini açığa çıkarmak için müracaat ettiği görülmektedir. *Nesl-i Ahir* ve *Kırık Hayatlar* kalabalık şahıs kadrolarıyla bu tahlillerin derinleşmesine müsait değildir.

Halit Ziya Uşaklıgil'in romanlarında 'ateş'in yer alış şekli yazarın biyografisinden, etkilendiği eserlerden ve sanatında kat ettiği yollardan hareketle yorumlanabilmektedir.

Sefile'de 'ateş'e aile birliğini çağrıştıracak şekilde, yani “ocak” olarak fakat geleneksel aile yapısının aksine anne ile yer verilmiştir. Daha sonra yayımlanan *Nemide, Bir Ölünün Defteri* ve *Ferdi ve Şürekâsı*'nda 'ateş' bu fonksiyonuyla yer almaz. Çünkü bu romanlarda kuvvetli bir anne figürü yoktur.

1895'te yayımlanan *Ferdi ve Şürekâsı*'nda Hacer'in odasındaki ocaktan yayılan sıcaklık cinsellik çağrıştıracak öğelerle birlikte işlenmiş, bu yönüyle *Aşk-ı Memnu*'yu hazırlamıştır.

Halit Ziya Uşaklıgil'in *Ferdi ve Şürekâsı*, *Mai ve Siyah* ve *Aşk-ı Memnu*'da kahramanlarının tükenişini 'ateş'in ana motif olduğu tasvirlerle anlattığı görülmektedir. *Ferdi ve Şürekâsı*'nda psikolojik tahliller vardır fakat okuyucu kahramanının vereceği karara tam olarak hazırlanmamıştır, ikna edilmelidir. Bu sebeple yangın tasviri uzun ve dehşet vericidir. *Mai ve Siyah*'taki hayal kırıklıklarına Ahmet Cemil'in romantik ve pasif tavrı zemin hazırlamıştır ama unutmamak gerekir

ki onun iradesi dışında gelişen olaylar da vardır. Ahmet Cemil 'ateş' karşısında bunların kısa ve duygusal bir muhasebesini yapar. *Aşk-ı Memnu*'da Bihter'in tükenişi 'ateş' ve "mum alevi"nin tanıklığında daha önceki sayfalarda anlatılmış, okuyucu sona hazırlanmıştır. Artık 'ateş'in karşısında muhasebeye gerek kalmamıştır ve Bihter kesin bir hamle ile hayatına son verir.

Bu aşamalar yazarın geçen zamanla aynı motifi daha ustaca kullandığını, kahramanlarının iç dünyasına yöneldiğini, başka bir deyişle ustalık dönemine girdiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, Nihayet (2007). *Türk Romanının Oluşumu*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Aytaç, Gürsel (2001). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bachelard, Gaston (1995). *Ateşin Psikanalizi*. (çev. Aytaç Yiğit). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bachelard, Gaston (2008). *Mumun Alevi*. (çev. Ali Işık Ergüden). İstanbul: İthaki.
- Cirlot, J. E. (1971). *A Dictionary Of Symbols*. London: Routledge.
- Çiltaş, Şule (20 Ocak 2020). *Manette Salomon Uzanmış Boylu Boyunca Bir Ceset Gibi*. <https://t24.com.tr/k24/yazi/manette-salomon-uzanmis-boylu-boyunca-bir-ceset-gibi,3553> (Erişim Tarihi: 1.04.2022).
- Ersoy, Necmettin (2007). *Semboller ve Yorumları*. İstanbul: Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri.
- Fromm, Erich (1992). *Rüyalar, Masallar, Mitoslar (Sembol Dilinin Çözümlemesi)*. (çev. Aydın Arıtan-Kaan H. Ökten). İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Hesiodos (1977). *Hesiodos Eseri ve Kaynakları*. (çev. Sabahattin Eyüboğlu-Azra Erhat). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karaca, Şahika (2019). *Kötücül Kadın*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Koçak, Orhan (1996). "Kaptırılmış İdeal: Mai ve Siyah Üzerine Psikanalitik Bir Deneme". *Toplum ve Bilim*. S. 70. s. 94-150.
- Özdemir, Naziye (2016). "İmparatorluktan Cumhuriyete Türkiye'de Elektriğin Tarihsel Gelişimi (1850-1938)". *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. S. 3. s. 17-32.
- Parla, Jale (2006). *Babalar ve Oğullar (Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rodoslu Appollonios (2021). *Argonautika*. (çev. Ari Çokona). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Salt, Alparslan (2010). *Neo-Spiritüalist Yaklaşımlarla Ezoterik Bilgilerin Işığında Semboller*. İstanbul: Ruh ve Madde Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1977). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Uşaklıgil, Halit Ziya (1963). *Sanata Dair IV*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Basımevi.

Uşaklıgil, Halit Ziya (1969). *Kırk Yıl*. İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevi.

Uşaklıgil, Halit Ziya (1991). *İzmir Hikâyeleri (Anısal Öyküler)*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Uşaklıgil, Halit Ziya (1998). *Hikâye* (haz. Nur Gürani Arslan). İstanbul: YKY.

Uşaklıgil, Halit Ziya (2005). *Nemide* (haz. Ö. Berna Sağıroğlu). İstanbul: Özgür Yayınları.

Uşaklıgil, Halit Ziya (2006). *Sefile* (haz. Ö. Faruk Huyugüzel). İstanbul: Özgür Yayınları.

Uşaklıgil, Halit Ziya (2009). *Nesl-i Ahîr* (haz. Alev Sınar Uğurlu). İstanbul: Özgür Yayınları.

Uşaklıgil, Halit Ziya (2013). *Mai ve Siyah* (haz. Enfel Doğan). İstanbul: Özgür Yayınları.

Uşaklıgil, Halit Ziya (2016). *Bir Ölüniün Defteri* (haz. Orhan Oğuz). İstanbul: Özgür Yayınları.

Uşaklıgil, Halit Ziya (2020). *Aşk-ı Memnu*. İstanbul: Can Yayınları.

Uysal, Zeynep (1996). *Metruk Ev*. İstanbul: İletişim Yayınları.

YAYIN İLKELERİ

KÜLTÜRK'e, Türk dili ve Türk edebiyatının tarihî ve güncel problemlerini bilimsel bir bakış açısıyla ele alan, bu konuda çözüm önerileri getiren, Türk dili ve Türk edebiyatıyla ilgili yazar ve eserleri tanıtan bilimsel makaleler ve kitabiyat (tanıtım-eleştiri) yazıları kabul edilir.

KÜLTÜRK'e gönderilecek yazılarda; alanında bir boşluğu dolduracak özgün bir makale olması şartı aranır.

KÜLTÜRK, Yaz/Haziran ve Kış/Aralık olmak üzere yılda iki sayı olarak yayımlanmaktadır. **KÜLTÜRK**'te yayımlanan makalelerin sayısında sınırlama vardır. Bu bağlamda dergiye gönderilen makaleler hakem süreci tamamlanmış olması koşuluyla sıraya konulur ve bu sıraya göre yayımlanır.

KÜLTÜRK'e gönderilecek yazıların daha önce başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olması gerekir. Daha önceden sadece özeti yayımlanmış bildiri ve raporlar -yazıda belirtmek kaydıyla kabul edilir; ancak tam metni yayımlanmış başvurular değerlendirmeye alınmaz. Bilimsel bir etkinlikte sunulmuş ancak sunulduğu tarihten itibaren en az üç yıl geçtiği hâlde yayımlanmamış bildirimler de yayıma kabul edilir.

KÜLTÜRK'e Türkçe (diğer çağdaş Türk lehçeleri ve kullandıkları alfabeler) ve İngilizce yazılar kabul edilir. Ön inceleme sonucunda **KÜLTÜRK** Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları'na uymayan çalışmalar, düzeltilmek üzere yazarına iade edilir. **KÜLTÜRK** Yayın İlkeleri ve Yazım Kuralları'na uygun makaleler için hakem süreci başlatılır.

KÜLTÜRK'te daha önce başka bir dilde yayımlanmış makalelerin Türkçe çevirileri konu, içerik ve alana sağlayacağı katkı itibarıyla Yayın Kurulu'nca "yayımlanması uygun" bulunduğu takdirde değerlendirme sürecine alınır.

KÜLTÜRK'te kör hakemlik uygulaması yapılır. Hakem ve yazar isimleri yayın sürecinde de yayım sonrasında da editörlükte mahfuz tutulur. **KÜLTÜRK**'e gönderilen makaleler ön incelemeden geçtikten sonra en az iki hakem tarafından değerlendirilir. İki hakemden de olumsuz rapor alan makaleler yayımlanmaz. Bir olumlu, bir olumsuz rapor alan makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Üçüncü hakemin vermiş olduğu rapora göre makalenin yayımlanıp yayımlanmayacağına karar verilir. Yazarlar, hakemlerden gelen düzeltme ve değişiklik taleplerine editör aracılığıyla itiraz edebilirler.

KÜLTÜRK editörleri, Türkçe ve İngilizce olarak gönderilmiş olan başlıkların anlaşılmasını sağlamak için gerekli gördüğü yerlerde değişiklik yapabilir. Başlıkla beraber 150-250 kelime arasında bir Türkçe ve İngilizce özet ve 3-5 kelimelik Türkçe ve İngilizce anahtar kelimelere de yer verilmelidir.

KÜLTÜRK'te yayımlanan makalelerde yazının başlığı altında ortalananacak şekilde sırasıyla yazarın unvanı, adı-soyadı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılabilecek e-posta adresi bilgilerine yer verilmelidir.

KÜLTÜRK'e gönderilen makalelerin dilinin yazım ve dil bilgisi kurallarına uygun, sade ve anlaşılır bir dil kalitesine sahip olması gerekmektedir.

KÜLTÜRK'e gönderilen yazıların bilimsel yayın etiği ilkelerine uygun olması esastır. Etik ihlali tespit edilen yazılar hakkında ilgili yerlere bildirimde bulunulur.

KÜLTÜRK'e gönderilen yazıların bilimsel sorumluluğunun yanı sıra hukuki sorumluluğu da yazarına aittir. Yayımlanan yazılarla, belge, resim, fotoğraf, istatistik, tablo vb. görsel malzemeye ilgili olarak çıkabilecek hukuki sorunlarda **KÜLTÜRK** taraf ve muhatap değildir.

YAZIM KURALLARI

Sayfa Düzeni

1. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa ölçüleri aşağıdaki gibi düzenlenmelidir:

Kağıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	3 cm
Alt Kenar Boşluk	2.5 cm
Sol Kenar Boşluk	2.5 cm
Sağ Kenar Boşluk	2.5 cm
Paragraf Başı	1 cm
Yazı Tipi	DEVRA
Yazı Tipi Stili	Normal
Yazı Tipi Boyutu	12 punto
Blok Alıntı	İtalik (ana metinle aynı biçimde)
Manzum Kesitler	Soldan 1,5 cm girintili
Dipnot Metin Boyutu	10 punto
Paragraf Aralığı	6 nk (sonra)
Satır Aralığı	1,15
Metin iki yana yaslı olmalıdır.	

2. Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir.

Öz/Abstract bölümünün yazı tipi **DEVRA**, yazı tipi stili **normal**, yazı tipi boyutu **10 punto**, ilk satır girintileri **0,75 cm** olacak şekilde sağ kenar ve sol kenar girintisi **1cm** olarak yazılmalıdır.

3. Makale içerisinde düzenli bir bilgi aktarımı sağlamak üzere ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir. Ana başlıklar (ana bölüm, kaynaklar ve ekler) büyük harflerle; ara ve alt başlıklar yalnız ilk harfleri büyük ve koyu karakterde yazılmalıdır.

4. Yazım ve noktalama açısından, makalenin ya da konunun zorunlu kıldığı özel durumlar dışında, Türk Dil Kurumunun **Yazım Kılavuzu** esas alınmalıdır.

ATIF VE KAYNAKÇA KILAVUZU

KÜLTÜRK Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen makalelerde kaynak gösterme konusunda APA sistemi benimsenmiştir. Bu sebeple, dergimize gönderilecek makalelerin aşağıdaki kaynak gösterme sistemine uygun olması gerekmektedir.

GENEL KURALLAR:

1. Kaynakçada gösterilen bütün eser künyelerinde (kitap, tez, makale, bildiri vs.) tarihten sonra gelen bağımsız her bir bilgi arasına nokta konur; virgül sadece yazar soyadından sonra kullanılır: Polat, Nazım Hikmet (1998). *Külliyyâtına Girmemiş Yazılarıyla Ömer Seyfeddin*. İstanbul: Arma Yayınları.
2. Metin içinde açıklama yapılması gereken durumlarda dipnot da kullanılabilir. Dipnotta bir yayına atıf yapılacaksa yine metin içindeki atıf sistemi uygulanır: "Bu konuda yapılan başlıca çalışmalar için bk. (Ünver 1993; Timurtaş, 1994).
3. Metin içinde yazarın adından bahsediliyorsa atıfta yazar adı yeniden yazılmaz: "Nitekim Özkul Çobanoğlu'nun (2007: 112-114) buna dair kayda değer tespitleri vardır."
4. Çeviren (çev.), tashih eden (tsh.), hazırlayan (haz.) vb. durumlarda bu isimler yazılırken eser isminden sonra nokta konulmalı ve parantez içinde ilgili kısaltma yapılarak kişinin ismi verilmelidir.

1. Kitaptan yapılan alıntı

Tek yazarlı kitaplar için:

Metin içinde: (Tulum, 2000: 76)

Kaynakçada: Tulum, Mertol (2000). *Tarihî Metin Çalışmalarında Usûl – Menâkıbu'l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*. İstanbul: Deniz Kitabevi.

İki yazarlı kitaplar için:

Metin içinde: (İsen ve Macit, 1992: 103)

Kaynakçada: İsen, Mustafa- Macit, Muhsin (1992). *Türk Edebiyatında Tevhidler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

İkiden fazla yazarlı kitaplar için:

Metin içinde: (İpekten, vd., 2011: 103)

Kaynakçada: İpekten, Haluk-İsen, Mustafa-Toparlı, Recep-Okçu, Naci-Karabey, Turgut (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

2. Makaleden yapılan alıntı

Metin içinde: (Ünver, 1993: 57)

Kaynakçada: Ünver, İsmail (1993). “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*. S. XI. s. 51-90.

3. Bildiriden yapılan alıntı

Metin içinde: (Levend, 1960: 171)

Kaynakçada: Levend, Ağâh Sırrı (1960). “Bilinmeyen Bir Yazarın Bilinmeyen Bir Eseri: Tutmacı'nın Gül ü Hüsrev Mesnevisi”. *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler 1957*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. s. 169-74.

4. Kitap bölümünden yapılan alıntı

Metin içinde: (Ceylan, 2002: 892)

Kaynakçada: Ceylan, Ömür (2002). “Edebî Geleneğimiz İçerisinde Tasavvufî Şiir Şerhleri”. *Türkler*. Editör: Hasan Celâl Güzel vd.. C. 5. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 891-5.

5. Tezden yapılan alıntı

Metin içinde: (Toprak, 2002: 213-4)

Kaynakçada: Toprak, Funda (2002). *Harezmi Türkçesinde Fiil*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

6. Ansiklopedi maddesinden yapılan alıntı

Metin içinde: (Okay, 1989: 101)

Kaynakçada: Okay, Orhan (1998). “Ahmed Midhat Efendi”. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 28. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s. 100-103.

7. El Yazması eserden yapılan alıntı

Metin içinde: (Dervîş Hayâlî yz.: 63a)

Kaynakçada: Dervîş Hayâlî (yz.). *Ravzatü'l-envâr*. Süleymaniye Kütüphanesi. Fatih Bölümü. Nu: 2633.

8. Gazete yazısından yapılan alıntı

Yazarlı gazete yazısı için:

Metin içinde: (Bardakçı: 14.05.2020)

Kaynakçada: Bardakçı, Murat (14.05.2020). “Türkçe Fermanı Hakikaten Karamanoğlu Mehmet Bey'e mi Ait?”. *Habertürk*: 14 Mayıs 2020.

Yazarsız gazete yazısı için:

Metin içinde: (Milliyet: 27.05.2020)

Kaynakçada: *Milliyet* (27.05.2020). Üniversitelerde Dijital Sınav Dönemi.

9. Arşiv kaynaklarından yapılan alıntı

Metin içinde: (BOA. A. VKN. MHM. 1/15).

Kaynakçada: A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Vakanüvislik Kalemî Mühimme Evrakı

Not: Sadece arşiv kaynaklarının gösterimine mahsus olmak üzere dipnot sistemi kullanılabilir.

10. Elektronik kaynaklardan yapılan alıntı

Yayın tarihi ve sayfa numarası kayıtlı e-kitaptan yapılan alıntılarda:

Metin içinde: (Horata, 2019: 203)

Kaynakçada: Horata, Osman (2019). *Esrar Dede Divanı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-240609/esrar-dede-divani.html>. (Erişim Tarihi: 22.05.2020)

Yayın tarihi kayıtlı e-ansiklopediden yapılan alıntılarda:

Metin içinde: (Kesik, 2014)

Kaynakçada: Kesik, Beyhan (2014). "Avnî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/avni-fatih-sultan-mehmed-sultan> (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

Yalnızca web sitesine yapılan atıflarda:

(Yalnızca web sayfasına atıf yapılacaksa metin içinde dipnot şeklinde gösterilir.)

<https://www.osmanliedebiyati.com/> (E.T.: 21.05.2020).

Elektronik kaynaklar kaynakçada gösterilirken yazar adı varsa normal Kaynakça içinde, yoksa diğer kaynakların sonuna **Elektronik Kaynaklar** başlığı altında eklenir.

Not: Web adresi yazılırken, sitenin genel sayfasının adresi değil, yazıya erişimi sağlanabilecek linkin verilmesine ve erişim tarihinin yazılmasına dikkat edilmelidir.

11. Sözlü kaynaklardan yapılan alıntılar

Sözlü kaynaklara derleme yapılan kişinin adı ve derlemenin yapıldığı tarih gösterilmelidir. Kaynakçada derleme yapılan kişiler "**Kaynak Kişiler**" başlığı altında sıralanmalıdır.

Metin içinde: (Aslan: 12.01.1983)

Kaynakçada: Aslan, Şeref (12.01.1983). *Derleme Konusu*. Derleme yeri (Köy. İlçe. İl): Kaynak kişinin yaşı

Aslan, Şeref (12.01.1983). *Bir Masal (Akıl ile Devlet)*. Arpaçay Mah.. Akçalar (Keçebörk) Köyü. Kars: 37.

Not: Sözlü kaynaklarda derleme yapılan kişinin adı ve derlemenin yapıldığı tarih gösterilmelidir. Kaynakçada derleme yapılan kişiler "**Kaynak Kişiler**" başlığı altında sıralanmalıdır.